
3 1761 06734285 7

EX LIBRIS
DR. S. MORCH

Milému
Karlu Cvachovcovi
v starém přátelství
6./XII. 78 Frant. Stein

POHORSKÁ VESNICE.

BOŽENA NĚMCOVÁ

POHORSKÁ VESNICE

POVÍDKA ZE ŽIVOTA LIDU VENKOVSKÉHO

ILLUSTROVAL ADOLF KAŠPAR

NÁKLADEM ČESKÉ GRAFICKÉ „UNIE" A. S. V PRAZE.

1921.

DÍL PRVNÍ.

I.

Nedaleko bavorských hranic, v Šumavě, ohrazena skoro kol kolem černým lesem, leží vesnice pohorská. Na jmenu nezáleží, ať se jme- nuje tak nebo tak. — Je dosti veliká, má svuj kostelík i školu; statky a chalupy jsou jen ze dřeva, ale, vyjmouc několik, čistě spořádány. Štíty a okenice mají malované, na okenicích ruže a srdéčka červená i žlutá, a na štítech mezi divnými ozdobami ptáčky a kvítky. U každého stavení ovocní sad, před okny několik záhonku na květiny a zeleninu, a okolo celého hospodářstvíčka proutěný plot. U samé vesnice je zámek a dvur panský, při něm pěkná zahrada, jejíž ohrada se stýká s ohradou vesnických sadu. Okolo dědiny prostírají se panská i selská pole a luka, jež protéká široký potok, vina se zelenými břehy z lesa ven do rozsáhlejší krajiny, kamž se vesničanum otvírá vyhlídka mezi dvěma vrchy, které, jako pilíře u brány, s obou stran stojí. Mezi nimi v dáli je viděti špice věže, městečka to v sou- sedním Bavorsku již ležícího. — Od jedné strany přirozené té brány táhne se vysoký rovný hřbet hory jedlovím porostlé, z druhé strany kupí se hora nad horu, až k špici vysokého Osera. — Z jara, kdy se pole a luhy zelenají, les i háj se rozvíjí, bývá radost okolo dědiny; v zimě pak, kdy mrzne až se země svítí, kdy ledový vítr s chumelicí se střídá, milo je v teplounkých světničkách. Stavení, ochráněná hradbou ze dříví, z mechu a suchého listí, zimních to zásob, neprověje ledový vichr.

Bylo to na Štědrý večer, za soumraku již, kdy přijížděly k vesnici saně, v nichž seděli dva mužští. Jeden z nich byl v šatu drotarském. — Napřed seděl vozka a práskal bejkovcem, až se to daleko rozléhalo. Jak se práskot po vesnici ozval, nechávali lidé práci státi, sběhnuvše se k oknum a před dvéře podívat se, kdo to jede; chlapci a za nimi psi vyběhli na náves, pro- vázejíce saně na kus cesty. Staří ale šli zase po svých, povídajíce si mezi sebou: »Pan hrabě jedú dym z Prahy!«

V nejposlednější chalupě, u samé zámecké zahrady postavené, ukázaly se také u okna dvě dívčí hlavy, když saně okolo oken se kmitly. — Kolem hnědého čela jedné hlavy přiléhal bílý vínek, sněhobílé klenuté čelo dru- hého děvče obtočeno bylo světlokaštanovými pletenci.

»To je bratr!« zvolala tato radostně, pohlédnouc na povoz.

»Hale, podivte se, v saních sedil drotar,« pravila ta ve vínku.

»Proč se divíš? Bratr ho někde na cestě trefil a vzal ho s sebou, aby měl Miča víc hostu. — To víš, že drotarum přeje,« řekla ta bělounká v panských šatech, berouc přes se teplou odívku a na hlavu aksamitovou kukli.

»I ba právě,« ozvala se u krbu stojící bába, cosi zavařujíc, »pan hrabě mají každého člověka rádi, ať si to drotar, ať si to sedlák, žebrák i kdokoli. — Však se mají po kom vrhnút, vždyť milostpaní hraběnka učiněná dobrota; kdo pak to slýchal, tolika drotarům dávat stravu každú neděli, každé hody, šatiti jich, i prací po celý rok je zaopatřovať.«

»I nemluvte o tom,« přetrhla jí slečna řeč, »kdyby nebylo drotara, neměla bych bratra; za dobré sluší se odměnit dobrým.«

»I což je to platno, slečinko moje, mnohý člověk dost dobrého hudělá, a nemá za to hani ‚pozdrav Pánbuh'; nehumí si každý dobrodiní pamatovať. Tak je to, děvečko moje. No, ha nyněko si vezmu kožich ha pujdu za slečinků; muším se podívat k Mance,* kterak se jí calty podařily. Chutě, Dorla, dones eště krákorek** na oheň, než se oděju!«

To řkouc obrátila se bába ku vnučce a hrnek k ohni přistrčila.

»Pote, slečinko, se mnú, něco vám hukážu,« pokývla Dorla slečně, vzala koš z pod lavice a obě vyšly ze dveří. — Rychle přeběhly dvorek, Dorla odhodila petlici při dveřích u chlíva, vedouc slečnu za sebou. Několik bílých králíků plaše utíkalo do svých skrýší, Plavka i Lysinka obrátily hlavy ke dveřím, kdo to přichází. Slečinka je pohladila, Dorla ale pohodila koš na hromadu suchého listí, jež v koutě k stlaní uchystané leželo, vstoupla na stoličku, sáhla na přidělané ve zdi prkénko, na němž dížky a jiné nářadí leželo, a sundala hrneček, v němž byla kvetoucí haluz višňová.

»I ta je krásná, kdo ti ji dal?« zvolala slečna.

»Sama som ji vypěstovala. Na svatú Barboru huřízne si děvče — když je huž tak velké jako já — višňovú neb křešňovú větvičku, dá do vody na teplé místo — nejlépe do chlíva — tu nejtepleji, — ob den dává čerstvú vodu, ha na vánoce vykvete.«

»A k čemu to děláte?«

»Ty větvičky nesú si děvčata na pulnoční za šněrovačků, ha který chlapec ji chapne, za toho muší jít.«

»A jak kdyby ji uchopil, za kterého by neměla vůli jít?«

»Vůli nevůli, to jí hani Pánbuh nepomuže,« pokrčilo děvče ramenem, usmálo se, postavilo hrneček na prkénko, a skočivši se stoličky, sbíralo rychle krákorky.

»A k čemu si to děláte zbytečných starostí a strachů?«

»Všechny moje vrstovnice pěstují si prutky, proč bych já se stranila? — Bába říká, co má člověka potrefit, že ho potrefí, kdyby se rukoma, nohoma zpíral,« pravila Dorla, zavírajíc za sebou chlív.

* Mari. ** Malé borové šišky k pálení.

»Ale zejtra mi povíš, kdo tobě větvičku vzal?« ptala se slečna, těsněji odívku kolem těla vinouc.

»Toť víte, slečinko, že vám všecičko povím,« přisvědčila Dorla.

V tom se bába vyhrnula ze dveří, v dlouhém po kolena kožichu, potáhnutém hnědým suknem, vzadu otevřeném. Bába zachovávala přísloví: Do sv. Ducha nespúštěj se kožicha, a po sv. Duchu přidrž se kožichu. Na hlavě měla plenu, na prsou, pod šněrovačkou, malou podušku, krk holý. Sukni černou jen jedinou, modrou zástěru, červené punčochy a střevíce s okovanými špalíčky. Okolo těla široký kožený pás, vyšívaný hedvábím a zlatými nitěmi, jako staré bulky* nosívaly. Pod zástěrou bylo vidět veliký kapsář, v němž bylo Bůh ví čeho.

»No, dívčí, dej pozor na oheň, já záhy se vrátím,« napomenula vnučku, pak vyšly se slečnou ze vrátek, a vklouznuvše malými dvířkami do panské ohrady, pospíchaly zahradní cestkou přímo k zámku.

Zatím dojel mladý hrabě po delší cestě do zámeckého dvoru, a když kočí práskl bičem, vybíhala čeleď ze všech koutů hospodářských stavení. Nejprvnější ale ze všech byl šafář Miča, bývalý drotar, věrný to sluha pána svého.

»No, Mičo, vedu ti hosta!« pravil s usmáním hrabě, ukazuje na drotara mladého, který byl sice ze saní vylezl, ale ostýchavě stát zustal, nevěda, co se mu bude dále kázat.

Miča bystře na hocha se podíval, pak ale plácna ho na plece, radostně zvolal:

»Janko! Bodaj ťa Parom metau, kdě ses tu vzau!«

»Milostpánko vezú ma až z Prahy,« odpověděl mladý junák, a celá tvář se mu ozářila radostí.

»Vyť se znáte, jak vidím?« otázal se hrabě.

»Jakože bychom se něznali, veť je to mojí matěry krstný syn,« odpověděl Miča, pleta si vždy svoji materskou řeč s češtinou.

»Tak! Nuž to mne dvojnásob těší, že jsem ho přivezl. Vezmi si ho tedy s sebou a dobře mi ho chovej. Až bude po chvíli, povím ti, jak jsme se našli.«

Po těch slovech obrátil se hrabě k bráně, která vedla do zámku a odkudž mu právě slečna s bábou vstříc přicházely. »Hanuši! Jelenko!« znělo ze dvou úst, a bába třetí přidala svým silným hlasem: »Pěkně vítáme z cesty, milostpane!«

»Děkuju, bábo. Jak se vám tu všem vedlo?« vlídně oslovil hrabě starou ženu, když byl Jelenku k sobě přivinul.

»Inu, když Pánbuh zdraví dá, vždy jednostejně. — Ha tam v té Praze co dělají?«

---

* Od slova *bul* (byl) přezdívá se v okolí Domažlickém sedlákům *buláci* a selkám *bulky*.

»Každý dělá, co dělat musí, jen že si jeden při tom vejská, druhý stejská,« usmál se hrabě.

»Jako tu,« přikývla si bába. — »Já tam nikdáž nebula, hale muj nebožtíček — Pánbuh mu dej věčnú slávu — ten vždy říkal: V Praze blaze, kdo má peníze. Mnoho rozprávěl o té Praze, kterak tam pěkně ha jaké jsú tam veselé kostely. To on všecko věděl, jak to co je. — Hale já držím výklady, ha milostpán pospíchají k panímámě. — No, mají se hezky, já jdu k Mance, podívat se, jak se jí calty podařily.« A neohlédnuvši se více po mladém panstvu, kteří zpusob její už znali, dlouhými kroky kráčela přes dvur, k ratejně, vedle níž bylo obydlí Mičovo, jejího zetě.

Potkala se s Mankou, dcerou svojí, v síni; tato nesla hrst žitných klasu.

»Pote, mámo, pote, vítám vás, však som huž myslila, co nejdete,« přivítala tato matku.

»Inu, volali mne k Sýkorovum, dítě jim drhne kášel; je huž zateklé, tam som je obvázala zelnými lupeny. Pak som trocha ty večeře chystala, to mne zdržilo. Slečna byly hu nás, přišly jsme nyněko zároveň s panem hrabětem nahorú.«

»Jsú huž dyma?«

»Což nevíš, vždyť ti přivezl hosta?«

»Já bula na ponebí, chystala som pro chasu trochu jablek ha ořechu, nic nevím, co se vdole dílo. — Pojďme do sence tedy.«

»No, kterak calty, podařily se?«

»Jako malované, no však vám je hukážu.«

S těmi slovy pustila bábu napřed do sednice. — Hned u dveří visela kropenička; bába pozdravivši, sáhla do kropeničky, střikla vodou svěcenou do rohu, kde stul stál, a u něho na lavici v rohu, na almárce starodavního díla, soška Panny Marie, přežehnala se, při tom se v tu stranu poklonic. To byl tak zpusob starých lidí; ale ze všech bába nejvíc na to dbala, a kde našla suchou kropeničku, hned řekla: »Jací jste to lidé, hani krapet vody svěcené, haby mohel dát člověk poctu Bohu ha domu.«

Miča s Janem byli již v sednici, v níž bylo všecko udrhnuto jak křída, i podlaha pískem posypaná byla bílá. Okolo lože čisté záclony; obrázky a všecky ty hrnéčky, džbánky a talíře, co dílem na stěně visely, dílem na sudní (poličce) zastrčeny byly, leskly se jak krystal. Sednice byla vybílena, strop složený z trámu smrkových leskl se jako pohrovaný. — Na krbu praskalo jedlové peruči, a rudá zář ohně osvětlovala celou svátečně vyozdobenou sednici. Když bába vešla, potřásl jí Miča rukou, k ženě ale, představuje jí Jana, pravil:

»Pozriže, koho nám to milostpán z Prahy dovezol! To je z naší dědiny, z Korálovic, mojí něbohy* matery krstný syn!«

»Nu, co škodí. Pozdrav tě Pánbůh, chlapče. — Je ti zima, vet. — Sedni hyn na lajci ha ohři se. Vždyť ta zima dnes haž praští,« pravila Manka, položíc klasy na stůl.

»Eh, nie je mi zima, veď som mal huňu,« odpověděl mladý drotar, přisedaje k loži na nízkou stoličku.

»I cože zima, veď smo na zimu privyknuty; u nás v horách tuhší zima než ztadě,« pravil Miča.

Bába byla zatím plenu i kožich odložila, a šla se dívat na malého vnoučka, který spal vedle lože ve visuté kolébce.

»Pánbuh ho požehnej, jako by mu lícata namaloval,« povídala si, a zpolehounku jím zakolíbala. »Ha kde máte Honzíka?«

»Buh zná, celý den to běhá vně,« odpověděla matka, a ukázavši na chléb a sůl, který byla zatím na stůl položila, pobízela, by si ukrojili.

»No, sústo do húst, habyste se nehurazili, to víte, že se postívám od svitu do mraku,« řekla bába krájejíc si malé sousto chleba. I Jano jen domovskému právu zadost učinil, řka, že se i on postí.

»No, syn můj, povez že mi, povez, kterak sa má tvoja máť, brat, sestra, zdráva-li všecka naša rodina?« zeptal se Miča, sedaje proti Janovi na lavici.

»Všeci zdraví, len matěr moja zomrela,« vzdychl si chlapec, a nádech smutku zatemnil jasnou jeho krásnou tvář.

»Tvoja máť?« divil se Miča. »Taká statočná žena. A cože ju bolo?«

»Ochorela; ľudia vraveli, že je horúca choroba; něznám, bola či něbola.«

»A kedy že zomrela?«

»V séčných mesiacoch** bou rok.«

»Ha tatíka nemáš?« ptala se bába útrpně.

»Takuo drobnuo chlapčisko som bou, keď mi tatko zomreu,« odpověděl chlapec, ukazuje rukou nevysoko od země.

»No, skřivánek eště menší, ha Pánbuh ho přece opatří; co stvoří, to nehumoří,« řekla bába.

»A brat čo robí?« ptal se zase Miča.

»Oženil sa; vzal si Ulišu Janšíkovu.«

»Kteréhože Janšího?«

»Čo má priezvisko Papuča.«

»Ejže čo, toho! — veď to horenosná rodina, bohatá?« divil se Miča.

---

* Nebožky. ** Séčné měsíce jsou leden a únor, velký a malý sečen.

»Ej, ver bohatá. U'liša dohnala bratrovi krdel* ouci, kravu, a ešče dostal dve sto zlatých peňazí a trávu**.«

»A je robotná?«

»Hej, poriadná to žena, a robotná ako mráuka***,« přisvědčil Jano s durazem uctivosti.

»Veru sa divím, že mu ju Janšíkouci dali. — Veď sa vždy hore nesli nad našu rodinu, len to preto, že majú mnoho statku, a naša rodina len chudé salaše a kopanice.«

»Ej, něchceli najprú ani počuť; keď prišou brat do Janšíkou, bola bitka; nič to preto, U'liša němala vuolu za jinšího jic, a tak sa naostatok predsa shovárali!«

»Eh, Imrik je pekný chlap! — A zná sa rúbať! Hej, vytlúkl ten něraz Hlinčianum a Zahoriancum. S těmi bou na veky boj!« pověděl Miča, a oko zalesklo se mu při vzpomínce na blahé doby junáctví.

»Hej,« řekl na to Jano zcela mírně, »bou ten už päťrazí zatvoreny, pretože sa s Hlinčiany do krve rúbau. — Teraz sa něsmie rúbať, žena mu nědá.«

»Dobře má,« ozvala se Manka, přecházející ze sednice do komory a z komory do sednice, při čemž ale řeč poslouchala, neboť komora vedle sednice byla. »Dobře má, že brání; já teky hani nevím, k čemu tuten zpusob, haby se chlapi rvali pro každý capart!«

»Ej no, už ti já poviem tak, žena moja sladká, pre pletky sa biť, chlapu něpristane, ale keď ma kto pohaní, tomu statočně vybijem.«

»Huž ti chlapi mají jinú kreu, z horka nakvašenú. Z porady do svády!« ozvala se bába, lámajíc přes koleno peručí a přikládajíc na oheň. — Miča se usmál, a obrátiv se k Janovi, ptal se dále: »A kde ti sestra Ilena?«

»Slúží u bratovej,« odpověděl chlapec. »Aj já som slúžiu doma, dokial mať žila, ale keď umrela a brat sa oženiu, išou som zkúsiť sveta.«

»Doma seďa nič nězkusiš, svetom choďa sa vybrúsiš; dobre si urobiu. A kděže ste sa zišli s naším milostpánem?« zeptal se Miča.

»Chodiu som po Praze po ulicách; keď som chodiu, prišou som do jedneho hrdého domu, kričím »drátuvať«, nikto ma nevolá. Idu hore na schody, otvorím tichúnko dvere, ale nikto tam; zatvorím a kričajúci »dratuvať«, idu ke druhým dverím. Ty boly zatvoreny. Idu zase k prvym dverím, a prosto do izby; tu ti ani škračka.† — Všadě pekně krásně, a na stole mnoho popisanych kartičiek a striebornych peňazí. Akoby mi volakto pošopnul: »Čakaj, Janko, ztadě, dokial něpride pán; mohou by volajaky naničhodny človek prijic a ty peniaze vziať.«

* Hromadu, roj. ** Kus louky. *** Mravenec. † Ani živé duše. Přel.

»To bulo múdře myšleno,« přisvědčila bába polohlasitě.

»I vyšou som pred dvere a čakau, a tak asi za pou hodiny prišli ten milostpán, čo ma sem dovezli, a s ním i kočiš. ‚Čuo tu robíš?‘ zpytuvali sa a strmo mi do tvári pozreli. ‚Eh, čuo tu robím,‘ reku, ‚nič tu němuožem robiť, držím postriežku, kým pán nědojdě; bo si izbu nězatvoriu,‘ reku. — Tu ti pán zrazu skočili ke dverím, roztvorili a hneď ti pozreli na stuol, a keď viděli, že všetko leží ako ležalo, uchopili ma za ruku a vedli do izby. Museu som jim všetko rozprávať, jak som prišou do domu, zpytuvali sa, ako sa volám, zkadě som, a keď som jim všetko vyrozprávau, vraveli mi, bysom jel s nimi do huor, že mi dajú robotu na celučičký rok. ‚Pojedem, keď ma vezmú,‘ reku, ‚prečo by som nejeu, veď som chlap slobodný, ako to vtáča v povetrí, muožem jic aj na kraj sveta, a keď sa mi ľúbiť něbudě, muožem jic preč.«

»Šak sa ti ver budě ľúbit, milostpán jsú dobrý pán, ani mu páru nieto v stolici, a paní hraběnka aj slečna — daj ty mi Bože, — to je milota, že němuože byť väčšia!« povídal Miča s zářícím okem, a Manka i bába přisvědčily jednohlasně.

V tom volal čeledín šafáře ven, a Jano zůstal s ženami sám.

»Neboj se, chlapče, že ti zde bude zle, budeš hu nás jako dyma. Šak se tě milostpán jistě bude ptát, chceš-li na řemeslo jiné, nebo hu nás pracovat; oni se každého ptají, ha budeš-li chtít jen dratovat, mužeš chodit v okolí. Každú neděli sejdú se drotaři, co v okolí dratujú, ha to jich bývá deset i více na oběd. Majú tu pro sebe komoru, kde nocujú. V neděli ha svátek se převlečí do čistého oděvu ha jdú na mši. To se ti naši chlapci na ně dívajú!«

»Ale sa já němuožem preodiť, keď němám len toto hábí,« řekl chlapec, ukazuje na svůj drotarský oděv.

»I, o tuto se nestarej, v komoře visí odění dost, na velké, na malé, milostpán to dal hušit, ha to on má největší radost, když se mu to pěkně hustrojí. I milostpaní i slečinka se dívají v kostele vždy na tu stranu, kde chlapci stojí; ono jim to hale teky pěkně sluší. Kolikráte jsme si o tom povídaly, kterak jsme se děvčata divily ha smály, když Miča poprvé v svém kroji do kostela přišel,« řekla Manka a v práci se pozastavila.

»Smály jste se mu, ha přece se ti zalíbil, víc než který z domácích chlapců,« prohodila bába.

»Když povídali, že zachránil milostpánu život, teky jsem ho chtíla dobře znát. Ohlížela som se po ňom, haž se mi zalíbil.«

»Ha ty jemu!« bába na to.

»Ha já jemu, mělo to být,« svědčila Manka. »Kterak by mi kdy bulo na mysl přišlo, že roste pro mne muž v Trenčanské, — Buh ví kde to haž

ie — že bych kdy šla za pracizého člověka, ha nyněko myslím, že bych hani jiného ráda mít nemohla, ha kdyby Miča chtíl, šla bych s ním kraj světa.«

»Šak on nepujde, má tu všecko tak, kterak to dyma míval,« řekla bába, postavivši na stůl mísu oblatků a mísu medu.

»Ej, veru to u vás tak, ako v Korálovicách,« divil se Jano.

»Věť, diviš se,« usmála se Manka. »No, hu nás se nepečú oblatky, hu nás rozpičky* s medem ha makem polité, hale šak si to mnoho neodevzdá, ha zelí, hrách, vařené ovoce máme teky, jako hu vás.«

»Hale tuto prostření na stole, pod hubrusem klasy nastlanéj ha na každém rohu stola bochník chleba, tuto je váš mrav, hu nás se to nedělá,« ozvala se bába.

»Hej, to u nás sa tak pokryje, a zostaně pokryto cez celé sviatky; preto sa tak robí, aby po celý rok bolo požehnanie v gazdoustvu,«** řekl Jano.

»Ešče něco dělá Miča, co se hu nás nedělá. Haž se čeladť sejde, rozpoltí Miča oblatky, každému po pulce namaže medem, ha to musí každý stoje sjíst. Pak omočí dva prsty pravé ruky do medu, hudělá každému na čelo kříž, řka: ‚Pánbuh ti dej šťastného štědrého večera, štěstí, zdraví, boží požehnání po celý rok!' Potom tepřiva si sedne každý ke stolu,« vypravovala Manka.

»I u nás gazdovia domácích tak prežehnávajú. Kemu ten kríž najskuor oschně, ten vraj (prý) do roka umre.«

»I naši o tom loni povídali, hale nevšimli jsme si, komu nejdřív huschnul.«

V tom vešla do sednice služka, nesouc na míse horké slýžky.

»Scedila jsom ti, hospodyně, ty púčky, či kterak tomu říkají,« oznamovala, postavivši mísu na lavici.

»Ej, púčky!« usmál se chlapec. »U nás, keď sa púčky na stuol doněsú, strežú dieuky, aby temu, který je najmladší u stola, prvú ližicu púčkou uchytily.«

»Ha proč to dělají?« zvědavě ptala se služka.

»Nuž, která ju vraj ulapí, ta sa ešče ten rok vydá.«

»A je to pravda?«

»Božiť sa něchcem, či je prauda — dieuky tak vravia,« pokrčil ramenoma Jano.

»Zkusíme to. Hu našho stola je nejmladší malý Honzík; počkej, já mu dnes chapnu první lžíci púčku: huvidíme, vdám-li se,« zasmála se stará služka.

»No, mušela bys to bystrejší být, habys temu první púček vzíla, ten jich pět požře, než ty nač pomysliš,« povídala bába.

* Dalky. ** Hospodařství

»Šak huž jde, buřič, raděj mu huklidím pastvu z cesty,« řekla šafářka, obrátíc se s mísou ode dveří, kudy vcházel Miča se svým malým synkem. Klučík měl na hlavě tatikovu beranici, kratičké oplecko a bílé vlněné nohavičky, krk i prsa měl nahé, ruce zimou zkřehlé, a tlusté tváře jak by mu oplácal.

»Tu ho máte, pluhance, bol tam — odpustce — mezi kravami,« uváděl ho tatík bábě.

Bába chtěla ho litovat, že je zimou zkřehlý, chlapec ale vesele nohavičky zdvíhaje, ukazoval bábě, že má nové krpce (šněrované střevíce, opánky).

»I, na mútě kuši, to je krása!« spráskla bába ruce. »Jen si je nezamaž, habys je měl pěkny, haž přijdeš k bábě na koledu. Huž jsem huchystala jablka ha ořechy, budeš-li humět pěkně zpívat.«

»Šak já budu humět, máma mne nahučí,« řekl Honzík, sedl na zem a rukávem si utíral sníh s krpců, aby byly pěkné.

»I jdižiž, neposedo, huž tě hučím celý týhoden ‚Koleda Štěpáne' — ha nehumíš nic,« řekla máma, jdouc ze dveří; táta ale ukazuje na Jana, pravil: »Pozri, tu nám došel nový braček, podaj mu ruku.«

Chlapec upřeně se na Jana dívaje, nepopošel; až když ho Jano k sobě přitáhl, tu teprv mu ruku podal, a když se ho ptal, kdo mu krpce ušil, tu rozvázal hned, že táta, a že má ještě jedny, a že má taky kazajku, kterou mu Dorla vyšila.

»To je moje vnučka, po nejstarší dceři,« vysvětlovala bába. »Matka i otec humřili jí v několika dnech, tenkráte, když ta zlá nemoc panovala. Ono humí to dívčí pěkně vyšívat, trochu ji nahučila Manka, trochu slečinka; tak pěkně vyšije chlapcum kazajku, že by jí hani krejčíř tak nevyšil. Nu, šak ji poznáš.«

»Eh, Dorla je bystruo, peknuo dieuče, bude to poriadná gazdina*, šak ju čo najskuor prídú pytať**,« mínil Miča.

»Nedbám; dívčí je mlado, je mi jí potřeba, zastesklo by se mně i Jozovi, kdyby jí dyma nebulo. Hani nemám, komu bych ji dopříla.«

»Ej, no — o tuto sa dieuče samuo postará,« usmál se Miča potutelně, jako by již věděl o hodném ženichu.

Ještě si leccos přátelé povídali, Manka uchystala večeři, bába se byla mezitím oblékla zase do kožichu, přála všem šťastný Štědrý večer, zvala, by přišli hejtú (na návštěvu), a vyšla s Mankou ze dveří. Miča šel za nimi a v sednici zustal Jano s Honzíkem, který se tak hlasitě zabavoval, že se malý Ondrík probouzel.

---

* Hospodyně. ** Prosit; pytač, tlampač, námluvčí.

»Ćušaj,« kázal Jano a rozhoupna kolébku, lahodným hlasem začal pozpěvovat dítěti ukolébavku, kterou ho byla matka naučila, když musíval sestřičku svoji kolíbávat.

»Huli, beli, usni — prijdu za tebu sny,
oj, snicky do hlavicky, od tvojej maticky —.«

»I to není tak!« ozval se Honzík.
»A jakože, zazpěvaj?«
A hoch začal:

»Huli, beli, spize — vari mamka slíze,
až ona uvarí, Ondríška zobudí,«

pak doložil, tak že to dobře, a táta že tak to zpívá, a táta do dveří vcházející musel mu to dosvědčit. -- Ale písně neuspaly chlapce, až přišla matka a z kolébky ho vzala. Mića pak odvedl si krstného syna k ostatním krajanum, kteří se již »na sviatky« do zámku scházeli.

II.

Hrabě Březenský byl zvláštní člověk, i nebylo divu, že si získal pověst podivína, neboť měl mnohé zvláštnosti, jakých jiní jeho stavu neměli a ježto za nepříslušné považovali; ba mnozí se domnívali, že má hrabě o kolečko víc. Nikdy se neřídil podle panující módy, vždy nacházel na ní čeho k vytýkání, buď nevkus, buď nepohodlí, a strojil se tak, jak se mu líbilo; a když se mnohdy lidé v Praze za ním ohlíželi, říkajíce: »To jistě nějaký cizinec, ale hezky mu ten šat sluší,« -- usmál se právě tak, jako když jiní mu vytýkali, že dělá blázna. -- Na venku si ale lidé jeho oděvu již nevšímali, a kdyby byl kabát na rub nosil, byli by myslili, že to tak musí být.

Když přijel do zámku, dal vše nově zříditi, ale ke všemu povolal domácích řemeslníku z okolí. Matka, schvalujíc sice dobrý jeho úmysl, mínila přece, že se na některé umělejší práce bude muset vzíti řemeslník z hlavního města a nábytek že se bude muset z ciziny dát přivézt. -- »Jen o strpení, drahá matko, tě prosím, a vše bude, jak si to přeješ ty i já,« říkal hrabě. »Pravda, že nemají venkovští dělníci toho vybroušeného vkusu, té umělosti, jíž mohou mít ti, kteří mají příležitost dívati se na krásné, umělecké práce a výkresy, kteří se vyučili ve školách názornému umění; ale zajisté najdeš

u nich krasocit, ostrovtip, pilnost, jako všude jinde; jen jim podejme možnost k zdokonalování se. Jsou tu umělecky vzdělaní řemeslníci, ale ztěžují si, že nemohou umění svého upotřebit, poněvadž jim takových prací nikdo nezaplatí. — Zpomeň si, matko, jaké ohromné sumy nebožtík otec vyhodil za nábytek a jiné věci pro dum, jež z ciziny přivážet si dával. Ty ses tomu sama protivovala; a konečně nebývali jste tím ani spokojeni. — Jaký blahobyt mohl by se rozšířiti takovými výdělky mezi domácím řemeslnictvem, jakého zdokonalování se mohlo by se jim poskytnouti, a o jak mnoho peněz méně bychom my vydali!« — Proti takovým a podobným duvodum hraběnka ničehož nenamítala, a vždy nechala konečně na vůli synově.

Hrabě všude do dílen řemeslníku sám přihlížel, dával mistrum nejen výkresy, ale vše i vykládal, jak co býti má a jak si to přeje, nešetřil peněz ani času, až se práce odvedla, kterak ji míti chtěl. Největší však radost mu zpusobovalo, když cizí hosté se ptávali, odkud si dal přivézti čistě i dukladně pracovaný nábytek, odkud umělecky vyřezávané rámce u obrazu a zrcadel, krásné lustry, odkud byli malíři, odkud řemeslník, jenž překrásně skládal mosaikové podlahy, odkud čalouníci, zámečníci; každý na Paříž, Mnichov, Vídeň hádal, a uvěřiti nechtěl, když hrabě tvrdil, že to vše jsou výrobky domácích řemeslníku a umělcu; jakmile však se přesvědčili, že tomu tak, již našli chyby tu i tam, a zustali na svém, že cizinské práce přece jen jinši oko dělají, a námitky hraběte proti takovému mínění měli za pouhé podivínství.

Když poznal hrabě šikovného řemeslníka, který ale pro nedustatek peněz, jichž do díla potřeboval, zmoci se nemohl, pujčil mu peníze, aby měl »volné ruce«, a tím stal se zakladatelem štěstí ne jedné rodiny. On sám cvičil se v soustružnictví, pro nepředvídané okolnosti, které by se mu nahodit mohly, jak sám říkal, když se tomu kdo divil, a jsa na cestách, což bývalo každý rok, mnohdy kus země procestoval s vakem na zádech jako cestující tovaryš.

Ne menší zřetel obracel hrabě i na polní hospodářství, jež by rád byl co nejvíce zdokonalil, a proto vše, co se v tomto odvětví nového vynalézalo, neopomíjel zkoušeti, a shledal-li za užitečné, hned to zaváděl. — Myslil, že si budou i sedláci zavedených novot všímati a dle nich se řiditi; rád by to byl viděl, ale starý správec mu říkal: »Sedlák nedá se tak snadno poučit, to je člověk tvrdé šíje, na toho jen palice.«

»Tím prostředkem, příteli,« pravil hrabě, klepaje starému služebníku na rameno, »se nikdy ani poučení ani polepšení nedocílilo. Ponecháme to tedy času, ten nejlépe jich náhledy změní, dokonce když příklad náš budou míti před očima.«

Správce netroufal si pánu odmlouvat, ale ačtě byl člověk, který nikomu bezpravně ublížit si nedovolil, měl přece na sedláky zvláštní zálusk, mysle, že je každý šelma od kosti, a že na ně musí jen hromem. — Kterak pak se divil, slyše pana hraběte se sedláky tak laskavě rozprávět, jako s ním samým, vida ho sedět u rychtářu v sadě se starým Borem aneb navštěvovat jich hromady! — Nemohly se mu ani v hlavě srovnati ty novoty v zámku, a v duchu soudil, že ten pan hrabě přece trochu přemrštěn, a paní že je tuze dobrá, že mu všecko promíjí.

Avšak i lidé si s počátku jednání své vrchnosti všelijak vykládali; někteří neduvěřivci říkali: »E, to není nadarmo, že si nás nadcházi, něco v tom bude — mějme se na pozoru.« A většina sedláku byla vždy hotova podobným hlasum víru dáti. — Když se ale starý Bor k tomu hodil, tu je hned okřikl: »Nedýmejte, když nemužete kovat; nemuší být pán jako pán!« A vždy dával za příklad císaře Josefa. On znal ho osobně z vojenských let a mluvíval o něm s nadšením. Ve vsi pak nezapomněli ještě, jak císař, když byl v Šumavě, se sedláky laskavě mluvil, jako opravdivý otec. V sousední vsi ukazovali si posud stavení, kamž byl tenkráte císař, odděliv se od svých pruvodčích, vešel, a selku, která pravě chléb do pece sázela, o kousek chleba a mléka prosil. — Ta, majíc ho za pocestného tovaryše, pobidla jej, by jí pomohl dříve chléb do pece vsadit, že mu pak dá mléka i chleba. Císař jí ochotně pomohl, a při tom divil se, že mají tak velmi černý chléb. — »Eh, kterak nemá být černý, páni vezmú běl pro sebe, ha sedláku zustane holá otruba.« — Císař řekl, proč se nehlásí dále u samého císaře, když se jim křivda děje. — »I co pak je to platno, to máte všecko jedno pásmo; páni nám berú chléb, císař nám hale vzíl i děti. Ta se to pro všeliký capart bije, ha my habychom nastavili hlav.« — V tom přišla družina císařova do statku — a selka poznala svuj blud. — Klekla na kolena, prosila za odpuštění, císař ale velikomyslný nejen že jí odpustil, ale obdaroval ji, a seznámiv se s jejími okolnostmi, i syna z vojny jí pustil.

»To bul taký pán, který vědil, že stojí poddanými.«

»Když stojí pan poddanými, stojí poddaní pánem — to nezapomeň dodat, Srne,« okřikl jednou Bor chalupníka, který býval obyčejně puvodcem narážek na vrchnost. Přezdívali mu ve vsi sršán, protože byl hlava nepokojná, a jak pánu, tak zákonu poslušen býti nechtěl. Věděli o něm, že je podloudník, mnozí tvrdili i to, že je pytlák, a ačtě ta dvě řemesla prý za ruce se vodí, přece bylo poslední za horší považováno, ba každý se bál o tom mluvit, a proto se Srnovic rodinou nemívali důvěrných spolků.

Než ale nejdivnější bylo vesničanům to, když po roce svého příjezdu do zámku hrabě, navrátiv se z cesty po Bavorsku, drotara s sebou si přivedl a na zámku co šafáře usadil, na místě zemřelého šafáře. — Pan správec ani nevěděl, má-li tomu věřit, a sedláci sestrkovali hlavy a divně o tom soudili. — »Drotara! Ty milý Bože, jaký to lid, odkud? kde je ta drotarská zem?« povídali a rozmýšleli mezi sebou; ani Bor ani bába nevěděli s počátku, kterak to vlastně je, až kdy Miča v národním svém kroji poprvé do kostela přišel, tu viděli, že je čistý chlapec, že se vyrovná kterémukoli vesnickému, viděli, že se modlí zároveň s nimi, slyšeli ho zpívat v kostele i v hospodě, děvčata usoudily, že umí tancovat, chlapci, že je veselý druh, a konečně všichni vesničané nahlídli, že je drotar člověk jako oni, vyrostlý v horách jako oni, a že si v řeči a způsobech mnoho neodevzdávají. Ale při tom všem nebylo to ani chlapcům ani starým vhod, když jim bábinu dceru Manku odloudil, a velice to mámy ženichů bábě za nepříslušné pokládaly, že dala děvče drotaru, kdyby i hodnému, přece cizímu člověku.

Jak již povědíno, kázal hrabě Mičovi i sednici zřídit pro jeho krajany, kteří v okolí pracujíce, v neděli a svátek leckdes povalovat se museli, dal i šaty ušit dle jich kroje, by se měli do čeho převléci; on měl z těch statných šuhajů radost, rád s nimi rozmlouval, a když se Miča zmínil, že dva z nich, co do zámku chodívali, raději řemeslu by se učili, na své útraty dal je učit.

Paní hraběnka byla paní mírné, ušlechtilé povahy. Byla zkušená i v trpkostech života, a lehký nádech smutku byl vždy na její bledé, pěkné tváři rozprostřen. Její veškerá blaženost i pýcha byl její zkaceřovaný Hanuš! Co bylo jeho radostí, těšilo i ji, co on za dobré uznal, i ona schválila. — Když známí a přátelé její libůstky jeho kárali co přemrštěnosti, ona se jen usmála. — Ona ale jediná znala jeho šlechetné, jeho dobré srdce; vždyť ona je spolu s dokonalým učitelem zušlechťovala.

Slečna Helena, čili jak ji hrabě jmenoval, Jelenka, nebyla hraběnčina, byla dcera po zemřelé její sestře; hraběnka přijmula ji zcela za svou, a Hanuš miloval ji co svoji sestru. Byl již čtyřiadvacet roků stár, když matka děvčátko desítileté z ústavu, kde kolik let již bylo, k sobě vzala. Jsouc ustavičně pod dohledem přísných učitelkyň, před nimiž ani poskočit, ani očima víc než třeba blýsknout nesměla, by kárána a trestána nebyla, nemohlo děvče z počátku volné svobodě ani uvyknouti. Vždy byla jako zastrašena, ostýchavá, a často churavěla. V tom čase změnily se některé okolnosti v rodině hraběcí, které poutaly hraběnku i syna k hlavnímu městu; svobodna jsouc, udělala synu po vůli a odjela s ním, s Jelenkou a několika starými služebníky do

rodinného zámku v pohorské vesnici, kde dříve zřídka kdy bývali. Tam začali žít zcela dle své vůle.

Hraběnka, chodivši s Jelenkou na procházky, začasté stavila se ve vesnických staveních, promluvila s hospodyněmi, pustila se do řeči s lidmi v poli pracujícími a každému uměla říci milé slovíčko. Začasté chodila i na luka, kde vesnické děti hrály, a přimlouvala se u nich, aby vzaly Jelenku mezi sebe a učily ji hrát. Děti sklopivše oči, styděly se, ale přece byla mezi nimi, která osmělila se, slečinku za ruku vzala a do kola uvedla. Někdy pozvala hraběnka děvčata do panské zahrady na hrátky, a Jelenka je častovala vším dobrým. — Když odešly, vypravovala matce a Hanušovi, jaké hry hrály, zpívala písně, kterým ji byly naučily, a vezmouc Hanuše za ruku, učila ho tancovat národní kolečko. — A při tom jí bledé líčko zahořelo, velké modré oči svítily dětinskou radostí, a neobávajíc se již přísné dozorkyně, která jí hlasitý smích co nepřislušný zakazovala, smála se do vůle, Hanuš dováděl a smál se s ní, a hraběnka na ty dvě děti, jak i Hanuše mnohdy nazývala, s radostí se dívala.

Ve volném vzduchu, na výsluní lásky a šetrnosti roztála ledová pokrývka, která srdce děvčete tížila, a jako fialka na jaře, kdy sníh sejde, lístky a poupátka na teplém slunku rozvíjí, podobně rozvíjely se před okem hraběnčiným všechny dobré vlastnosti milého děvčete. Dobrota, nevinná mysl, skromnost a slušný mrav, to se na ní každému zalíbit muselo, k čemuž i ušlechtilý zevnějšek přispíval, zvlášť kdy Jelenka do panenských let dorůstala.

Mezi vesnickými dětmi bylo děvče, ku kterému měla Jelenka nejvíc důvěry a které se stalo nejmilejší její družkou, ba jedinou. Byla to Dorla, vnučka vesnické báby. Bába byla vlastně ve vsi první autoritou, ona byla rádkyní, důvěrnicí; byla lékařem a v rodinných záležitostech mnohdy místo soudce zastávala. Bez báby nejen že se křtiny neskončily, ale ani svatby, a nikdo neskonal, aby bába při něm byla nestála. Bábino slovo platilo jako zákon. — Jakkoli se zdála být mrzutá a bručivá, nemohlo přece být dobrosrdečnější osoby a při chorých trpělivější, a všecky děti měly ji rády. Bába měla již šedesáte let, byla prostřední výšky, silného těla. Navzdor vráskům v tváři a šedivým vlasům bylo černé oko bystré jako nějaké mladice. Do práce byla jako kat. — Žít, mlátit, zároveň s chlapy, a celý den sedět u stavu a tkát, bylo jí hračkou, a když šla křtiny strojit, vždy si ještě s kmotrami zatancovala, a nebylo pamětníka bábiny choroby. Bábina chalupa, v sousedství panské zahrady, byla nejspořádanější z celé vsi, jak by ji vysoustroval, a uvnitř panovala taková čistota, že byl po vsi jeden hlas, k bábě že může každou chvíli třebas císař pán hejtu přijít. To hraběnka také pozorovala, líbilo se jí to

a ráda se u báby zastavila. Jednou se jí zeptala, proč u ní vždy pěkně ukli=zeno, podlaha umyta, zásep i dvorek vymetený, a proč to u jiných mimo neděli nenajde?

»To je tím, milostivá paní, že já nemám velkého hospodářství. Kde to je, tu člověk celý rok jako v kolovratě, ha při takové práci nemuže se vždy zachovat bíle. Kdyby hu mne přicházelo tolik čeledi do sence, jako to jinde bývá, jedva bych stihnula mejt na neděli, ha kdybych měla velkú dědinu,* potřebovala bych mnoho mrvy ha nemohla mít dvorek zametený. Naši sedláci říkají: »Mrva na dvoře, zlato na poli,« — ha proto rozhazujú slámu ha suchý list po dvoře, haby se hodně mrvy nadělalo. Chce=li hospodář vézt hodně zes pole, muší vozit i na pole, ha kolmaha** mrvy nad potřebu není na škodu chlebu, dokonce na naši horskú zem. Já mám kúsek pole, kúsek lúky, ha na tom mám dvě kravičky; víc nepotřebuju. Tu hrubú práci, s které nejsme, pomužú sedláci spravit, ostatně pospravíme s děvčenci sami, ha ešče zbyde chvíle k jinšímu dílu. Ha ten muj chlapec velkých capartu nenadělá, celý den není dyma.«

»A kde chodí?« ptala se hraběnka.

»Ráno jde na mši, pak do školy, ha po škole vyjde si do pole, nebo do lesa, s húslemi, ha to si tam chuďas hude,« řekla stará a vzdychla si, neboť jediný syn její, Józa, byl slepý.

»A necháte ho samotného?« divila se hraběnka.

»Proč bychom nenechali, ten zná cesty celého okolí, i do města trefí, haniž by se o kámen hudeřil. Ha tomu nikdo nehublíží.«

Bábě se Jelenka velmi líbila, jen to ji mrzelo, že je bledá. »Co pak je do toho,« říkala, »dívčí má kvíst jako růže.« Nemajíc v obyčeji čeho tajit, řekla to také paní hraběnce, sotva že se s ní několikrát byla sešla.

Hraběnka se usmála, řkouc: »Já doufám, že i Jelence líčko se zrumění, jen až bude nějaký čas zde na zdravém povětří.«

»To hano,« mínila bába, »hale mohli byste přece, milostivá pani, dát ji přeměřit, vždyť je to jako stín proti Dorle, kdo ví, nemá=li húbytě. — Ešče jste to nezkúšeli, hani jste ji neobětovali?«

»Co tím myslíš, já neznám takové léčení.«

»Nu, milostivé paní to mohu povědít, protože jsú milostivá paní mladší než já, jinak bych to říci nemohla.«

Když bába hraběnce vypověděla, kterak by slečnu léčila, seznala v tom hraběnka sice mnoho pověry, ale základ dobrý; i pozvala si bábu do zámku,

* Dědina = velké dědičné pole; jednoduše pole se nazývají pouhé kousky. ** Trakař neb kolečko.

a že ji Jelenku svěří. -- Bába řekla, že přijde, až pujde měsíc dolu. V určitou dobu se tedy do zámku dostavila, ale to si s počátku vyminila, že jí musí slečinka dána být na starost s úplnou duvěrou, sice že by to všecko nic platno nebylo. -- Nejdřív přeměřila slečnu na dél i na šíř nití režnou, neslíněnou, na bílou sobotu před slunce východem předenou; shledavši ale, že úbytí nemá, povídala, že to bude přece jen nějaký jed v těle, a že ona ji ho s pomocí boží vyžene. Na druhý den před slunce východem si pro slečinku přišla, a zavedla ji as čtvrt hodiny od vesnice k lesu, k »dobré vodě«. — Pod vysokým starým smrkem vyprýšťoval se silný pramen čisté dobré vody, padaje do tuňky, schválně k tomu cíli vyzděné. To byla ta zázračná »dobrá voda«. — Na smrku pod stříškou, již tam bába dala, visel starý obrázek Panny Marie, ozdoben pentlemi a kvítím, jež na rámec připichnuty byly, dárky to lidí vodou uzdravených. Bor byl nejstarší občan vesnický, bylo mu sto a tři roky, a pamatoval co chlapec, že se chodíval s matkou k dobré vodě modlit, a že tam tentýž obrázek visel, a mnoho lidí že se tam uzdravilo. Tak se dědila víra v zázračnou moc vody s pokolení na pokolení, a bába ji všechny jedy z těla vyháněla. -- Když Jelenku k té studánce dovedla, klekla s ní nejdřív pod obrázek a pomodlily se hlasitě devětkrát Otčenáš a devětkrát Zdrávas. Když pak slunce vyšlo, bába Jelenku svlékla, požehnala, a po odříkání slov:

»Ja baba po Bohu
pomohu co mohu,
ha to, co nemohu,
zanechám Bohu,«

do studánky pohroužila. Děvče zasinalo, zajiklo se, ale bába nedbala, řkouc: »Odporné, milá holubičko, odporné, hale zdravé.« Po lázni cestou se modlíc, pospíchala s ní k zámku.

Hraběnka sotva se jich dočkati mohla; když ale Jelenka s bábou se vrátila čerstva jako poupě v ranní rose, a po lázni si libovala, tu ji opustilo vše obávání. Po devět dní chodila bába s děvčetem k studánce, devátý den pak, když se vrátily, šly do kostela, bába dala sloužit mši ke cti a chvále sv. Rocha, patrona to proti neduhum tělesným, a Jelenka musela na oltář obětovat dvě vejce. Tím se léčení skončilo, a bába předpověděla, že bude Jelenka záhy zdráva jak rybka a červená jak kalin. — Když ale hraběnka za její dobrou poradu odsloužit se jí chtěla, odmítla každý dar, řkouc: »Co pak tuto — Panubohu děkujme, kdyby on nepomohel, málo bych já mohla;« na opětné donucování panino přímo řekla, že se za takové léčení platit nesmí jinak

než se »zaplať Pánbuh«. — Hraběnka srdečně poděkovala, jak si to bába přála, a tato odešla spokojena ze zámku. Hraběnka dala vystavět u studánky kapličku, do ní dala krásný obraz Panny Marie, nedaleko pak studánky zřídily se lázně pro Jelenku. — Pověst o tom roznesla se po okolí jako voda po trubách, ale čím dále od pramene, tím byl tok její kalnější; nemoc i uzdravení hraběcí dcery měnilo se v každých ústech, a procesí poutníků přicházelo každou neděli k zázračné »dobré vodě«.

Opravdu se Jelenka co den stávala ružovější, svěžejší. Nejsouc zvykla časně z rána venku se procházet, jak to hrabě vždy dělával, nemohla matce dosti se napovídat, jak krásně je v poli, kdy milliony rosných krůpějí na pažitu se třpytí, skřivánek prozpěvuje v povětří se třepetá; nemohla ani povědíti, jak milo jí, kdy pod stromem s bábou se modlívala, a konečně vynachválit tu příjemnost po lázni. — Hraběnka vidouc dobrý účinek prostého léčení, k němuž že přivolila první den skoro výčitky si činila, pokračovala v něm i dále, ačkoliv se již nedělo v ranní hodinu a s těmi zbožnými ceremoniemi, jakýchž bába užívala. Nicméně Jelenka každý den před slunce východem ze svého pokojíku se vykradla do zahrady, kde se již Hanuš se zahradníkem procházel. I chodili pak spolu, od květiny ku květině, od stromu ke stromu; při tom učil hrabě Jelenku botanice, upozorňoval ji na krásy přírody, a před okem děvčete jevil se v každé malé chudobce obraz všemohoucnosti božské! — Jindy vypravoval jí o divech a hruzách přírody, vypravoval jí o svých cestách po zemi i moři, a ona poslouchala, sotva dýchajíc, a jak umlkl, desaterých otázek měla přihotově.

»A což vás tomu neučili v ústavu?« hrabě, dive se mnohdy otázkám jejím, ptal se.

»Ach,« přiznávalo se děvče zkroušeně, »kdyby mi to byli tak vypráveli, jako ty, Hanuši, jistě bych si byla všecko pamatovala; ale já jim nerozuměla, a hned se mi to z hlavy vykouřilo.«

Hrabě, znaje povrchní to vyučování, v duchu vyznání jejímu přisvědčil, a milerád jí vše vysvětlil, co rozum její s to byl pochopit. Někdy šli až na konec zahrady, a když z některého sadu zazněla píseň trávničky, zastavil hrabě krok, naslouchaje zpěvu. On byl milovník hudby a zpěvu, a proto dojímaly ho ty prosté, krásné písně národu více, než umělé arie divadelních zpěvkyň, a vždy říkal později známým, kteří se bláznili, kdy se nějaké slavičí hrdélko v hudebním světě vyskytlo: »Jděte ven, naslouchejte, kdy vesnická děvčata v polích a zahradách pracují, kdy v lese při hrabání jedny na tom, druhé na onom konci zpívají, provozujíce nejrozkošnější zpěvní hry, naslouchejte v zimě u oken stavení, kde se drží přástvy, a uslyšíte těch

u rozmanitějších, žertovných i něžných melodií, vážných ballad, i velebných chóru, uslyšíte hlasy slavičí, hlasy mocné, čisté jako zvony, že vám srdce zaplesá, a té zábavy můžete užít velmi často a velmi snadno.« Známí ovšem na jeho řeč nedbali; hrabě však zustal na svém. Rád poslouchal i vesnického houslistu a skladatele, slepého Józu, kdy podvečer v sadě neb u lesa na oblíbeném sedátku svém seděl a hraje básnil. — Hra jeho byla čistá, dojemná, plná poetických myšlenek, tak že mnohdy s melodií spolu i píseň se zrodila. On byl slepý od útlého mládí, a sám hrát se naučil na kolikero nástroju; nejmilejší byly mu ale varhany, jež v kostele hrával, a pak housle. Stávalo se ale, když se dávala zpívaná mše, že musel veškeré své umělosti upotřebit, — tu hrát na varhany, tu sólo na housle a zas na klarinet pískat, zpívat bas i tenor. — On byl učitelovou pravou rukou, a hrabě když na kruchtu vešel, nemohl se vynadivit jeho obratnosti a jemnému sluchu. — Učitel ani nezpozoroval, když hudebníci notu pominuli, jako by jí nebylo; Józu bylo ale každé okamžení slyšet: »Housle — co děláte, — prim, — vynechaly cis, — bas ať dá pozor — diskant hlasitěji — bubny piano. — Takt, držte takt, chlapci!« — Tak napomínal Józa, vypomáhal, a při každém neladném zvuku trhl sebou, jako by ho bodnul.

Učitel nebyl již mladý, ani učený, ale z oněch, již povinnosti stavu svého svědomitě a s láskou vykonávají; rodiče ho měli rádi a děti též ho milovaly, ačkoliv jim v ničemž nepovoloval. Rády chodily do školy, a nebylo ve vesnici chlapce, aby neuměl číst, psát i počítat, ani děvčete, aby alespoň prvnějšího neznalo, neboť toho učitel nemohl na matkách vymoci, aby mu děvčata po celý rok pravidelně do školy posílaly; měly pro ně vždy práce, a myslily, že je to až dost, kdy budou umět číst. — Učitel byl vdovec, a jediná jeho dcera vdala se první léta, když vrchnost na panství přijela, do města; kostelní hudba a pěstování květin bylo mimo školu jeho zaměstnáním. Větší potěšení nemohl mu připravit, než když mu někdo semeno neznámé jemu květiny dal aneb pujčil novou mši, do které se musil s velkým namáháním vpravit. Na faru také chodíval každodenně, pan farář byl ale stařičký pán, velký milovník starých kněh, zvlášť latinských, na něž poslední groš by byl vydal. Nikdo nesměl mu však pro jakou přijít; když učitel jej navštívil, musíval mu obyčejně předčítat. On měl ve svém pokojíku celé stohy kněh, a která mu při ruce ležela, tu učiteli podal. — Někdy se stalo, že po několik dní jedna a ta samá kniha to byla, ale pan farář měl již krátkou paměť, nezpozoroval to — a učitel bál se říci mu to, aby ho neurazil, a tak trpělivě čítal vždy, co pan farář mu podal. Každých čtrnácte dní dostával pan farář z města politické noviny, jež s tamějším kaplanem a několika měštany do

spolku držel. Na něho, jako přespolního, přišla řada naposled, za to si je ale mohl podržet — což také činil. Když noviny přišly, předčítal učitel politiku, což ho více zajímalo. — Po přečtení se noviny schovaly. V komoře leželo jich jako dříví. — Po kolik let říkal pan farář, že pujde na odpočinek, ale když mělo k tomu přijít, zdálo se mu, že by nemohl ani jinde žít než na faře, kde žil co pastýř plných třicet let mezi svými ovečkami a knihami.

Vesničané byli mu již přivykli; ačkoliv hrabě pozoroval, že při jeho kázání, které pro slabou pamět z listu čítat musel, každou neděli většina posluchačů usnula a menšina neposlouchala, ačtě nemohli vynachválit kazatele v Hajku u sv. Anny, pátera Augustina, na jehož kázání obyčejně v úterní, sv. Anny to den, kdo se jen uprázdnit mohl, pospíchal, ačtě Bor vždy říkal: »To je jinší kazatel, ten humí svědomí rozebrat; při tom se duše potěší!« — přece nechtěli se od svého starého faráře odloučit. — Než první rok, když vrchnost na panství přijela, Pánbuh pana faráře k sobě povolal, a na faru dostal se dle všeobecného přání páter Augustin. — Když držel nový pan farář poprvé zpívanou, a hlas jeho jako zvon po kostele zazněl, nemohl se Józa zdržet, by nepošeptal panu učiteli: »To je hlas! to je hlas!« a při tom si zatleskl do dlaní, což vždy dělal, když měl velkou radost. Nový pan farář byl velký milovník včelařství i štěpařství, což se s květinami a hudbou, zamilovaným to zaměstnáním pana učitele, mnohem lépe srovnávalo, než probírání se v starých foliantech. — V zimě obíral se pan farář v prázdných hodinách jinou prací. Maloval obrázky a lepil z papíru rozličné maličkosti, skříňky, košíčky a p., což pak o zkouškách dětem dával. — Hrabě i hraběnka si pana faráře velice vážili; býval v zámku častým hostem, také pan učitel chodil do zámku, ale největší jeho rozkoš byla procházet se po zahradě. Hrabě držel si šikovného zahradníka a mnoho peněz vynakládal na květiny, v nichž matka veliké zalíbení měla. — Učitel viděl i přiučil se v zámku každý den něčemu novému, co se květinářství týkalo. — On sám učil Jelenku psát a počítat, učil ji na piano, a Jelenka měla svého učitele velmi ráda, také hrabě i hraběnka mu přáli, jako každý, kdo dobrosrdečnost jeho poznal; jediné hluboké jeho poklony a přílišnou ostýchavost byli by mu rádi odpustili. Ale to si nemohl dlouho odvyknout, a vždy ho var polil, když hraběnka do řeči s ním se pustila. »Vrchnost je přece jen vrchnost — a hraběnka není selka,« říkával. — Také Józu Jelenka začasté do zámku si přivedla; jaký to byl proň div a jaká radost, když poprvé slyšel zvuk piana! — Jaky to byl rozdíl, — učitelův starý klavír — a to krásné piano! — Prosil o dovolení, aby směl se naň i uvnitř podívat, což mu hraběnka, útrpně se usmívajíc jeho slovum, dovolila. Otevřel si víko a začal ohmatávat každou strunu, každou

Hlapku, každý kolík, velmi jemně a zevrubně; bylo patrno, že cit v prstech vynahrazuje mu zrak. — Pomocí hmatu mohl jediné si utvořiti obraz předmětu, jehož oči jeho nikdy nespatřily.

Jednou hraběnka s učitelem o něm mluvila a divila se mu, a on, kterýž ho od maličkosti znal, pravil: »Józa, milostivá paní, je věru znamenitý hoch. — Již co malého chlapce, neboť oslepl ve čtvrtém roku, maje neštovice, přiváděly mi ho děti do školy, jen ze žertu; chlapec ale celé hodiny vyseděl ve škole, bavě se posloucháním, a za krátký čas uměl každé slovo, jež jsem mu předpověděl, lépe přeslabikovat, než chlapci, kteří rok do školy chodili. Raději ale poslouchával hudbu; pro tu jevil tak jemný sluch, že jsa malý chlapec okřikoval starší hudebníky, když falešně hráli. — Povyrustaje, učil se hrát na klavír a na housle, sám a sám; tak dlouho zkoušel píseň, kterou v hlavě nosil, až ji trefil; vytrvalost a trpělivost má při tom neunavnou, neustane, až vyvede, co si předevzal. — Podobně naučil se i ostatním nástrojům, i na varhany hrát; kdyby jeho nebylo, nevím, milostivá paní moje, co bych si mnohdy na kruchtě s ostatní čeládkou počal. — On i pěkné písně skládá, ale musil by člověk u něho sedět — a to nepozorován od něho — a hned je psát, kdy je zpívá neb hraje; od něho je dostat nemožno. — Mnohdy mu chasa říká, když slyší píseň novou: »Józo, zazpívej nám tu písničku ještě jednou, abychom se jí naučili;« — mnohdy já mu říkám, aby mi ještě jednou některou pěknou svoji fantasii zahrál, ale to zavrtí hlavou a říká: »Co to na mně chcete, jako by se to dalo —« a opravdu, když mně i chtěl po vůli udělat, nebyla to již ta píseň, kterou dříve hrál. — »Ony ty myšlénky,« říká, »prolétují mou duší, jako ti ptáčkové zpívající hájem, nikdo jich nevolá, nikdo jich nedrží. — Počkejte, snad mi zase někdy ty samé hlasy zaznějí — pak je chytnu do klece a dám vám je.« — Když večer hrává doma nebo v létě u lesa, zastavují se lidé, poslouchajíce ho v udivení; pak si povídají: ‚Pánbůh ho má rád, toho chlapce, že mu dal takový dar umění.' A proto také netroufá si ani ten nejrozpustilejší chlapec Józovi v čem ublížit, každý má před ním úctu, že je miláček boží, proto jim také ani nápadné není, že nemluví obyčejným jich nářečím, ale jako kniha.«

»Mně ale bylo nápadné, že nemluví nářečím zde obyčejným, aniž hlasem zpěvavým, jako druzí.«

»Prvnímu naučil se z kněh, druhému sám nevím, kterak se odnaučil.«

»Snad mu v tom cestu ukázal jemný sluch hudební. Ale řekl jste, z kněh že se naučil vybranější mluvě; jak to mám rozumět? Snad jen posloucháním.«

»Ano, milostpaní moje. Dokud dcera moje doma bývala, čítávali jsme večer, buď ona, buď Petr, a Józa poslouchával. I našel v tom takové zalíbení,

že později si knihy vypujčoval, kde mohl; i do města si pro ně chodí. — Pak poprosí některého chlapce, zajde s ním do pole, v zimě pozve ho k sobě, a musí mu předčítat. — Také kdy něco psát chce, vezme chlapce, o kterém mu povědomo, že hezky psát umí, a diktuje sám. On sám zná pravidla mluvnice jako Otčenáš, chodíť vždy ještě do školy jako žák a sedí v té lavici, co sedával před šestnácti lety; mnohdy se stalo, že mne zastal. Jemu neujde ve škole ani hlesnutí, a také ho nezklamou chlapci, neboť zná každého po hlase.«

»Ale, pane učiteli,« zeptala se Jelenka, také poslouchajíc, »nevidí Józa pra-pranic?«

»Zajisté ne, slečinko.«

»Jak může tedy vědět, jak je kdo hezký, jak vyhlíží ta neb ona květina, když nevidí?«

»Květiny, stromy zná dílem po hmatu, dílem dle vuně, ostatně dá si vše zevrubně vypověditi. Bezpochyby, že vše před jeho vnitřním zrakem krásněji se mu vidí, než to vskutku je. S kým známý, tomu ohmatá obličej i ruku, a mnohého pak pozná, jak ho za ruku vezme, aniž by se mu ozvat musel.«

»Ano, ano!« zvolala Jelenka. »Tuty dni hrály jsme u báby na cukabábu a on s námi. Podařilo se mu chytit mne za ruku. Já se nechtěla ozvat, ale on hned věděl, že to já jsem.«

»To není těžko,« usmál se dvorně pan učitel, »takové jemné, hebounké a malé ručince nenajde páru v naší vesnici. Tížeji mu rozeznat vesnickou mládež, a přece pozná po hlase každého, i po hlavě, když se mu pod ruku dostane.«

»Józa je dobrý, já ho mám ráda,« řekla Jelenka.

»Dobrý člověk, vděčný, a ke komu cítí náklonnost, čí hlas ho dojímá mile, k tomu je i upřímný, neboť se domnívá, že člověk líbezného hlasu dobrý bývá, a naopak člověk hlasu štěkavého, chraplavého, kňouravého že kryje ošklivé vlastnosti v sobě. Některý hlas se mu tak protiví, že kdyby se neodstranil, do křečí by upadl; ale bába již zná jeho povahu a všecko odstraňuje, co by ho pobouřilo. — Józa je miláček její.«

»Vždyť je ubohý!« řekla hraběnka.

Jelenka si často Józu do zámku přivedla, a když držela hrátky s děvčaty, hrával jim k tanci. On vrchnosti své oddán byl celým srdcem, a Jelenka byla mu andělem. Když za čas jednou odjela s hraběnkou do hlavního města aneb s Hanušem několik týdnu cestovala, stýskalo se všem, ale Józa býval nejsmutnější, než nezmínil se nikomu.

Ačkoli se vesničanum s počátku přistěhování se vrchnosti nehrubě líbilo, a raději by s panem správcem byli hospodařili, jehož znali skrz na skrz,

přece při takovém laskavém s nimi obcování nemohlo jinak být, než že od své nedůvěřivosti a svéhlavosti, jež dobrým záměrům hraběte překážely, upouštěli, nahlížejíce, že pána, protože pán, není třeba nenávidět, dobrý pán že za otce. Ale šlo to zponenáhla, a to ještě přičiněním ženských.

Když o Štědrý večer hrabě s Janem z Prahy přijel, bylo výše pěti let, co na panství již přebýval, a ještě nebylo vše, jak by si byl přál; pohorská vesnice nebyla prosta ani zlolajců, kteří proti vrchnosti sočili, ani zpozdilců, kteří jich slovům věřili, nerozumějíce vlastnímu dobru.

III.

Kdo by byl šel asi o hodinu později, když bába ze zámku domů se vrátila, po vesnici, byl by viděl okna u každého statku i chalupy ozářená a za každým oknem v čistě vybílené sednici přikrytý stůl, na stole pak štědrou večeři.

I v zámku byla okna ozářena, a kdo by ze selské sednice do hraběcí jídelny byl vešel, zajisté by si byl pomyslil: »Tam dole dost dobře, ale zde ještě lépe!« — Na podlaze prostřeny jsou drahé koberce, u oken a podél zdi na stolcích a podstavcích rozestavené rozličné květiny domácí i cizopásmé, mezi nimi v plném květu rozkošné děti jara — hyacinty, konvalinky, fialky a jiné, jež pospíšil bedlivý zahradník ze spánku probudit, by krásou a vonným dechem veselé svátky zdobit pomohly. — Po stěnách visí obrazy, díla to umělecká, a veliká zrcadla, v nichž se odráží množství světel, hořících v lustru a čtyřech parohatých svícnech, jež postaveny ve čtyřech úhlech jídelny. Uprostřed stojí stůl, pokryt damaškovým ubrusem, a na něm v nádobách ze stříbra, porcelánu i krystalu jídel nejrozmanitějších, kyselých i sladkých, studených i teplých, lahůdek, pečiva, vína, vše, co by srdce ráčilo, a to vše rozestaveno tak chutně, že již pouhý pohled smyslům lahodil. — Hrách se zelím, kaše s medem, hnětinky, božíhodová jídla sedláků — těch tam ale přece nebylo! — Okolo stolu na pružných seslích s opěradly seděla společnost, hovíc si pohodlně při štědré večeři. Společnost ta záležela z hraběnky, hraběte a Jelenky, pana faráře, městského lékaře, který často do zámku zván býval, učitele, správce, písaře a panského zahradníka, pak starého plukovníka na odpočinutí a barona nemajetného, cizích to hostů. Poslední dva jezdívali ze zámku do zámku, zvali se tu i tam, celý rok nejsouce doma. Správec říkal jim »pocestní kavalíři«.

Starý plukovník býval často u hraběte; zvlášť o honbách, jichž byl veliký milovník. Dobrý pohár vína, k tomu dýmka tabáku silného a karty byly

mimo lov jeho jedinou rozkoší. Jinak byl člověk k vystání a veselý společník. — Pan baron byl poprvé u hraběte hostem; bylť on pravý opak starého plukovníka. Ten znal lesy, maštale a vína svých hostitelu; onen byl příliš choulostivý, aby po lesích těkal, na koni se proháněl; on byl rozmazlené dítko salonu, raději si hovil v měkkých lenoškách a nemiloval tabáku ani nemírného pití vína, ale lahudky vybrané, k nimž připíjel vzácná vína, jak to labužníci milují. — Karty hrával jen ze zdvořilosti s některými paničkami, u nichž rád trpěn a chován byl, i vzdor své nehezké figuře; neboť měl ten dar, který není každému dán: umět mluvit celý den o ničem. Také pátrával rád, někdy co poslanec paniček, nejvíce však z vlastního pudu, po záležitostech, které každému oku vidny být neměly. Jako zvěda, vraceje se z táboru nepřátelského, kde v rouchu přítele zradu dýchal, plesá, kdy se mu záměr povedl, tak asi plesával baron, kdy se mu podobná výprava povedla. On vubec velmi vysoko sebe cenil, a na řadu svých předku byl baron velice hrdý, oni byli jeho jedinou chloubou.

Když nebylo hostu v zámku, kuchařka neměla mnoho práce vymýšlením jídel; jak ale host u tabule seděl, ráda ho hraběnka štědře i vzácně uctila. Pro mlsné labužníky, jako pan baron, nebyla však přece hraběcí kuchyň zařízena, proto se jeho návštěvě hraběnka divila. Hrabě přijev domu a slyše o ní, řekl s úsměvem k matce: »Zajisté, že některou bohyni na vysokém Olympu zvědavost trápí, co s námi zbloudilými se děje; vyslala ho tedy co posla okřídleného, by jistou zprávu o nás donesl.«

Hraběnka se usmála, davši synovi za pravdu, neboť znala barona a cesty jeho. — Také se ve svém mínění nemýlili: baron vyšel na zvědy a pátral po všem, by hodně kořisti ze zámku odnesl. — Avšak ustrnul nad tím, co viděl a slyšel. — Libustky mít kavalíru příslušelo, ale stavu jeho důstojné; hrabě ale, zdálo se panu baronu, že se příliš pro ně zahazuje.

»Kde jste polovali, pane plukovníku?« ptal se hrabě u tabule.

»U hraběte Arnošta. Výborné u něho lovy. Rád jsem přítomen.«

»Když jsem cestoval po Slovensku, navštívil jsem ho též. Má krásné lesy; musel jsem s ním také na lov; náruživý to lovec. Drží si četnou loveckou družinu. Má i mnoho junošů, a všichni místo livraje nosí národní svůj kroj.«

»To však jen v domácnosti?« mínil baron.

»Nikoli, on ve Vídni se svým služebnictvem takto vystrojeným veřejně vyjíždí a dělá furore,« řekl hrabě.

»Proč ne?« ozval se plukovník. »Jsou to hoši pěkní jako hory, jeden jak druhý výše šesti střevíců — takovou družinou může se chlubit.«

»Toť asi malebně vyhlíží,« prohodila hraběnka.

»Nejen že malebněji vyhlížejí, ale oni se i volněji a slušněji pohybují, než v nevkusném fraku,« řekl hrabě.

»Že jste, hrabě, velikým protivníkem fraku, o tom jeden hlas,« ušklíbl se baron.

»Pan baron, vida na dvoře drotary, myslil, že i vy, hrabě, nový kroj pro své služebníky jste si vymyslil; ale já ho poučil, kdo ti lidé jsou, a že jich jen z passí tu chováte i šatíte.«

»Dovolte, pane plukovníku, bych poučení vaše opravil. Řekl jste, že jen z libustky pocestných těch přechovávám; musím tedy doložit, že nikoliv z libustky, ale s libostí vykonávám tím povinnost pohostinství, jakéž neza-nedbá ani nejchudší chalupník v kterékoli obci, když pocestný, nejsoucí s to, aby v hospodě si zaplatil, na dvéře jeho zaklepá. Dá mu lože, sdělí s ním večeři, a my přidáváme k tomu i čistý oděv, jejž drotar, vzdálen od své otčiny, a řemeslem se zabývaje, při němž nemožno čistoty šetřit, celý rok a po roce zase šetřit si musí. Zásluha však o tuto jejich pohovu patří mé matce.«

»Srdce naše potěšit, mysl občerstvit dovede jen útlá ruka ženina,« prohodil lékař.

»Zajisté,« uklonil se plukovník, »odpusťte mému mínění, nevěděl jsem, že vám tolik na těch drotařích záleženo.«

»Kdyby jednoho z nich nebylo, dávno by již matka moje syna svého oplakávala,« řekl na to hrabě, a když baron žádal o vysvětlení, jak se to stalo, a i plukovník žádost baronovu opakoval, dokládaje, že sám o tom neví, jal se hrabě vypravovati.

»Jak známo, cestuju časem rád pěšky. Má-li cizina rozum zbystřit, jak naši sedláci říkají, myslím, že se nesmí cestující na svět jen z kočáru dívat. Jedenkrát — bylo to první rok, když jsme sem přijeli — sešel jsem se na cestě z Řezna sem na noclehu v hospůdce vesnické s drotarem. Spali jsme na slámě a ráno zároveň z hospody vyšli. Ačkoli tvář jeho mírná, upřímná příčinu k podezření mi nezavdávala, přece přicházeje k lesu, zavolal jsem k sobě psa, jenž mne někdy na cestách provázíval, ruku jsem položil na kohoutek pistole v záňadří a v druhé pevně držel jsem sukovitou hůl. Měl jsem sice již tenkráte zkušenosti i přesvědčení, že pod ošumělým kloboukem tak moudrá hlava bývá jako pod pěkným, a pod sprostou halenou že srdce bije tak šlechetné, mnohdy šlechetnější, než pod drahým suknem a hedvábím; přece nemohl jsem zbaviti se podezřivosti, vida se v hlubokém lese samotna s neznámým drotarem. Já si nikdy těch lidí více nevšímal, než co na potkání jsem je vídal bídně světem se potloukat v ošumělém, zamaštěném šatě, ne

mnoho lepší než cikány opovržené. Slýchal jsem zpozdilé matky děti jimi strašit, od lidí podkládat jim rozličné neplechy, ba i zlodějství a vraždu, ačkoliv dukazuv žádných neměli. Vzpomínky ty nedaly vzniknouti duvěře. Drotar vypravoval mi cestou, kde všude chodil po Německu, a těšil se do Čech, kde prý je přece jen nejlíp. Považoval mě za řemeslníka a ptal se, kde jsem chodil a kam jdu. Já ale v své slepé neduvěře nepověděl mu zcela pravdu, hodlaje se od něho v nejbližším městečku odtrhnout. Přišli jsme k polednímu do hospody v malé dědině. V sednici seděli tři muži, hlasitý hovor vedouce v německém nářečí tamějšího okolí. Když jsme tam vešli, umlkli, bystře si nás, dokonce mne, prohlížejíce. — Drotar dal si nalít pálenky, vytáhl z tašky kus chleba a začal obědvat. Já měl v pocestní láhvi ještě víno, a hospodská přinesla na moji žádost, co v domě bylo, černý chléb, sýr a vejce. Pobídl jsem drotara, aby se mnou obědval, což on bez upejpání přijal. Muži se mne očí nespustili a po chvíli zeptali se, kam jdeme. Řekl jsem, co třeba. Po obědě, nemaje u sebe drobnějších peněz, platil jsem stříbrným tolarem. Drotar s podivením na tolar hleděl, bylo mu divno, že já co tovaryš tolik peněz mám, po prosbě nechodím a pansky si vedu. Ve strachu, aby se na ten peníz neulakomil, řekl jsem, že to muj poslední, ale že se nestarám, v Čechách že najdu výdělku dost. — Když jsme z hospody vyšli, zdvihli se ti tři, a že jdou s námi stejnou cestou, pravili. Na moji otázku řekli mi, že chodí po koupi obilí, což se mi zdálo pravdě podobné. — Mně se ti chlapi také nelíbili, ale byl jsem přece rád, že jdou s námi, neboť nám bylo jít dlouho ještě lesem, než bychom do městečka dorazili, kde jsem mínil se odtrhnouti od nich i drotara. Dni se už krátily, počasí bylo nejasné, ještě jsme konce lesa nedošli, slunce se sklánělo. Jeden z mužu šel mi po jednom boku, po druhém držel se pes Bello a drotar. Druzí dva zustávali pozadu. — Tu pojednou dostanu ze zadu do hlavy ránu, že jsem zavrávoral, a v samém okamžení Bello na jednoho ze zadních mužu skočil a na druhého drotar. Já měl tolik přítomnosti ducha, že jsem k stromu skočil, oň se opřel a pistoli z náprsí vytrhl. Drže ji v pravé ruce, levou jsem holí se bránil proti dvěma; Bello mi statečně pomáhal a drotar zápasil s třetím. Doráželi na nás noži, a já vida, že bychom se jim jinak neubránili, střelil jsem, a jeden z mých protivníků klesl. V té samé chvíli i drotar porazil svého protivníka, a třetí, vida to, dal se na outěk. — Drotar měl proraženu hlavu železným prstenem, jejž Bavoři rádi nosí a jichž při pranicích používají; já krvácel z několika ran, a Bello též byl popíchán. — Nezbývalo nic jiného, než bojiště opustit a co síly stačí k městečku pospíšit. — Lotry nechali jsme tam ležet, majíce je za mrtvé. — Avšak sotva že jsem z lesa ven se vyvlekl, přepadla mě mdloba,

padl jsem. Drotar, nemoha mě vzkřísit, vzal mě na záda a nedbaje na vlastní slabotu, vlekl dále. Na štěstí přijížděly od městečka vozy; na jeho křik vozkové přišli, naložili nás a do města odvezli, kde nás v hospodě složili. Ovšem že se hned po zločincích pátralo, že byl drotar vyslýchán, ale o tom všem, ani o jeho pečlivosti a starosti o mne nedověděl jsem se až třetí den, když mě silná horečka popustila a já paměti nabyl. Drotar seděl se zavázanou hlavou u mé postele, Bello vedle něho; oba skákali radostí, když jsem začal mluvit. Nejprvnější drotarova práce byla, že mi snesl na postel papíry, tobolku, hodinky i vak, co vše pod svým dohledem měl, žádaje, abych se přesvědčil, zdali mi nic neschází. Pak vytáhl svuj sáček, vysypal přede mne as za pět tolaru stříbrných peněz. ‚Co mám s nimi dělat?‘ ptám se ho, a on mi na to, abych si je vzal, že mi je pujčí, že nebudu mít beztoho dost peněz, abych v hospodě zaplatil. — Čtyry, pět tolaru je málo peněz pro našince, ale kdo na zlaté po krejcařích střádá, kdo se za boháče považuje, když má dvě, tři sta, tomu je to již kapitálem. A drotar dal mi svoje po mnoho neděl střádané jmění, aniž věděl, kdo jsem a jestli mu je kdy oplatím.«

»S praktického stanoviště nazvalo by se to bláznovstvím,« ozval se plukovník.

»Připouštím, mně ale pravilo srdce, že jednání jeho jest šlechetné, a když jsem mu ruku podávaje děkoval, a on mi řekl: ‚Ej, či by hodné bolo, aby brat bratu nepomohol!‘ tu jsem se cítil před tím sprostým člověkem se všeckou svojí vzdělaností a věděním zahanbena.«

»Dovolte, pane hrabě,« vskočil mu do řeči baron, »to byl s vaší strany přemrštěný útlocit.«

»Cítil jsem se zahanbena,« hrabě pokračoval, jako by byl neslyšel baronovu námitku, »a svědomí mně vytýkalo, že jsem se prohřešil proti tomu člověku, maje ho za špatného i zločinu schopného z pouhého předsudku, jehož prostá mysl ale hlouběji, než moje, pojala učení křesťanské lásky, jež káže, že jsme všichni bratřími. Než abych přišel ku konci své příhody. Ti tři chlapi, co nás, vlastně mne, oloupit, nejli zabít chtěli, byli povestní zlodějové; my nezabili žádného, jen omráčen byl jeden a druhý od střelné rány zchromen; nepídil jsem se více po nich. Miča, tak se jmenuje muj ochránce, je mým šafářem; velice se divil, když jsem mu konečně řekl, kdo jsem.«

»Dlouho mu nechtělo do hlavy, že by ‚gróf‘ mohl pěšky s vakem na zádech cestovati,« usmála se hraběnka.

»A odkud přivezl jsi dnes toho drotara, Hanuši?« Jelenka se zeptala, neboť byla málo mohla s bratrem před jídlem promluviti.

Na tu otázku vypravoval hrabě totéž, co Jano kmotru svému již pověděl.

»Zůstane zde?« ptalo se děvče.

»Nevím, jak ti odpovědíti; rád bych, aby zustal. Než ty děti hor nerady dlouho od své otčiny vzdáleny bývají, a málokterý má chuť k řemeslu, při čemž by byl poutanější na jisté místo a zůstat musel sám a sám.«

»Tak i náš horský lid nerad se v cizině usazuje,« řekl pan farář, »a byť se jim i dost dobře vedlo, po domovu touží, a naše horačky velmi zřídka daleko od domova se vdávají. — Ty dni libovala si bába, že Manka její s Mičou tak šťastna, a povídala, že by to byla s počátku ani neuvěřila, že by si to děvče člověka pracizího do srdce vzít mohlo.«

»Však kdyby toho nebylo a zaměstnání při hospodářství, nebyl by Miča zůstal,« řekl hrabě.

Hraběnka zdvihla se od stolu, večeře byla ukončena. Hosté šli do vedlejšího salonu, kde stály stolky ke hře přichystané, a každý baviti se mohl dle libosti. — Vedle salonu v krásném pokoji stál uprostřed zelený strom, ozářen světélkami, ozdoben ovocem, květinami i pentlemi. Okolo něho ležely dary pro hosti i domácí lid, jež hraběnka po večeři rozdělila, nejvíce to práce její i Jelenčiny. Jelenka více radosti měla z daru, které pro jiné chystala, než které sama dostala; pro Dorlu jmenovitě měla schovanou krásně vyšívanou šněrovačku. Józovi chystali vzácné housle, a Jelenka viděla již radost jeho, až ráno se hřebíku sundá místo svých starých houslí nové.

Pánové sedli ke hře, paní hraběnka s nimi, jen zahradník a učitel pomáhali slečně přilepovat svíčičky do škořápek, jež měly se pouštět na vodu, přichystanou ve veliké krystalové nádobě. — V tom, co se takto bavili, zazněly táhlé zvuky pastýřské trouby pod okny.

»Starý pastýř jde po výsluhách; v zámku bývá vždy první jeho štací,« řekl učitel.

»Jestli pak ale nezapomene Miča na koledu?« mínila Jelenka.

»Jakpak, slečinko, by zapomněl, když ví, že se milost panu hraběti líbí.« — A sotva že to zahradník dořekl, ozval se v předpokoji šust a šepot, starý sluha otevřel dveře, a mezi nimi ukázala se vysoká postava Mičova a tři jeho krajanů, mezi nimiž Jano. — Přišli zazpívat vánoční koledu.

»Jen dále, Mičo, dále!« pobízela vlídně Jelenka. — Miča vešel s uctivým pozdravením do pokoje, zustal ale nedaleko dveří stát; chlapci vedle něho, širáky v rukou otáčejíce a sotva si troufajíce po pokoji se rozhlédnout. Jakmile zaslechl hrabě ve vedlejším pokoji Mičuv hlas, kázal opony u dveří rozevřít, aby na ně viděl, a již o hru nedbal.

»No, spusťte, chlapci,« kázal Miča, klepna Janovi po boku stojícímu na rameno, »zazpieváme velkomožným pánům valašskú koledu.«

Chlapci pokývli hlavami, upřeli zraky jeden do toho, druhý do onoho kouta pokoje a spustili veselým nápěvem:

»Hop, hop, chlapci, do hory,
obúvajtě* bačkory,
bertě nohy na ramena,
puojďzeme my do Betlema.
Narodil sa Mesiáš,
opravdivý Pánboh náš;
narodil sa nám, narodil,
a nás hriešných vyslobodil.
Poraďme sa na reči,
sme remeselníci všeci.
»A ty, krajčíř, čo mu dáš?
Sám němnoho, málo máš.«
»Já mu dám kúsčok plátienka,
ušije sa mu perienka,
čo sa budě prikrývati,
vo dně, v noci zahrievati.« —
»Ej ty, švec, ty čo mu dáš?
Sám němnoho, málo máš.«
»Já mu ušijem črievičky
na jeho bielé nožičky.« —
»A ty, hrnčiar z doliny,
zabruchaný od hliny,
aj ty muožeš s nami jíti,
muožeš hrnčok s sebú vzíti.« -
»A ty, mesiar** bohatý,
s zamastěnýma šaty,
aj ty muožeš s nami jíti,
dve klobásky s sebú vzíti.« -
»A ten kováč z doliny,
začerněný od uhly?
Eh, ten něch len doma kuje,
něch sa s námi nehotuje,
lebo on by velmi klepal,
Jezuska by nám ulekal.« —
»Aj kominík sa styďzí,
něch ho dieťa něviďzí,
lebo dieťa němá zubú,
kričalo by: »Mámo, bubú!«
Jezusku naroděný,
prijmiže tyto dary,
ať sa k těbe dostaněm
a s tebú sa radujem!«

Na okamžení umlknouce, odhodili chlapci klobouky na zem, podepřeli ruce v bok, vpadli do skočné melodie a tancujíce zpívali dále:

»Oj, nožku za nožku,
poskočme si trošku,
buďzme všeci veselí
ako vlci v jeseni.
Vyspíme sa na kameňu,
vyležíme na koreňu
pri tých našich ovečkách,
pri tých našich statočkách!«***

Vyskočili, zavejskli a poklonivše se, pravili zcela vážně: »Pochválen buď Ježiš Kristus!« — Miča pak doložil: »Nech Pánbuh velmožnemu panu i všecké jeho rodině i všem hostum dá šťastlivé, veselé sviatky!«

Po těch slovích chtěl se Miča ze dveří vyhrnout; hrabě ale, který chvíli již v pokoji stál, a libý souzvuk čtverohlasu, z něhož lahodný měkký hlas Janův vynikal, byl poslouchal, vzal ho za ruku, do druhé uchopil Jana

* *Tě* se vyslovuje vždy velmi měkce, jako polské cie. ** Řezník. *** Statok — dobytek.

a vedl je do salonu. Prvního představil co svého ochránce dvěma cizím hostům, druhého všem.

»Jaká to krásná tvář!« řekla hraběnka, s libostí na Jana pohlížejíc.

»A hlas jak slavík,« pravil učitel faráři.

»No, zkuste, pane, jestli to tažní ptáče udržíte, snad sbor váš obohatí,« usmál se farář.

»Takový chlapík, věřím, ten se dovede bít,« řekl plukovník, měře si Miču od hlavy do paty.

»Ej, veru, milostpane, něbojím sa,« Miča odpověděl, rukou se rozpřáhna, jako by se do něho pustit chtěl; »ale keď prídú chlapi dvaja, traja, silnější ode mňa, hej, už tu lepší povedíť ‚varuj sa', než ‚neboj sa'. Keby něbol milostpán mal pistol, boli by nás se sveta snesli. — Bodaj je zlý vietor zavál! Ale štipka prachu — kopa strachu, to nám pomohlo.« — Tak Miča vždy zásluhu od sebe odmítl a zamluvil.

Hrabě vida, že se drotaři ostýchají, vedl je zpět do pokoje, kamž sluha jídlo a pití pro ně donesl. Mladíci se velmi ostýchali jísti, zvláště před slečnou, a Jano, kdykoli naň Jelenka pohlédla, vždy sklopil oči. Hrabě sedl si k Mičovi, vypravoval mu, jak se s jeho krstným synem sešel, a mimo to se ho ještě vyptával na věci, které hospodářství se týkaly.

Jelenka ale, veselá, dětinská Jelenka ptala se Jana, zdali i u nich se hrá na spouštění světýlek na vodu.

»Aj u nás spúšťajú dieuky kahance na vodu,« odpověděl chlapec.

»A jaké jsou to kahance?«

»Urobia si kahaněc z dubovej kuory, dajú dnu kúsčok loja, zkrútia z nití motúzek, rozžehnú a kahančoky spustia na rieku. Keď sa obrátí kahaněc hore vodou, nazdá se dieuka, že sa vydá na horní, keď pluje dolu vodou, že na dolní koniec děđiny, keď sa od brehu něpohně, něvydá se hiba druhý rok. Uj, to behajú dieučence, smejúcí, zpievajúcí, dolu brehom, hore brehom, a každá sa len pozerá za svojím kahancom.«

»A jak, kdyby se kahanec potopil?« dále se ptala Jelenka, kterou podobné zvyky velmi zajímaly.

»Juj, horko by plakala dieuka, že musí do roka zomreť,« ujišťoval Jano.

Jelenka ještě na všelicos se ptala, i na rodinu Janovu; hoch povídal jí, že je sirotek, staršího bratra že má ženatého, mladší sestra že mu umřela, a o rok starší že je doma u bratra.

»Kolik roků čítáš ty?« ptal se ho hrabě, zaslechnuv konec jeho řeči.

»Hádám, že osemnásť rokou,« odpověděl Jano.

»A jak se jmenuje tvoje sestra?« Jelenka se ptala.

»Ilena.«

»Skoro tak jako já,« obrátila se slečna k Hanušovi.

»Helena, jako ty,« vysvětlil hrabě, podívaje se na svou sestřenku s vroucí láskou.

»Je hezká tvoje sestra?« zvědavě se ptala slečna.

»Ó hej, pekná ako ľalia!« odpověděl Jano hlasem velmi lahodným, do něhož jak by vložit chtěl všecku vroucí lásku, již pro sestru měl.

»Máť jeho prezývali ‚belenu', že pekné bielé líce mala, aj dieuka jejı pekná bude,« mínil Miča, vstávaje se sesle a k odchodu se hotuje. — Jano také popotáhl huňu na rameno a shybl se pro širák, který si byl položil na koberec vedle zeleného stromku. Když klobouk zdvihl, teprv si stromku všiml. Byl to kvetoucí modrý bez.

»Ľala, orgován.* A živý!« zvolal hlasitě, zapomena v podivu, v jaké je společnosti.

Hrabě i učitel se zasmáli, Jelenka ale přiskočila ke stromku, ulomila kvetoucí haluzku a hochu ji podala. Poprvé Jano zrak na ni upřel, ale vše se mu začalo kmitat před očima jako v záři: běloružové líce, libě se usmívající ústa, velké modré oči, bílá ručka i zelený stromek. Chtěl mluvit a nemohl, a nevěděl, jak se byl dostal ven, když mu klepl Miča na rameno, že muže již dát klobouk na hlavu, že jsou na dvoře.

Baron byl jako u vidění nad tím, co viděl a slyšel. Hraběnka, dáma tak vznešená, blahorodá slečna, která schopna byla k uvedení u velkou společnost, slouti okrasou salonu, hrabě, potomek slavného rodu — ti se baví se sprostou společností, a společnost ta je jim tak milá, jako ta nejvznešenější! — To mu bylo nepochopitelné — vidělo se mu zaslepeností! Nemohl to přes srdce přenést.

»Takovým zacházením s těmi sprostými lidmi, milý hrabě, nepřivedete to daleko; konečně budou myslit, že jste jim roven!«

»To jim milerád odpustím,« usmál se hrabě.

»Tedy šlechtictví, slavné předky tak nízko stavíte, že by se jim sprostý drotar vyrovnal?« rozhorlil se baron.

»Já jsem sice špatný etymolog, ale tolik vím, že ‚šlechetný' a ‚šlechtic' stejný kořen má. Bylo to nejspíš při počátku, že šlechetný člověk stal se šlechticem, a že samých takových šlechticu že záležel výbor společnosti, šlechta. Tak mi to vykládal muj učitel, a to byl slavný etymolog a šlechetný člověk.«

Tak odpověděl hrabě, a podobným zpusobem mluvilo se ještě dále, až pak tichou nocí zazněl hlahol zvonu, svolávaje věřící do chrámu Páně k ra-

* Bez.

dostné slavnosti narození Spasitelova. Pan farář se zdvihl i pan učitel, by šli za svojí povinností; a za nedlouho rozešla se celá společnost. Když potřetí sezváněli, ze všech statku i chalup pospíchali hospodáři, hospodyně, chlapci i děvčata do ozářeného kostela. Mladší děvčata měly za pasami zastrčené kvetoucí haluzky, chlapci, jdouce přes stoku, smočili dva prsty pravé ruky, dělajíce si na pravém líci kříž. Děvčata, vstupujíce do kostela, dychtivě čekaly, který které proutek ze zápasí vytáhne, chlapci zase čekali, která setře kterému mokré líčko. Jestli ale nemilovaný chlapec haluzku si uchytil, jestli nemilá ruka setřela křížek s líce, tu mrzutost, ba i hoře a strach uhostily se v srdcích chlapce i děvčete.

Mezi mladými chlapci stáli i drotaři, a mezi těmi o sloupec opřen Jano. Ruce měl pod kloboukem složeny; chvílemi bloudily oči jeho po jednoduchém, ale krásném kostele, chvílemi sklopil je na kytku, jež se mu na klobouku za šňurou houpala. Domácí chlapci pyšnili se buď dělanými kytkami, buď svěžími višňovými haluzkami, z drotaru neměl mimo Jana ani jeden květinu na klobouku. — Doma, ach doma, tam krášlila milovaná ruka každou neděli klobouk svěžím krásným kvítím, a v zimě, kdy nebylo kvítí ani muškátu zeleného, vzala útočiště k umění, a přece zdobilo klobouk milovaného chlapce kvítí! Cítili chlapci, cítili, že může všady dobře být, ale nad domov že není.

»Ale Jano, kde vzal on tu krásnú kytku,« tázali se s podivem. — »Dostal ju od slečny,« byla odpověď. — »Juj!« zadivili se všickni, neboť květina od děvčete podaná znamenala vždy milost, a kdyby mladík k děvčeti lásku necítil, květinu by od ní nenosil.

Jano si jich podivu nevšímal. Vedle sebe vidí státi svoje krajany, podle nich chlapce vesnické, před sebou v lavicích hospodáře v bílých šerkách, široké klobouky v ruce, černé vlasy viset až na ramena; s druhé strany sedí ženy v bílých plenách, dlouhých kožiších, takových, jaké jeho matka nosívala, jak všechny roby (ženy) v jeho dědině nosí. A před samým oltářem hlava vedle hlavy, bílými vínky ozdobené, vrkoče přes záda visící červenými stužkami propletené, jako to děvčata v Korálovicích nosí, a každou jako tam vidí stát na svém určitém místě. — Oko jeho bloudí s jedné na druhou — zapomíná, že není v otčině, — hledá sestru Ilenu. Blánka* její v první řadě u oltáře v pravo; ach ano, stojí tam děvče, krásné jako sivooká holubička, Jano očí s ní nespouští. — Ale děvčeti splývá okolo hlavy závoj jako mlha, Ilena mívá hlavu nezavitou, děvče oděno v hedváb i aksamit, Ilena nosí

* Každé děvče má v kostele již určitou dlaždici, na kterou se žádná jiná nepostaví, a ta se nazývá b l á n k a.

jednoduchý kabátek s knoflíčky, děvče sedí nahoře v panské stolici, Ilena stává na své blánce uprostřed děvčat; první jako bílá růže na vysokém keříčku, druhá jako bílá lilie mezi kvítkami v zahrádce. Jano poznává svuj blud, poznává, že ta Ilena není jeho chudobná dobrá sestřice.

V tom ozve se po chrámu radostný jas: »Narodil se Kristus Pán, veselme se!« — V zbožném plesání, s vroucím díkem vrhá se lid na kolena, děkujíc Všemohoucímu, že seslal světu Vykupitele. — Také Jano hluboko hlavu sklonil, bujné vlny vlasu spadly mu přes tvář, a nikdo neviděl slze, padající na vonný bez.

IV.

Na boží hod byla venku tuhá zima, v bábině sednici ale bylo teplíčko jako v lázni. Bábě se po obědě oči klížily, klímala trochu na lavici u kamen, pak si ale potichu vlezla na pec, přikryla tvář zástěrou a usnula dříve, než by pět spočtl. Dorla byla si již poklidila, také již shodila sukni, již při práci měla, a oblékla se do sváteční červené, cele do záhybu složené, která při každém pohybu vlny okolo těla jí házela, jako když hladinu vodní větřík převívá; měla již sněhobílé tílko s dlouhými přes loket rukávci, měla červené punčochy, střevíce s mašlí a podkuvkami, měla i novou šněrovačku, co jí byla slečna ráno poslala se vzkázáním, že Jezulátko ji pro ni nadělilo.

Kdo by si pomyslil, že šněrovačka, věc tak nepatrná, příčinu zavdá k velikým převratum! Ale není šněrovačka jako šněrovačka, takovou šněrovačku neměla ještě žádné děvče, co vesnice vesnicí. — Na bílém brokátu byly vyšity kytice ružových poupat, karafiátu, a u obruby kolem dokola žitné klasy. Oči člověku přecházely, když se na ně díval, a květiny na utrhnutí se zdály být, jako opravdovské. Napřed byly dvě stříbrné spony. Dorlu také ta šněrovačka nesmírně těšila a hned si ji vzala na »hrubou«. — To bylo dívání, divení! — Mimo starší ženy i muže nevěděli ostatní z kázání ani desátého slova, ačkoli uměl pan farář krásně kázat.

»Tys krásná,« děvčata vyčítaly Dorle, »žádné z nás nevyšila jsi tak pěkně sněrovačku, jako sama sobě.«

»Co si to o mně myslíte — kdybych já uměla tak krásně vyšívat, to bych se pyšnila! Tuto šněrovačku nadělilo mi Jezulátko v zámku,« řekla Dorla děvčatum, ale ony, ač každá dárek také dostaly, přece Dorle záviděly.

Chlapci také si šněrovačky Dorliny všimli; nevěděli, jestli měli dříve na očích mhlu, anebo jestli Dorla jen v té šněrovačce tak pěkná, zdála se jim, že od večera vyrostla. Postava její nebyla vysoká, ale souměrně urostlá,

vlasy měla jak havran, oči tmavé, šelmovské; kdy se smála, v tvářích i bradě dulky se jí dělaly. Divili se, že ještě žádnému z nich nenapadlo o její přízeň se ucházet, kdežto k jejím vrstovnicem chlapci již na »volání« přicházeli. — Ženy začaly si šeptat o šněrovačce, a jedna druhé se ptaly, kolik asi let Dorle, že statné děvče, že by ji věru již mohla bába vdát, a nejedna matka byla by ráda za nevěstu ji přijala aneb syna do bábiny chalupy přiženit volila, neboť věděly selky, že je Dorla děvče z dobrého hnízda, a znaly její obratnost v každé práci. Ale měla také svých závistnic, závidějících jí přízeň vrchnosti, umění v pracích, ba zkrátka oči v hlavě. Přezdívaly jí »slečno«, ale jen mezi sebou, veřejně proti ní čeho říci přece si netroufaly ty zlé jazýčky, neboť Dorla vody před žádným nezkalila a daleka byla myšlenek, kterých jí podkládaly.

Ačkoli slečně celým srdcem oddána byla, přece cítila předobře převahu jejího ducha, a ta úcta nedala jí mezeru mezi ní a sebou překročiti; ani ve spánku nebylo by jí na mysl přišlo k ní se v čemkoli rovnat. Ale bystrého jsouc vtipu, ledačemu se při slečně naučila, čeho si ostatní nevšímaly, a nechtíc ani, osvojila si přece zacházením se slečnou slušnější zpusob chování se, něžnější mrav, a tím se, aniž sama věděla, od ostatních družek lišila. Ony to ale citily, a bylo, jak již praveno bylo, nejen mezi družkami, ale i jich matkami takových, které jí to záviděly. Většina ale děvčat následovaly Dorlu, chodily k ní na přástvy, prácem se učily zase od ní, co ona od slečny se učila, když něco pěkného viděla, povídala jim o tom, a tak se vliv ducha rozšiřoval od hora dolů, aniž to kdo pozoroval.

Jak již podotknuto, krásná šněrovačka veliké pobouření zpúsobila, a každá chtěla mít podobnou. Hned po kostele stavila se jedna selka u báby na poradu, vlastně ale aby vyzvěděla, zdali bába by volna byla Dorlu vdát, neboť měla dva syny na ženění. — Začala tedy o své chorobě, a když jí byla bába radu dala, začala mluvit jedno k druhému, chválit kázání, Dorlinu šněrovačku, Dorlu, jak se jí právě řeč hodila.

»Krásné to máte dívčí!« skončila.

»Nu, pro krásu se vyspat může,« řekla bába.

»Pomalu abyste se jí o ženicha starala.«

»Není na spěch,« mrzutě zabručela bába.

»Ba právě, vždyť je dívčí mladé,« přisvědčila hned selka. — »Však nebude starší než Strakoic Hanče?«

Bába chvilku přemýšlela, pak řekla: »Strakoic Hančí bude o senoseči sedmnáct, ha Dorle minulo o žatvě šestnácte roků.«

Bába znala mimo pana faráře stáří vesničanů nejlépe, jmenovitě dětí, jež po třicet let, co bábou byla, zavazovala, věděla jistě, kterou dobu se které

narodilo, bylo-li o vánocích, na červené vejce neb o letnicích, o masopustě neb v postě, aneb o selském posvícení, bylo-li, kdy se silo žito, pšenice, hrách či leny, či v dobu senoseči, žatvy, sklízení otav, čili při početi draček a o přástvách. To byly hlavní doby v roku, o nějaký týden tu nešlo; beztoho kdy si chlapec odbyl rekrutirku a se oženil a děvče kdy se vdalo, s počtem let si hlav netrápili. — »K čemu se starat o léta, když Pánbuh zdraví dává a mysl jará,« říkají na venku. -- Starý Bor také nevěděl s jistotou udat, jak je stár, když se ho hrabě jedenkráte na léta ptal; počítali jedno k druhému, když Josef císař na trun vstoupil, když Bor byl odveden, a konečně spočtli, že je mu sto a tři roky. Pěkná to léta! A stařečkovi se ani nezdálo, že velmi stár; synové jeho, starci jeden sedmdesáti, druhý šedesátiletý, byli mu ještě chlapci, on s nimi a vnuky zároveň na pole i s pole, a jestli míval jaké tram-poty, pomocí boží je přestál, a tudíž mu nebyl čas na světě dlouhý. -- Ale od té doby napadalo mu často, že by přece již Pánbuh ho povolat měl, aby udělal místo jinému. — Syn rychtář si také po čase bábě stěžoval, že tatík od té chvíle, co mu lidé »léta počítají«, začíná chřadnout, že již ani trávu kosit nemuže, ani na hrušku že již nevyleze. »Nu, co se ti zdá, Boriku,« řekla bába, »jsú tu leta, ha věčně živ být nemuž. Mládež má smrt za hřbetem, staří ji mají před očima.«

Šestnácte roků tedy minulo Dorle o žatvě!

»Nu, máte pravdu, že nespěcháte,« řekla bábě. »Ono se ovšem říká, raného setí ha mladého ženění že ještě nikdo nelitoval; hale šlak tomu věř, lehko se oženit, hale těžko rozženit. Já těm mým chlapcum vždy to říkám. Jsú to dobří chlapci, přila bych jim hodné ženy.« A selka začala syny svoje do nebe vynášet.

Bába neřekla ani slova, ale když selku ze dveří vyprovodila, povídala si: »Máme sádlo, hale ne pro kočku, milá kmotra!« — Patrno, že věděla, proč selka přišla.

Nešlo ale bábě nějak z hlavy, že Dorle již šestnácte let.

»Kam se jen podíly ty léta,« divila se. »Nedávno ešče, co to do školy chodila! — Vdávat, s kým?« ptala se sama sebe a v mysli přešla celou řadu vesnických mladíku, ale konečně zavrtěvši hlavou, pravila: »Nu, k čemu si rozum trápit! Který jí od Boha súděný, za toho se dostane. Však děvče samo ešče na lásku ani nemysli.« — To byla vlastně její největší útěcha, a proto tak pokojně na peci spala.

A co Dorla? Jaké to myšlenky se jí v hlavě rojily, když tiše u okna stála, v jedné ruce zrcádko, v druhé bílý vínek držíc, ani do zrcádka se nedívala, ani bílý vínek nevázala, upřeně jen do okna hleděla? — Kdo by je mohl

uhodnout? A uhodnuv, kdo by je směl vyzradit dříve, nežli ona sama je vyzradí! — Upusť, ruko všetečná, neodhrnuj záclonu od lože posvátného, kde odpočívá v líbezném snu pohroužené bože nebeské! Neukracuj ten blažený sen, vždyť uprchna se více nenavrátí. —

U stolu seděl Józa; chvílemi pohrával si na něm, jako by u varhan seděl, chvílemi začal zpolehounka notovat sólo, jež byl v kostele ráno zpíval. Józa byl prostřední výšky, ne velmi silného těla; tvář bledá, velmi od neštovic rozrytá, čelo klenuté, hnědé vlasy nad čelem rozdělené a za uši sčesané; od čela rovnou čarou dolů táhlý nos, bílé zuby a nevelká ústa. Tvář jeho podobala se podzimní krajině, paprsky slunečními neosvětlené; když však mluviti začal, tu nabyla živosti, a jemný výraz žalu, jenž mu okolo rtů spočíval, dodával jí ráz měkkosti. Když se mluvilo, měl zvyk hlavu skloniti k ramenu, ucho vpřed nahnouti, snad aby lépe slyšel. Měl foremnou a velmi hebkou ruku, nepracovalť nic těžkého, leč že hudební nástroje spravoval nebo nožíčkem nějaké maličkosti vyřezával. Chodě, a kdyby jen přes sednici byl šel, měl pravou ruku před sebou zdviženou, jako k ochraně, levou, v níž obyčejně nějaký nástroj si nesl, na prsou položenou, hlavu pak nesl vzhůru. — Šat jeho sedlského kroje býval vždy velmi čistý, na to bába i Dorla dbaly.

Sedě u stolu a sólo si notuje, zdál se býti velmi spokojen; chvílemi se usmíval, mna si ruce, chvílemi zase schýlil ucho ku předu, jako by něco poslouchal. — Tu ho z blouznění vytrhl hluboký vzdech; plaše zdvihl hlavu, v okamžení ale usmál se, řka: »Tys to, Dorlo?«

»Já to,« ozvalo se děvče, a tvář její přelítl temný ruměnec, jako by ji při zlé myšlence byl zastihnul.

»Ani jsem nevěděl, žes tu; co je ti, že vzdycháš?«

»Co by mně bulo, nic mi není,« odpovědělo děvče tiše; ale Józovi neušlo pohnutí její, jež se v hlasu jevilo.

»Hm,« zavrtěl hlavou, »jindy celý den zpíváš, a dnes jsem tě ještě ani zanotovat neslyšel.«

»To je tím, že ti od rána, co jsi nové húsle dostal, jiná muzika v huších hraje.«

»Máš pravdu,« řekl Józa a dle svého obyčeje, když ho něco velmi těšilo, do rukou si tleskl; »ale kdož by se neradoval! — To je nástroj! — Jako by v něm andělíčkové byli. Věř mně, já bych nejedl, nepil, jen hrál a zase hrál. — Ti dobří naši páni! Kterak já si toho zasloužil!«

»Jako já krásnú šněrovačku. Milý Józo, skoro se děučence na mne rozhněvaly; súdily, že já pro sebe na práci více vtipu vynakládám, než když pro ně vyšívám.«

»I vždyť si na kruchtě o tvé šněrovačce i chlapci povídali.«

»Kdyby buli raději na partesy se dívali,« vskočila mu do řeči Dorla.

»Však jsem jim to pravil; byli by dnes krásných kaněk nadělali, kdyby nebyli pan hrabě s námi hráli a slečna nebyla zpívala.«

»Myslila jsem si, že jsú pan hrabě na kruchtě, když jsom jich nevidila hu paní ha hostů v lavici sedít.«

»Jací jsou hosté v zámku?«

»Ten starý pan oficír, co rádi na honbu chodí; ten druhý ešče hu nás nebul. Sedíl tam nadrchaný jako zámecký fopan.«

»Nevěděl jsem, že Dorlička také ostrý jazýček má,« pohrozil Józa děvčeti.

»Ešče se nikdo o něj nehurazil,« usmálo se děvče, a uvázavši si vínek, přistoupla k Józovi, by mu vlasy přihladila. — »Tos ty zpíval sólo při benedictus?« zeptala se po chvíli, ale kdyby Józa nebyl slepým býval, byl by viděl, jak se při té otázce začervenala.

»Tebe, tuším, ta šněrovačka také spletla, žes nerozeznala muj hlas od Pavlova.«

»I nemaluj bez barvy; Pavel kdy spustí, všecko se otřásá, to nebul hlas jeho.«

»Však jsem mu přikázal přede mší, aby nezapomněl, že není v lesích, a nespouštěl na celou. Ať si kdo proti němu mluví nebo nemluví, to je pravda, že má hlas, jemuž není rovno daleko široko; ale takt neumí držet a palici má tvrdou, říci si nedá, to je také pravda. Panu hraběti se také líbil.«

»Že líbil?«

»Takový hlas se musí každému líbit!«

»I což pak hlas — estli se Pavel inak panu hraběti nelíbil, to je málo,« mínila Dorla.

»Málo?« rozhorlil se Józa. »Což si muže člověk pěkný hlas na trhu koupit? To je vzácný dar, milé děvče. A není Pavel co do těla hezký chlap?«

»I pro mne nechť si hezký nebo nehezký, nehádejme se o to,« vymlouvala Dorla.

»Jdižiž, ty máš vždy na Pavla svrchu, a on onehdy mi povídal, když ty v kostele nejsi, že je o jednoho anděla méně.«

»Myslil si, že zdvořilostí nehřeší — vždyť se známe.«

V tom se bába na peci zbudila a další rozmluvu přetrhla hlasitým zíváním; narovnala si ještě trochu kosti a slézajíc s pece, libovala si: »Tak jsom spala jako snop. — Snad huž zvonili na požehnání?«

»Hnedle budou zvonit podruhé, raději pujdu,« odpověděl Józa, oblékaje na se kamizolu.

»Přijď, chlapče, po kostele dym, budú tu naši,« pravila bába, a když Józa přisvědčil, sundala s hlavy starý čepec a začala se chystat do kostela, přihlazujíc si šedivé vlasy rukou. Dorla také ještě do malého zrcadla nahlédla, vlasy přihladila, pak si položila na stul ruční šátek a modlitební knihu, vázanou v dřevěných, žlutým plechem pobitých deskách, ozdobených zelenými a červenými kameny skleněnými, jakož se obyčejně do kostela nosily.

»Tyť celá svítíš, dívčí,« řekla bába, prohlížejíc si Dorlu.

»Vždyť máme boží hod, bábo,« odpovědělo děvče vesele.

»Nu, vždyť se to sluší; hale tu šněrovačku nemělas brát, bude zasej capartů.«

»I nebude; vidíli mne o hrubé, nynčko si mne huž nevšimnú.«

»Však je líp,« mínila baba, oblékajíc se do kožichu. Dorla nebrala přes sebe ani odívku ani kabátek, to jen přespolním děvčatům se odpustilo, pro domácí byla by to nečest bývala zaodít se, neboť mladý má se prý i na ledě zahřáti.

Po požehnání rozběhla se drobná mládež dílem na rybníček na klouzačku, dílem na zámecký vršek sáňkovat se s vrchu dolů, čímž se i drotaři rádi zabavovali. Starší chlapci doprovázeli děvčata domů, hospodyně jedna u druhé na chvilku se stavily, a hospodáři rozešli se dílem k Vávrovi do hospody, dílem, kdo byl milovník čtení, k rychtářovic, kde v zimě každou neděli čítali z české historie nebo z kněh zábavných a poučných, co jim pan hrabě půjčoval. — Miča se svou rodinou, k níž i Jana počítal, ubíral se k bábině chalupě. Jano vedl malého Honzíka, uče ho klouzat na každé zmrzlé louži, Dorla šla s Józou.

»Nepůjdeš trochu s námi?« volaly na ni dívky.

»Haž podruhé!« odpověděla, »dnes muším dym!«

V tom se ozval za ní hlas: »Je dovoleno doprovodit vás?«

Dorla se ohlídla, ale nebyla s to odpověděti, tak se zarazila.

»Ani se neptejte a pojďte,« řekl Józa. »Kdo je s tebou, Petře?«

»Pavel,« ozval se zvučným hlasem druhý mladík.

»Toť jste se shodli, a kam jdete, apoštolové?« zeptal se Józa dále.

«Nynčko s vámi, potom nevíme ešče, kam se namate jít,« odpověděl Petr a obrátiv se k Dorle, ptal se: »Zejtra dívčí koleda, komu chystáš hnětanku?«

»Komu jsem ji vždycky dávala, ten ji dostane zas.«

»Tedy mně!« zasmál se Józa. »To nevím ale, budeš-li s mou koledou spokojena; letos neschovával jsem jablka, co mi pan farář dával, a z nás žádný takových nemá. Myslil jsem, že letos jinému koledu chystáš.«

»Nevím, s kým by hnětanku tak ráda dělila, jako s tebú.«

»Nenech se premovat, Józo; děvčata lžú jak by tiskl,« řekl Pavel.

»Kdyby vaše prauda mostem bula, nechtěla bych přes něj chodit,« odsekla Dorla, a jsouc právě u domácí chalupy, kamž rodina již byla vešla, otevřela vrátka, by Józu napřed pustila.

»No, sprovoď vás Buh, chlapci!« řekl on, vcházeje do stavení, a děvče, vklouznuvši za ním, přálo chlapcům: »Mějte se rádi!«

Chlapci smekli červené, kožešinou opremované čapky, pozdravili a obrátili se cestou do vesnice.

»Vtipnú kaší krmila bába tu ještěřičku! Věru by si z toho nic nedělal, kdyby měl za ni tři léta slúžit. Taková žena obveselí statek,« řekl Petr.

»Máme-li zustat dobří kamarádi, Petře, tedy pamatuj, že se Dorla líbí mně,« určitě odtušil Pavel.

»Ha proto, že se tobě líbí, nemá se líbit mně? I to by se rád na toho podíval, kdo by mi to zakázat směl!« ozval se Petr a zustana stát před Pavlem, podepřel si ruce v boky, čapku pošoupnuv v komickém rozhorlení na stranu.

»Já!« řekl Pavel s planoucím okem a pádnou pěst položil na Petrovo rámě.

»Ty?«

»Já!«

»Hm — totě něco! — Víš, že tě má Dorla ráda?«

»Hať si vím nebo nevím, do toho tě pranic není.«

»Je mi do toho, rozumíš! Esli jste si nedali slovo, mohu se o ni hucházet rovněž tak, jako ty hanebo ten krásný drotar: pak se hukáže, ke komu má víru,« pravil Petr zcela mírně.

»Já jsem blázen!« zvolal Pavel, uhodiv se pěstí do čela.

»To máš pravdu, láska dělá z lidí blázny,« řekl Petr a vezma Pavlovu ruku, zavěsil ji do svého lokte, veda ho dále. »Já teky zkusil, po čem hoře platí, když mne zmátly šiky, ha jiný mne odstrčil jako kotě od mlíka. — Tenkráte bulo mi těsno na světě, túlal jsom se po noci ha často duši zatopil — však ty to víš. — Budú to o tři krále dvě léta, co si mě v Rmutském lese našil na polo zmrzlého. Opil jsom se na drt, ha myslím, že jsem si chtil smrt hudělat.«

»Halespoň když jsom tě zkřísil, chtíl si mi za to vybít.«

»Člověk si nevidí někdy na rozum, nyněko by sám sebe pral, když na to zpomenu; hale tehdáž jsom bul blázen ha myslil, že to nesnesu. Ha přece jsom z té nemoci se vykašlal! — Svět mne zase těší, děučence rád vidím, zvlášť Dorlu, proto že má cosi od ni — pro kterú by duši bul dal, hale hucházet se o ni mi nenapadlo, hani o ni, hani o jinú.«

»Ty se tedy ženit nechceš?« vyzvídal Pavel.

»Člověk se nesmí ničeho odříkat, hale mne nemá kdo nutit, bratr je rád, když nepřivedu druhú hospodyni do statku, neboť dva kohúti na dvoře ha dvě hospodyně v komoře se nesrovnají, lásku jsom pochoval, k čemu se tedy ženit?«

»Proč si nikdy ešče o tom se mnú nerozprávěl?« předhodil mu Pavel.

»Já by to bul sám sobě rád zapřil, kterak pak jsom měl s tím se komu pochlubit? Lidé by se mně buli vysmíli, ha snad i ona.«

»Co, tys jí hani neříkl, že ji máš rád?« divil se Pavel.

»Ne; třebas s čertem by se bul pral, hale když ona na mne promluvila, třísl jsom se jako osikový list. — Dobře bulo, že jsom mlčíl; kdyby mne bula ráda měla, nebula by se do druhého zamilovala.«

»Ha která je to?«

»Neptej se, to ví jen Pánbuh ha já, ha se mnú pujde její jméno do hrobu. — Nebul by se nikdy hani tobě, hač si muj nejmilejší kamarád, zmiňoval, hale hať víš, že ti nebudu sokem. — Ha nynčko pojď, zapíme to, huš je to tam, co vlček sham, ha čeho nelze vrátit, raději z mysli pustit,« řekl Petr s povzdechem, a oba chlapci vešli do hospody k Vávrovi.

Vávra nebyl vlastně svého zaměstnání šenkýř, byl sedlák jako každý jiný, hospoda byla mimotní živnost, které on sám jen v zimě si hleděl, kdy nebyla práce na poli. Letního času zastávala obsluhu jeho žena a dcera, a kdy bylo mnoho práce, hospodu zavřeli; tehdy beztoho mezi dnem nikoho nečekali, neboť byla hospoda jen pro vesnický lid, pro staré, aby se měli časem kde sejít a posilnit se sklenicí dobrého piva, jež doma mít nemohli, a chasa aby měla kde muziky držet. — Nebylo lepšího místa k tomu ke všemu, než u Vávru; hospodyně i dcera její čistotné, obratné, přívětivé osoby, Vávra člověk veselé mysli; hovorný, mírumilovný, svědomitý, sednice prostranná, podlaha rovná jak stul, sklep hluboky, pivo z panského pivovaru ve městě takové, kterak je sám sládek píval, o dvojité křídě ani slechu. Kdež pak mohlo být lepší hospody! Proto se rád někdy sám pan farář, učitel, správec a druzí zámečtí obyvatelé u Vávru zastavili. Nikdy nebylo slyšet, že by u něho celé noci karbanilo se, hodné ženy neproklínaly hospodu jeho co síť ďábelskou, v níž muži jejich zhynuli, daremné hospodyně nenašly odbytu pro tajně odňaté obilí neb poživu co výměnu za sladké rosoličky, tovaryši z mokré čtvrti teplého hnízdečka; nebylo slyšet, o muzice že by si chasa žbánky o lebky otloukala a nohy od stolic zvyvracela, jak se to dělo v městských krčmách a v bavorské hospudce. V pohorské vesnici byli sice lidé jako všude jinde, podléhající vášním a slabostem, ale Vávra podobných neřádu

netrpěl, dobrá pověst šla mu nade všecken zisk. On znal již své hosty a jich slabosti, věděl, kterak s nimi zacházet, a hosté znali Vávru. Když se přihodilo, že si který opici chytl, nenalil mu víc, kdyby chtěl byl každou kapku zlatem platit. »Lepší dobrý hlas než zlatý pas« — říkal, a milý chlapík musel s opicí domů, nežli po dobrém, tedy po zlém.

Když vešli Petr s Pavlem do hospody, našli tam dva řemeslníky z města, truhláře a zámečníka, kteří do zámku pracovali, jak to obyčej na venku, by ve všední den ničehož nezameškali, v neděli a ve svátek mimo město po svém vyřízení chodili; byl tam vesnický kovář a několik sedláků, mezi nimi Srna, co mu přezdívali Sršán, vlastní bratr Pavlova otce.

»Pozdrav Pánbuh!« pozdravili chlapci, smeknuvše čapky s hlavy a na hřeb je zavěšujíce.

»Dejž to Pánbuh,« poděkovali hosté, nadzdvihnuvše čepice s přikrytých hlav, a hned podával každý svuj žbánek příchozím na zavdanou.

»A což vy, chlapci, do hospody ha ne mezi děvčata? ozval se jeden sedlák.

»Odbyly nás, milý Koubo, vypadli jsme jim z rukávu,« zasmál se Petr a sedláku připil.

»Vždyť jsom vás vidíl z kostela jíť za bábinú Dorlú,« obrátil se tázavě Sršán na svého bratrovce.

»Vyprovodili jsme jich haž k chalpě, dál jsme nešli, protože nás nezvali,« odpověděl Pavel.

»Mají tam vítanějšího hosta než jste vy,« posměvačně řekl Srna. »Drotaři — to jsú jinakší chlapi, ti jsú v hraběcí milosti; však ona Dorla nebude hlúpější než Manka.«

»Huž si zasej hudělal novú píšťalku,« obrátil se Vávra k Srnovi, kterého neměl pro jeho rozbrojnost velmi v lásce.

»No, huslyšíte záhy, jak si o tom budú vrabci na střechách pískat, že má ten mladý drotar, co včíra přišel, službu, ha Dorla že si ho vezme.«

»Poslali vám o tom zvěst, strejko?« ptal se úsečně Pavel, »že to tak jistíte?«

»Chytrému napověz, hlúpému dolož, mně není třeba výkladu, rozumíš, chlapče?« odsekl Srna.

»Vždyť by to nebul žádný div, ten drotar je jak malovaný, muže se děvčeti zalíbit; ha pan hrabě by měli z toho radost, kdyby se to sebralo, ha zajisté by jim do živnosti dali,« řekl Vávra.

»Co potřebuje, kdo si Dorlu vezme — bába je zazobaná dost ha dost. Na chalpě není dluhu hani vindry, všecko spořádáno, v sadě mají pěkného ovoce, kúsek pole, krávy, co pak jim třeba? Bába si vydělá hezkých pár

zlatých do roka, Dorla s vyšíváním, ha Józa teky si vydělá pár grošu za správy nástroju. — Kdo tam sedne, dobře sedne,« mínil kovář, a obrátě se k Petrovi, doložil: »To by pro tebe místo bulo.«

»Nejsom ešče hustálý, habych sedal, kmotře Bláho,« odpověděl Petr.

»No, ty budeš tak dlúho odkládať ha vybírať, haž zustaneš neženat.«

»Tím snad nezhřeším.«

»Samota člověku nepřísluší, chlapče,« dokazoval kovář.

Petr ale vida, že je Pavlovi ta rozprávka nemilá, řekl: »Načněme z jiného sudu, na tuto je dost času. — Co je nového v městě, mistři?« obrátil se k měšťanům.

»Nic jiného, než že předvčírem v noci dozorcové dva podloudníky lapili v Černém lese a několik břemen soli dostali, co ostatní odházeli. — To se naplatí Davídek.«

»Kýho výra!« zvolal živě Srna. »Trúpi, proč nečekali na tmavú noc — eh, ten křivonožka málokdy šťastně převede přes hranice. Zdá se, jako by mezi sebú Jidáše měli, který jich hudává, ha Zalesáci jsú strašpytlové, jak slyší ránu, huž zahazujú. Na mne ty sýkory nevyzrajú,« ušklíbl se Srna, přikládaje žbánek k ústům.

»Vy se také tím daremným řemeslem zabýváte?« ptal se zámečník.

»Proč daremným?« nevrle se uškubl Srna.

»Každý má hledět k tomu, aby přispěl k dobrobytu obecnému, aby se příjmy země zvyšovaly, ale pašováním okrádají se důchody zemské.«

»Pěkný to výklad, škoda, že ho neslyšel ten přední, co skočil přes plot,« řekl uštěpačně Srna, podávaje mistrovi žbánek s pivem. — »Já řku, mistře Horáku, zavdejte si. — Haž se s nimi sejdem, povíme jim to.«

Mistr chtěl cosi odpovědít, ale jeden ze sedláků hned na Srnu: »Když leze někdo do pekla, musíš lízt za ním?«

»Myslil jsem si to teky, když's jezdíval, Barto, s párem volů do Bavor ha s dvěma páry se vracil dym, ha tehdáž, když se's dostal do skřipce. Tenkrát jsi nelál, že jsú to daremné výdělky! Netlachej tedy teď do větru. Každý si hledí zisku, ha člověk bez fortele hani s lajce nespadne.«

»Ale když vás strážníci chytí, máte desateronásob větší škodu než zisk,« prohodil jeden z mistrů.

»I co pak to, takové ploty dajú se přelízt, ha kde se nedá přelízt, obejde se; v lese jsme schováni jako za pecí, nám je v noci jako ve dne, ha když trhne nehoda, odhodíme, ha noha pán. Když jde o život, rozum je bystřejší.«

»Kdybys ho hupotřebil na poctivú živnost, nehutrpěl bys, co nechceš,« prohodil Vávra mrzutě.

»Kdo mně může říct, že jsom nepoctivý?« hněvivě bouchl na stul Srna.

»Nu, vždyť jsi slyšil od mistra, komu škodíš, ha já ti povím, že zloděj, pašerák ha pytlák tři vlastní bratři jsú,« řekl Vávra zcela mírně.

»Ha já ti, Vávro, tulik povím, kdyby nebulo kupovaču, nebulo by prodavačú.«

»Botkú zajíce zabiť, když se vám dá, to si neděláte svědomí, kdyby to i v samém lese bulo; od pytláka lacnú pečinku kúpite, ha pytláka zatracujete,« trpce prohodil Pavel.

»To máš tak, chlapče, každý jen béře kámen ha křičí: humlať, hubi! hale za svoje ňádra žáden nesíhne,« řekl Srna.

»Žádný nejsme prost hříchu ha chyb, to víme,« řekl zase Vávra, »není si člověk vždy dost múdrý, pochybí z nevědomosti, hale když chybu pozná, má ji napraviť; my si dříve teky myslili jako ty: blázen, kdo si nehledí svého zisku; hale nyní nám to pan farář i pan hrabě dobře rozložili, kterak ha co. Výměna zboží ha požitku z jedné země do druhé muší být, hale nechať ve psí domácí vejrobky je nepravé; k čemu chodiť k súsedovi pro mlíko, když ti doma krávy dojí?«

»Tuto muší každý huznat, proto jsme toho nechali,« řekl jeden ze sedláků.

»Styď se, stará hlavo!« řekl Srna posměšně, přitiskuje čepici Vávrovi, který vedle něho seděl, na hlavu — »šedivá jsi, ha paňátko, jedvaže se ze školy vyklúlo, strká ti slabikář do ruky, haby ses hučil, ha, ha, ha! Skákejte, chlapi, jak pán káže, hopsa, třebas na vrch makovice.«

»Nesápej se na medvěda, kocúre, haby tě tlapú nezadávil!« ozval se jeden.

»Ha já nedám hani sebe, hani koho jiného hurážet od tebe, sice se škaredě popadnem,« hněvivě řekl Vávra, povstana s lavice. »Hať je to mladá hlava, hale rozum starý, prospívá nám všem.«

»Eh příkladný pán, živé právo, my se ho budem držeť, ha kdo nechce chváliť, hať drží hubu ha nehaní,« jiný křičel.

»Srna chváliť nebude, on přišel o výdělek.«

»Bez toho výdělku ešče budu živ, dá Pánbuh; hale hani vy nebudete vždycky chváliť.«

»Co chvály hodno, tomu netřeba rub,« řekl truhlář. »Kdyby pan hrabě nic více pro nás byl neučinil, než co posud, zasluhuje naši vděčnost. — Mnohá rodina byla by v největší bídě zašla, kdyby nebylo jeho podpory, že nám práci zaopatřoval. On nám položil jistinu, ku které si nyní po částkach přikládáme, bychom měli v čas potřeby pomoc odkud vzíti. Také si jeho pomocí zřizujeme knihovnu, abychom si měli nejen pro tělo, ale i pro ducha

potravu kde bráť. — Děkujeme pánu Bohu každý den, že vrchnost tak dobrotivú máme.«

»Žádný si nemuže na ně naříkat,« dotvrzoval Vávra. »Kterak pak to bývalo dříve, ty muj spasiteli, nebulo nikde dovolání, všecko šlo, leda nestálo; nynčko nutí se každý, když vidí, kterak se panské hospodářství zmáhá, haby si svoji živnost vedle něho řídil. Ha při všem jdú nám pan hrabě k poručí, pomáhajú radú i skutkem.«

»Však vám nedá nic zadarmo,« namítl Srna.

»Člověk, který muže pracovať, almužnú se snižuje, ale prací stává se neodvislým, svobodným, tomu pan hrabě dobře rozumí, proto nedává almužnu jen starým, neschopným k práci lidem a mrzákum,« ozval se zase truhlář.

»Ha k čemu bychom potřebovali halmužnu, každý z nás tulik má, co potřebuje, ha dá Pánbuh, bude ešče líp; těch několik starých čeledínu, co obec má, ti jsú na výmluvě, každý hu svého hospodáře. Co jsme dříve při hromadách propili ha projedli, to všecko na obecném jmění přibude, k tomu nynčko z hospodářství více příjmu bude, tak se nám, dá-li Pánbuh, pomalu hezkých pár set nastřádá. — Kdyby i mělo božím dopuštěním nějaké neštěstí nás potrefiť, jsme na stavení i obilí pojištěni.«

»Vy to nyní máte pořádně zřízeno všecko, každému se to líbí,« řekl zámečník. »Jindy bývalo u vás po návsi nerovno, a o deštivém počasí bláta, až hruza, nyní je pěkně rovno, a to stromořadí okolo cest a polí až naroste, bude krása, budete jako v zahradě, nemluvě ani o užitku.«

»To vidíte, kterak je člověk sám proti sobě; mohli jsme si cesty spravit, dvorky vydláždit, stromy vysázet, hale žádný nezačil, ha tak to zustalo rok od roku. Jak pan hrabě přijeli, přišli mezi nás ha tu hned pravili: ‚Já bych súdil, že by lépe bulo, kdybychom si ty cesty spravili, nehutýráme dobytek ha huspoříme času při jízdách.‘ S velkú chutí jsme se do toho nehnali, hale on všude v před, mušeli jsme za ním. Ej pane, nynčko se nám to líbí, mohli byste na slonovém voze po našich cestách jezdit, nic by se mu nestalo. — Za času císaře Josefa, dej mu Buh věčnú radost, kvítlo hu nás štěpařství, to dostávali hospodáři, který se vykázal, že si hledíl toho, pocty, ha který měl nejlépe zřízený sad, dostal veliký zlatý peníz. Starý Borik má ho posud, on bul výborný štěpař; huž je starý, bude mu pomalu sto deset let. — Za mladých let si toho hledíl, hale pak přišly ty nepokoje, začílo se všecko nějak zanedbávat, lidem odpadala chuť, ha pak, když si toho jeden hledíl ha druhý ne, chasa to pokradla. — Nynčko to bude inakší; pan farář sám hučí chasu štěpařství ha včelařství, ha kteří se k tomu majú, ti dostanú stromky zdarma. Dříve měli jsme v sadech jen chabdinu, nynčko máme každý rok víc ha víc

ovoce: to si ale obstarávajú ti naši chlapci sami. Děučence zase mají zahrádky, to je hučí náš pan hučitel se salátem ha tak, co je potřeba do kuchyně, zacházet. Je starý pán, hale máme ho všickni rádi; pan farář jsú člověk velice hučený, jenže málo mluví.«

»Hale on asi pěkný peníz strží za to ovoce a za med?« zeptal se zámečník.

»Ba to že strží, však on jich potřebuje na ty děti.«

»Což pak má děti?« divili se měšťané.

»Ne vlastní, to byste tomu dali! — Když buli ešče v Hájku hu sv. Hanny, humřila tam vdova, ha zustali dva chlapci; bula příchozí žebračka. V Hájku nemajú lidé sami mnoho, i vzíli si ty chlapce pan farář, ha od té doby jich dávali hučit, starali se o ně, kterak by otcem buli. Jsú to pěkní mládenečkové, hyn v Praze jsú, ve školách. — Eh takových pánu, jako jsú naši, haby pohledal, ha hřích má, kdo se jim rúhá,« dokončil Vávra svuj hovor.

»Mluv si co chceš, já zustanu na svém,« hodil Srna hlavou, vstávaje od stolu.

»Počkejte, hať jdeme jedním vrzem,« vstali chlapci, a davše s Bohem, vyšli všichni tři ze dveří.

»To je nějaký zlý člověk,« mínili řemeslníci.

»Hani tak zlý, jako nehústupný, taká rotivá, nespokojená hlava,« řekl Vávra.

»Pavel se vrhne všecek po ňom,« řekl kovář. »Škoda je ho, takový pěkný chlapec! Slyšíl jsom, že se túlá s ním po nocích ha že pytlačí.«

»Kdož pak ví, on se hned hudělá z komára velblúd.«

»Však se to hukáže,« mínil kovář.

V.

Co se v hospodě muži přeli, bavila se rodina bábina velmi dobře. — Jano patřil již jako k nim, dokonce malý Honzík, ten ho měl rád jako svého tátu. Nebylo divu, Jano byl živý zpěvník; na sta písní bylo v mysli jeho uloženo, aniž sám počet jich znal; teprv když mu o ucho zavadil jednotlivý tón, tu se v něm ozval hned celý akkord, a tak chvílemi skoro ve zpěvu mluvil. Mića povídal ostatním, že býval Jano při pasení ovcí na horách více mezi dívkami, a ty že ho naučily písním a bájím; chlapci při pasení že nemyslí tolik na zpěv, jako na bitky, čemuž Jano přisvědčil, dodávaje ale zároveň, že i on »bojko« (bojácný) není a »rúbať sa zná«. — Józa si ho hned na první potkání zamiloval, rovný k rovnému rád se hrne. Když ho poprvé

mluvit slyšel, nahnul se k Mičovi, šeptaje: »Švaře, v tom zvonu bije srdce z dobré komposice.« — Miča, znaje svého švagra, domyslil se, co tím chce říci, i nakloniv se tedy k němu, odpověděl: »Eh, to fajn chlap!« A vskutku, Jano byl jun sličný, a zádumčivý výraz tváře, vlastní to lidu slovenskému, činil ho tím zajímavějším: mysl jeho nábožná byla schopna pojmouti vše, co dobré a krásné. Srdce měl dobré, nezkažené. Skromný, až stydlivý, nebyl přece hloupě upejpavý; uctivý, zdvořilý, ne však podlízavý; smělý, zvědavý, ne však drzý, dotěrný; upřímný, ale ne snadno sdílný, útrpný pro bolesti jiných, na svoje nedbající, někdy veselý, někdy snivý, nikdy však rozpus=tilý — to byla povaha Janova. Jakž se neměl líbit? I v Praze dávaly mu hospodyně spíše něco vydělati, než kterémukoli jinému, ne že by správněji byl pracoval, ale k vůli jeho tváři. »Krása očím pastva,« říká se.

Když se stmívalo, sebrala se rodina k odchodu; Dorla s Józou šli s nimi, neboť měla Dorla přijít k slečně. Miča chtěl nést Honzíka, ale on že pujde s Janem. »Bodaj tě, ty jastrab, ty!« zasmál se tatík a uchytil Józu za ruku. Manka zaobalila si Ondríka do odívky, dali bábě dobrú noc a vyšli ven, Dorla napřed, aby otevřela vrátka.

»Otevri, dieučatko, dvere javorové,
něch si něpolámem pérko jarabové,
pérko jarabové, prevelice drahé,
každá perútečka za tri sto tolare,«

zpíval Jano, procházeje skrze dvéře.

»Ej věru,« zasmála se Dorla, »ta zvadlá kytka na tom tvém širáku stojí za peníze; škoda, že jsom nezpomněla, bula by ti dala pěknější.«

»Ďakujem pekně; něchcem inšuo pero nosiť, hiba tuto.«

Dorla chtěla cosi odpovědít, ale Honzíkovi se ta řeč jejich nějak nelíbila, i žadonil Jana, aby zpíval, a Jano hned začal:

»Zpieval bych sebe, ale němám noty,
huňa mi shorela, pes mi zjedou boty,
huňa mi shorela, keď som ju němau,
pes mi zjedou boty, keď som ich sedrau.«

Dorla se smála, chlapec ale žádal ještě jinou, a tak zpívajíce a žertujíce, přišli k zámku.

Nevšimli si postavy mužské, která již od vesnice pomalu za nimi kráčela, majíc červenou čepici hluboko do čela vtisknutou. — Když zmizeli ve vra=

těch zámeckých, zůstal stát. »Tedy přece!« zvolal, hněvivě si dupna. »Ten hašpiněný drotar se jí líbí, ha já jsom jí špatný. — Hale netěš se, když já ji nedostanu, ty jí teky mít nebudeš!« Tak zahroziv hlasem plným vzteku, obrátil se k vesnici.

Jelenka seděla ve svém pokoji s učitelem. Před nimi na stole hořelo v stříbrném svícnu čtvero světel, osvětlujících líbeznou tvář děvčete, šedivou hlavu učitele, shýbnutou nad krásnými výkresy rostlin, a jednoduchý sice, ale o bohatosti a nádheře svědčící pokoj. Záclony karmoisinové barvy u oken, z nichž vyhlídka byla na hory a okolí, jsou spuštěny až na podlahu, z rozličných barevných kostek složenou; blíže oken s jedné strany stojí velmi uměle dělaný psací stůl, práce to městského truhláře, s druhé strany krásné piano, vedle něho harfa, na níž hraběnka jest mistryní, Jelenka pak její nadějnou žačkou. — Příruční knihovna vybraných spisů ve stejné vkusné vazbě, divan a sesle též karmoisinovou látkou potažené, několik stolků, na nichž buď knihy, buď práce k přiruči uchystány leží, je všecek nábytek prostranného pokoje, vůní květin prodchnutého, jež v rozích pokoje ve dvou bílých mramorových vázách a v košících z proutí pletených, práci to mladého zahradníka, umístěny jsou. V klecích, břečťanem ovinutých, spějí na příčkách, schouleni v kuličku, stehlík a kanár, miláčkové to slečnini tak ochočení, že jí z ruky i z úst zobají, při práci okolo ní poletují a v létě i ven na strom vyletěvše, do pokoje se navracejí. — Podobizny paní hraběnky a slečniny matky, dvě krajinomalby a několik sádrových poprsí mužů o pokrok a blaho člověčenstva zasloužilých krášlí stěny, bělavými čalouny potažené. — Skrze pleteninu žluté mříže, jež postavena byla co ohrada před mramorovým krbem, bylo vidět zář ohně, jenž rudě osvětloval podlahu, květovaný koberec, před krbem rozprostřený a na něm natažené tělo krásného černého psa Bella, miláčka to Hanušova. Čumák podepřený má na předních natažených pracnách; chvilkami si pozdřímuje, chvilkami zase opírá moudré oči na osoby u stolu sedící. — Jedny dvéře vedou do předsíně, jedny do pokojů společných a tajná dvířka do ložnice Jelenčiny.

Učitel velmi bedlivě v rostlináři se přebíral, Jelenka byla ale již jaksi roztržita, ačkoliv to byl předmět, který ji velice zajímal. Hraběnka milovala květiny z aestetického stanoviska, pouze co okrasu života, tedy v rostu a v plném rozkvětu; Jelenku ale zajímalo jich vyvinování, ústroj, účinkování u všemmíru, zkrátka veškerý děj jich krátkého žití — a v této vědochtivosti se s učitelem shodovala. On také po mnohá léta již zabýval se pěstováním květin. S největší trpělivostí čekával dvě, tři i více let, než přivedl květinu do květu, ale to bylo vše. — Myslil, kdo ví jak dobře ty svoje dítky zná,

a nevěděl o nich nic, než to, co viděl, jak rostou a jak odkvétají. Ale co chodil do zámku k hraběcí rodině, otvíral se mu zcela jiný svět, poznával, jak málo ví proti nim, a ačkoliv ve vesnici říkaje sestárnul, přece duch jeho nezakrněl jako mnohého, i uchopoval se každé příležitosti, kde se čemu přiučiti mohl, ať to bylo již od hraběte, zahradníka neb slečny, která ovšem více věděla a viděla než on. — Někdy chodila Jelenka s bábou, když šla sbírat kořeni; bába učila ji, kterak ho užívat, a Jelenka učila zase bábu, přecházejíc s bylin domácích na cizokrajné, s jednoduché kopřivy na strom chlebonosný i na strom jedonosný, a bába nemohla se vynadivit, »kde prý to dívčí všecko tak ví.« — Učitelem jejím v těchto vědomostech byl Hanuš.

»Ale Dorla dlouho nejde,« ozvala se Jelenka, dívajíc se na hodiny. V tom však zdvihl Bello hlavu, začal vrčet, a na dvéře kdosi zlehka zaklepal.

»To je ona!« řekl učitel, a slečna zavolala: »Vejděte!« — Dorla vešla do pokoje.

»Skoro abych se na tebe hněvala; desetkráte přijdu já k vám dolu, než ty jednou ke mně. Vždy se necháš pobízet, jako bychom tě rádi neviděli.« Takovou výčitkou vítala slečna příchozí.

»I to já vím, slečinko, že mne máte rádi, ha já bych často přišla, hu vás je moje Praha; hale bába říká: ‚Kde tě rádi vidí, tam choď zřídka, ha kde nerádi, tam nikdy,‘« odpověděla Dorla.

»No dobře, že to vím, to já k vám také přestanu choditi každý den.«

»Eh, slečinko, to nesmíte tak na vlas brát,« řeklo děvče, pohlednouc na slečnu skoro s báznı́, jestli to opravdu myslí; »vždyť se to jen tak říká. — Milý Božínku, kdybychom vás, slečinko, jeden den nevidíli, bulo by nám teskno; bába beztoho, když dlúho slečinka nejde, má strach ha říká: ‚Hale co se jen stalo, že slečna nejdú.‘ — Ha ty, Beláčku!« obrátilo se děvče v řeči na psa, který, co byla do dveří vstoupila, ustavičně okolo ní se lísal, »proč pak ty tak dlúho jsi nebul hu Dunči? Huž se mu po tobě stýská!« I hladila ho po hlavě, a pes jak mohl radost svou na jevo dával.

»Pán mu poručil, když odjížděl do Prahy, aby dobře hlídal dum, on tedy svědomitě úkol svuj vykonával, viď?« řekla slečna, a Bello moudré oko na ni obrátě, polízal jí podanou ruku.

»Hale to jsom hlúpá,« pleskla se Dorla na čelo. »Když jsom šla do dveří, myslila jsom; nejdřív se poděkuješ za tu krásnú šně —«

Slečna pozorujíc, co chce Dorla povídat, položila jí ruku na ústa. »O tom ani slova, to Jezulátko dalo,« usmála se a vedla Dorlu ke stolu, aby se posadila.

»Však já se pomodlím,« řeklo děvče tiše, a nezpozorovalo pana učitele v záři světel dříve, až teprv když přistoupilo ke stolu.

»A kde pak nechalas tu pěknou šněrovačku, vždyť se jí dnes všichni lidé obdivovali?« řekl učitel.

»Taková se nenosí, jen když bubnujú, toť víte, pane hučiteli! — Ach, slečinko, nynčko chtějí všechny moje vrstovnice, haby jim takové květy na šněrovačky hušila, jako jsú na mojí. Hana Králikoic kúpí si na oblakové barvy, Káči Motloic na ružovú, Manka Horákoic na zelenú, Barči Vojtoic na šněrovačku holubové barvy,« začala Dorla vypravovat.

»Ale na každou barvu se nehodí stejných barev květv, na ružovou nemužeš našít ruže, na zelenou ne charpy, a na modrou se nehodí stračinožky.«

»To já huž vím, slečinko, jednú jste mi to radila, ha od té doby na to dbám. — Když nemohu barvy spořádat, hned si myslím na lúku, nebo na zahradu, kterak ty kvítky tam spořádány jsú, že se jedno k druhému hodí. Někdy mi poradí Markyta, když mi hned nenapadne.«

»Vaše husopaska?« ptala se Jelenka.

»Hano; ono se to nezdá, hale je to chytré. — Při těch husách nemysli ty děučence na nic inšího, než na hrání, zpívání, vijú věnce, vážú kytky, ha tak jim to zůstane v hlavě.«

»Pánbuh je umělec nade všecky umělce; ale tuto se podívej, jakých krásných květin na světě, o kterých jsme my ani neslyšeli,« řekl učitel, přišoupna knihu k Dorle.

»My tedy budeme se dívat a hledat nějaké vhodné květy na ty šněrovačky, a vás, pane učiteli, prosíme, abyste nám zatím hrál, což rád učiníte, není-li pravda?« prosila slečna líbezným svým zpusobem. — Učitel se ochotně uklonil a hned sedl k pianu. Chvíli praeludoval, pak začal hrát národní písně věda, že je slečna velmi ráda poslouchá. — Dívky ale shýbly hlavy na knihu, prohlížejíce si obrazy.

»Pro pána Jána, to je krásné kvítí! to by na tom sivém brokátu jen hořilo!« šeptala Dorla.

»Ó ano, purpurová barva by k sivé příslušela, ale květ je velký; najdeme ještě jiné,« odpověděla slečna, obrátivši list.

Dorla byla všecka v zapomenutí, oči se pásly na krásných barvách květu, ucho naslouchalo hudbě, a chvílemi, ani nevědouc, provázela melodii slovem. Tu obrátila Jelenka list a spatřivši na něm třešňovou letorost, jak by se na cosi upamatovala, obrátila se k Dorle, řkouc: »Kdo ti vzal o pulnoční haluzku třešňovou, co jsi byla vypěstila? Slíbilas, že mi to povíš.«

Dorla se začervenala a sklopila oči šeptajíc: »Pavel Srnoic.«

»Který pak to je, znám ho?«

»Zpívá na kruchtě, je basista, dnes měl solo, snad ho znáte, slečinko?«

»Ten? — Všimla jsem si, taký počerný, viď?«

»Jako by mu na čele mračna sedíly.«

»Hezký chlapec; což se ti nelíbí?« — Dorla neodpověděla. — »Hněváš se, že ti on vzal třešňový proutek?« zpytovala Jelenka dále.

»Proč bych se hněvala, vždyť to jen žert; Pavel rád někdy špačky rozpúští. — Když jsom šla do kostela, stáli vně hu dveří, on ha Ondra Králíkoic; jdu mimo, pozdravili, já poděkuju, Ondra chtíl haluzku vzít, hale mžik — ha Pavel měl ji v hrsti. Ondra chtíl mu ji vydrat, hale on mu prál: ‚Budeš litovat, esli na ni sáhneš. Má je!' — Zastrčil si ji za širák ha šel na kruchtu. To on hudělal pyšnému Ondrovi naschvál; ten si o sobě myslí, že jen pro něho slunce svítí.«

»A byla bys raději bývala, kdyby ji Ondra byl dostal?«

»Bože chraň, takového páva, kdož by ho měl rád?«

»A Pavel Srnův — je hodný?« vyzvídala Jelenka.

»Kdož pak mu do srdce muže nahlídnúť,« povídalo děvče skoro smutně; »jsú lidé, kteří ho chválí, ha zase takoví, kteří ho haní: I bába na něho brúká.«

»A co proti němu mají lidé, a proč se bábě nelíbí?«

»Bába říká, když je o něm zmínka: ‚To je taká nečesaná, divá zvěř!' Huž prý v peřince bul rád svuj, nechtíl se nechat zavíjet ha tak dlúho křičíl, haž ho rozvíly. — Lidé rozprávějí, že je svévolný, že je to mladý Sršán, ha že bude teky pašerák, jako starý. — Že pytlačí, po nocích se túlá, že chodí k děučencem na volání ha jen si z nich blázny strojí.«

»Zdá se, že z toho všeho nebude pravda, jen to, co bába říká.«

»I co pak, to by nebulo nic zlého, hale to druhé. — K čemu by se já hale trápila, hať si je takový nebo makový, šak za něho odpovídať nebudu,« pohodilo děvče hlavou.

»Je-li ti lhostejný jako každý jiný, netřeba ti se trápit. Tomu snad nevěříš, že by se ti dostat musel proto, že ti tu halúzku uchopil: toť jen pověra.«

»Dám to na Boha,« řeklo děvče po chvíli; »je-li mi súděný, dostanem se, ha kdyby nás hory celého světa lúčily.«

»Zazpievalo vtáča na kosodrevině —
čo komu súděné, ver ho to něminie,«

v zpěvu doložilo děvče.

»Jistě dnes Jano a Miča u vás zpívali, že ti ještě slovenské písně v hlavě doznívají?« ptala se Jelenka.

»Miča i Jano, ha já jsom teky noty dodávala; Józa nám hrál. Ten se nemuže od húsli rozlúčit. Když jsú je milostpán hrabě ráno poslali, pověsila jsom je na hřeb na místo druhých; jak na hřeb sihl, hned poznal, že to nejsú jeho, hale vzil je dolu, zahudl, ha na mne: či že to húsle? Já ho chtila trochu poškádlit, hale bába hned s barvú ven. To jste měli vidit, myslily jsme, že mu od radosti myšlenky spadnú, všecek se třísl ha k sobě jich tiskl, jako by živy buly. — Jak z požehnání přišil, hrál haž do širání. Ten Jano, co ten zná písní — ha dlúhé jako pohádky; škoda, že tu není, haby nám zazpíval, šli s Józou k Mičovi.«

»Tu škodu mužeme snadno napravit,« řekla Jelenka, vstanouc rychle od stolu. — Ve dveřích potkala se s hrabětem. »Právě jsem chtěla k tobě, poprosit tě, abys nám byl nápomocen; chceme improvisovat malý koncert a je nám zapotřebí více sil.«

»Dobrý to nápad,« přisvědčil hrabě; »a jakou úlohu mně chceš dát; mám hrát, či zpívat, či oboje zastat?«

»Prozatím,« usmála se Jelenka, »bychom si přáli, aby tu byl Józa a Jano; jsou u Miči. Slyším, že umí Jano krásně zpívat, ty se pak zúčastni, jak ti bude vděk.«

Hrabě se obrátil do předpokoje, poslal sluhu pro zpěváky a zase do pokoje vstoupil, kde Jelenka zatím byla stolek s obrazy odšoupla, harfu si chystajíc k sesli, při čemž pan učitel ochotně pomáhal.

»Jak tě rád vidím, drahá Jelenko, když k harfě sedáš,« řekl hrabě, dívaje se s libostí na Jelenku, kterak přisedá k harfě a útlými prsty struny přebírá. »Velmi ten nástroj miluji. V strunách jeho ozývají se rozbouřené vášně, žel i radost, zbožná modlitba i cit láskou rozchvělého srdce najdou ohlasu v nich. Forma jeho každé místnosti vyhovující, sama o sobě krásná, činí v rukou krásné paní obraz vznešený, poetický. Vždy mně připomíná —«

»Krále Davida,« řekl učitel, an řeč hraběte vkročením sluhy, oznamujícího, že zpěváci hned přijdou, se přetrhla.

»Ossiana na stolci královském, barda Židu, nechť platí váš obraz, pane učiteli!« s usmáním hrabě myšlenkám učitelovým přizvučil.

Jelenka vzala několik akkordu, a obrátivši se k Dorle, ptala se: »Kterou chceš zpívat?«

»Hale, slečinko, já nehumím tak pěkně zpívat jako vy, stydím se,« ostýchavě Dorla pronesla, zapálíc se po samý vínek.

»Jen ty se nestyď, vždyť jsme tě slyšeli hulákat ne jednu. Škoda, že nechceš na kruchtě zpívat, hlas jako zvon, škoda ho,« řekl učitel.

»Darmo by se mně děučence smily ha řekly by, že chci byt z jinych.«

»Sestra také nahoře zpívá, vysmějou se jí též?« hrabě se ptal.

»I to je jiná, páni dělají, co chtějí, ha my musíme se bedle toho držít, jak naše niva rodí. Kdož by se slečince smíl, že zpívá? Jsme rádi, to hnedkom jinak po kostele doznívá, než když Jindruš Blažkoic kokrhá.«

Jelenka se srdečně zasmála, ale než děvčata zpívat začaly, chlapci přišli.

»Chceme si večer hudbou ukrátit, a proto jsem pro vás poslal; není vám to nemilé?« uvítal je hrabě.

»Oh milostpane, o pulnoci mne mužete k hudbě zbudit; ale kdybych byl věděl, byl bych si vzal housle s sebou.«

»Neměj starosti, housle se najdou i zde, nejedny; posaďte se jen. — Ty, Jano, znáš prý mnoho krásných písní?« obrátil se hrabě k drotaru, ukazuje mu spolu na sesli, aby se posadil. »Rádi bychom se od tebe přiučili; zazpíváš nám?«

»Keď rozkážetě, vďačně,« odpověděl chlapec, uzarděn nad milostí hraběte.

»Tu zazpíváš, co jsi u nás zpíval, o zemančině dceři — já tě budu na houslích provázet,« řekl Józa a obrátě tvář v tu stranu, odkud byl slyšel hraběte hlas, dodal: »Krásná je to ballada.«

»To my raději poslouchat budeme,« ozvala se Jelenka, chtíc harfu odstavit; ale hrabě i ostatní mimo Jana, který si sotva troufal na ni se podívat, prosili, aby zazpívala. Sáhla tedy do strun a začala rozmilou píseň: »Červená růžičko, proč se nerozvíjíš?« — Líbezný dvojhlas děvčat zazníval až do salonu, kde se společnost bavila hráním v šachy a whistu. Hraběnka byla by ovšem raději jinou zábavu volila, ale co hostitelka musela se řídit dle libosti hostů.

Jak začala slečna zpívat, Jano s ní oči nespustil, a když zpívat přestala, hluboko si vzdychl.

»No, líbí se ti ta píseň, Jano?« ptala se Jelenka.

»Eh ver ľúbí, keď jste ju pekně zpievaly.

Malá to chvála mnoho piesní znať,
ak ich něvie zpeváčka pekně zazpievať,«

dodal v zpěvném tónu.

»To je to pravé, chlapče,« řekl učitel.

Na poručení hraběte přinesl sluha troje housle, z nichž hrabě jedny Józovi podal. — Józa vstal a začal hned housle ladit. — Hrabě sedl zase podle Jelenky, a Bello položil si hlavu na jeho kolena. Jelenka opřela hlavinku o harfu, dívajíc se na Józu, v jehož tváři hrál každý sval. Dorla, kulaté rámě

majíc opřené o Jelenčino sedadlo, zamyšleně se dívala na obraz hraběnčin; myšlenky však její toulaly se jinde. — Učitel sedl si zase k obrázkové knize, a Jano, maje ruce na širáku na kolenou položeném složené, díval se s jednoho předmětu na druhý, až utkvěl jeho zrak na obraze visícím mu v očích. Malba, dílo to umělce, představovala okolí Bičského zámku nad Váhem. Čím déle se chlapec na obraz díval, tím větší pohnutí se v jeho tváři jevilo, oko zářilo, ústa se usmívala. — Hory v pozadí zdálo se mu, že vučihledě rostou, údolí že se rozstupuje šíř a šíř, že jím vane čerstvý vzduch, ratolesti stromu že se pohybují, voda že plyne, země že dýchá. Pltníci na řece zdálo se mu, že veslují, valach (pastýř), stojící u pasoucího se stáda, že co nevidět zapíská na fujaru,* již v rukou drží, a bílý Dunaj že bude ovce zavracet. — Ani neslyšel Józu, ani nezpozoroval, že se hrabě i Jelenka na něho dívají, zapomínalť, kde je.

»Znáš tu krajinu, Jano?« zeptal se tu hrabě.

»To je Váh a Bičský zámok,« odpověděl chlapec, vytrhna se ze sna a obrátě k hraběti zářící obličej.

»Věrně zajisté jest ten obraz dělán, že ho každý z vás pozná.«

»Ako ho něpoznať, veď som tam něraz bol, do Biče je hodina chuodzi z Korálovic. Ej tam za Váhom, na tej šáchorině, raz som sa vyspau ako na perině,« s libostí řekl chlapec, dívaje se opět na obraz.

»To je ten zámek, co v něm ta studně, o níž jsi povídal?« Dorla se ozvala, přistoupnouc blíže k obrazu.

»Hej, ten je to,« přisvědčil chlapec, a na otázku hraběte, co o studni ví, pravil dále: »V tej studni vraj má šarkan hlavu.«

»Co je to šarkan?« ptala se Jelenka.

»Jakási potvora, drak,« odpověděl hrabě.

»Šarkani bývajú v skalinách v hore, v Biči je vraj vodní šarkan. Hlavu má v studni a chvost vraj koniec Váhu. Keď vraj bol sedem rokou starý, chcel ho ktorýsi černokňažník, čo vraj všecko na svetě zná, vyčitovať, ale páni robili s ním parády, něchceli ho dať, že vraj je pekný. — Boli sprosťáčkové! Šarkan narástou, už sa mu chvost do studně němohou spratať, rástou viac a viac, dolu až do Váhu a dolu Váhom až k samému Dunaju. Keď bou šarkan mladý, nějedou mnoho, ale čo už narástou, veľa strovi, ťažko vraj pánom ho nachovať, a keď je hladný, tu sa najeduje; reve, začně chvostom hádzať, šmikať, vtedy Váh vystúpi z korvta, poberie děděiny i ľudí, a mnoho škody narobi. — Vtedy vraj svitá pánom v hlave, že zle urobili, že nědali, keď ho chceu černokňažník vyčitovať.«

* Píšťala pastýřská.

»A proč mu ten schvost neuseknou, když tolik škody dělá?« řekl Józa s usmáním.

»Veď by ho usekli, keby ho viděli, ale ho vraj něvidia, len rybári, čo majú také oči, že vidia až na dno do mora.«

»Hale toho černokněžníka by si mohli pozvat, by ho vyvedl,« Dorla mínila.

»Veď by si ho pozvali, keby znali, kdě bývá; ľudia vravia, že v zemi býva, ale Boh zná! Eh, misia páni čakať, dokiaľ sám něprijde!«

»A musí šarkana dobře krmit, aby se nehněval,« usmál se hrabě.

»Bodaj zkazu vzau!« přál mu Jano.

»A tu krajinu zde neznáš?« zeptala se Jelenka, ukazujíc na druhý obraz, představující romantické údolí Kolbašské s Kriváněm a Lomnickým štítem v pozadí.

Chlapec obdivoval se těm vysokým horám a skalám, dokonce když slyšel, že to jsou Tatry; ale kroutil hlavou, že tam nebyl.

Jelenka se ptala, jestli nechodí také po Slovensku a Uherské zemi dratovat, ale Jano jí řekl, tam že chodí jiní drotári, Rusňáci, ale Trenčínští drotári že chodí po České, po Německé, kde je »veľa sveta (mnoho lidí) a veľa roboty«, aby si více peněz zarobili.

»A musíte chodit po světě?« ptala se dále.

»Eh, sladká moja kišasonka,* veď bysme neišli, kebysme doma vyžili, dosť nám ľúto za otčinou, ale keď je veľmo veliká bieda u nás; ani len toho ovosného chleba čo by se človek najedou,« vzdychl si chlapec.

»A co tedy jíte?«

»Zemiaky, kysluo mlieko a polieuky; len na sviatky chlebík a voľačo lepšieho.«

»Což u vás ani žito neroste?« ptal se učitel.

»Ako by se vrabec nažrau, keby ani raž (žito) něnarástla! — Rastie, aj raž, aj žito (pšenice), ale pre bohatých gazdou, čo majú veľa zeme. Bohatý gazda má celý rok chleba, má aj krajšuo hábí, němisí do cudziny, ale chudobný kopaničiar** biedný človek!« A Jano začal vypravovat o bídném živobytí chudého lidu na vysokých vrchách, kde půda již neúrodna. »Kdě je počiatok vody, koniec chleba,« jak říkají, kterak musí otcové do světa, aby několik zlatých vydělali a ženy doma vyživit mohli; kterak i malé chlapce s sebou berou dokonce na zimu, kdy je za pasáky zjednat nemohou, aby se pomohli již živit.

* Slečinka, po maďarsku. ** Kopaničáři jsou ubozí horalé, kteří majíce kousky svých polí na strminách, jen motykou okopávat je mohou a mrvu na ně na hřbetě odnést si musejí.

»A neposílají jich ani do školy?« zeptal se učitel.

»Kerý je bohatý, posielá děcko do školy, keď zima nastaně; od jari až do tuhej jaseni něchodí žiadon.«

»A ty umíš číst a psát?« hrabě ptal se Jana.

»Čitať znám, aj trocha písať, hiba viac nie. — Čože robiť, keď misi dať človek školu za ouce a za chleba. Čo by som aj rád sa bou učil, němohou som; veď by Ilena za dlúho ešče sa trápila, keby som peniaze nězarobiu.«

»A proč by se trápila, vzdyť jsi řekl, že slouží u bratra, že jí není zle?« hrabě na to.

»Ver sa němá zle, ale na inšuo jich treba,« řekl Jano, a po krátkém rozmýšlení vyprávěl, že sestra Ilena, to děvče jako lalia, pro lásku trpí. Že mohla mít sice frajeru (milých) jako panských ovec, ale že se jí žádný nelíbil, jen Pálik Lojko, ten že se jí do srdce vrezal; ale Pálik že je bohatý, a matka jeho že tomu nechce přivolit, aby si vzal Ilenu, chudé děvče.

»A kterak ty jí pomůžeš?« ptala se Jelenka.

»Už som jej dau peťděsiat zlatých, čo som zarobiu; — ešče misím k tomu dve sto zarobiť, brat jej dá — prepytujem vašu poctivú hlavu — kravu a dve ouce, potom němuože šuhajkova mamka povedať, že Ilena chudobná, viac vena ani tá rychtárova dieuka nědostaně,« mínil Jano.

»A bude Pálik tak dlouho čekat, než ty tolik peněz vyděláš?« řekl hrabě.

»Veď prisahal na Ileninu hlavu, že si inšú něvezme, a čo by ho aj vešať chceli,« odpověděl Jano hlasem, v němž nebylo ani té nejmenší pochybnosti.

»U vás jako u nás, u nás jako jinde, všude je to stejné, všude lidé, kteří jeden druhého trápí, trní pod nohy si stelou,« ozval se učitel.

»Ale všude ruka lásky, která je odhazuje,« pravil hrabě, a temné oko jeho zplanulo.

Jelenka se nad něčím zamyslila. Ruka bloudila po strunách, a mimovolně začala hrát nápěv k písni:

»Láska, Bože, láska, kde ju ľudia berú?
Na hore něrastie, v poli ju něsejú.«

Jano i Dorla přidušeným hlasem začali k nápěvu slovem přizvukovat, což Jelenku z myšlenek probudilo.

Dohrála píseň, pak ale harfu odstavila, řkouc: »Nyní, Jano, zpívej o zemanově dceři.«

»O smelej Barbore,« opravil Jano; a když Józa povědomý mu nápěv předehrál, začal Jano s počátku ostýchavým, ale čím dále tím plnějším a jasnějším hlasem jednu z oněch mnohých překrásných ballad, jež se na Slovensku, nejvíce v dlouhých zimních večerech při přástvách, zpívají.

»Král' na vojnu verbuje,
ženy, dieuky zlučuje,
ženy, dieuky do predku,
samých chlapcou do zadku.
Jedna matka stará bola,
ale ona dcery mala,
mala ona tri dcerky,
pekné ako holúbky.
»Choď, najstaršia, choď za mňa,
choď bojovať vedl'a mňa.«
»Já bojovať něpuojděm, já bojovať něbuděm,
já som srdca slabého, bojím sa já každého.«
»Choď, prostredná, choď za mňa,
choď bojovať vedl'a mňa.«
»Já bojovať něpuojděm, já bojovať něbuděm,
já som srdca slabého, bojím sa já každého.«
»Choď, najmladšia, choď za mňa,
choď bojovať vedl'a mňa.«
Tá najmladšia Barbora
slovíčko jej mluvila:
»Něstaraj sa, mamko má,
choď do vojny ty i já;
já som srdca smelého,
něbojím sa žiadného.
Kúp mi koňa vraného,
novuo sedlo na něho,
zlatú šabl'u ku boku
a pár pištol do rukú.«
»Ej Barboro, dcero má,
znáš-li, že je vojna zlá?
Nědávaj sa do predku,
ale radšej do zadku.«
Keď jej šaty merali,
šuhajcovia plakali;
keď na koňa sedala,
matka pre ňu plakala;
ona na to nědbala,
do predku sa držala,
trikrát tábor obehla,
tri sto Turkou zaťala.
Zpytoval sa pan cisár:
»Ký je to čert za husár?
To je husár obratný,
to je šuhaj prekrásný!
Keby bola panenka,
hneďby bola má žienka.«
»Ej cisáru, panna som,
drž si slovo, tvoja som.«

Mezi zpěvem přibrala se ostatní společnost do vedlejšího pokoje, kde tiše poslouchali, aby zpěváka nevytrhli, až dokončil. Pan baron chtě nechtě musel přiřknouti těm sprostým písním poesii, a když Dorlu viděl, přiznal sám sobě, že je to selské děvče hezčí než mnohá slečna. — Ale do největších rozpaků ho uvedla Jelenka, když mu ji uváděla co svoji spoludružku. — Taková děvčata on obyčejně štípával do tváří, poplácal jim rámě, a co nejvyšší dukaz jeho milosti musely považovat, když které řekl: »Milé dítě, ty se mi líbíš!« — Toho však nemohl u Dorly upotřebit, a jinak nevěděl, jak s takovým děvčetem mluvit, aby erbu neponížil. — Byl by se byl raději viděl deset mil za humny, než před Jelenkou s tím selským děvčetem v salonu. — Hrabě se v duchu smál, prohlédl dobře čtveráctví Jelenčino, která nadutého

barona do rozpaku přivésti chtěla, což se jí i na chvíli podařilo, jenže hraběnka svým jemným taktem hned do pravé koleje vše přivedla.

Co se společnost v zámku hovorem a hudbou bavila, procházel se onen vysokorostlý mladý chlapec, jenž byl Dorlu a její společníky z večera následoval, na cestičce vedoucí od vesnice k zámku. Mrzlo, až země svítila, ale o něm zdálo se, že o tom neví; chvílemi se rozběhl, jako by chtěl utéci Bůh ví kam, kazajku rozhalil i krátkou vestu rozepal, jako by za pecí seděl, chvílemi strhl čapku s hlavy, a div že si ty husté tmavohnědé vlasy s hlavy nerval a čelo pěstí nerozbil. Chvílemi jak by dechu popadat nemohl, a zase proud slov se mu z úst vyhrnul.

»Kterak jsú huž spólu!« zvolal vášní třesoucím se hlasem. »Laškujú, pozpěvujú, kterak by huž v jedno buli. — Šak on to Miča dobře hujednal. Vrána vránu volá! Čert nám je tu bul dlužen, ty husmolence, i všecky!« dodal, hodě rukou k zámku.

Ozývaly se hlasy, smích, chlapec naslouchal, ale byly to z vesnice.

»Oh, co pak si myslím!« zasmál se divoce. »Ona se dobře zabavuje, nebude dym pospíchat. Já — já by ho hudusil jako holuba!« vztekal se zase při té myšlence a pěstě zatínal, jako by v nich soka svého držel. — »Ha já si myslil, že mně přeje,« pokračoval ve své samomluvě a podepřel se o strom u cesty, ruce založiv. »Že se mnú nejraděj tancuje, sama mi řekla. O zimním trhu, když jsom chtíl na ní jarmarku, dala mi srdéčko, ha dnes o pulnoční, když jsom se jí na cestě dymu ptal: esli se na mne hněvá, že jsom jí vzíl prútek, libně se husmála ha řekla: ‚Když jsi vzíl, nech si.' — Všecko by pro ni hučinil, modré s nebe jí snísl, do pekla šel!« pravil si hlasem tichým, ale v okamžení, jak by ho vymrštil, vztekal se zase: »Žádná, žádná ženská nestojí hani za votep sena, čert je vzíl! Hať si vezme třebas lucipera z pekla, já ji ho přiju — ha nebudu se trápit, — proč bych to dělal, za jednu deset — hať vidí ta ještěrka falešná, že není pro mne sama na světě, pujdu —«

V tom zastavil krok, zaslechl Józuv hlas; vidí ho vycházet ze vrat u dvora s Dorlou.

»Ten náš Janík to je chlapík, musí ho mít člověk rád; jen aby nám tu zústal,« Józa povídal.

»To víš, že zustane, kterak pak by šel, když ho chtí pan hrabě zaopatřit.«

»Dobrý večer!« ozvalo se náhle za nimi.

»Pro pána krále, tyť křičíš, Pavle, jako by tě na nože brali,« řekl Józa.

»Skoro,« mumlal do sebe Pavel, ale nahlas řekl: »Proto se mně už dvě nevěsty zradily, že prý tuze křičím; kdyby se s nimi vadil, celá dědina že by slyšila.«

»To máš pěknou pověst, těžko ti bude se oženit,« žertoval Józa.

»Nevěř tomu, masopust je krátký, děvčata nemajú času dlúho se rozmýšlit. Že jsom hu jedny propadl skrze koš, nemuší být hu všech. Pro jedno kvítí slunce nesvítí, však já tě, má milá, atd. — Když mne nebude chtít Čechyně, pudu za Němkyní. V bavorské hospudce Hanna-Líza je děvče jako lusk.«

»A po lusku jak hrachovina,« zasmál se Józa.

»Když se vdá, tak jako jiná,« odsekl Pavel, a že byli u chalupy, dal dobrou noc. Józa poděkoval, vcházeje do vrátek. Dorla ani nešeptla, chtíc za ním.

»Toť haby dnes slova od tebe kupoval,« zadržel ji Pavel. »Hani nedáš dobrú noc!«

»Za to ty dáváš na dluh ha ešče vrchovatú míru! Dej ti Pánbůh dobrú noc!« vysmýkla se a vrátka zavřela.

»Hrome!« dupl Pavel, »mám si nechat pod nos frkat od děvčete — ne, — ha ne.«

Obrátil se a divě letěl do vesnice; tu vrazil do Petra.

»Copak tě, chlape, čert posídl, že letíš ha jako zmámený přes lidi klopýtáš?« oslovil ho kamarád.

»Ne jednoho, deset jich mám v sobě. Jdi mi s cesty, prosím tě,« rozkřikl se Pavel.

Petr ale zavěsil se mu na kamizolu a udělav kříž pravil: »Tak, nyňčko se nebojím hani hancikrista ha půjdu s tebú.«

»Nech mne, není mi do smíchu,« odstrkoval ho Pavel. »Já by se pral, s celým peklem by se pral!«

»Musím s tebú, když budem dva, spíše vyhrajem; zboříme peklo ha budem mít nebe na světě. Pojď jen, pojď!«

»Kam mne táhneš?« zpouzel se Pavel.

»K rychtáři pro pláště, trúby a piky — což jsi zapoměl, že mušíme na hlídku — na nás dnes přišel pořádek!«

Pavel zustal stát, chvíli se díval do Petrovy mírné tváře, praštil se do čela až to zadunělo, odplivl si a mlčky vešel do rychtářovic vrat; Petr za ním.

Když o půlnoci před bábinou chalupou dvanáctou odtroubil a sloku »Opatrujte světlo, oheň, ať není žádnému škoden« odzpíval, podepřel se na hůl a dlouho stál, oko opřeno maje na okénko u komory, kde, jak věděl, Dorla spala. Kdyby byl věděl, že děvče ještě oka nezamhouřilo, že jí líčko od slzí neoschlo, že zaslechnouc jeho hlas, z lužka se vykradlo a tak dlouho u okna stálo, dokud on postál, nebyl by s tak hlubokým povzdechem a trp-

kým citem odcházel, aniž by byl v zámku pod oknem, kde drotaři spali, na troubu spustil, jako by mrtvé z hrobu vyvolávat měl, a místo »Chval každý duch Hospodina,« nebyl by zazpíval:

»Povídám ti, chlapče,
nechoď k mé panence,
by tě neodnesli
v krvavé košilce.«

VI.

Je to opět v Jelenčině pokoji; hraběcí rodina je pospolu a pan farář na návštěvě. — Jelenka vyšívá zlatem a paní hraběnka šije košilky z domácího plátna.

Pro koho? — Vždyť služebníci mají, co potřebují, ve vesnici není člověka, který by musel chodit otrhán. — Ale v městě dost chudého lidu, kteří, byť i pracovali celý den, četnou rodinu dostatečně ošatit nemohou. Na panském seje se každý rok len, chudé jedno děvče je k tomu schválně vyučeno, jak lnem zacházet, aby se co nejtenčeji přísti mohl, a ta má nad sklízením dohled i nad přípravou k přádlu, opřádáním, nad tkaním i bílením, až pak hotové plátno odvádí. — Jiná zase, také chudý sirotek, má pod svojí správou práce švadlenské pro celý zámek, a když pro domácnost všechno poděláno, šije se prádlo všeho druhu do zásoby, a ty zásoby, jakož i dohled nad služebnicemi i vnitřní správu domu, jakož i obsluhu paninu má věrná, vrchnosti své celou duší oddaná komorná. — Také se mnoho hus ve dvoře drží, a ty má též děvče pod dohledem; musí se starat nejen o chování, ale i o jich rozmnožování, a výtěžek peří, sedraného již, odvádí také komorné.

Lidé se divívali, kam prý ta paní hraběnka všecek ten len i peří dává, an prý pro slečinku vinutí i peřiny dávno již asi má. Co prý s tím, plátno že se přeleží, do peří že se moli dají. — I nepřeleželo se plátno, ani se do peří moli nedali. — Na sta lidu jak mladých, tak starých našlo se do roka, kterým se nedostávalo, co paní hraběnce zbývalo. Dost bylo v okolí chudých nevěst, které do nové domácnosti ani peřinu si přinést, ani ženichu svatební košili zavdat nemohly a s trpkou bolestí na věna bohatých nevěst se dívaly, které od všeho prádla po tolika tuctech čítaly. — Hraběnka uznávala za povinnost dáti ze svého přebytku těm, kterým se nedostávalo toho nejpotřebnějšího, alespoň tolik, co by postačilo k zachování čistoty tělesné a tím k občerstvení duše.

Jsou lidé, které by špinavý, zedraný šat na těle tak pálil jako skvrna na duši, a k těm i hraběnka patřila, ačkoliv neměla toho žádnou zkušenost. Lužko její jak by ružového listí nastlal, tělo se po odpočinku každý den v lázni občerstvilo, prádlo, jako květ bílé, jako pavučina tenounké, každý den se měnilo, v pokojích krásných světlo a vuně, strava dobrá, zábavy dle libosti. Ach, jak muže taková paní cítit, kterak je těm chudým matkám, co v tmavých a vlhkých komorách život tráví a tím se svými rodinami před časem obětmi smrti se stávají? Kterak muže vědět, jak bývá matce chudé, když večer hrstkou slámy dětem podestýlá a jedinou peřinu do ruky béře, nevědouc, má-li ji dát na to choré nejmladší, nebo na to nejstarší, zimou zkřehlé, které muselo po chlebu chodit, nebo jí popřát muži od práce zmořenému. — Neví, jak je být o jednom chatrném oděvu, o jedné košili, kterou, chce-li čistou mít, v noci prát a do rána usušit musí, nezná cit radosti, s jakou chudá matka do dveří kráčí, když přináší polénko dříví na oheň, trochu černé mouky na polívku a bochníček chleba, by hladovým dětem hody připravila. »Chuďasovi tehdá Boží hod, kdy košilka tenká!« — Nezná také pocit trpké bolesti, která do nohou olova vlévá a na srdce valí chudé matce kámen, když vchází přes práh mezi holé čtyři kouty, děti s pláčem vstříc jí jdou: »Matko, máme hlad!« volajíce, a ona nemá, co by jim dala. Nemá ničehož než slze a vzdechy, vzdechy, jichž se více co báti než pychu bohatých. — Kdo je vidí, ty milliony slzí, jež v takových obydlích se prolévají? Kdo si jich všímá, těch slzí, jež co žhavé jiskry na prsa matky Země padají, až útroby její v plamen se rozněcují? On, jehož vůlí v jednom okamžení tisícero tvorův umírá, tisícero k životu povstává, jehož zákonem se řídí kolotání millionů světů, jehož oko zároveň vidí na špice nebetyčných hor i na červíčka u jeho paty po zemi se plazícího, na vrchole hájů palmových i na travnatou step, na slzu v oku ubohého otroka i na perlu ukrytou v skořápce na dně mořském, na zlatý stolec i na lože dělníkovo; On, jenž sčítá prach semena bylinového i písek v moři, jenž stejně bdí nad snem dítěte u prsu matčina, jakož nad vrahem na galeji přikovaným; jehož dopuštěním se stává, že bouře ticíciletě stromy podvrací a slabý štípek jen ohýbá, staleté budovy, díla umění lidského, v okamžení v nivec obrací a chaloupku slimáka nepokazí; On, jemuž nic malé, nic velké, jehož mocnost a divotvornost se zobrazuje v jediné kapce vody, jako v celém ohromném moři; On, jenž drží osud králův i žebrákův ve své ruce, jemuž dítětem sluje Paria opovržený i kníže vznešený, obyvatel ledných hor i požehnané Arabie, divoch i vzdělanec; On, jenž pokřtil všecky svoje děti jedním jménem, jménem »Člověk«, jím vespolek se zvát a za svaté je mít káže; On, jenž rozumí každé vroucí

modlitbě, která vychází ze srdce Člověka: On Jediný, Otec náš, Tvůrce všehomíru, jenž od věkův byl, jest a na věky bude, Bůh Veliký, Mocný, — Bůh milosti, setře slzu s lící utýraného člověka.

Netřeba bylo hraběcí rodině školu bídy na sobě zkusit, aby uvěřili chudákovi; v srdcích jejich panovala opravdová láska k Bohu a tudy i k bližnímu svému, náboženství jejich nebylo prázdné slovo. Oni povinnosti stavu svého svědomitě vykonávali a s radostí; proto také, že hraběnka za svoji povinnost uznávala dobrodiní udíleti, kde třeba bylo, nenapadalo ji žádat chvály a slávy; levice nikdy nevěděla, co dala pravice. — Ačtě mnozí mínili, že v zásobárnách zámku mrtvé kapitály se hromadí, věděl pan farář nejlépe, že se jen proto hromadí, aby bylo z čeho klásti na oltář lásky, a ti, jimž se ve jménu Boha udělovalo, dohádali se, čí to pomocná ruka; v jich vděčných srdcích zůstala ta jména svatými.

Hrabě nechtěl, aby Jano dratovat chodil; zpozorovav, že by měl chlapec chuť i vlohy k učení, umínil si být nápomocným k chlapcovu vzdělání. Když se ho ale po koncertu o boží hod ptal, zdali by se chtěl učit něčemu jinému než drátovat, kroutil chlapec hlavou, že prý kdyby se učil, nemohl by sestře na věno vydělat.

Hrabě neříkal nic, ale když mu druhý den ráno Jelenka závitek peněz do ruky dala, s libým svým úsměvem řkouc: »Přilož i ode mne dárek k věnu, co chceš Ileně dát« — tu ji políbil na čelo se slovy: »Ty mně vždy rozumíš.«

Po svátcích, když se drotaři do práce po okolí rozcházeli, zadržel Miča jednoho starého známého u sebe a tomu svěřil list duležitý, vkládaje mu ho na svědomí a hlavu, aby jej donesl domu do Korálovic; doma až bude, aby k panu farářovi pozval Janova bratra, Ilenu a Pálika Lojku, a před nimi aby list panu faráři k přečtení odevzdal. Miča totiž řekl hraběti, že list číst nezná jen pan rektor a pan farář. Pak aby zase nazpět se vrátil, že dostane cestu zaplacenou. Přikázal, co smí doma říci, co ne, dal mu na útratu, by se »pýtáním« neobmeškal, a drotar se s radostí ubíral k domácím horám.

O tom Jano ale nevěděl; Jelenka chtěla ho překvapit, až by se drotar vrátil s pozváním na Ilenino »veselí«. Na domluvu Mičovu dal si Jano říci, že v zámku zůstane.

»Len ty veľmožného pána počuj, čo ti on káže,« domlouval mu kmotr, »ver sa ti dobre zídě. Keď sa vyučiš, muožeš naraz vela peňazí vyrobit muožeš aj rektorem byť.«

»Veď bysom rád zostal, len ale čo povie Ilena? Slúbil jsom jej vyvandrovať vienok zelený; akože ho vyvandrujem, keď sa učiť budem?«

»Ver ho vyvandruješ, vienok zelený, ze samého zelia, ver buděme robiť hrdúo veselia,« těšil ho Miča, až chlapec řekl, že zůstane.

Chodil tedy Jano k panu učiteli, by se utvrdil v čtení a psaní, a pan farář, upřímný přítel hraběcí rodiny, sám se nabídl, že ducha jeho, v snění pohrouženého, pomalu bude probouzeti a vzdělávati.

»Jen, příteli, žádnou dressuru; třeba jen posvítit na cestu, naučit ho myslit, zdravý rozum povede ho pak dále po cestě pravdy. Až se rozhodne, ku kterému řemeslu neb zaměstnání by měl zalíbení, v tom směru musí se pak vzdělávat, by se stal užitečným členem člověčenstva. Já se oň nebojím, neboť srdce jeho je čisté,« řekl hrabě, s čímž pan farář také zcela souhlasil.

Jano chodil z jedné školy do druhé, a skoro hravě přicházel k vědomostem, o nichž neměl pojmu, a ne že by ho úmyslně chtěl byl každý učit, ale vlastní zvědochtivost pobádala ho na všecko se tázat; jestli si u pana učitele trochu hlavu namáhal, u pana faráře všecek blažen poslouchával rozpravy o Bohu a světu. Pan farář, poznávaje chlapcovu hlubokou nábožnost a jemný jeho cit, velice si ho zamiloval. — U Józy zpívával, ale z not se naučit nemohl a smál se, až se za boky bral, když mu učitel předzpěvoval: »Na tuto notu musíš vzít ten zvuk, na tu zase ten, ta se jmenuje tak, ta zase tak;« to nemohl nikterak pochopit, ani si pamatovat, ale cokoliv mu Józa neb kdokoliv jiný zpívali, to si pamatoval; ale nejkrásněji zpíval svoje písně domácí. Zpomínal také často na svoji fujaru, že »keby ju mal, by pekně zapískal«. — K práci byl velmi ochoten; tu byl Mičovi k ruce a nechával se poučovat, »kterak sa to robí, kterak jiné, kterak to robia doma a kterak v České«. Tu šel zase k mladému zahradníku, který ho velmi rád měl; pomáhal mu při práci a někdy strávil u něho celý večer, dívaje se mu do ruky, když buď košíky pletl neb si něco kreslil. To se mu velmi líbilo; zvlášť s barvami.

»Ej, kebysom já znal maľuvať,« řekl jednou, a zahradník nabídl se mu, že ho bude učit kreslit.

»Ale se já to něnaučím,« pochyboval chlapec.

»Budeš-li mít schopnost a pevnou vůli, naučíš.«

»Buděm prosiť Pána Boha, by ma taký um nadišou, čo bysom skorej sa naučiu maľuvať,« řekl chlapec; ale zaraziv se, ptal se zahradníka, jestli nebude »milostpánko hrešiť«, že si »hrdo vedie«, když by se učil malovat. Na ujištění zahradníkovo, že to bude hraběti milo, a že Jano nemusí o tom ani mluvit, dokud by něco ukázat nemohl, chlapec s radostí myšlenky té se uchopil.

Jak se divila hraběcí rodina, když zahradník jednoho dne přinesl klec ze žlutého drátu velmi krásně pletenou a dřevěný pohár, na němž vyřezán

byl věnec z dubových listů, oznamuje, že to Janova práce, a spolu to, že ho učí kreslit.

»Ten pohár nožíkem vyřezal a tak rychle, že jsem se divil,« dodal.

»V tom hochu spočívá jiskra božského umění!« zvolala hraběnka.

»Pastýři ovcí (valaši) na Slovensku obyčejně při pasení v zimě rozličné věci ze dřeva vyřezávají a někdy velmi uměle, ale na této řezbě jsou i vkus i umění spojeny, a je to patrná poukázka na cestu, kterou by chlapec jíti měl.«

Jelenka pobídla, aby více takových věcí pracoval, čemuž hrabě také přisvědčil, řka zahradníkovi, aby ho k tomu měl, a hotovou práci aby vždy pak sám do zámku přinesl, že se mu to zaplatí; aby však pomlčel, komu ji dává.

Když pan farář na návštěvu přišel, jak z prvu povědíno, právě byla řeč o Janovi. Starý drotár se vrátil z Korálovic, přinesl list od pana faráře na pana hraběte, povídal o radosti Mičovy a Janovy rodiny od té doby, co stala se Ilena bohatší nevěstou než rychtárova dcera, vzkaz přinesl, aby Jano s Mičou přišli na veselku, že bude »o prievodu« (sprovoda, první neděle po velkonoci), šuhajova mamka že nevěstu přijala.

»Nyní bude Jano s upokojenější myslí se učit, on si vždy ještě svědomí dělal z toho, že nechodí celý den po práci, aby se mohla sestra brzo vdát,« řekl pan farář, načež doložil:

»Ten se bude radovat, již vidím, jak se tvář jeho všecka ozáří. — On není s to mluvit, když se nad něčím raduje; jednotlivý ryk se mu jen z úst vydeře, oči stojí v slzách.«

»Velmi hluboký, jemný cit má ten mladík, je to tichá, básnická povaha, která se nehodí do hlučného trhu života,« mínila hraběnka.

»Aniž já myslím, že by ho touha do něho vedla. Domov jeho světem mu je, a on s takovou nadšeností o svých horách mluví jako o ráji.«

»Moje přání bylo by to, aby se vzdělal na dokonalého hospodáře, do ráje svého se vrátil, vzdělavatelem a tím i dobrodincem svých spoluobčanů se stal, aby jim posvítil na cestu k bohatým pokladům, jež matka příroda ve svém lůně pro ně chová co patřičné jim dědictví, jehož se zmocniti dílem váhají, dílem neznají. — Přál jsem, cestuje v tamějších krajinách a vida, jak velmi pozadu za jinými národy jsou, kdybych mohl do každé dědinky školu postavit a moudrého, vzdělaného učitele, který by úkolu svého svatého vědom si byl a lid ten zdravý, krásný, mravný, schopný ke všemu umění, k uvědomění přiváděl. Jiného u našeho lidu třeba není.«

»Buh řekl: Budiž světlo, a bylo světlo!« řekl pan farář.

»Arci že jdou jiní cestou hladší,
těžce my a pozdě za nimi:
tím jsme ale a náš národ mladší.
My, co jiní dokázali, známe;
než to skryto přede jinými,
co my v knize lidstva býti máme.«

»Štěpaři milý, jen sázejme stromy, sázejme, a byť jsme ani květu se nedočkali, umřeme přece s tou jistou nadějí, že ty štípky zárodek krásného, sladkého ovoce v sobě nesou!« řekl hrabě, tiskna faráři ruku.

V tom přišel do dveří starý sluha, oznamuje, že pan správec s listinami v pokoji pana hraběte čeká. Pan hrabě vstal a omluviv se, odešel.

»Co to šijete krásného, slečno?« ptal se pan farář, ohlédna se na pásek z červeného aksamitu, hustě zlatem a stříbrem vyšitý, na nějž Jelenka ještě sem tam barevný kamínek do zlatých květů vsazovala.

»To je náčelka, tak zvaná parta, nedělní to ozdoba hlav slovenských děvčat jako u nás vínek. Jak se vám líbí, velebníčku?«

»Pěkná to ozdoba a práce mistrovská. — Mám hádat, komu patří?«

»Lehko hádat hadači, když ví, kdo zlatý prsten má,« žertovala Jelenka odplašujíc stehlíka, který skočil do pracovní skřínky, naplněné drobnými ligotkami, a kanárka, který oštipoval kytici fialek jarních, jež zahradník ráno přinesl.

»Je to dárek Janově sestře k svatbě,« hraběnka řekla. — »Krásná to ozdoba pro dívčí čelo, zajisté; tam ještě, jak slyším, chodí všude děvčata prostovlase, hlavy kvítím, náčelkami neb jinak ozdobené, u nás se krásného toho způsobu nešetří, jak jinde pozoruji.«

»Bohužel že tomu tak, mnohdy jsem již na to lál, a kdybych moc k tomu měl, nařídil bych, žádné děvče že se nesmí ukázat se zavitou v šátku hlavou, jako žena.«

»To by nepomohlo,« řekla hraběnka; »bylo by to obmezování osobní svobody a hořkost by vzbudilo, taková reforma dá se docílit jen vzděláváním, zvlášť krasocitu; kdyby se děvčata naše učila poznávat, co je pravá krása, neviděli bychom tolik nevkusných obleku, jimiž se oko mnohdy až uráží, a myslím, že by nebylo ani tolik bídy a neštěstí mezi městským stavem, kdyby ženy nahlédly, že pravá krása záleží v jednoduchosti.«

»To jistá pravda, milostpaní, jed ten hubí náš lid velmi, nejen městský, ale i selský, zvlášť uvnitř země, okolo větších měst, kde sedlák s městským

lidem v ustavičné stvčnosti, kde výtěžek svého hospodářství dobře prodá, a tam, kde fabriky jsou. — Co prumysl víc a více rozkvétá, zmáhá se i ten jed víc a více. Měšťanky a řemeslnice odloživše zlaté čepce, koupily si čepce krajkové a klobouky. — Co měšťanky zahodily, to selky zdvihly, odhodivše škrobený čepeček bílý nebo plenu. Řemeslnice chce se vyrovnat měšťance bohaté, úřednice myslí, že je stav její vyšší, že musí hodnost jeho zachovat a výše se nést než měšťanka, a žena kapitalistova soudí: ,Já si mohu za peníze koupit všecko,' a tak se to plíží od dola až nahoru, a každá myslí, že ji musí za víc psát, když pověsí na hrdlo zlatý řetěz.«

»Ale v zdejším okolí není to takové, zde si chodí všecky selky rovno, leda jestli má některá o dvě neb tři sukně víc v truhle; a v městě není také vidět mnoho nádhery,« Jelenka řekla.

»Klatovský kraj nejzachovalejší, co se puvodního rázu lidu týká, a v něm hlavně naše celé okolí. Jako by pradědové byli neviditelných zásek nadělali, přes které nesnadno bylo cizinci přelézt. Před šedesáti lety ještě nebylo vidět ve městě klobouku, jen na hlavě císařských úřednic. Nejbohatší měšťanka šla do kostela v stříbrném čepečku, bílé sukni s kabátkem, klenoty jejich byly drobné perličky nebo stříbrný veneciánský řetízek, dárky to od manželu, když z obchodních cest se vrátili. — Děvčata v kanafasových neb bílých plátěných šatech, vlasy pěkně upletené, na hrdle křížek, jediný to klenot drahý, co děvče od matky dostalo, po celý život nosilo, a jestli ho opět své dceři nedala, do hrobu s sebou vzala. — Šaty ale, které do kostela měly, nesměly pro živý svět vzít k muzice. — Nábytek měly z dubového dřeva, massivní, vykládaný, dělaný na století; ale v těch dubových skříních ležely poklady příze, plátna, prádla, stříbra a peněz. Když potřeboval soused peníze, šel jen k sousedu, řka: »Bratře, potřeboval bych tolik a tolik,« a soused poslal ženu: »Jdi, Kačenko nebo Dorotko, do truhly,« a Dorota šla, naměřila mírku vrchovatou stříbrňáku, soused vzal nečítané a šel, a když měl zase tolik, odvedl. Dceru měšťanskou nazývali »pannou«, syna »panicem«, otce »panem otcem«, hospodyni »paní matkou«; jen dceři prokurátorově říkali »slečna«. — Číst znala každá, ale psát a počítat ne; počítaly na křížky, kolečka a pulkolečka, ale na vlas všecko vypočtly, nikdo jich neošidil. — Za dlouhých večeru čítávaly českou historii, která v žádném městském domě nechyběla, Munsteruv Kosmos, Flavia Historii Židu, výkvěty to literatury skvělejších dob, aneb knihy nábožného obsahu. Děvčata a chasníci scházeli se v přástvách, kde zpívali národní písně, a když měli úkol napředený, hráli neb tancovali — ne při pianu, to neměl ani pan prokurátor — ale při houslích. V letě sedávaly řemeslnické dcery s vřetánkem neb stávkem, na němž tkaly

široko daleko známé kalouny, před domy v podloubí a držely besedy. Nemuselo ale být hlučno na ulici, poněvadž prý jednou, když děvčata do kolečka seděly v podloubí a tu najednou po ulici viděly přijíždět jakéhos pána na koni, tak se ulekly, že se v okamžení rozplašily, jak by do hejna holubu střelil; nechajíce práci stát i ležet, utekly na pudy a nepřišly dolu, až viděly z vikýřu — neboť okna do ulice nebyly, jak posud vidět leckde — že pán odjíždí. — Muži znali česky a latinsky, ženy jen česky, leč jestli se některá slečna v řečích a umění cvičila, jako prý byla jednoho radního pána dcera, která byla nad muže vycvičená a moudrá, že k ní lidé o radu chodili. Muži, kteří ve světě po obchodu chodili, znali i německy, z ženských ale málokterá. Povídá se posud směšná anekdota z té doby. K jedné muzice — o bálech se také ještě nevědělo — přišel cizí panic; jedna z děvčat se mu velmi líbila, vzal sklenici a šel k ní, by jí připil, ptaje se: »Čí je panna dcerka?« — »Primasova Dorotka,« odpověděla panna. — »Umí panna německy?« — »Tak trochu.« — »Trinken si, Fräule.« — »Co pán povídá?« — »Aby panna pila.« — »Ah, teď jsem tomu porozuměla.«

Jelenka se srdečně zasmála, a pan farář pokračoval dále: »Nezdá se, že by si ty děvčata byly nepřály žádných radovánek, a že by je matky byly musely ustavičně hlídat, a přece bylo děvče nepoctivé tak řídký úkaz, že si na ni prstem ukazovala celá obec. Jejich záštitou byla bázeň boží, hluboký mravní cit a zaměstnání. Přidržovány od matek k domácím pracím, neměly dlouhou chvíli od rána do večera, obrazotvornost jejich nebyla zaujata čtením nervy dráždícím, když měly chvíle k přemýšlení, viděly před sebou jen obrazy domácnosti klidné, svět báječný aneb heroické osobnosti domácí historie, kterou ony tak dobře znaly, že co staré babičky vnukum ji vypravují, kteří lépe cizí znají než své. Nyní je to všecko naopak. Děvče dle nynější módy vzdělané zná velmi mnoho, jen samo sebe nezná; ví toho náramně mnoho, jen to neví, kde leží základ pravého štěstí. Děvče nynějšího vychování, a buďsi měšťanská dcerka, buď řemeslnická, nehodí se již pro muže, který nemá hodně peněz; ono poznalo hejno potřeb, bez nichž neví jak se obejít, ono baží po rozkoších velkého světa a v těch jediné hledá svoje štěstí, a jestli jich užívat nemůže, cítí se nešťastnou a mnohdy k docílení jich dopouští se nejhroznějších prostředku. Hlava jejich naplněna ostřižkami nepotřebnými, srdce prázdná buňka, z níž med trubci vyssáli. — Chtějí být královnami, ale úkol pracovnic se jim nelíbí.«

»Bohužel, je to smutná pravda,« ozvala se hraběnka, »ale nejsou ony vinny, je to kletba hříchu, jehož muž se na ženě dopustil, zameziv jí cestu do chrámu Ducha svatého. Nevědomost ženy je ta Nemesis, která muže

unavené v patách stihá, pudu pod nohou mu podemílá, kdy se vznést chce k výši, olověné závaží na křídla mu přivěšuje, která budovy jeho boří, úrody v popel obrací. Nevědomost ženy je bič, jejž muž sám na sebe pletl! Dokud si nebude žena vědoma svého vysokého postavení a úkolu, jejž Buh jí přiřkl, polože do její ruky blaho veškeré budoucnosti: dotud muž na sypkém základě buduje. Žena musí být jeho spolupracovnicí, má-li se stavba podařit. Žena musí být povýšena na stolec panovnický vedle muže, ne aby soudila ne aby trestala, ale co anděl smírce mezi ním a světem. Do ruky ženy dal Buh palmu víry a pochodeň lásky, by je nesla před mužem, když kráčí do boje Ducha. — Její pata potře hlavu hada nepřítele, do její ruky vložil Buh moc, roztříštit modlu ješitnosti a na vysoký stánek, na nějž se ona povznesla, vyvýšit velebný obraz lásky, oné lásky, jež s kříže za nepřátele svoje prosí. Žena musí vrátit lidstvu ztracený ráj, onu drahocennou perlu; dříve však musí vědět, že spočívá na dně vlastního srdce, tam že se musí pro ni ponořit!«

»Ó ty světice moje!« zvolala Jelenka, poklekla před hraběnkou a ústa na ruku její vtisknouc, políbala ji vřele.

»Kéž by každému srdci Buh takové popřál!« ozval se hrabě, zaslechna konec rozmluvy, a čelo svoje skloniv před matkou políbil druhou její ruku.

»Amen,« dodal pan farář, dívaje se s hlubokou úctou na trojlist ušlechtilých duší. — —

»Hraběcí Milosti, koně jsou osedláni,« oznamoval mladý sluha.

»My zapomněli zcela na svou procházku, Jelenko!« řekl hrabě.

»Oh, já hned budu připravena, jen na chvilku strpení,« řekla Jelenka, přejedouc si dlaní přes tvář pohnutím ozářenou, složila svoji práci a odešla se ustrojit.

Netrvalo to ani pul čtvrt hodiny, sedali na koně, hrabě na krásného hřebce arabského, Jelenka na Andalusana, jehož srst černější byla nad aksamitovou sukni jezdkyně, po boku mu splývající. Bello s radostným štěkotem běžel kus napřed a zase přiběhl, on věděl, když pán na koně sedá, že smí s ním, ale Zefír, stoje před koněm, ohonem smýkal, prosebně na pána hleděl, brzo-li mu pokyne, neboť on vždy nesmíval s pánem. Už mladý kočí uzdu Jelence do ruky dává, už štolba se zalíbením na koně i jezdce pohlížeje smeká, a pes smutně se dívá, kroutí sebou, čeká — tu se ozve přimlouvající hlas.

»Vezmi s sebou Zefíra, Hanuši!« pravila hraběnka, která jdouc s panem farářem na procházku do zahrady, na dvoře se zastavila, než by odjeli.

»Ten nezasluhuje toho jména, lítá po poli, jako by ho s řetězu pustil, v městě poráží děti a housky s krámců smítá, jako by čtrnácte dní byl ne-

žral,« řekl hrabě, dívaje se na psa, který zaslechna kárající hlas, po břichu k němu se plazil.

Koně se pohnuli. »Zefíre!« zazněl laskavě hlas pánuv, a pes, jako by ho vymrštil, se vzchopil a už byl ze vrat jak by ho vítr unášel, a jezdci klusem za ním.

Den byl jasný; bylo před velikonocemi, týden již, co odnesla chasa smrt čili zimu ze vsi. V stínu, kde slunce proniknout nemohlo, sníh sice ještě ležel, ale počasí bylo již jarní, velmi příjemné; nad Jelenčinou hlavou hejna komáru hrála. V zámecké zahradě, že byla na výsluní, všecko se již zelenalo, kvetly meruně i hrušky; zahradníci se radovali, a Jano byl by nejraději býval celý den mezi nimi a celý den a při každé práci jen zpíval a zpomínal, jak u něho doma asi a jestli ještě zima a sníh.

Po vesnici bylo živo, děti bosy, v košilkách jen a suknicích hrály si pod stromy, jež po všech cestách i prostředkem celé vesnice s obou stran nasázeny byly; na dvorkách batolila se již kuřátka, a husy vodily za sebou četnou rodinu žlutých housat, ze všech dvoru ozývalo se kdákání slepic, a kohouti s ostatními družkami, co neměly na pilno, pohrabovali na mrveništích, která byla v některých dvorech již vydlážděna, jako v panském, a dvorky zameteny; v některých dvorech to ale vyhlíželo tak, jako před lety. Na záspích vydlážděných pod okny ležela u každého stavení místo lavičky kláda, a na ní seděly staré babky, předouce vřetánko, a u nohou se jim batolila vnoučata. Mladší ženy a děvčata bylo vidět chodit po práci, neboť byl čas předpolední. Tu běžela jedna s vědérci pro vodu a s takou hbitostí a šikovností vědro vody navážila, jako by to hračka byla, ale druhé vědro navážil jí mladý chlapec, který právě okolo šel, nesa od kováře kosy naklepané. Tam rozvěšuje jedna prádlo po plotě a při tom přizpěvuje kamarádce v druhém dvoru, která len tluče, a jiná zase peručí osekává na oheň, a opět v jiném dvoře sedí na záspí hospodář, spravuje chomout, chlapec u něho si otlouká píšťalu, že to ale nemuže trefit, prosí tátu, aby mu ji otloukl, a máma, sedíc za stavem, z okénka mu hrozí, aby dal tatíkovi pokoj. Tam chodí si hospodář po sadu, ten zase spravuje na dřevěném nářadí, tam jich čeká několik u kováře na správu, nejvíc jich ale v poli oře a seje. Sady okolo statku a chalup, lípy okolo kostela uprostřed vsi se zelenají, a faru ani školu, opodál kostela ohrazenou zeleným plotem, nebude za krátko vidět pro zeleno stromů.

Jelenka i Hanuš zpozvolna jeli s vršku dolů k vesnici.

U bábiny chalupy Jelenka zatočila koněm až k samé zahrádce a dívajíc se do oken, pravila: »Musím se podívat, co to děvče dělá; dva dni jsem ji už neviděla.«

U okenka, kde obyčejně Dorla sedávala, neseděl nikdo, a nebylo nikoho ani vidět, ani slyšet. Jeli dále. — Staří, mladí, všecko se na ně usmívalo a je pozdravovalo, a ne z jedněch úst znělo: »Je to krásný pár lidí!«

A byl to vskutku krásný párek. — Krásní koňové pyšně hlavami do povětří házeli, z nozder div jim oheň nesršel, nohy pod nimi jen hrály. Věděli, že smělé jezdce nesou, jichž ruka, byť i lehko uzdu držela, pevná je. — Jelenka seděla na koni, jak by ji vdechl; černý jízdecký šat pěkně ji slušel k čisté zaružovělé pleti a světlým vlasům. Byla vzrustu prostřední výšky, forma těla nebyla ani bujná, aniž měla onu oblíbenou formu nepřirozené štíhlosti vosí, byla souměrně urostlá. — Tvář její byla výraz té největší milosti; a ačkoli jednání její mnohdy dětinské bylo, přece spočíval v jejím velkém modrém oku zralý duch. Největší kouzlo její spočívalo kolo malých krásných rtu; a v tom malém dulku v bradě jako by bužé milosti lužko si bylo ustlalo. Jak některá krásná paní, když se směje, všecku vnadu ztrácí, tak v úsměvu Jelenčině se jevila veškerá líbeznost, a na koho se usmála, ten nemohl ji nemít rád. Ale ona se neusmála, aby kouzlem tím koketovala, ani si nebyla vědoma své krásy, a nebylo, kdo by ji byl chtěl lichocením urážet.

Hanuš byl vysokorostlý; rázné tahy jeho tváře zmírněny byly výrazem lidumilnosti a dobroty, jež v srdci jeho opravdu spočívaly. Oko jeho hluboké, duchaplné a uprostřed mocného obrví, na čele jasném síla mužného ducha. Byla to krása oduševněná, která vždy vítězí nad pouhou krásou formy a všelikou marností.

Na konci vesnice uhnuli s hlavní cesty v pravo.

»Dáme se okolo sadu do polí a podél lesa; budesli ti pak libo, zajedeme až do města a navštívíme doktora,« obrátil se Hanuš tázavě na Jelenku.

»Mně je vše vděk, co tobě libo,« odpověděla Jeli.

U rychtářova pole na sluníčku seděl starý Bor v měkké sesli, zaobalen v kožichu, na nohou maje peřinu. Rychtář stál nedaleko něho a do bílé zástěry měřil si zrní k setí. Syn a vnuci zaorávali.

»Obroď vám Pánbuh!« pozdravil hrabě, zastaviv u nich koně.

»Dejž to Pánbuh nám i vám, hraběcí Milosti,« posmekl rychtář, a stařeček také stáhl čepici, hrabě ale shoupna se s koně posadil mu ji na hlavu bílou jako jabloň v květu.

Velmi vetchý byl stařeček, hlava skláněla se již k zemi, kosti byly jen koží potaženy, ruce se mu třásly a nebylo v nich již žádného tepla.

»Jak se máte, Bore?« ptal se ho hrabě hlasitě, neboť stařec neměl již dobrý sluch.

»Dobře, chvála Bohu; hale ta slabost — ta slabost — nemužu huž pracovat, huž habych tamto spal,« ukázal s pohnutou tváří k lesíku, kde hřbitov byl.

»Do vule boží, táto, však tu nikomu místa neberete; dobře vám tu mezi námi — v měkké židlici sedít ha se vozit, vínko pít, suchary smáčit ha se modlit!« řekl rychtář, láskaje se s otcem jako s dítětem.

»Pánbuh ti to zaplať, chlapče, na tvých dětoch, co mně děláš, i tej naší vrchnosti. Hodní jsú to páni. — Poslali mi tuto židlici ha víno; to zahřívá — hale jen po lžíci ho beru,« povídal stařec přetrhovanou řečí, obrátě se k hraběti.

»Ztrácí paměť již ha nepoznává známé, teprva haž ho zpamatuju,« řekl rychtář tišeji, načež otce upozornil, že to jsú pan hrabě, co před ním stojí. Tu se teprv slabé oko starcovo obrátilo pozorněji na hraběte.

»Mnoho jste dobrého hudělali, hraběcí Milosti — mnoho — všem — nu hať si lajú — však oni se jednú poznají! — na pana Krista,« při těch slovech stařec posmekl — »teky láli — ha on je přišil vykúpit. — Odpusťme jim. —

»Hale táto,« chtěl cosi rychtář namítat, než stařec nedbal a zase se ptal hraběte:

»Huž jste zasíli?«

»Ne všecko,« odpověděl hrabě.

»No, obroď vám Pánbůh!«

»A vás posilni, abychom o obžinkách zase v zámku si pohovořili,« řekl hrabě, podávaje starci ruku. Stařec neřekl nic; drže ruku hraběte v své třesoucí pravici, pozdvihl k němu hlavu, a tu padl slabý jeho zrak na Jelenku, stojící u hraběte. »Pěknú jste si ženu vybráli — Buh dej, by i dobrú. — Teky jsom měl ženu — dobrú, dávno humřila. — No, huž se záhy shledáme.« Odmlčel se, pak podávaje druhou ruku Jelence, dodal: »Zustávejte zdrávi, Pánbuh vás opatruj ha požehnej — i děti vaše — habyste po všecky časy — živi byli jako zrnka v klásku.«

Oko se mu zalilo slzou a hlava se zase sklonila na prsa. Rychtář chtěl omyl otcův vymlouvat, hrabě ale mu pokynul, aby mlčel, pomohl Jelence sám na koně, sám se vyšvihnul na svého a mlčky jeli dále.

Už byli kus za vesnicí, nedaleko panských polí, a ještě na sebe ani se nepodívali. Hanuš chtěl omyl starcův v žert obrátit a nebyl s to, a Jelence vyšší ruměnec s líčka nescházel.

Tu se hnala bába se džbánem naplněným dobrou vodou od kapličky: »Zdrávi vyjíždíli!« pozdravila, a zastavivši krok: »Kam se berú?« ptala se.

»Trochu si vyjeti, snad až do města,« odpověděl hrabě, rád, že je bábou z rozpaků vyveden.

»Nu, co škodí, bula jsom hyn předvčírom hu felčara, nechala jsom štěpit neštoice Mankinu chlapci. Hani nedutál, hale dnes je mrnkavý, poslala jsom tam Dorlu, haby ho trochu pochovala, než Manka oběd huvaří.«

»Já se dívala do okna, a proto jsem tedy Dorlu neviděla. Což pak dělá?«

Mrzutě zakroutila bába hlavou. »Já nevím, co se tomu dívči stálo — od vánoc jako by to ona nebula; jinda se od zpěvu chalpa rozlíhala, ha nyní chodí jako humoklá slepice. Ha když se jí ptám: ‚Co je ti,' nic, prej, ha vučihledě schází ha bledne. — Mluvte s tím, dyž to nemá za mák rozumu. — Manka se jí ptala, Józa se jí ptal — ha každému, že nic.«

»Já se jí nejednou již ptala, ale ona mi také říká, že jí nic není — a přece je smutná a bledá,« pravila Jelenka.

»Snad je chorá, aniž vskutku o tom ví,« namítl hrabě.

»Já vařila vlčí mák, já polej, já řebříček, ha ono všecko nic platno. Hani ta dobrá voda jí nespomáhá, jako by měla hučarováno. Kudy chodím, tudy myslím, co ešče dělat, vždyť pak pro každú nemoc dal Pánbuh léku.«

»Jenom že lidé vždy o něm nevědí,« řekl hrabě. — »Hale Pánbuh o něm ví, ha on spomuže, mušíme to nechat na vuli boží,« řekla bába a ukázavši na rychtářovo pole, dodala: »Vidíla jsom s vršku, kterak rozprávíte s Borem. — Bula jsem ráno hu něho teky. — No dočká-li se i červených vajec, Jiřího rosy se nedočká! — Zprovoď Pánbuh!« pozdravila a šla svou cestou; jezdci jeli dále.

U panské role stál Miča, dohlédaje na oráče, a nedaleko něho seděl u cesty Honzík a zpíval. — Jak viděl Miča vrchnost přijíždět, hned smekl a dle svého prostosrdečného způsobu se ptal: »Kdě že jedú?« Hrabě mu řekl, vyptávaje se ho spolu na některé hospodářské záležitosti. — Jelenka okřikovala psy, kteří okolo Honzíka rejdili, div že ho na zem neporazili.

»Eh,« obrátil se Miča uprostřed řeči na slečnu, »sa ten něbojí, čo by jich aj viac bolo, to je taký živáň (zbojník)!« A zase dále hraběti odpovídal. Když ale hrabě odjížděti chtěl, tu začal Miča širák mačkat, škrábat se za ušima, pokašlávat, bylo patrno, že chce něco říci a si netroufá. »No, ven s tím!« usmál se hrabě. »Co chceš?« »Veď ráčia veděť, velkomožný pán,« vyrazil ze sebe Miča, »každý se ta tiahně, kdě sa utiahně. Rád bysom ešče len raz viděu domou a svoju rodinu!«

»Napadlo mi, že bys rád se domů podíval a že bys mohl s Janem na svatbu. Mluvil jsem o tom již se správcem; zatím bude tvoje místo písař zastávat.« To řka bodnul hrabě koně a po boku Jelenčině uháněl rychlým klusem k lesu.

Miča ale hodil čapku do povětří, zavejskl si a vyzdvihna Honzíka do výše, křičel: »Ty živáň ty, tatko ti puojdě preč — domou, do Korálovic — juj!«

Oráči myslili, že šafáři vždy tak moudrému myšlenky spadly.

DÍL DRUHÝ.

I.

V bavorské hospudce je hlučno; okolo jednoho z dubových stolu sedí pět sedláku Bavoru. Klobouky vysoké, neforemné mají na hlavách. Jednomu sedí na uchu, druhý zase má jej do týla vražený, a tak každý jinak. V zubech drží každý kovanou dýmku jako žber, a vyjma jed-noho mladého, má každý po ruce ležet krystalovou plochou lahvičku, pěkně hlacenou, zelenou, červenou neb ružovou. V těch lahvičkách mají šňupací tabák; přes chvíli nasype jeden neb druhý z ní tabáku na vrch ruky, šňupne a podá druhému. Každý sedí podepřen o stul, ne-li oběma, alespoň jedním loktem, a brady mají opřené o dlaně. Na levé ruce má každý hnědou skvrnu od tabáku, na malíku pravé ruky široký železný prsten s tabulkou. Všickni jsou si podobni jako vejce vejci; tváře tlusté, červené jako šátky, jež na hrdlech mají, a od nichž jim široké konce na vesty, postříbřenými knoflíky hustě obsazené, visí. Jeden vykuluje oči víc než druhý, jeden křičí a tluče do stolu víc než druhý, hádají se až strach — o žabí chlup, jak by bába řekla — a žádný z nich neví již, či syn. Bavorské plete se jim na jazyku.

Sednice je nízká, ale prostranná, v prvním patře, jakž tam obyčejně obydlí mají. Jedny dvéře vedou na dřevěnou pavlač, druhé do sednice ho-spodského. Při posledních dveřích je šenkovna, ohraděna dřevěnou mříží pro jistotu džbánů a sklenic.

Hned při šenkovně šikmo od stolu, u něhož Bavoři sedí, je dlouhý stul, a okolo toho sedí hosté v bílých šerkách a červených čepicích. Jsou to Češi, Pavel, Petr, Sršán a pět chlapu pašeráku, jeho to nosiči. Tito nosiči sedí při dolním konci, hrajíce v karty, onino při horním konci. Vedle Sršána v koutě na lavici vidět hřmotnou postavu Michla hospodského, rozprávějí spolu poločesky a poloněmecky o nějakém výdělku. — Pavel obrácen zády k nim, pohodlně rozložen sedí na židlici; hlavu položenou má v dlani, vyhaslou dýmku drží v ústech. Petr sedí vedle něho slušně; je vidět, že teprve přišel, nemá ještě džbánek před sebou a ohlíží se po společnosti, při čemž oko jeho chvílemi na Pavlově bledé tváři smutně se pozastavuje.

Jsou to chlapci zcela rozdílní, Petr a Pavel. Petr je štíhlý, slabý, Pavel vysoký, složitý. Petrova tvář jasná, přívětivý pohled, ačkoli v těch sivých očích mnohdy bolestný výraz se jeví. Vlasy světlekaštanové vždy slušně přihlazené. Pavlova tvář je temna, oči černé svítí zpod mocných obrvu jako hvězdy z mračen, a síla tmavých vlasu jako hříva kolem čela se ježí. Vlasy přihlazené, šátek pěkně na krku uvázaný, vestu zapiatou, řemínky pod ko-leny tak pravidelně uvázány, aby právě jen vysekávaný končík na bílou

punčochu visel, což u Petra vše být muselo, to byly Pavlovi zbytečné tretky — nebylo mu to dáno, vzdor mámině hrozbě a prosbě a Petrovým domlouvám, aby nechodil jako medvěd. Ani do kostela když šel, nevšímal si obleku, a jestli ho Petr káral, aby se alespoň tam uspořádal, a sám mu vše udělal, přece než bylo po mši, byl Pavel v nepořádku. Petr ale ve svátek jako v pátek, vždy čistý, spořádaný, že by do kočáru sednout mohl. »Neušel matce,« říkala bába.

Matka jeho byla známa pro velikou svoji čistotu, jako bába. Chlapce její neviděl nikdo špinavé, nečisté, tak že jí to selky za zlé mívaly, že prý nemuže sedlák vždy tak chodit jako pan páter. Ona si pro staršího syna sama nevěstu vychovala, jen aby to ve statku i po její smrti vše tak zustalo, a synové aby měli všecko tak, jak ona jim to dělala. — Když vrchnost na panství přijela a pomalu se všecko měnilo, když selky, žárlivé na pochvalu hraběnky, začínaly nedbat na trochu víc práce a prádla, tu říkala Petrova švagrová: »Škoda, že se toho naše máma nedočkála; ona jim vždy říkala: ‚Mohlo by všecko jinakší být, jen kdyby jste chtily hnáty přiložit.‘« Lidé přezdívali také Petrovi a bratru jeho »panicové« a škádlívali ho, že pro něho ve světě jiné děvče není než »Dorla babina«, ta prý je vždy jako by ji ze škatulky vytáhl, jinaká že by se mu beztoho nelíbila.

To ale bylo lidem velmi divno, že Petr právě jen s Pavlem nejraději obcuje, který pravá protiva jeho byl — Petr, který prý na všem chlup najde, že na Pavlovi žádnou chybu nevidí, a třebas by mu život byl zachránil, že by se mu nemusel všecek poddat. — Jak matky, co dcery měly na vdávání, Petra rády viděly, tak se Pavla bály, neboť navzdor tomu, že byl Petr jak panic, s děvčaty slušně a zdvořile zacházel, je rozveseloval a Pavel pranic na ně nedbal, kde mohl blázny z nich si tropil a jim se vysmíval, přece o něj více stály než o Petra, a kdyby byl chtěl, mohl se chlubit přízni nejbohatších děvčat.

Na Pavla velmi láli ve vsi. Jedněm nebyla vhod jeho osoba, druhým nedbalost, třetí ho pomlouvali, že je ostrý hoch, že rád hejří; hloupí chlapci báli se ho co ohně, poněvadž je před děvčaty zahanboval, s chytřejšími se zase rád hádal a pral; a nejhorší bylo to, že se povídalo, jako by i Pavel se strycem chodil. Proto přece nebyl nenáviděn v té míře jako starý Srna, ba starší sousedé dávali vinu jen Srnovi, že Pavla zkazil, litovali ho a napomínali, aby s Sršánem nedržel, když nechce dobře dělat, ať ho nechá, ale nechodí s ním po nocech. Ale Pavel dělal vždy, co sám chtěl. — Že však ho přece náviděli, bylo tím, že znal zastati kus práce, že byl ochoten k pomoci, že byl k starým zdvořilý a slabých se zastal při všem. I chlapci ho měli

rádi, byť i pánovitě s nimi jednal; on byl přece veselý společník, a když byl některý v potřebě, Pavel mu zajisté pomohl.

Byl to divý, urputný, svéhlavý chlap, ten Pavel, ale když chtěl být milým, byl by si naklonil srdce i svého nepřítele; ale nechtěl, a jen Petr věděl, jak upřímný, hluboký i něžný cit pod drsnou korou skrývá. — A proto mu rád vyhovil a vážil si ho nejvíc ze všech chlapců, co jich koli znal.

Ale od vánoc se mu Pavel často ztrácel, a nevěděl jakou notou s ním začít. Někdy byl mluvný, rozpustilý, zpíval, hejřil, až bylo smutno naň se dívat, a pak zase s nikým mluvit nechtěl. Tu se hnal do práce, jako by chtěl hory sválet a údolí překopat, a hned zase praštil vším a celé dni ho nebylo vidět. — Do kostela kdy šel, nezpíval, k největší mrzutosti Józově, ale třískal buď na bubny, až všem uši zaléhaly, nebo šlapal měchy. — Na zevnějšek byl ještě nedbalejší než kdy dříve. Staří říkali, že by nejlíp bylo s ním do bílého kabátu, děvčata se mu začaly vyhýbat a chlapci též, poněvadž s posledními obyčejně k bitce došlo. — Józa i učitel vzali si ho »na paškál«, farář mu domlouval; ale všecko nic platno, jak by hrách na stěnu házel. — Neznali tajnou jeho nemoc a proto nemohli podat pravého koření a jen více a více ho dráždili.

Petr a Sršán věděli, co mu schází. — Petr věděl, jaký to nepokoj ho pohání s místa na místo, znal trpkost, která mu každé sousto, každou kapku, co do úst dal, v pelyněk obrací, znal bolest, kterou by rád byl čímkoli umrtvil, ohlušil. — Věděl, že by jediné Dorlino slovo, jediný laskavý pohled všecko zvrátil, že by ona jediná jím vládnout mohla; ale toho léku mu nemohl podati. — Viděl patrně, že Dorla s Pavlem ani mluvit nechce, že se mu vyhýbá; a přece zdálo se mu, že lže. — Domlouval Pavlovi, aby si vzal srdce a udělal tomu konec, aby s ní promluvil, smí-li si dělat naději.

»Proč že tys nemluvil, když ti bulo teky tak? — Mám jí snad povídat, kterak se trápím, mám ji prosit o halmužnu jako žebrák? To nehudělám — ne ha ne — raději zajdu. — Nemluv mi o ní, nechci na ni myslit, hať si k ní chodí, kdo chce, šak je na světě děučat jako maku, najdu si jinú!«

»Děvčat dost, hale jen jedno potěšení!« myslíval si Petr, když ho vídal nejednou dlouho do noci stát před Dorliným okénkem, na něž zaklepat se neopovážil. Věděl, že ho laskavá domluva neuspokojí, že ho žerty nerozveselí, ale přece domlouval, přece žertoval, a když ho nemohl zdržet od užívání prostředku, jimiž chtěl hlas srdce ohlušit, alespoň chtěl nad ním bdít, aby se neuvrhl do propasti.

Snad by se Petrovi vše bylo záhy podařilo, kdyby Sršána nebylo. Tomu ale láska i přátelství velmi překážely. On si jej chtěl osedlat sám a sám a to

dobře věděl, že by se při Dorle zcela od něho odvrátil, což bylo ovšem pravda, neboť opravdivá láska ušlechtí i toho nejdivočejšího člověka, a Pavel miloval Dorlu z celé duše své, pro ni byl by vše opustil, všecko podstoupil, všeho se dopustil. Dokud láska k Dorle v srdci jeho spala, dokud ani s Petrem v užší přátelství nevstoupil, poslouchal strýce, poněvadž jeho bezzákonné, libovolné choutky s vlastním citem k svobodě nevázané dobře souhlasily. Později ale, když mu Petr přinesl leckdy knihy, z nichž se leččemu naučil, když jim pan farář rozumně vykládal pojem o mém a tvém, a že brát z velké hromady je krádež jako z malé, když chodil s Józou, který uměl mluvit jako kniha, když začal chodit na hrátky mezi děvčata, nad nimiž Dorla vynikala jemnějším způsobem, mravem i sličností, když bývali zváni do zámku, kde tolik věcí mysl jeho zaujímalo; začínal být jiným, omrzela ho společnost surová, toužíval po lepším, zřídka provázel strýce s ručnicí na rameně přes hranice co stráž, zřídka chodil již s psem Chytajem do lesa, což bývala jeho největší vášeň. Petr tušil od té doby, co ho Pavel v noci v lese našel a on u něho ručnici viděl, že asi je pravda, co jemu i Sršánovi vesničané vytýkají, že pytlačit chodí; ale on nechtěl se vtírat do tajemství, když sám mu je nesvěří.

Pavlův děd, matčin otec, byl hajným, a u něho strávil v lesní chalupě Pavel svoje mládí. V zimě byl doma a chodil do školy, ale vždy se těšil na neděli, aby mohl k dědovi. Někdy chodíval s ním do myslivny, a tu byla jeho největší radost dívat se na ručnice a honit se s psy. — Když ho děd naučil, jak má s ručnicí zacházet, umřel, k největší lítosti chlapcově, který ho radši měl než otce, proto že otec s Sršánem chodíval, rád se napil, a když domů přišel, mámu i syna bil. -- Otec umřel záhy po dědovi, a chlapci odkázal chalupu špatně sice zřízenou, ale přičinlivému hospodáři dosti, aby se s malou rodinou skrovně uživil. — Matka Pavlova byla dobrá duše, uměla hospodařit a pracovat, a bez ní by! by Pavel záhy oškrábal kolečka. Jemu byla milejší ručnice a pes, odkaz to dědův, než chalupa, ku které by se rád byl nehlásil, kdyby ho matka byla chtěla nechat učit myslivectví; ale ona bránila, že je ho potřeba doma, aby se stal pořádným rolníkem, a strýc a spolu poručník Sršán také nechtěl, proto však, aby mohl síly chlapcovy co nejdříve používat.

Ale co platno, že matka ručnici schovávala naspod lože, do truhly, za komín — kde se dalo; on ji přece našel a s ní hrál. Jak trochu vyrostl, tu prosíval matku, aby ho nechala jít, že ho to jako za vlasy táhne do lesa, a matka, když jí svatosvatě slíbil, že nebude zvěř střílet, pustila ho a modlívala se zaň, aby ho zlý duch nezavedl. — Když ale dorostl, tu neměla matka

nad ručnicí právo, a jestli i někdy Pavel k vuli ní to udělal, že nešel do lesa, bylo to zřídka; obyčejně když se mu zachtělo, zavolal na Chytaje a vzav ručnici, vykradl se z domu i ze vsi.

Sršán ho v tom podporoval, jen to neschvaloval, že se Pavel nechce osmělit na zvěř, a jen dravé ptáky, nebo veverky, lišku kdy se trefí a »po=dobnú prý ničemnú havěť« střílí, a že z té nepřinese domu ani chlup ani pírko. — Ba on ho dlouho škádlíval, že nic netrefí, až mu jednou Pavel roz=zloben řekl: »Jdite k myslivci, on vám poví, co jsom zastřelil, našil to na dveřích zavěšené!«

Tu se teprv Srna rozzlobil, že je Pavel tak hloupý a že dává, co zastřelí, myslivci. Pavel ale jinak nedal.

»Já se neprosím o zvěř,« říkal, »nechci mít z toho hužitek, jen radost, když ji mohu zastřelit. — Však jdu radš za jestřábem nebo po stopě lišky, než by střílel zajíce a dokonce srny, škodu dělat nechci; když střílím zvěř škodnú, hanebo starému myslivci huspořím práce, haby nemušel chodit, když třeba zvěř do zámku odvíst, to není tak velký hřích.«

»Tys osel!« nadal mu Srna.

»Dobře, strýko, když jsom osel, mužete po mně klidit,« smál se mu Pavel a dělal, jak sám chtěl.

Ale od té doby, co se láska k Dorle v srdci jeho probudila, od té doby zanedbával les, a Chytajovi se pod pecí o lovu jen snívalo, od té doby také nechodil se Sršánem. — Proto se láska k Dorle a přátelství s Petrem Sršá=novi nikterak líbiti nechtěly a hleděl všemožně to překazit. — Jano přišel mu o vánocích jako na zavolanou, a Sršán také hned použil té příležitosti a Pavlovi lehkověrnému škvora do ucha nasadil. — Škádlení, které by se bez něho bylo záhy snadno vymluvilo, hleděl použít, a tak se stalo nedo=rozumění a hněv.

Pavlovi mluvil o Dorle, že ji viděl tu a tam s drotarem, že sedá u ní celé večery, že to již jako jisté, že mu dá hrabě službu a Dorlu za ženu, ba ještě více štval a lhal, a poněvadž Dorla s ním o voračkách hnětanku rozdělit nechtěla a o masopustě při muzice ani v hospodě ani v zámku si ho nevšimla, ba se mu vyhýbala, došla slova jeho víry; to ale Pavel netušil, že Sršán pří=činou je lhostejného, ba odporného chování se Dorlina, že to všecko od něho nastrojeno. — On hleděl, aby se donesla Dorle k uším zpráva, že Pavel chodí za Anna=Lízou do bavorské hospudky, naříkal si na něho bábě, že karbaní a hejří, a chalupu že za krátký čas promrhá.

Tak podkopával štěstí a dobrou pověst bratrovcovu, jen aby ho pod svou moc dostal, odvrátě ho od strany dobré. — To věděl, že Dorla s takto zha=

nobeným nebude chtít ani mluvit, a kdyby chtěla, že bába nedovolí, aby za ní chodil chlapec, který za lehkomyslníka byl vyhlášen. — Dobře to nastrojil. Bába chodila ke vdané jeho dceři děcko koupat, a tudy se to pěkně hodilo, rozdělat řeč a na Pavla si naříkat. Bába, co slyšela, dětem doma povídala, litujíc Pavla, že se z něho takový nepořádný světák stal.

»Nu, na dubě nerostú než žaludy,« říkávala, pomníc na Pavlova otce.

Józa vždy Pavla zastával a jen na Sršána lál, že ho zkazil dříve a teď že si naň naříká, ba on ani nechtěl věřit, že by to vše pravda bylo.

»To máš pravdu, chlapče,« přisvědčila bába, »kdyby v jiných rukú býval, bulo by to jinakší, hale při suchom shoří i surovo. — Ha máma jeho je dobrá žena, hale slabá, huž ji syn přerostl!«

Každé takové slovo bylo nuž do srdce Dorlina, a toho nikdo netušil. Jakž také mohla se zmínit o něm, když šly o něm takové řeči, když tak mluvila vlastní rodina, a jakže mohla se naň laskavě podívat?

Petr Sršánovi také velmi překážel. Ačkoliv Pavel zase chodíval přes hranice, do lesa, jakkoli ho měl skoro již na své straně, přece myslil, že by se mu to dokonce podařilo, kdyby Petra nebylo. Rád by byl mrzutosti mezi těmi přáteli způsobil, ale to se mu tak snadno nechtělo dařit. — Pavel nechal se lehko podpálit, ale Petrova klidnost byla skála, o niž se vlnobití Pavlových vášní neškodně odráželo. Přece však i Petra mnohdy bolelo, když ho Pavel, popuzen strýcovými řečmi, urážel a do očí mu řekl, že se nedá od něho jako chlapec vodit ani balamutit; ať si jde svou cestou, on že také půjde svou. Bolelo ho to, ale přece mu odpustil zase, věda, že mu to nejde od srdce a že se zase v křivdě své pozná. Proto nedbal ani na domluvu svého bratra, který mu radíval: »Petře, pomni, kdo se smolú zachází, bývá od ní zkalen; chraň se těch spolků!«

On měl Pavla příliš rád, než aby se byl dal od lidí přemluvit, a věřil v jeho srdce příliš pevně, než aby se byl dal mýlit pomíjející jeho chladností. Také ten večer, nenaleznuv Pavla doma a slyše od matky, že ho strýc vytáhl s sebou do bavorské, pospíšil za ním a našel jej v hospůdce pohraniční.

Pavel seděl na židlici rozložen, hlavu maje opřenou o dlaň. Petr upřímně pozdraviv, sedl vedle něho; Pavel úsečně odpověděl a hlavu nechav ležet v dlani, ani se nehnul.

»Buď mu zase strýc škvora do ucha nasadil, hanebo viděl Dorlu, ha ona si ho zase nevšimla,« myslil si Petr. Dal si nalít a vyndav malou dřevěnou dýmku ze zápasí, začal si nacpávat, pohlížeje při tom po společnosti a po Pavlově bledé tváři.

»Nu, ti huž dali rozumu dobrú noc, ha tuším, že se s ním tak hnedle nepotkají,« pravil, hodě hlavou do druhého úhlu světnice, kde sedláci hulákali.

Pavel nic. Petr zapálil si dýmku, přeložil nohy přes kříž a obrátiv se k Pavlovi řekl:

»Takovú ti mám zlost, že by se pustil do německého zpívání! Pomysli si, já bul dnes schválně v městě, kúpil si na kazajku, dal si krajčířovi přistřihnút, ha chutě ti jdu dym, haby si ji dal vyšit — to víš komu, že Dorle.«

V tom přinesla Anna-Líza plný džbánek a postavivši jej před Petra, pohladila Pavla po tváři, cosi mu přišeptávajíc. Pavel se otřásl, jako by na něho smrt sáhla.

»Co je s šeptem, to je s čertem, ha toho se chraň,« řekl Petr, s úsměvem podávaje hezkému děvčeti džbánek na zavdanou.

Pavel hněviv, že zustala stát a Petrovi řeč překazila, zazvonil dýmkou o svůj prázdný džbánek a zabručel: »Nalej ochechule!«

»Cos to řekl, mrzoute? Já ti nerozuměla,« zeptala se Anna-Líza, s důvěrným úsměvem se na Pavla dívajíc.

»Žes handěl,« vysvětloval jí Petr.

»Z těch hale, co jim nohy z pekla trčí,« ušklíbl se Pavel.

»Bodejť tys kdy zdvořilým byl!« odsekla Anna-Líza, odhrnouc plný ret a uchopivši džbánek, běžela nalít.

»Vidíš, jaké čestování také děkování,« řekl Petr, podávaje Pavlovi džbánek. »Nemáš vždy praskem, teky někdy hvizdem!«

»Všecko jeden plat, hať děvčatum ružičky sázíš, nebo jim raky za ňadra sypeš, přece se ti vysmijú na vrch hlavy,« zabručel Pavel.

»Jaká půjčka, taková oplátka — jaký hlas do lesa, takový z lesa.«

»Lest, chytrost ha oklamání — ženské humění.«

»To je pravda, ženy humí bláznum pískati, hale moje máma říkávala, že prý múdrý skákat nemuší. — Hať je to huž, kterak chce, já děučence hanět nedopustím; kdyby jich nebulo ha božího daru, darmo bychom se my chlapi na světě pletli,« řekl Petr a zdvihna džbánek vzhuru doložil: »Dej jim Pánbuh zdraví! Ha tobě, kočičko,« obrátil se k Anna-Líze, která Pavlův džbánek stavěla — »dej ostré pazúrky, habys mohla hodně škrábat — hale moje líčko chraň.«

»Neboj se, za laskavé slovo je i kočka vděčna,« usmála se děvčice.

»Toť si tě mušela některá po šlacích nadejít, že nechceš na ně ničeho nechat dopustit,« ušklíbl se posměšně Pavel.

Petr pozoroval, kam bije, a odpověděl: »Hm, po šlacích si mne nadcházejí — hani pár kvítku na kamizolu nemužu vydynovať, ha přeceť jsom Dorle prál, že by měl rád pěkně vyšitú kamizolu, že jsom na tvoji veselku za družbu zván.«

»K čemu tlacháš na cizí hútraty?« rozlítil se Pavel. »Zjednal jsom si tě za řečníka?«

»Vždyť slyšiš, že jsom mluvil o družbovství, ha ne o řečnictví. Vědí, že družba budu, hale přece mi to hudělat nechtěly, že prý nemuže Dorla dílo pro chlapce nyňčko přijmút, bába povídala, že prý má mnoho díla děvčenského,« řekl Petr zcela mírně, jako by si Pavlova rozlítění ani nepovšimnul.

»Bodejť by nebulo mnoho díla, když chystají huž věno Dorle!« ozval se mezi ně Sršán, an právě Michl od něho odešel. -- »Ženich odejde ten týden s šafářem dym, snad pro křticí list, zustane prý ještě čas v Praze na cviku ha pak přijde ha bude hned veselka.«

Pavel nepromluvil, jen pil a pil, tvář jeho brzy červenala brzy bledla, oči mu svítily jako dvé žhavých uhlů.

»Ba co že pravíte?« Petr potutelně se začal divit. »Škoda, že více nevíte.«

»Víc vím, než si ty myslíš ha než kdo jiný,« odsekl Sršán. »Já si nedám straky na vrbě hukazovat, jako jiní lidé.«

»Ha což nám je kdo hukazuje?« Petr se ptal.

»Já si je hani nedám hukazovat; hale jiní jsú hlúpí! Já ale vím, kam vola bijú -- mně nebudú povídat, že to dělá hrabě z púhé dobroty, z púhé lásky. -- Toť se ví, že z lásky, hale to je šlakovitá láska — když jablko snědl, ohryzek jinému dopřeje! Srnu neošidí! -- Však by on nebul Miča šafářem, hani by nebula Manka bábina šafářkú, kdyby nebulo toho -- onoho. — Bába je chytrá liška!«

A malé pichlavé oči Sršánovy leskly se vnitřní radostí; viděl', jaký dojem na chlapce slova jeho činí.

Pavel držel džbánek v pěsti, jako by ho rozmáčknouti chtěl, tvář jeho byla červená, prsa se mu dmula, oči divě hleděly před sebe a zuby skřípal.

Petrovo oko zářilo hněvem šlechetným.

»Co to žvastáte? — Jste svúj?!« okřikl Sršána.

»Medle, chlapče, huč ty vrabce litať!« ušklibl se Sršán. »Mne z brkuv nevyrazíš — divná jsom já prošil pračata! — Tolik, co ty, věděl jsom, když's ty húby pásl! — Mne nehuč pány znát, vímť jáť, co v nich vře! — Ha ještě jednú ti řku, že bula Manka pánova pobočnice; proto ji bába domácímu chlapci nedala, haby se to nerozneslo! — Proto je šafářkú, proto dostala

věna kus pole! Hahaha! proto, proto — ha Dorla — dostane ešče víc — bodejť by nedostala, je mladší, je pěknější, než bula Manka — dostane teky hezčího muže — ha hudělají ho pánem.«

Pavel divě vyskočil se židle a Petr zároveň s ním, zkřikna na Sršána: »Zadržte! Nevyplachujte si svou nectnú hubu poctivými lidmi ha nepřikrývejte je pláštěm nepoctivosti, které na vašem bedru visí. — Vy na cti hutrhači — kdyby nebula vaše hlava šedivá, tedy bych vám ji — hale nechť to je na vaší duši. Však Pánbůh slyší!«

V tom ozval se od druhého stolu hřmotný hlas mladého sedláka, který Annu-Lízu k sobě tahaje křičel:

»Však jsem já to dobře viděl, jak jsi se lísala tamhle k tomu — pašeráku, k tomu poběhlíku! — A mně nechceš dát hubičku? Počkej, opice — musíš — justame —«

Nedořekl! džbánek z Pavlovy ruky vymrštěn s výkřikem: »Tu máš poběhlíka!« vlítl mu do hlavy, že se v něm rázem řeč zatajila.

»Kdo to hodil?« zkřikli sedláci, vyskočivše od stolu.

»Já!« zařval Pavel vysokým hlaholem, skoče do prostřed sednice jako rozdrážděný lev, zuby maje vyceněny, z očí jiskry mu led, vlasy okolo čela měl rozježené jak hřívu, mohutné pěstě zaťaté, každý sval v napnutí. »Já! já ho huhodil za to, že mi nadal poběhlíků! — Hať mi to dokáže, jaký jsom poběhlík — ta nemrava spitá!«

»Je pašerák něco hodného? A nejsi ty pašerák?« rozkřikl se jeden z sedláků proti němu.

»A jsem já nemrava?« zařval mladý sedlák zpamatovav se, a těžká jeho pěst s železným prstenem zakmitla se nad Pavlovou skrání; ale ten znaje fortele práču, uhnul se jak mník, popadl ho okolo pasu, nohy podrazil a sedlák ležel na zemi.

V okamžení strhla se tu krutá rvačka; Petr skočil po bok Pavlovi, Sršán a jeden podloudník upláchli ven, ostatní praštili kartami a dali se do pračky. — Všecko to bylo v jednom chumeli: tu se vyvalilo štíhlé tělo v bílé šerce, tu záda široká jako pec v modré kamizole, tu řinkla tlustá pěst s prstenem o tvrdou lebku černou, tam vjela do rusých vlasů mozolovitá ruka, po tvářích krev chlípěla, a z úst sypaly se nadávky a klení ve dvojí řeči.

»Chlapci! Nože jim vezměte, chutě, chutě — hať nejsú mordy!« ozval se v chumeli Petrův hlas; ale než dořekl, sáhl si mladý sedlák, který jen Pavla v očích měl, k boku, vytrhl nůž (jež Bavoři při sobě nosí i s vidličkou) — a kdyby mu nebyl Petr od zadu ruku strhl, byl by ho vrazil Pavlovi do hrdla.

V tom okamžení přivalil se do dveří Michl.

*

»Cože — jakže bitka — krev — i vy milionská roto! — Kdo to začal?« vzkřikl, loktoma rozraziv chumel na dvě strany, a zustal rozkročen uprostřed stát jako kolos, ohlížeje se tázavě s jednoho na druhého.

»Frídl Hiršovský začal!« ozvali se Češi.

Mladý sedlák rozvzteklen, chtěl mermomocí na Pavla dorážet, durdě se na Michla, že je roztrhuje; ale Michl vrhl se na něj, stiskl ho do náručí jako dítě, křikl, aby mu dvéře otevřeli, a nedbaje na bránění se stísněného, hodil ho dolů přes pavlač na vysoké smetiště.

»Tam patří kohouti! Ležel's tu už nejednou, práči, lež zas!« volal dolu a vrátiv se do sednice, poručil ticho dokládaje: »A kdo neposlechne, toho hodím za Frídlem!«

Sedláci znali již Michlovu methodu, začali si tedy šaty rovnat, krev s tváří a rukou stírat a jen kleli.

»To jinak není, kdo se túlá po noci, dostává kyjové nemoci. — Tuším, že máme všickni dost,« ozval se Petr, zatáčeje si ruku do šátku.

Pavel byl bledý jak stěna, měl hlubokou ránu v hlavě, krev mu tekla po tváři dolu; ale oči ještě jiskřily a zlostně pohlížel po nepřátelích.

»Hale kde je Srna?« ptali se podloudníci jeden druhého.

»Vysekal se patama i s Matějem,« odpověděl oslovený.

»Srna humí jen hubú sekat, to je lev, hale v bitce tchoř,« řekl Petr.

»Budú oni hu Michla v senci. Pote tedy, však je čas,« šeptal jeden, »hať ti chlapi ešče jednú na nás nesednú.«

»Neškodilo by ještě jednú brodu zkusit,« řekl Pavel. »Čím více se člověk včel chúlí, tím více se za ním sypú; hať si přijdú.«

»Nechceš-li být na smetišti, pojď; Michl nerozumí žertum ha pranice nemá rád, to víš. Pojď tedy ha nezavazuj vše na své hlavě,« řekl Petr, a vezma s rohatiny Pavlova čepici, vtiskl mu ji na obvázanou hlavu, pak šeptal Michlovi, jenž sbíral s mrzutou tváří po stole třepy: »Hútraty za naše lidi ha škodu platím já.« — Nahlas ale dodal: »Nemějte za zlé, pivo mladé čep vyráží, to víte.« A obrátiv se k sedlákum, posmekl řka: »Časem hněvati se neškodí, hale zlé připomínat není dobře. — Odpusťme si; dlužni tuším, jsme jedni druhým nic nezústali.«

»Ten chlap se nám dokonce snad vysmívá do očí?« sedláci se durdili.

»Dejte si pokoj, to je hodný chlap, a kdyby nebylo jiných, on by se jistě nepral,« řekl Michl sedlákum a vida, že chtějí Češi do dveří, jež na pavlač vedly, ukázal na druhé: »Tamtudy — slyším, že se tudy Frídl škrábe nahoru, kdyby se ti dva kohúti potkali, zas by stará mela se strhla.« — Potom šoupl jednoho za druhým do své sednice a za nimi zavřel.

»Jemináčku!« spráskla Anna-Líza ruce, »vyť jste zkrváceni!«

»Vidiš, děuče, to je tak, estli pro vás sami hlavy nesrazíme, dáme si je halespoň od jiných rozbit.«

»I mlč, pro nás ani prstem nehnete! Proč jste hned tak prudkého prachu, jak jiskra do vás padne, frrr — už je oheň na střeše!«

»Tedy huž jen, milá Ana-Lízko, měj s námi slitování ha dej nám trochu vody, habychom ten voheň huhasili. — Mně se zdá, že mně ta moje bezbožná hlava narůstá,« řekl Petr, sáhaje si po hlavě.

Pavel ale jsa znám s místností, byl si již nalil na mísu vody, a smočiv svuj kapesní šátek, ránu na hlavě si máčel. — Anna-Líza chtěla mu pomoci, on ale ji poslal k Petrovi a ten si dal od ní ruku zavázat.

Také podloudníci si hlavy ošívali, ale do krve raněn nebyl žádný.

»Jen haby nás dnes sýkory nehonily,« mínil jeden.

»Seďte na pekýlku dyma, ha nebude vás nikdo honit,« řekl Petr.

»Inu, Petře, máš pravdu, já si to kulikrát huž myslil, teky by já těch pár grošu dyma vydělal, hale je to zatrolený zvyk, nedá to člověku, ha kdyby na něho šibenice koukala.«

»Hale Valenta nám přijde vyřídit, kde dnes stráže stojí?« druhý prohodil.

V tom přišel do dveří Sršán.

»Ej vy, Srno, jste tak statečný člověk jako zmrzlá košile v horké lázni,« povídali mu podloudníci; »nechal jste nás v bryndě ha hutekl jste.«

»Múdrý člověk v hádce hustúpí, hale prudký pes přichází vlku pod zub,« odpověděl Sršán, a obrátiv se k Pavlovi řekl: »Svrchovaný čas, habychom se dali na cestu, Valenta huž přišil z výzvědu, čeká vně.«

»Jdite, jdite, mne nečekejte, já s vámi víc nepujdu,« krátce odpověděl Pavel Sršánovi, zavázal si hlavu, vzal v koutě postavenou ručnici, zavěsil ji na rameno, pozdravil a ze dveří ven.

»Tu ho máš, pudivítra! S Bohem, Anna-Lízo — však se huvidíme dříve, než neděle na pátek připadne!« řekl Petr, pozdravil a rychle pospíchal za Pavlem.

»Jdi ke všem všudy do pekla horúcího, však ty mi přijdeš ešte!« rozvzteklil se Sršán, pěstí za oběma hroze.

Pak se ještě na zlost napil a odešel se svými pomahači po svých.

Anna-Líza ale stála chvíli ještě v zamyšlení, povídajíc sama sobě: »Ne, ne, vidím nyní, že mne nemá rád, to byly jen žerty! A já ho mám tak tuze ráda! Proč pak nemám ráda Frídla, byla bych bohata. Ach, raději byla bych s Pavlem v chudobě, než s tím v hojnosti. — Jemu zůstala bych věrna, pro něho bych vše udělala; ale —«

V tom nahlídl Michl do dveří.

»Co tu civíš? Pojď hostum nalit — a Frídlovi pojď zavázat hlavu. Jsou už pryč?«

Děvče přisvědčilo.

»Chvála Bohu!« řekl si hospodský, a široká jeho tvář zmizela ve dveřích.

Děvče vzdychlo, přejelo si dlaní přes zrosené oči a tvář, vzalo klíče od sklepa a šlo nalívat.

II.

Bylo již pozdě; obloha, z večera zaoblačená, byla se zatím vyjasnila. Měsíc prodral se skrze mraky, tu a tam zatřpytila se hvězda. — Petr s Pavlem šli chodníkem podél lesa.

»Jen nedělej takové sáhové kroky, vždyť neběžíme o závod,« řekl Petr, zavěšuje se do Pavlova lokte, aby ho zadržel.

»Petře, tys mi zachoval život; kdyby tebe nebulo, bul by mne prvá ten chlap zabil. Já ti sice za život neděkuju, hale za to, žes nedal, haby mne ten spitý dobytek zapíchl jako nějaké tele; raději by jsom se dal od medvěda roztrhat, než tak se světa sejít!«

»To jsú brykule! Komu se humřít chce, tomu se každá smrt zalíbí; hale což je platno, třeba bychom se mučili, přece se humřít nechce. — Svět ne-omrzí.«

»Že neomrzí? — Zpomeň sám na sebe.«

»Bul jsom teky blázen; však já to nezapru, spil jsom se bolestí haž na vrch hlavy! Když na ten čas vzpomenu, mráz mi po hřbetu šupí. — Nikde stání, nikde pokoje; bdě sně myslil jsom jen na bolest, co mi kterak těžký kámen na srdci ležíla — ha v hušich znílo mi jen hustavičně: ‚Proč muže být jiný chčasný, ha ty ne?‘ Ha jednú mi přišlo: ‚Když já ne, hať on teky ne.‘ Vzíl jsom kyjan ha hu Pohanské skály jsom číhal, haž pujde mimo, haby jsom mu hlavu roztřepil. — Huž jsom ho vidíl, huž chci hudeřit; tu kterak by máma volala: ‚Petře!‘ — ha za ruku mne chapla. — Bul to její hlas, já jej dobře znal. — Lek jsom se ti, kyj mi z ruky vypadl, ohlížím se, kde nic tu nic. Jen ti to v lese zašumilo. — Vlasy mi vstaly vzhuru, třas mne chapl ha nepustil, haž jsom dobíhl dym.«

»Tvoje máma bula huž tehdáž humřita, veť?« ptal se Pavel mírným hlasem.

»Ba že. Kdyby ji bulo bývalo, nebul by já to nechčestí tak cítil, ona by mne bula těšila. To bula dobrá máma, kterak ona nás opatrovala, nás ráda

měla; snad vědila, když měla humřít, co to se mnú bude. Prála smutně k posledu: ‚Petře, nezapomínej na Pánaboha! Když ti bude nejhuř, modli se, však on nejlépe ví, co ti bude k dobrému.‘ — Oh mámo, mámo, kdybys ty se bula se mnú modlila! Hale já zapomníl na všecko, na modlení, na Pánaboha, na tebe, na všecko!— Nevidíl jsom jen jedno stvoření na světě, právě to, co mi nebulo súděno! Ha proto jsem chtíl i duši zatratit! Hale máma si mne od Pánaboha vyprosila ha vedla tebe, Pavle, na tu cestu do lesa, kudy nikdo hani nechodí, habys mne našíl.«

»Já často po těch cestách chodím,« řekl Pavel jako pro sebe.

»Já vím, Pavle, nemusíš mi povídat, hani proč tam chodíš,« Petr prohodil a zase pokračoval ve svých zpomínkách: »Když jsom to pak ochuravíl, vidíl jsom hustavičně mámu hu lože sedít, slyšíl jsom, kterak se nade mnú modlí, ha cítil jsom ruku její na hlavě. — Ha to jsom bul tichý, nic mne nebolelo. — Ona mi jistě pokoj duše vymodlila; vždyť se povídá, že matčina modlitba z mořského dna vynímá. — Vidíš, já to věřím. Když jsom se pozdravil, bul jsom pokojný i veselost se mi vrátila. — Nyňčko je mi, jako by já bul jednú dlúho spal ha bul se mi sníl krásný sen, který na konec strašný bul; já si hale myslím vždycky jen na začátek ha nikdy na konec. — Tvoje stará matka chudák jistě dnes celý večer zpomíná: povídala mi, když jsom se hu vás z večera zastavil, že má o tebe strach, že tě nerada vidí chodit se strýcem, prosila mne, haby za tebú šel ha dym tě vrátil, že budu mít ‚Zaplať Pánbuh.‘ — Bude mít radost, haž nás huvidí; vyhlížíme, kterak bychom z francúzské patalie přicházeli. — Zpropadený chlap, já mám snad tu ruku z klúbu vyraženú. — Co dělá tvoje rána? Počkej, já ti smočím šátek hyn v stoce.«

»Nech jen, nech, haž dyma si ji zavážu; myslím, že bude hluboká rána.«

»Co pak těm chlapům je hej, oni jsú huž na ty pračky připraveni,« hněval se Petr, »bij ha pij, to jde spolu hu nich. Hani by jim žaludek nevytrávil, kdyby se trochu neseprali. — Já nevím hani, co jsom já se dnes tak do nich zakúsl jako do řepy. Bul jsom dopálen tvým strejkú, dyž hanobil Manku ha Dorlu.«

»Kdyby to nebul muj strýc, živ by nebul ze sence odešíl, ha kdyby mne buli zítra oběsili!« rozhorlil se Pavel pustě se do rychlejší chůze.

»Kdybys věřil, že to, co prvé prál, jen za mák praudy v sobě má, hned na místě by já se s tebú pustil do bitky,« řekl Petr rozhorleně.

»Kterak jsom řekl, kdyby to nebul otcuv bratr, já by mu bul jazyk vytrhl za ta slova!«

»Budeť ono hasi všecko taková prauda, co ten mluví; ha kdyby bul já tebú, nevěřil by mu hani slova; Hale ty polykáš ta jedovatá sústa, co ti dává, jako by to bul med!«

»Ha jakžež nevěřit, když vidíš vlastníma očima? — Ty mne přece nepřelhú!«

»I jdižiž, kdo má na očích mhlu, vidí všade černo.«

»Nevymlúvej! — Já v ničem nechci Dorle hukřivdit; hale že mne nemá ráda, že mne hani vidět nechce, to je prauda,« řekl Pavel a máchnuv rukou opět krok svůj zrychlil.

»No, počkej jen,« zadržel ho Petr. »Ha dejme tomu, Pavle, že by Dorla opraudu měla Jana ráda, ha tebe ne: což pak proto mušíš se čertu zadávát? — Co je všecko platno, láska se nevyprosí hani nevyhrozí! — Vidíš, kdyby mne bul tehdáž mámin duch neostražil, co by si bul pomohl? — Nic. než peklo by si bul připravil. — Ona by mne přece ráda neměla, ha já by ji bul hučinil nechčastnú. Ha tak je halespoň ona chčastna! — Ha já ji přece mám,« — doložil Petr skoro šeptem a zastaviv krok ovinul rámě okolo Pavlovy mocné šije, — »já ji přece mám — ne co ženu, jaká nyňčko je — hale co dívčí, mladičké, krásné, kterak bývala, když jsme květiny síli, když jsme na lúce tančili, ha když v zimě přádala ha já jim čtával! — Tak ji vidím před sebú — ha kterak by hutrhl s keřeružičku ha za ňadrami hukryl, tak jsom obrázek její schoval na spod srdce. Tam bude huložen, dokad budu živ. Haž tam nahoře se zase shledáme, tam jí tepřiva povím, kterak jsom ji miloval; tam se budeme zase spolu těšívat!«

Umlkl Petr.

»Petře!« zvolal Pavel, »tys chčastný člověk, že se mužeš tak spokojit, já nemám tvoji náturu! — Ty jsi mnohem — mnohem lepší než já. — Já jsom chlap nespokojený, lehkomyslný, nechčastný! — Hlavu mám vzdornú, hrdú. — Ach, Petře, já by si ji někdy o zeď roztřepil!«

A Pavel sáhl si divě po hlavě, strhl čepici a sní i obvazek s hlavy, což ho ale na tělesnou bolest zpamatovalo, tak že zahřešil na Bavory.

»Buli by ti o málo oni hlavu rozbili,« řekl Petr, shýbl se pro šátek, popošel k potoku a sám pak hlavu Pavlovi zavazoval i čepici na hlavu posadil.

Pavel stál jako v zem zarytý; náhle ale Petra obejmul a silně ho k srdci přitisknuv, řekl hlasem pohnutým:

»Petře, já ti mnohdykrát hublížil, odpusť mi!«

»My si nemáme čeho odpúštět! Co tvoje vzdorná hlava provinila, o tom srdce nezvědílo,« odpověděl Petr mírně.

»Oh, Petře, já nevím, kterak to ve mně je, jako by jsom bul dvojí, jako by neshodné spřežení ve mně bulo. Jeden je zlý kuň, druhý dobrý: ten by si rád pyšně hlavú házel, rád by si poskakoval, vesel bul; hale ta zlá mrcha, s kterú je spříhnut, všecko mu kazí, ta se ti zatne ha netáhne, radš ti na stranu huskočí!«

»To máš pěkně huzdu vzít do ruky ha bič!«

»Já ti rozumím, Petře; hale nemůžu si poručit!« — To mi ti někdy tak napadne, když jsom doma v chalpě, náš zámek, tu ti vidím ty krásné pokoje, obrazy, tu čistotu všady, slyším krásnú muziku, představím si, kterak pěkně ten pan hrabě zná mluvit, ha ty paní, ha kterak jim každé hnutí krásně sluší, zrovna jako Dorle: ha tu je mi húzko v senci, všecko se mi protiví, i já sám sobě, ha myslím si: Proč pak to je, že má jeden všecko mít ha druhý nic — jeden bohatý, krásný, hučený — ha druhý chudý, šeredný, hlúpý!«

»Huž vidím, že ti budu mušet nadat, Pavle!« ozval se Petr, ale Pavel nedal se másti.

»Proč mám méněj platit, že nosím šerkovú halenu? Proč nemám víc znát, než co krajíc chleba obnáší? Nevědět hani, proč to ha ono dělám, k čemu tuto, k čemu ono dobré — vždy jen od meze do meze ha zase dym, najíst, vyspat se, by zase pojedl. — Tak se ty myšlínky v té hlavě hemží, ha je mi húzko v chalpě naší, z vrub na vrub by ji obrátil vztekem! — Tenkráte si myslím, praudu má ten strýc, že Pánbůh tuto všecko neudělal, že nevyměřil hranic, že nepřikázal: ty budeš mít všecko, ty nedostaneš nic — to že jen světský výmysl! Praudu má, že si dělá, kdo chce, co chce!«

»Oh, kdo dělá co chce hutrpí, co nechce; bulo by lépe, kdybys zpomínal na jiné než strejkovy výklady.«

»Nedá mi to. Mnohonáctekrát jsom já tu ručnici huž schoval, máma mi ji přeschovala, ha dělej, co dělej, nemám stání hani pokoje, haž ti visí na rameně. — Oh, Petře! kdyby já se bul stal myslivcem, bul by já chčastnější. — Když v knížkách čtám o honbách na medvědy, lvy, vlky ha všeliké dravé šelmy, kterak s nebezpečím života jsú spojeny: tu by ti všecko zanechal ha rozbíhl se do šírého světa, haby jsom vidíl, kterak to všade chodí, ha teky svět ha sílu svoji zkusil. Hale co je tuto všecko platno; matka nemá nikoho než mne, co by si počíla sama, kdo by jí obdělával ten kúsek pole? — Chodím často s ručnicí do lesa, hale někdy na mú věru nevystřelím: lehnu do trávy ha myslím, kdyby jsom křídla měl ha přeletět mohl hory, doly! — Někdy mi ručnice z ruky padá, ha zdá se mi, že se mi každý jestřáb, každá veverka posmívá ha křičí: ‚Co ty, chlape, se opovažuješ nás střílet, vykaž

se právem, mášli je; tys hale zloděj!' To mi přece jen všecku radost kalí. Byť jsom i někdy nedbal, jsú chvíle, kde je mi smutno až k pláči nad sebú samým! Ha když si na Dorlu zpomenu, tu by ti polovici života dal za to, kdyby jsom nebul taký sprostý hlúpý chlap! -- Tobě se to přiznávám, Petře, proto že jsi lepší, múdřejší než ostatní, že se mi nevysmíješ, že's mi nikdy nehublížil jako ostatní, kteří mi nadávali co chlapci již ha posud mi lajú ha za špatnějšího sebe majú — těm by já nepovědíl, kterak mi je, těm nepovolím v ničom.«

»Vlas má svuj stín, milý bratře, ha všickni sedíme při hříšné vodě. -- Víš, co pan farář káže: ‚Kdo hřích vyznává, z něho povstává!' — Hale neměl by's poslúchat zlých lidí jako je tvuj strýc ha nebalamutit si hlavu bláznovými myšlenkami, proč je tuto ha ono. Lidé i pro rozum přicházejí o rozum. -- Hale ty jsi bul jaktěživ podivínský chlap ha dělal jsi se horším, než vskutku jsi. Ve škole jsi se nehučil, ha když tě pan hučitel vyvolali, vědíl jsi líp než ostatní; chlapci nemohli ti na jméno přijít ha přece se tě báli jako ohně. -- Ondrovi, který o sobě myslí čerta kus, namastil jsi hřbet nejednú, ha když ho jiný bil, bránil's ho. -- Děvčata říkala, že's šeredný, ha přece za tebú lipnú ha mnohá za tebú túží. Ty se ohlížíš na lidi víc než na Pánaboha ha horším se děláš než jsi. Jak to has po celém světě je, tak je to i v naší vsi, že je lidu rozličného: hloupí, múdří dobří ha zlí, ha tu súdí každý podle své hlavy. — Jedni se dívají, kterak se nosíš, druzí jak mluvíš, múdří, kterak jednáš; hale jediný Pánbuh ví, kterak myslíš, před ním nemužeme se dělat hani lepšími, hani horšími než jsme. Nechci rozprávět o tom, co jsi pro mne huďál: hale kdožež to bul, když si dudák Valenta nohu zlámal, co místo něho s dudami chodil po vsích ha vyhrané peníze do vindry vrátil ženě, haby měla na děti?«

»Hahaha!« zasmál se Pavel, to mne pamatuješ na nejveselejší dni, co jsem jakživ měl. Každý mě rád vidíl, vítal jako Pánaboha, muziky dost, koláču dost, peněz dost, piva dost, chlapci mě objímali, děučata se o mne draly, zahrát jsom si mohl, co jsom chtíl — inu, člověče, komu bulo líp než mně? Litoval jsom, když se Valenta vrátil.«

»Ha přece by ti za těžko přišlo, zez musu to hudělat. -- Ha kdo to bul, když tenkráte ten velký příval bul ha voda bula Horákoic Tomše i s jalovicí vzila, kdo ho zachránil? — Komu to hlava ohořila, kdy ve městě vynášil zez ohně nemocnú ženu?«

»Za to mi požehnal Pánbůh tulik vlasů,« zase se usmál Pavel.

»Ha v Klatovech o trhu, když se tomu Němci koně splašili ha málem ho nepohřbili: kdo to vyskočil z davu lidu, co jen křičili, hale nepomáhali

— ha koně silnú pěstí zachytil ha spořádal? Lidé se ptali, kdo to je; hale Pavel, jako by se bula pod ním zem slehla — ten tam!«

»Prosím tě, načni z jiného súdku, jak ty říkáš; k čemu rozprávět o tutom?« řekl Pavel.

»Já ti to připomníl, habys neďál přede mnú, jako bys bul nejhorší; já tvoje srdce znám. — Za to by ti já hale nadal bláznu, že se trápíš samým ‚kdyby ha proč, ha proč ha kdyby' — jsú to samé chyby! — Vidíš, Pavle, já si taky rád všelico přečtu ha o všelikých věcech rozmýšlím, ku příkladu, když se procházím po hospodářství, po poli — tu se dívám na to oseníčko, myslím, kterak to podivno, že z jediného zrnka, co se do země hložílo, tak bohatý klas vyroste, z malinkého jadýrka veliký strom; kterak to, že ta naše matka země rodí a nikdy nezchudne. — Tulik lidí na světě, nikdo by se hani nedopočtal — tulik zvěře, ptactva v povětří, ryb ve vodě, živočichů rozličných po zemi — ha všecko to se nají do syta — ha ešče zbyde dost! Přemýšlím, kterak je to tak všecko huspořádáno, jedno do druhého jako v hodinách, kterak to všecko pěkně chodí, že to nemuže hani lepší být! — Pozoruju si ten domácí dobytek, tu lichvu (drubež), kterak se to jedno od druhého liší ha každý svého se drží; kterak se to v mnohých nápadech — krom té drahé duše — lidom podobá. Kterak si ten kuň pyšně hlavu nese, jak pod tebú tancuje, když na něho sedneš, jako by vědíl, že je něco víc než vul; tomu že patří jen kroky, hale jemu že přísluší skoky. — Pozoruju, kterak hrdě si býk jde před stádem, kterak mladé jalovice vesele okolo skáčú ha tak nevinně se na všecko dívajú jako mladé děučence — ha staré kravičky vedú si a múdře myslí: ‚Poskakujte si, poskakujte; však haž budete jako my, nebudete skákat!' Ha pes, to věrné zvíře, kterak on miluje člověka ha se vším dobytkem se snáší kromě s kočkú, které jak by se bál, že i jeho zklame svú chytrostí! Kterak milo dívat se na bílé ouce ha ošklivo na prase, jež si libuje v blátě, jako když my si lehneme do čistých podušek! — Pozoruju pracovité včelky, kterak to po kapkách ten med z lípy, ze zahrad, z jeteliny snášejú, bez něhož by nám hani makovec hani kaše nechutnaly, ha vosk dělajú, jenž oltáře boží osvětluje! — Tu pozoruju vlašťovičky pod krovem, kterak si hnízdečko staví, tu si pavúk přede síť tak huměle, že by toho žádný člověk nedokázal; tu zase pozoruju květiny, kterými Pánbuh plášť země vyšil jako Dorla vyšívá naše kamizoly. Ha zase se dívám na to divotvorné slunce ha na hvězdy, ha když si zpomenu, že to jsú světy jako náš ha ešče větší, jak nám pan hučitel řekl, tu hustrnu, hlava mi jde kolem, ha do smrti nebul by já hotov s otázkami, kdyby tu bul, kdo by mi odpovídal. — Hale když si pomyslím, že to Buh všeho jen člověku k radosti ha hužitku stvořil,

že mu dává vnuknutí, kterak by všecko pohužívat měl, ha že ho hudělal nade vším pánem: tu děkuju Pánubohu za všecko, jsem spokojen, nikomu nezávidím bohatství, hani hučenost, hani stav. Sedlák jako pán stvořen k obrazu božímu, jeden i druhý má podíl na otcově dědictví, o to mě nemuže připravit nikdo, jen já sám. — Je hale na světě rozličných hlav, ha každá hlava hledá svuj klobúček. — Kdyby buli všickni lidé pány, kdo by oral, kdo by krávy násl? — ha kdyby všickni sedláky buli, kdo by v radě sedil? — Jedni pracujú rukama, druzí hlavú, ha jen blázen mysli, že mu Pánbuh hlavu proto dal, haby měl kam čepici posadit, ha ruce, haby měl čím do húst si podávat — říkával muj táta. — Škoda, že nežil do té doby, co by jsom se jeho rozumem bul lépe mohl pohučit; bul chytrý člověk. Jak víš, bul před tím rychtářem on. Když ho zvolili ha přišil na kancelář, povídali mu páni: ‚Ale, Jurane, budete-li pak mít teky dost rozumu k tomu?' Táta se hušklíbl ha prál jim: ‚Nu, budeme vidět, kterak to bude chodit; esli se mi nebude rozumu dostávat, přijdu si k vám pro trochu, mužete mi ho odprodat!' — Hani slova mu více neřekli, když je tak sikl, ha máma, když mi to povídala, vždy říkala: ‚Vidíš, dle šatu tě vítajú, hale dle rozumu provázejú.' — K čemu by mně to bulo, haby jsom se trápil, když blázen prohlíží moji halenu ha súdí, že chlap, co v ní vězí, špatnější muší být než ten, co je nadít v pytli hedvábném? Hloupý nerozsúdí ha múdrý neodsúdí! Před múdrým se pokloňme, hlúpému frkníme pod nos; ha nemudrujme o tom, co vědít nemužeme. — Co je to platno, Pavle, že se ženeš jako vul do zdi, kterú rohama neprokoleš? — Já vím, že se nehodíš k pluhu; hale dokád chodíš od meze do meze, nedívej se po hvězdách, sice si roztlučeš nos. Já bul by spokojen jen tulik vědít, co by si vždycky humíl poradit. Snad i tvému rozumu dostane se širší rozhled někdy, já si to halespoň rád o tobě myslím. Smělého Pánbuh nezkrátí, ha smělý jsi. — Jen před Dorlú jsi nesmělý.«

»Máš pravdu, Petře, ve všom i v tutom,« řekl Pavel. »Já neví, co to je, když si na ni myslím — ha to je, Petře, přiznám se ti, skoro celý den, ha v noci se mi o ní zdá — to ti s ní rozprávím ha řeč mi jde pěkně jako s kruchty; hale když ji vidím, tu ti zustanu jako dub, všecek zhlúpím. Filip mi huteče, Kuba zustane stát ha neví, co mluví. — S druhými děučaty mám řeči jako vody, rád je zlobím, nic si z toho nedělám chapnut je kolem pasu; při Dorle jsom všecek jiný. Kdyby já se chtil k ni přiblížit kterak k jinému děučeti, jak by mne někdo za vlasy chapl ha zpátky táhl. Jako ta hvězda večernice nad hvězdičkami, tak ona svítí nade všemi děučaty, ha já by ti klečel před ní jako před svatú. Hale když zpomenu na Jana, když ji vidím s ním

mluvit, tu se mi dělá před očima tma, neznám se, ha kdyby myšlenky moje v tu chvíli střelami buly, dávno by jeden i druhý nežil. — Oh, ten drotar kdyby nebul přišil! — Stokrát jsem ho proklel!«

»Krásný je to chlapec,« prohodil Petr, když se Pavel zamlčel, »chytrý teky, ha zajisté ho pan hrabě dobře zaopatří, haž se ještě něčemu nahučí. Mohl by se Dorle zalíbit; hale ty děučence jsú divné plemeno, majú svú hlavu, ha proto přece ty se jí lépe můžeš líbit než on.«

»Bulo to o posledních obžinkách, když Dorla paní hraběnce věnec nesla; Ondra stál za mnú ha povídá: »Sapermente, to je dívčí — na tu mám dávno oko!« Jako by ti do mne křislo — ha bul by mu dal po hlavě, kdyby to nebulo v zámku. Hačkoli se mi Dorla vždycky líbila, ten den jsom tepřiva seznal, že ji mám nade všecko rád. Haž do vánoc věřil jsom, že snad i ona na mne myslí, ha ona se mi snad jen vysmívala! — Petře, Petře, jsom chlap hrubý, svévolný, hlúpý, ba špatný chlap jsom, hale zlé nebulo by mělo nade mnú moci, jen co dobré ha krásné já bul by si zalíbil, kdyby ona mým handělem bula. Pro ni bul by všecko hučinil, modré s nebe jí snísl; hale bez ní — bez ní jsom člověk nechčastný, ha esli přece drotar k oltáři ji povede — Petře! Bůh mi pak buď milostiv! Když ne já, jiný ji mít nesmí!«

»Huž jsom ti řekl, že k lásce nepřinutíš hani prosbú hani hrozbú! hale co je platno zamilovaným kázat — jako by hrách na střechu házíl! Však se to hukáže záhy, esli tě Dorla ráda má nebo ne. Kdy hano, dobře; kdy ne, poruč to Pánubohu!«

Pavel, zdálo se, že neposlouchá; po krátkém pomlčení ale ptal se Petra: »Věříš ty hraběti?«

»Hrabě jsú člověk dokonalý, k nám hupřímný, neboť jsú s každým jako bratr, ha kde mohú, pomohú. — Toť muší každý huznat. Bába, která to nejlépe ví, neboť je často v zámku, slečenka hu ní ha s Dorlú kterak družka, ta říká, že hrabě chtějí, haby se nám lépe vedlo, habychom se něčemu na= hučili, haby to v naší vesnici líp vyhlíželo.«

»Hm, bába — ta muší chválit.«

»Pavle! Snad ti nehuvízla strejkova hutrhačná slova v kotrbě?«

»Dorla ja krásná, mohla by se mu zalíbit.«

»Kdyby já neměl s tebú hútrpnost, věru by tě nenáviděl, chlape! Ne= díváš=li se i ty i my všickni rádi na slečenku, líbí se nám všem, ha zdaž nám co jiného napadne, než že je roztomilé stvoření? — Nebuď blázen ha ne= dělej křivdu Dorle hani panu hraběti, kterému věřit mužem; sice nezusta= nem dobří kamarádi!«

S těmi slovy došli k vesnici; u zámku troubil ponocný pulnoc. Ani živé duše nebylo po vsi viděti, a ticho všude, leda že tu a tam pes zaštěkl a se střechy kočičí duetto se ozvalo.

U jedné z prvních chalup se zastavili; tam bylo obydlí Pavlovo, Petr zustával blíže kostela. Chytaj zaštěkl, přiběhl k nizkým vrátkum; vida ale, že to pán, radostně začal vyskakovat.

»Ty máš hasi hodnú bolest, veť?« ptal se Pavel, když mu Petr na dobrou noc levou ruku podával.

»I cožež, to se zahojí! — Hale jakž s tvú hlavú? — Zítra bychom se báby zeptali?«

»Chraniž nebe! Máš-li mne rád, nezmiňuj se, kde jsme buli hani co se stálo. — Co by si Dorla pomyslila! Oh, Petře, já jsom daremný chlap! — Dobrú noc!«

Dořekl, přeskočil vrátka, polichotil psovi a vešel do síně.

»Jsi ty to, Pavle?« ozval se hlas ze sednice.

»Já to, mámo; ešče nespíte?« zeptal se Pavel pootevra dvéře.

»Chvála Bohu, že jsi dyma, měla jsom dnes o tebe strach; zdálo se mi v noci, že mi vypádl zub — nemohla jsom husnút, ha modlila se.«

»Tedy spěte nyňčko, mamičko, dej vám Pánbůh dobrú noc!«

»Dejž to Pánbůh — i tobě! Snad haby tě rozžíhla?«

»Netřeba, děkuju vám!« rychle Pavel odpověděl, zavřel sednici a s stísněným srdcem šel do srubu, kde spával.

Matka ale přemýšlela, co se stalo, že se chlapec domu vrátil a že s ní tak pěkně rozpráví; býval poslední čas velmi nevrlý.

»Snad mne Pánbuh vyslyšil ha dal mu jiný húmysl!« vzdychla si a upokojena položila hlavu do podušek.

III.

Na Velký pátek před slunce východem pospíchaly všechny dívky k potoku umývat se, aby zdraví a krásu udržely po celý rok; na bílou sobotu hospodáři vykropovali pole a sady svěcenou vodou, aby hojné úrody bylo; hospodyně byly po všechny dni jako v kolovratě, a o hod velikonoční — aneb první červený svátek — se celá vesnice leskla. Sedlky odložily modré sukně a bílé zástěry i bílé kalouny, smutek to, jejž po celý pust nosily, a o hrubé se v kostele všecko pestřilo; děvčata, jak by z pivoněk vyskočily v nových šněrovačkách, a chlapci též z vysoka si vykračovali.

V pondělí dynovačka; ouzkostlivě vycházela děvčata ze stavení, a která šla po vsi, jen se tak mihla jak plachá srna, a z kostela i do kostela jdouce, schovávala buclatá ramena pod zástěry před dynovačkami chlapcu. Od svitu již bylo křiku a capartu po vsi i v zámku dost. Jediný Miča své ženě nevyšlehal, ale dle obyčeje svého domova vylil na ní džku vody.

Jakmile Jano k šafářovum ráno přišel, hned mu malý Honzík povídal, co táta mámě urobil, a ten se smál, řka mu: »Ej, znáš ty, to misí byť obliewačka o Veľkú noc. Keby som bou doma, bou by som Ilenu aj Marišu hodiu do rieky.«

»Pročež? — Do řeky?« divila se Manka. »Toť by mohl člověk nemoc dostat z leku.«

»Ah nie; veď ony dieuky chytro vyskáčú von, ale keď jich utiekajúcich šuhaji ulapia a druhý raz do rieky hodia, už sa potom zimú drkajú, dobre nězajdú. Juj! lajú na šuhajcou: Bodaj vás zrádca* metala!«

»Bodejť by se zimú necintovaly** ha nehřešily, totě něco řict hodit do ledové vody, ha hu vás zima větší než zde! — Měly by jim to oplatit jako hu nás. Zítra já si na Miču přivstanu,« řekla šafářka.

»Nuž — veď zajtra u nás dieučencí oblievačka. — Juj! zajtra bočí každý šuhaj od dieuky ako čert od kríža — aby ho neobliala — a predsa čo by aj hore na buk vyliezou, každého najdú a oblejú,« smál se Jano.

Dorle hned časně ráno Józa vyšlehal, pak přišel Miča a Jano koledovat, a když šla z kostela, přitočil se k ní Petr.

»Buď milosrdný!« prosila, vidouc, že vytahuje zpod kamizoly z vrbových proutku pletenou dynovačku, okrášlenou na konci červenou mašličkou.

»Vždyť já jen zlehka, haby tě blechy neštípaly,« usmál se Petr, dotkna se holého ramene, jež bylo plno červených šmahů. »Kdyby bulo možná na tebe se hněvat, měl by hale příčinu, ty zlá dívčí, ty,« řekl jí Petr.

»Pročež? Čím jsom ti hublížila?«

»Podívej se hyn tam na chlapce, každý má novú kamizolu, ha já na hody v staré — tím's ty vinna. Pověz pravdu, proč's mi ji nechtíla vyšít?«

»Měla jsom mnoho díla děučenského, chtíly mít nové šněrovačky děučence. Dyť jsom tě pravila.«

»Dobře tedy; nyňčko's je odbyla, nemáš výmluvy ha vyšiješ mi ji, vet? Já chci ji mít jen od tebe vyšitú.«

»Když to teda muší být, třebas. Snad se budeš dokonce ženit, že tak husiluješ?«

---

* »Zrádca, zlá němoc (padoucí), aby s vámi trhala« — bývá časté hřešení Slováků. ** Netřásly.

»I nu, já před svadbú mám, to je prauda, hale nevěsta ešče kdesi húby pase. — Radš by, haby mne pozval na veselku ten, kdo má k ní blíž než já,« prohodil Petr.

Ružový nádech s tváře Dorliny uprchl při Petrových slovech, jež ona si jinak vykládala. Rozpačitě začala si hrát s kytkou za šněrovačkou, vytáhla si ji a voněla k ní. Petr si toho dobře povšimnul.

»Kdo pak tě dal tu pěknú kytku, snad z panské zahrady?« zeptal se jí.

»Kdo by dal? — Bazaličku mám za okny, fialky jsom natrhala v sadě. — Na, přivoň si.«

»Rád mám ty fialky,« zamyslil se Petr, drže v rukou kytici; »hale dávno, co jsom jich netrhal.«

»Když bula ešče Hanežka hučitelovic dyma, ta mi často kytici dala, tam jich majú v sadě dost ha dost. Ta mívala krásných kytek! «

Jak byla Dorla zbledla, tak Petr při Dorliných slovech zčervenal. — Ale po chvíli zase usmál se, řka:

»Jsú fialky ha bazalka teky pro chorobu dobré? Já se, holečku, púštím do lékaření!«

»No, to nebudeš s naší bábú koláče jídat,« smála se Dorla.

»To, co já vím, neví hani bába. Já huhádnu nemoci, kterým bába ani na jmeno nepřijde — ha na tom vlastně všecko záleží. — No, tedy mi pověz, pro jakú nemoc jsú fialky dobré, ha pak ti povím, kdo je chorlavý.«

»Ty jsú jen pro obveselení srdce,« usmálo se děvče.

»No, toť jako by to bul napřed vědíl, ten lík právě potřebuju. Dej mi ho, hano!?« žádal Petr, ukazuje na kytku, kterou z ruky více dát nechtěl.

V tom došel je Józa, slovem božím pozdravil, ptaje se hned Petra, kde že je Pavel.

»Nebyl po všechny dni ani v kostele. Co se to děje s tím chlapcem?« divil se Józa.

»S Pavlem zle se dije, on je chorlavý,« řekl Petr.

»Chorlavý? A bába aby o tom nevěděla? Ty žertuješ.«

»Vždyť si nebudu dělat z huby holinku, dokonce na Boží hod! Opravdu je chorlavý; hale stydí se to říct — ha nechce žádného doktora. To víš, my chlapi se rádi chlubíme, že nás nic nezdrtí.«

»Kdo o sobě mnoho — o tom lidé málo!« ušklíbla se Dorla.

Petr chtěl jí také odseknout, ale Józa ptal se zase, nač si Pavel naříká.

»Hlavu a srdce má v nepořádku,« řekl Petr velmi opravdově, až se Dorla úzkostně naň ohlédla.

»No, jestli netropíš žerty, to by se měl přece s někým poradit. Mně se beztoho dávno již nelíbil; kdo ví, jestli v něm nemoc nevězela,« řekl Józa.

»Vždyť já huž mluvil s doktorem ha nesu mu koření, po kterém zajisté okřije,« odpověděl Petr a podívaje se na Dorlu schoval si kytku za vestu. Děvče bylo v největší rozpačitosti, sklopilo oči, a tvář jak by mu šarlatem pokryl.

Byli u chalupy a Petr musel do sednice pro koledu. — Na stole ležel mazanec, nuž při něm, bába hned zvala Petra, aby si ukrojil svěceného, a Dorla přinesla tři červené vejce, mezi nimiž jedno rejsované bylo, a podala je Petrovi koledy.

Okno bylo otevřeno do zahrádky, Petr vyhlídl ven.

»To je vidět, co je dívčí ruka,« řekl. »Kdyby já se na hlavu postavil, tak pěkně si nemohu zahrádku zřídit. — Ha jakú krásnú rozmarinu ha muškát máš!«

»Měla jsom je v srubu přes zimu, hale nyňčko je nechám přes den v zahrádce, snad nejpříjdú mrazy, vždyť jsme huž zimu odnesly ha jaro přinesly,« řekla Dorla.

»Jaro zvěstuje Zvěstování, hale zimu ešče nevyhání,« ozvala se bába od krbu.

»Hale kúsek muškátu mi mušíš dát, to ti hani Pánbuh nepomuže,« obrátil se Petr na Dorlu.

»I hano, kúsek muškátu není svět, počkej,« řekla Dorla, chtíc proň dojít.

»Já pujdu s tebú, je čas k jídlu, haby jsom nedostal od škvakrové trochu polívky jazykové, že ruším pořádek domácí.«

»Eh, ten muší být, hospodář je čeládce zrcadlem,« přisvědčila bába.

»Pozdravuj Pavla, že ho navštívím,« řekl Józa.

»Vyřídím. Zdrávi končili hody,« přál Petr, vycházeje ze dveří.

Dorla šla za ním.

»Tuto je moje koleda,« řekl Petr na záspí, schovávaje dvě červená vejce do kamizoly; »hale tuto s tím srdíčkem — dám Pavlovi, když si nemuže sám pro koledu přijít. Vet, Dorlo, že tak dobře bude?«

»Kdo si pro koledu přijde, tomu ji dám, hať s ní dělá, co mu líbo; mým jmenem ji hale nesmí dávat nikdo,« řeklo děvče určitě.

»Ha jinak mu málo na ní záleží.«

»Nedělej mi, Petře, zeleno před očima, když vidím, že je bílo,« zaškaredila se Dorla, vrátka do zahrady otvírajíc. »Mně oči nezamydlíš.«

»Kdo ti je chce zamydlovat? Co jsom řekl, je prauda beze vší barvy.«

Dorla obrátila k němu černé oči, a jelikož viděla v jeho jasném oku výraz opravdivosti a upřímnosti, uvázl ji posměšek, který na jazyku měla, v hrdle. Shýbla se k muškátu dolů.

»Chceš si ho vsadit hanebo jen k vonění?« ptala se Petra.

»Muže být oboje, po cestě si přivoním ha dyma si ho zasadím; ha kúsek rozmariny přidej, však ti jí dost zůstane k veselce.«

»To máš pravdu, do té doby naroste zvýši topolu.«

»Huhýbá kterak rybka vodú. — Hale nezapříš, dívči, o čem huž lašťovičky štěbetajú.«

»Když jich mluvě rozumíš, víc víš než já, která o ženichu nevím.«

»Já povím jako ty, habys mi bělmo na oči nedávala; já to v trní nenašil ha mám přece chvála Bohu zdravé oči.«

»To bys mušil mít oči Pánaboha, habys chtíl vidět toho, který mi suděný; to ví jen on,« řeklo děvče, podávajíc Petrovi muškát.

»Ha Jano, kdo je to?«

»To je Mičovy matery krstný syn,« usmála se Dorla.

»Ha tvůj ženich, vet?«

Dorla dala se hlasitého smíchu, až to bylo v sednici slyšet, a bába se podivila, co je tomu dívčí tak s máslem, že ji dávno neslyšela tak poctivě se zasmát.

»To víte, Petr rozpúští zase špačky,« řekl jí Józa.

Dorla ale v zahrádce Petrovi řekla: »Tys tomu dal! Holečku, daleko pata oka! Jestli na tu svatbu čekáš, můžeš čekat haž po smrti ten pátek.«

Dorlina tvářka nebyla lhářka, proto se Petr rozradoval, vida, že se nemýlil.

»Dorlo!« zvolal, »dívčí! Kdyby já tak směl, vzíl by tě do náručí ha skočil s tebú přes plot samu radostí za to slovo! — Ha což tepřiva bude Pavel říkat!«

»Pavel?« řeklo děvče a úsměv jí s tváře zmizel, jak by jej studený vítr byl svál. »Pavel — tomu tuším takové věci nepotřebujú na mysli ležit.«

»Jen se nedělej, jako bys bula dnešní, však jsi rozumila, kam jsom bil.«

»Vyrozumíla jsom, že mi kuklu strojíš, hale nejsom blázen.«

»Estli jsom mluvil pod pokličku, bulo to, haby tě vyzkumal, hale nyčko ti povím čistu, jasnú praudu: že je Pavel chorlavý ha že se jen pro tebe trápí.«

»Ha Hana-Líza?« ptala se Dorla, sklopíc oči.

»Je příbuzná Michlova, šenkýře v bavorské hospudce,« usmál se Petr.

»Ha Pavlova nevěsta.«

»Tys tomu dala! Daleko pata oka!« vysmál se zase Petr jí.

»Však to prála jeho vlastní sestřence naší bábě,« pravila Dorla, hrajíc si s rozmarinou.

»V hospodě ha hu šestinedělky nejvíc klepu bývá; to je věc vyjednaná.«

»Ha kdyby i toho nebulo, vždyť řekl sám o Boží hod vánoční tuto hu vrátek, že jde k Haně-Líze, není to tedy žádný klep.«

»Leda povídali; snad se něčím dopálil ha řekl to naschvál. — Toho mnohdy muška na stěně mýlí, ha esli tě vidíl s Janem, bul oheň na střeše. To víš, co v srdci nosíme, o to se bojíme. — Já ti hale hupřímně povídám ha na svoje svědomí se ti dokládám, že tě má Pavel rád zrouna dost. — Nech si to za ňadrama; hale za to tě prosím, dopřej mu halespoň laskavého slovíčka ha nedělej ho ešče nechčastnějším nežli je; od laskavého slova jazyk nezabolí.«

»Ha proč by bul nechčastný?« ptala se Dorla po chvíli, v níž kolikrát barvu změnila.

Petr začal jí v krátkosti povídat o Pavlovi tolik, co jí vědět třeba bylo, aby nestál v jejích očích co špatný chlap, o jeho náklonnosti k myslivectví, co ho zavádí až k pytlačení, a o Sršánově zlomyslnosti; toho ostatního, myslil, ať se dovtípí.

»Ono je málo těch hlav, na něž by se hutrhačova kukla nehodila,« doložil. »Člověk muší jedno minút, druhé svinút ha k třetímu pomlčit, říkávala moje máma.«

»Já ráda věřím, hale kdo ví, esli naše bába tak poví.«

»Bába je múdrá, však ona ví, kterak to chodí, ba múdré hucho neposlúchá, co hlúpá huba povídá, rozumíš. No, ruku mi dej, že nebudeš Pavla trápit. — Nyňčko jdu, by mu srdce obveselil kytkú ha koledú.«

»Dělej s tím co chceš, neříkej hale, že mu to já posílám, za to tě prosím,« řekla Dorla, kladouc do Petrovy ruky svoji a spolu i zelené stručky.

V tom zhlédla ránu dosti značnou na Petrově ruce.

»Pro Pánaboha, cos to dělal?«

»Poleno mě hudeřilo,« zasmál se Petr.

»Pročpak si neříkl, když jsis to hudělal, bába by ti bula dala mast; chudáku, je mi tě líto, měls hasi velkú bolest!« útrpně řeklo děvče.

»Vy ženské jste divné plemeno! Pro takový capart, který se za pár hodin zahojí, to je litování, shonu mastí, Bůh ví, čeho byste snesly; hale bolest, která sílu chlapa zlomí jak stéblo, srdce hužírá jako rez, to je vám smích!«

»To mi děláš křivdu, mně je Pavla tuze líto.«

»O lítost on se neprosí; politovat by trefil ledakdo: milovat ho musíš, chcešli mu pomoct. Rozumíš? — Ha nyňčko s Pánembohem, pospíchám, Pavlovi hale povím praudu.«

S těmi slovy vyklouzl ze vrátek a rychlými kroky pospíchal do vsi. »Petře! Petře!« volala za ním Dorla; ale on schválně se neohlídl. »Oh, já hlúpá dívčí!« zvolala, »on to jistě na mně poznál! Ha co si Pavel o mně pomyslí? — Že se mu nabízím! Bože, že pak jsom o něm mluvila! Ha estli mne Petr klamal, estli nestuně — ha estli přece Hana-Lízu má rád! — Oh, že pak já jsom si ho kdy do srdce brála!«

A tvář oběma dlaněma zakryvši, hluboce si děvče vzdychlo a chvíli v zamyšlení zustalo stát. — To srdce lidské podobá se mnohdy moři: je bohaté, hluboké, nevyzpytatelné a klamné jako ono, plno krás a divu, plno i hruzy! Kdo by byl řekl, hledě do jasného oka Dorlina, že to není krystalové zrcadlo tiché lesní studánky, skrze niž vidět až na samé dno? Kdoby byl řekl, že má to srdéčko také svoje hlubiny! — Nikdo nevěděl, za kým myšlenky její poletují, když za stavem sedí a člunek jí z ruky do ruky přeletuje; když květiny na hedvábí a sukno vyšívá, komu by ráda, kdyby živé byly, kytky z nich vázala; za koho první a poslední otčenášek se modlívá: nikdo nevěděl, aniž by tak snadno uhodl, komu to dává v duchu dobrou noc, když hlavu na podušku ukládá.

Bába si myslila, že to dívčí ještě na chlapce ani nepomyslilo, a když jí to ženy do očí cpaly, že jí má ten a ten a onen rád, bručela na ně a nechtěla ani o vdávání slyšet. Dorla byla její radost a chlouba, ona ji měla radši snad než vlastní dceru, a proto se o ni bála, a když přece někdy přemýšleti začala, kterak to bude dál, tu nevěděla, kterého ženicha si pro ni přát, zdali rychtářova vnuka — nebo Petra, či Jana, kterého jí každý přisuzoval a jehož i Míča v mysli pro ni choval a bábě nejednou navrhoval. Jano byl bábě milý; upřímnost, přítulnost k ní, k Józovi i Dorle, nábožná mysl a při tom i sličnost a mladý věk se jí líbily. V pohorské vesnici se chasa v brzkém mládí ženila a vdávala a v Míčově rodišti byl tentýž zpusob; proto jim Janova a Dorlina mladost pranic nepřekážela. Jano byl nejhezčí ze všech chlapcu, co jich koli bába znala; myslila tedy, že by se všecek k Dorle příslušel, jen kdyby jistotu měla, že ve vsi zustane. Nechtěla, aby se Dorla z chalupy vyvdala, ona měla jí oči zatlačit a po její smrti být Józovi matkou; proto bylo vdávání její na pomyšlenou a proto se bála, aby si Dorla Jana do srdce nebrala, dokud ne bude jistota, že ve vsi by zůstat mínil.

Mimo Jana byl by se jí Petr nejlíp líbil, ačkoli by si byla přála, aby méně světem páchnul; ale jeho otec prý za mladších let veselá kopa býval a přece pak byl vzorným manželem; doufala, že i s Petrem takové to bude.

Že by i Dorle mimo Jana Petr nejlíp se líbil, to bylo její domnění. Míča ale najisto soudil, že Jano a Dorla pro sebe stvořeni jsou. — Že Dorlino

srdce na bábin úsudek se neohlíželo, že již volilo, že volilo toho, který se málokomu líbil, to nenapadlo ani bábě ani Mičovi.

A Jano? — co ten myslil a soudil? — Ten si hleděl práce, dělal, co mu dělat kázali, učil se, když měl pokdy, kreslil, vyřezával atd. — Nedělní od= puldne po požehnání bavíval se ve společnosti svých krajanu nebo byl u báby; někdy šel s Józou na pozvání hraběte do zámku a to mu bylo jako Boží hod. — Nevšímal si pranic lidských povídaček a úsudků, jakž o něm pronášeli. V kostele si nikdy nevšímal, kdo se po něm obrací a kdo ho pozoruje. Vždy stával na jednom a témž místě u sloupu, jak to z domova zvyklý byl, a vroucně se modlil. — Když oči pozdvihl, obrátil je na pře= krásný oltářní obraz nejsvětější Panny Marie, do jejíž milostné tváře všecek se ponořil; čím déle do ní hleděl, tím milostnější se mu viděla býti. Světlá zář vůkol ní skvěla se víc a více, plamenné paprsky rozstřelujíc na vše strany; před chlapcovým zrakem míjelo klenutí chrámové, celý širý obzor viděl před sebou co jediný oltář a na něm státi velebnou postavu královny nebes, nad čelem korunu z hvězd nejskvělejších utkanou. — Okolo ní viděl vznášeti se na růžových oblacích anděly boží, slyšel kury nebeské, slávu její hlá= sající. — Zdálo se mu, že se naň milostně usmívá, že mu ruka její kyne — a s citem úcty, blaženosti, jejž vysloviti mluva lidská chuda jest, padal na kolena k nohoum jejím, duši svou jí vzdávaje.

Velmi se Jano divil, slyše od Miči, že půjdou spolu hned po svátcích domů; i ptal se, co se stalo, že se tak najednou rozmyslil? Miča byl by rád pověděl, ale že slíbil slečně mlčení, tedy mlčel; Hanka ale také vědouc, jak a co se dělo, nemohla to přes srdce přenést. Nepověděla Janovi, ale napověděla.

»Eh, ty sliepka ty, něznáš mlčanuo skryť!« pohrozil Miča ženě, zpozorovav z Janovy řeči, že něco ví.

»Nevídáno!« řekla Manka. »Kdyby to bulo cosi žalostivého, bula by jsom to nechala při sobě zavinuté; hale radost člověku hudělat nemá se odkládat. To by i vrchnost sama huználi.«

Co dělat, již se pánvička propekla. Co Manka napověděla, Miča dopo= věděl. — Jano stál jako zmámený, slyše, že Ilena bohatší než rychtářova dcera, že bude mít o sv. Juru veselí a komu to štěstí děkuje. — Ani se ne= mohl zpamatovat, a když to všecko jak náleží pochopil, vejskal, plakal a tancoval — radostí, a jako dítě se těšil na velikonoční středu, kde měli s hrabětem jeti do Prahy a pak sami dále se ubírat k domovu.

Uběhly svátky. V úterý velikonoční večer šel Jano ještě panu faráři po= líbit ruku, pozdravit pana učitele a potom šel k bábě dát s Bohem a ukázat krásnou partu, kterou mu Jelenka pro Ilenu dala. — Dorla byla ji viděla

již, ale bába se jí obdivovala a velice se jí líbila, povídala také, že za starých časů i ve vsi takové náčelky nosila děvčata místo bílých vínků, jenže nebyly tak vyšity. Józa dal si ji popsat, ohmatal ji a také přisvědčil, že je krásná. Jano se jich chvále jen usmíval a neměl pro radost svoji ani slov.

»Ha co já sestře tvojí pošlu?« Dorla rozmýšlela; pak skočivši do komory, přinesla obrázek v pozlaceném rámečku. — Byla to krásná rytina »Maria« dle Murillova originálu. — »Dostala jsem ho ve škole za poctu ha je mi milej, tedy ho dej Ileně. Má ráda obrázky?«

»Akože by nemala. Juj, aká to milota, akuo to miluo děco, ten Jezušek!« zvolal Jano a chvíli se díval naň, než ho políbil a do tašky schoval.

Rozloučili se.

Józa chlapci stiskl ruce, přikázal mu, aby přinesl nové písně, bába ho požehnala křížkem, Dorla mu potřepala ruku. Od báby dal se vrátkami do panské zahrady rozloučit se se zahradníkem, s nímž žil v dobrém bratrství.

Přijda k zámku, zastavil krok, a opřev se o strom, díval se zamyšlen do osvětlených oken. Smutek zalehl mu srdce, a nevěda snad ani, jevil myšlenky svoje v písni, již přidušeným hlasem začal zpívat:

»Bože muoj, otče muoj, na tejto dolině
žiadon sa nezpytá: Suhajko, čo ti je?« —
»A čože by bolo, hlavička ma bolí,
hlavička ma bolí, srdienko vo mně hrá —
milý, mocný Bože, čože to znamená?«

Nebyl si vědom, jaký to jásot v duši, jaká to radost mnohdy dech mu tají, jaký to líbezný tón srdcem rozehrává, že si zavýsknout musí, a co to v něm jásajíc pláče.

V snění pohroužen stál u stromu, oči maje zavřené; před vnitřním jeho zrakem ale tanul obraz jasný, plný světla, plný vůně. V nadšení hleděl na ten zjev andělský, toužebně rozvíral po něm náručí; ale rámě klesalo, netroufal si ani stínu jeho se dotknouti. Ale rozkošný ten obraz nebyl obraz Dorlin! Při myšlence na ni neozářila se mu tvář, hlahol jejího hlasu nezněl mu co zpěv nejlíbeznější, kytky, které, ač již zvadlé, přece ještě schovával, nebyly rukou její trhány! Ta, kterou, ani sám nevěda, miloval celou vroucností mladého, čistého srdce, nepatřila k jeho stavu, ta patřila rodině, kterou nade všecky lidi, co jich koli znal, stavěl a co svaté ctil a zbožňoval. — Dorlu měl rád skoro jak sestru Ilenu, rád s ní zahrával jako s onou, byl k ní důvěrný, měl rád i celou její rodinu; ale přání, aby mu blíže stála, jak si to Miča přál a mnozí mu pokládali, nikdy mu na mysl nepřišlo.

IV.

Za osvětlenými okny, před nimiž Jano dlouhou dobu stál, seděla v malém salonku hraběcí rodina pohromadě. Byli po večeři; hraběnka byla trochu churava, hovila si v pružném opěradle, a proto také nebyl nikdo cizí přítomen.

Rozprávěli. — Hrabě, chtě matku rozveseliti a překaziti vznikání melancholických myšlenek, které ji přemáhaly, kdy tělo trpělo, vypravoval všelicos zajímavého i žertovného. Jelenka seděla na nízké seslici k nohoum hraběnčiným přitulena, a kdy hraběnce sotva stín úsměvu okolo rtu se mihnul, tu ona vždy chutně se zasmála; hraběnka, dívajíc se do její milostné tváře, zapomínala na bolest a hrabě na to, co vypravuje.

Myšlenky jejich přebíhaly s předmětu na předmět, ze zámku přelítly do Prahy a z Prahy mžikem se octnuly ve vsi.

»Kdes to dnes chodila s bábou?« ptal se hrabě Jelenky. »Viděl jsem vás z okna jít po vsi.«

»Šla jsem podívat se k Dorle, co dělá, ale že právě kamsi odběhla, šla jsem tedy zatím s bábou k Maternovic. Rozstonalo se jim dítě a poslali pro ni. Když jsme tam přišly, držela dítě matka na klíně a byla celá uplakaná, a Materna seděl u ní, držel je za ručičku, ustavičně je líbaje. »Potěš vás Pánbuh, co se stalo?« pozdravila a ptala se bába. — »Hanička se nám rozstonemohla, od včereíška tak leží v jednom žáru,« řekl sedlák, a selka podala dítě bábě, pro pláč nemohouc ani promluviti. Ach, matko, já jsem nikdy krásnějšího dítěte neviděla! Bába mu sundala červenou kukličku, rozdělala podušku, a tak ti tu leželo jako andílek. Žluté vlásky samý kroužek, bělounké čílko, ústečka malinká, a ta ramínka kulatá — ach, matko, já bych je byla celé zulíbala, a nevím co bych udělala, jen aby neumřelo!« zvolala Jelenka, ale náhle se zamlčela a vyšší ruměnec jí polil líčko. Setkaloť se oko její s Hanušovým, a v něm se jevil cit pohnutí a tak vroucí lásky, jakýžto jí nikdy ještě nevyzradil.

»Nuž a co říkala bába, povídej dále,« pravila hraběnka.

Jelenka si oddechla, vzchopila se a povídala dále: »Když si je prohlídla, museli přinést chleba a svěcenou vodu, namočila kus kurky do svěcené vody a přiložila Haničce na hlavu. Pak ji položila do kolébky, kázajíc, aby ji tam tiše nechali ležet, že si pujde pro devatero koření, dobrou vodu a že jí spraví koupeličku. »Snad dostane osypky nebo nějaký ohnipar,« řekla. — Já se jich ptala, jestli by chtěli lékaře, že by se pro něho poslalo, ale oni povídali, že to dají na bábu, bába ale řekla, že to musí dát na Boha, lékař prý by ale

také nic nepořídil s takovým koťátkem, které nemůže povědít, kde a kterak ho bolí.«

»Zemlemi bychom ji chovali, jen kdyby nám jí Pánbuh nechal,« pravila matka a ptala se báby, co to je, že Hanička ve spaní očka otvírá a ústkama brzy škube, jako by plakat chtěla a zase smát se, že jí selka jedna řekla, božec že se o ní pokouší.«

»Ale nedejte se balamutit, to není nic zlého, spánek hraje s ním,« řekla jim bába. Já se ptala, jak tomu rozumět mám, a bába sednouc ke kolébce, povídala: »Když dítěti spánek oči zavře, přijdou k němu andělíčkové, zpívají mu a přinesou mu s nebe rajská jablka a květiny, položí na kolíbku a hrají s ním, a dítě se ve spaní usmívá a ručičkama sáhá po nich, a to se říká, že s ním spánek hraje. A ještě vám něco povím, poslyšte, slečinko, i vy,« pokračovala dále: »Když jsem byla ještě mladá žena, je tomu ovšem mnohonácte let, měla jsem děcko choré, bylo to první. — Šla jsem s ním na pouť do Hájku k sv. Anně, tam jsem je obětovala na malý oltářík, co je ten krásný obraz sv. Anny, a prosila jsem svatou bábu, aby se u svého vnuka Ježíše Krista přimluvila za jeho zdraví. Po modlení jdu za kostel, sednu stranou do trávy a dítě u prsu uspávám. Tak se na mne moudře dívalo, jako by mi cosi vyprávět chtělo, a když očka zavřelo, usmívalo se. — Plakala jsem, až mi srdce usedalo. — Tu se vám octne u mne žena v bílé pleně a že co pláču. Vypravuju jí svůj žal. I povídá:

»Nežel, matko, toho dítěte, tomu by se na světě vždy stýskalo a nebylo by šťastné, to si andělé od Boha vyprosili. Vidíš, kterak se usmívá, hrají s ním, ukazují mu ráj, kamž si je i záhy odnesou. Přej mu ho, ty mu jej dát nemůžeš! — Poslyš: dokad jsou děti malé, snívá se jim o ráji, hrají s anděly, jak ale do rozumu dorůstají, už se jim plete svět do snu. Nemohou se dočkati stát se velkými, rády by už znaly a zkusily svět, myslí, že jsou již svoji, nechtějí hrát s anděly, a ráj zdá se jim, že najdou ve světě. Tu jim řkou andělé: »Nyní už nebudeme s vámi hrát, jako jsme hrávali; ale jestli na nás nezapomenete, přijdeme zase a budeme vám povídat o nebi.« — Nedbají děti, jen to pádí horem pádem do světa. Ale svět omrzí, Pánbuh zpomene křížkem! Člověku je smutno, neví, kam se dít. Zatouží, zapláče po prsu matčině, zpomíná, kterak mu bývalo blaze, když s ním andělé hrávali! A jak zpomíná — tu se octnou u něho zase. Nepřinášejí mu květiny, ani rajská jablka, aby s nimi hrál, ale zpívají mu písně o nebi, učí ho zase modlitbě, na niž zapomněl, a jestli jich sám člověk opět nezaplaší, neopustí ho do skonání. — Jdi domů, vzdej se do vůle Boží!«

»Tak mi ta žena řekla, a když jsem se po ní obracela, nebylo vukol ani živé duše. — Já sebrala se a šla domu. Ještě tu samu noc Honzík mi umřel; a vidíte, já byla tak potěšena tou ženou, že jsem ani tuze neplakala.«

»A kdo byla ta žena?« ptali se.

»Zdálo se mi, že nese v líci podobu sv. Anny, ale pánbovat se na to nemohu — neviděla jsem pro slze, a také mi ten obrázek na oltáři na mysli ležel,« řekla bába.

»Snad se vám to přece zjevila sv. Anna?« mínila selka.

»Ať to byl už anděl nebo člověk, dobrý duch to byl, kterému Pánbuh srdce nadchnul, by mne potěšil, a to je velká milost. Aby divy pro mne tvořil, toho já nejsem hodna,« odpověděla bába. Potom pozdravila a odešly jsme zároveň; bába pro koření domů a já s ní navštívit Dorlu.«

»Jaké to krásné myšlenky, jak vroucí, zbožný cit!« zvolal hrabě. »A žena ta je sprostá. A lid prý je surový, hloupý, nemá prý schopností povznésti se nad zvíře, a má se s ním jen co s otrokem zacházeti! — Kdyby ti, co tak mluví, sestoupli trochu s té výše, na kterou se sami postavili a s níž rozeznat nemohou předměty v dolině, kdyby sestoupli dolu, žili s lidem a naslouchali tlukotu jeho srdce, pak by zajisté skroušeně v prsa se bít museli a vyznávati: Mea culpa. Ale toho se nedočkáme. Oni kritisují knihu, z níž neznají více než titul a desky.«

»Srdce lidu — věru je to kniha, na jejíchž stránkách bývá nejkrásnější poesie,« ozvala se hraběnka.

»Jenže ji málokdo čte, poněvadž není rým dosti lahodný a forma ne dost elegantní,« prohodil hrabě a ironický úsměšek hrál mu kolem rtů; pak obrátiv se k Jelence, pravil srdečně: »Ty, Jelenko, znáš čísti v té knize, tobě se i forma líbí!«

»Jakž by nelíbila, vždyť jste mne ji naučili milovat,« odpověděla ona, a stisknuvši hraběnce ruku, upřímně na Hanuše pohlédla.

»Kdyby nebylo tvoje srdce sídlem lásky, ty bys neporozuměla,« hrabě chtěl říci, zamlčel se ale, neboť se hraběnka tázala Jelenky, kde bydlí Maternovic.

»Za kostelem druhý statek, říkají tam u ptáčníků; děd Maternův prý, jak mi bába povídala, množství ptáku míval a čihadlo si držel, přezdívali mu ptáčník a ta přezdívka již na statku zůstala a Buh ví do kolikátého kolena zůstane. Měla bys radost, matko, kdybys tam přišla, mají vše hezky v pořádku a čistota jako u báby,« pravila Jelenka.

»Materna je mladý hospodář,« řekl hrabě. »Začasté s ním mluvívám, a dle otázek, jichž vždy kolik pohotově mívá, soudím, že si rád všeho, co

by k zlepšení hospodářství jeho sloužilo, všímá. — Kýž by jen v té věci všickni stejnou zvědavost ukazovali! Ale nevím, dočkám-li se květu svého snažení; šest let bude, co jsme zde, a ještě tak málo se to hnulo ku předu. A přece stává se vše k jejich blahobytu! — Ovšem boj proti zastaralým zvykum a předsudkum je těžký, dlouhý, a jinou zbraní než zbraní rozumu a lásky bojovat bylo by marné.«

»Proti jednomu zvyku bych se přece razně opřela a myslím, že bych nezhřešila,« ozvala se Jelenka.

»Odstraniti nepěkných obrazu ze stavení, — není-li pravda, že jsem uhodla?« řekla hraběnka.

»Uhodla's, matko,« přisvědčila Jelenka a s horlivostí dále mluvila: »Já šetřím obyčejuv lidu a žádného mravu se nedotýkám, který je lidu svatý; ale myslím, že by nebylo nemoudré takovéto karikatury ošklivé, výtvory to ledajakéhos mazala, který o kráse pojmu nemá a jimž jmena světic a svatých dáti se opovažuje, odstraniti a na jich místo postaviti obrazy pěkně vyvedené, které by na mysl lidu lépe pusobily. — Jakž si muže fantasie obraz královny nebes jinak představiti než co pravzor nejvyšší ženské krásy, spanilosti? Jakž tvář Kristovu jinak, než co zobrazení nedostihlé dobroty a lásky? Zdaž ty mučenníky Páně, kteří pro Boha a víru křesťanskou trpěli a smrtí mučennickou umírali, muže duchem svatým nadšené, již slovo Kristovo světu hlásali, zdaž všecky ty zářící hvězdy člověčenstva, které pro slávu jeho žily a trpěly, jinak nežli v podobách ušlechtilých, vznešených? — A zdaž si i hrdiny a jinak proslulé osoby národní poesie lid nemaluje krásně, se zlatými vlasy, se zlatou hvězdou neb stříbrným měsícem na čele, v oděvu co možná nejskvostnějším, tak že pro krásu nikdo na ně patřiti nemuže? — A ty světice, jež v modlitbě vzývá, před nimiž čela sklání, jež mu za vzory nejvyšších ctností se představují, ty má vidět v podobách ošklivých, neladných? — To by nemělo býti, a já bych to věru zneuctívání nazvala.«

»Souhlasím s tebou, drahá,« řekl hrabě. »Mělo by to býti, jak myslíš. Umění, jež zjevení jest ducha Božského, i na člověka nejsprostšího mocně pusobí, toho jsou dukazy. Krásný obraz vzbuzuje i krásné myšlenky! Neříkává-li sama bába, že jí obraz Madonny, jejžs jí, matko, darovala, celou světnici ozařuje? A farář mi sám nejednou povídal, že mu lidé svěřili, od té doby, co oltář zdobí krásný obraz malovaný od našeho Josefa, že se vroucněji modlí, že má ta Panna Maria oči všude, a kdyby i nechtěl člověk, že se musí modlit. Ale — pěkný obraz je drahý, každý nemuže si jej koupit, a lid má rád mnoho obrazů, upamatování na všechny svoje patrony.«

»Vždyť si mohou koupiti krásné rytiny, ty nejsou tak drahé,« pravila zase Jelenka.

»Myslím, že rytiny nenacházejí takové obliby, zdají se jim smutné, oni milují barvy pestré,« namítla jí hraběnka.

»Nikoli, matko, jen když jsou dobře vyvedeny, když z tváří duše vane. — Ty rytiny, jež Hanuš obyčejně ke zkoušce školní dává za poctu a k nimž pan farář pozlacené rámečky dělá, všem se líbí a dětem dokonce, to prý jsou krásnější obrázky než ty, co rodiče od kramářů s trhu a s poutí domů přinášejí.«

»Lid má ale i před těmi nepěknými obrázky tuž úctu jako před krásnými; on je posvěcuje svou zbožnou věrou, a proto slušno, co v uctivosti má a co mu svaté, aby i od nás šetřeno bylo, neboť by oni stejným právem mohli zavrhovat to, co se nám zdá lepší býti,« pravila hraběnka mírně.

»Já nerad si nechávám vůli obmezovati, a co sám nerad bych utrpěl, to i jinému učiniti nechci. Proto se nedotýkám ničeho, co je lidu svato, byť se mnohé věci i rozumu protivily. Nechť má každý svoje mínění, i já svoje si ponechám; na které straně více pravdy, to jim budoucnost odkryje. Nechci býti z oněch, kteří pravdu svého mínění za neomylnou drží a chtějí, aby svědomí všech ostatních, kteří ovšem také myslí, že pravda na jich straně, jim se podřídila. Rád poučuju, ale i sám rád se poučiti dávám od jiných, a mnohdy pověděl mi sprostý člověk, co mi učení pověděti neuměli. Pyšným, libovolným jednáním nezíská si nikdo důvěry lidu. A kdo chce s lidem žíti, kdo si uložil vzdělávati jej a vésti na cestu k lepšímu blahobytu, ten musí hledět, by dříve získal si jeho lásku a důvěru. Od koho ale lásku žádám, tomu musím srdce svoje do zástavy dáti, jinak víry nenajdu, a především, drahá Jelenko, třeba trpělivosti. Co si přeješ ty i já, to vše čas s sebou přinese, rázem se takové změny díti nemohou. Dočkáš se, že i v naší vesnici smysl nejen pro vše dobré a užitečné, ale i pro krásu dospěje. Doufej v svoje vrstevnice.«

»Myslím, že i při upřímném jednání lid nesnadno duvěřuje. — Ty se jim všecek dáváš, Hanuši, a zdá se mi, že's ještě úplné víry nezískal?«

»Znáš matko, morálku našeho lidu selského: ‚Nevěř nikomu, jen Bohu a sobě trochu‘; jakže by tedy mohli věřiti mně, pánu, ku kterýmž nikdy velkých sympathií neměli! — Nejsouť ale všickni nedůvěřivci, jen několik tvrdohlavých zarputilcu je zde, kteří se ničím přesvědčiti nedají a na své hlavě všecko staví, a mezi těmi jak slyším, je jistý Srna nejhorší, kterému od té doby, co vesničané trochu jiných ponětí o zákonech nabývají, obchod se zbožím podloudnickým se nedaří. Vinu toho nejspíše že mně přičítá; a po-

nevadž se jemu ten výdělek zdá býti zcela poctivým, ba i pro vesničany prospěšným, an jim lacinější zboží přináší, myslí, že já nepravě jednám, odmlouvaje jich. Ten tuším, že nejen mně nepřeje, ale vůbec všemu pořádku.«

»I Dorla mi povídala, že Srna je bohaprázdný člověk a že kazí bratrovce svého, Pavla,« řekla Jelenka.

»Pavla! Není-liž to onen hnědý mladík, jenž zpívával na chóru?« ptal se hrabě.

»Ten,« přisvědčila Jelenka.

»Rád ho vidím i slyším. Má silný basový hlas, příjemný, ačkoliv nevzdělaný. V tváři jeho, zdá se mi, že více ráznosti a ducha spočívá než obyčejně vídat. Dávno, co nezpíval, ani ty dny nebyl na chóru, a s Petrem, s nímž jsem ho obyčejně vídal, také již nechodí,« řekl hrabě.

»Divno, Dorla řekla, že to jsou nerozluční druzi. — Pavel mu zachránil život jednou, když by byl zmrzl v lese, a od té doby se ho Petr nespustil. Je prý dobrý, veselý chlapec! — To je ten, matko, jehož slušné chování se ti vždy tak líbí a s nímž obyčejně tancuju, když jim tu dáváte zábavu,« obrátila se Jelenka k hraběnce, která neznala vesnický lid tak dobře jako děti její.

»Učitel mi ho též chválil,« ozval se zase hrabě, »a řekl, že se tomu panictví naučil od ženských; měl prý velmi hodnou, pořádnou matku, a dokud byla dcera učitelova doma, býval u nich jako doma a co Anežka řekla, to že udělal. Tak se vycvičil; ale co ona se vdala, není prý už Petr takový, začasté prý si zabouří. Učitel ho ale vymlouvá, jako by znal, že příčinou toho není lehkomyslnost.«

»Je to dobrý člověk, ten učitel,« řekla hraběnka; »jakkoli se zdá, že více květiny študuje než svoje školáky, není tomu tak; trpělivě zkoumá vlastnosti zlé i dobré jedněch i druhých a sleduje jich, i když už nesedí více v školních lavicích. Začasté ptávám se ho na toho, onoho, a tu vždy bývá s chválou štědrý a pro chyby má výmluvu, čehož si u něho velice vážím.«

»On zná vesnický lid, zajisté mluví vždy pravdu a nerad ublíží,« pravil hrabě a obrátě se k Jelence, ptal se: »A v čem že zkazil Srna Pavla?«

»Láká ho prý, aby chodil s ním za hranice, a tam že se učí pít a karbanit. — Namlouvá ho prý k pytlačení, štve proti všem dobrým lidem a tak prý dělá z něho zlého člověka.«

»Divno, že Petr tomu nebrání, když je hodný, a že svým jednáním naň lépe nepůsobí,« mínila hraběnka.

»Také jsem to řekla, ale Dorla povídala, že má Pavel tu chybu, že je svéhlavý, urputný, divoký, že mu je těžko vyhověti; ale zlý že není.«

»Snad on ten podivný pytlák je, po kterém starý myslivec slídí!« zvolal hrabě. »Onehdy si mně zase stěžoval, že tomu šibalovi nemůže na stopu přijít, ač dost pátrá; již je dopálen!«

»Ale proč? Vždyť, jak myslivec říká, pytlák ten všecko, co zastřelí, ba i ptáka, že tajně mu v myslivně podloží? — Toť nedělá tedy škody a neměl by se naň hněvat,« řekla Jelenka.

»Nediv se myslivci, že se hněvá na smělce, který po tak dlouhý čas již v jeho oboru střílí a do myslivny dochází, aniž by ho kdo dostihnout mohl. Okolo vánoc dlouho číhal na lišku, nemohl ji chytit, a tu, než se nadál, pověsil mu ji neznámý pytlák v noci zastřelenou před okna, aniž v noci byl psy zaštěknouti slyšel. — V zdejších lesích pytláci mnoho škod nadělali prvnější léta, zvlášť zahraniční, a myslivci byli vždy v nebezpečenství života; poslední léta to pominulo, ačkoliv zahraničáci ještě leckdys naše lesy navštěvují. Z těch že by ale žádný tak svědomitý nebyl, snadno se domyslit. Že Srna za mladých let pytlačil, je dokázáno, že však nikdy nebyl tak poctivým, aby zastřelenou zvěř vrátil, to by mu dokázati mohl doktor, který býval jeho kupcem. Později toho ale nechal, poněvadž mu podloudnictví více vynášelo než pytlačení; že by ale jiného k tomu nepřemlouval, ti nechci upírati; a jestli se mu to u Pavla podařilo, není onen pytlák, který, jak se zdá, jen z rozkoše střílí, nikdo jiný než Pavel. Rád bych se toho dopátral; naději se, že mi ty budeš nápomocna?« doložil hrabě, na Jelenku tázavě pohlédna.

»Já?« divila se Jelenka.

»Ano ty. Či ti ničeho více Dorla nesvěřila? Ty se potutelně usmíváš! — Viď, že jsem uhodl?« usmíval se hrabě.

»Jestli svěřila, tedy to musím co tajemství podržet.«

»Jestli tak, bylo by neslušné, abych dále pátral; však doufám, že to nebude tajemství, které by mělo jediné v srdcích vašich pohřbeno zůstati. Až se z Prahy vrátím, sám se dám na zvědy,« usmál se hrabě.

»A kdy hodláš se vrátit?« ptala se hraběnka.

»Doufám, že do prvního máje, dá-li Bůh, se všichni vrátíme, já, Miča i Jano.«

»Tak dlouho!« mínila Jelenka.

»Příliš krátký čas pro tolikeré zaměstnání,« pravila hraběnka. Hanušovi však bylo mínění Jelenčino milejší.

Chvíli se ještě bavili, pak ale hrabě vstal a chtěje časně ráno vyjeti, ihned s oběma se loučil. Matka, jako vždy dělávala, nejprv ho požehnala, pak v líce políbila. — Jelenka ho jindy bez nejmenší rozpačitosti objala a ústa

k políbení mu podala, a on se stejnou vždy vroucností k sobě ji přivinul. — Tehdáž mu byla sestrou; ale ta dorůstající sestra každý jiný ženský obraz z jeho mysli vytiskla, a ji měla býti zcela podobna ta, kterou by chtěl za ženu pojmouti — tak si myslíval.

Když o vánocích pan baron s oklikami mluviti začal o jistém hraběti, který prý by si přál v užší přátelství s hraběcí rodinou vstoupiti, když plukovník zřejmě hraběnce řekl, že chce bohatý šlechtic, známý jeho, o Jelenčinu ruku prosit, že ji viděl v Praze a si zamiloval: tu se v jeho srdci ozvaly hněv a bolest s citem bratrské lásky se nesrovnávající, a neupokojil se dříve, dokud matka na Jelence nevyzvěděla, že by se jí ani jeden ani druhý z nadřečených ženichů nelíbil.

Jelence byl jen bratr ideálem všech ctností, ba kdyby se jí byl kdo tázal, byla by se musela přiznat, že ho více ctí a miluje než matku. — Dále nemyslila, až když starý Bor s nimi na poli mluvil. Netušil stařeček, jaký to libý souzvuk se ozval, když nevědomě do strun srdcí jejich sáhl. Až do nejhlubšího vnitra srdce zazněla jim ta sladká melodie prostých těch slov: vyslovila utajované přání hraběte; v Jelence pak k životu vzbudila dřímající vědomí, že jí Hanuš více než bratrancem, než bratrem, že jí víc než matka, pustinou že by jí svět se zdál, kdyby v něm jeho nebylo; cítila, když ji stařec žehnal co ženu a matku, že by šťastnou jen po boku Hanušově státi se mohla. S vědomím tím uprchla ale také dětinská její hravost, veselost a nenucenost v chování se k Hanušovi. Jindy hrávali spolu, dováděli jako děti; tu laškovala Jelenka okolo něho jako mladá laňka okolo honosného jelena, tu se k němu vinula jako milkující se holubice, a hned zase co vtělená pozorlivost seděla vedle něho, sotva dýchajíc a očí s něho nespouštějíc, aby jí ani sluvka z jeho poučení neušlo.

Od té chvíle, co pocítili, že si blíže stojí než bratr s sestrou, nepanoval mezi nimi tak nenucený způsob jako předtím. Jeden i druhý cítil, že si mají mnoho co říci, a když byli pospolu, mluvili o cizích lidech, o Africe, Americe, ale co jim vlastně na srdcích leželo, toho dotknouti se báli.

Když se hrabě loučil, nepodala mu Jelenka líce k políbení, aniž by ji on byl objal jako jindy se stávalo. — Podali si ruce, on políbil ji v čelo, dal s Bohem a rychle ze dveří vyšel. Jelenka přitulivši se k nohoum hraběnčinym, ukryla tvář v jejím klíně. — Neušlo hraběnce pohnutí a rozpačitost obou; svit radosti polil jí tvář a úsměv blažený pohrával jí okolo rtů, když položila ruce jako k požehnání na hlavu mileného děvčete. —

Ráno na úsvitě vyjížděli pocestní ze vrat zámku. Na dvoře bylo již živo; šafářka stála mezi ostatní čeledí; ráda by si byla zaplakala, ale styděla se

před hrabětem; když ale Miča ode vrat posledně ještě volal: »Nach vás tu Pánbuoh chrání!« — nemohla se zdržeti a plačíc odešla do sednice.

V obydlí vrchnostenském bylo ticho, jen jedno okno na zahradní straně zámku bylo otevřeno, a k tomu se obrátil hrabě i Jano, když ze vrat vyjížděli. — Jelenka kynula jim »s Bohem«. Hrabě pokynul rukou, posmekl, Jano ale sundav klobouk, nepřikryl hlavu dříve, až zajeli; tu teprv odvrátil zrak od okna k zelenému lesu a klobouk hluboko do čela si vtlačil, by neviděl nikdo zvlhlé oči jeho.

Miča ohlížel se v pravo v levo okolo cesty na osení a skoro si dělal výčitky, že to všecko opouští k vuli svému potěšení; ale pomysliv, že všecko v dobrých bude rukou, upokojil se a pustil se s kočím do hovoru, což i hraběte i Jana, kteří za ním ve vozíku seděli, ze zamyšlení vytrhlo.

Ani na polích nebylo ještě viděti pracovníku, všude bylo ticho, jen zpěv skřivánka a veselý štěkot Bellona, jejž vzal hrabě s sebou, se ozýval. — Na silnici k městu dojížděli již lidé z okolních vesnic, kteří dílem na prodej do města poživu nesli aneb na koupi šli.

Když vjížděli do brány, právě do dveří krčmy, u samé brány v městě, vcházel muž, oděn v kroji sedlském pohraničních Bavoru. — Pocestní si ho sotva všimli, on ale bystře se na ně podíval a uleknut skočil do síně. — V tom samém okamžení Bello zavyl, jedním skokem byl u dveří a chytnul ho za nohu. — Muž ale popadl psa za chřtán, mrskl jím ven a dvéře tak rychle zavřel, že pocestní zpozorovati nemohli ani jeho tvář.

»Bello! Bello!« křičel hrabě na psa, který na dvéře štěkal a škrábal. »Což jsi se pominul, že na lidi dorážíš?«

Ale pes jindy na slovo poslušný nechtěl ustoupit, běžel k vozíku a zase ke dveřím a nepřestal štěkat.

»To je mi divno, co ten pes tam má,« řekl hrabě opět ho volaje.

»Hádám kočku tam zbadal (zhlídl), něľúbí ten koček; jak zbadá nášho kocúra, jak vietor sa za ním žene,« mínil Miča, a skoče při těch slovech s vozíku, chytil Bellona za obojek a na rozkaz pánuv dal ho do vozu.

Hrabě psovi hrozil, aby se upokojil; ten ale skoro přes celé město poštěkoval a kňučel.

Z krčmy díval se oknem za nimi onen člověk, a v surové jeho tváři bylo viděti ďábelskou radost, když mu na jeho otázku, kdo by ti pocestní byli, krčmář odpověděl, že to je hrabě Březenský se svými služebníky, dokládaje, že se diví tomu psovi, co si to zpomněl, že nikdy nikomu neublížil.

»Ta bestie!« mumlal pocestný pro sebe, »málem by mne byla vyzradila.«

V.

Rána Pavlova, již při rvačce dostal, nebyla nepatrna. Když ráno matka do srubu vešla, zimnice jím drkotala, oko měl krví zalité, tvář zmodřenou a hlavu jako v ohni.

»Oh, chlapče, kdožež tě hubil!« zaúpěla matka.

»Neděste se, mámo, vždyť není tak zle; stavili jsme se v bavorské hospudce, buli tam opilí sedláci, dopálili mne — nu, ha to víte, kterak dále. Kdyby Petra nebulo, bula byste mne huž sotva živého vidíla.«

»Nesnilo se mi nadarmo, že mi zub vypádl. — Já nevím, co to s tebú je, jako na droždí jsi, jen vzhuru; kam pak tě to povede, chlapče?« naříkala matka.

»Já vím, že jsom nemúdře jednal, odpusťte mi; to víte, člověk není vždy svůj!«

»Odpusť ti Pánbuh, chlapče; já vím, že bys ty nebul takový, kdyby nebulo strejky. — Ten tě má na svědomí. — Hale hukaž mi hlavu, haby se ti podívala na tu ránu.«

»Hale, mámo, vždyť vy nemužete rány vidít, přijdú vám mrákoty.«

»I to jen hu cizího, hale hu tebe se přemužu,« jistila matka, chtíc mu hlavu odhalit.

Pavel si nedal.

»Nebuď blúdek, vždyť muším bábě povědít, kterak ti je.«

»Prosím vás, mámo, chcete-li mně něco k vuli hudělat, dojděte mi pro žbán dobré vody; hale hani živé duši se nezmiňujte, že mi co je.«

»Matičko Klatovská, kterak pak se chceš vyhojit, když bábě nepovíme!«

»Což muší bába o všom vědít? Vždyť je více múdrého lida na světě. — Raději pujdu do města k felčarovi, halespoň nebude hned povídaček po vsi,« řekl Pavel.

Matka, ač nerada, učinila mu po vuli a přikládala jen dobrou vodu na hlavu; ale ustavičně namítala, kdyby jen bába přišla, že by to všecko jinači bylo, že ona by nějakou masť dala a hned že by se rána zahojila. Pavel ale nechtěl slyšet.

Druhý den, když Petr se přišel podívat, co Pavel dělá, a tvář jeho při světle viděl, zhrozil se.

»I haby z čista jasna do chlapa! Ten tě zdělál! Vždyť máš líce jako duhu!«

Pavel si ani nezpomněl podívat se do zrcadla; když mu ale Petr tak mluvil, vzal zrcádko z okna a podíval se do něho; tak se ale ulekl a rozhněval, že zrcadlem o zem uhodil.

»Pro pána krále!« zvolal, »toť hani za týden nebudu moci mezi lidi.«

»S tutú tváří hani za tři neděle, nechceš-li, haby se tě ptáli, čí pěst tě tak pohladila.«

»Jen haby se to neroznislo, já by nerad,« bál se Pavel, mysle při těch slovech jen na Dorlu.

»Já neřeknu nic, to víš. Naši se ptali, kde jsom přišil k húrazu s rukú, hale já se vymluvil; nevědí nic. — Nosiči strejkovi nejsú od nás, esli hale strejka mlčít bude, za to stát by já nechtíl.«

Nemýlil se. Sršán nebyl člověk ten, který by hned tak byl od svého záměru upustil. Znaje, že má bratrovec tvrdou hlavu jako on sám, že mu se zlou přijít nesmí, přišel s dobrou, mluvil jak by zlata ukrajoval a jaktěživo se nebylo nic stalo, a vida Pavlovy rány, řekl:

»Kdyby jsom bul vědíl, že to přijde mezi vámi tak doopravdy, bul by jsom ti pomohl; myslil jsom hale, že si jen trošku krev zchladíte.«

Pavel mu ani neodpověděl, ani s ním mluvit nechtěl, z čehož měla matka největší radost. — Sršán si z toho nic nedělal, mysle: »Však on mi přijde!«

Na velikonoční pondělí schválně si Petr na Dorlu počkal, aby na ní vyzvěděl, zdali je tomu tak, že má drotara ráda. — Vyzkoumal to a objasniv jednání Pavlovo před Dorlou, myslil, že tak nejlépe oběma stranám pomohl.

Od Dorly běžel domu, a jakmile lžíci odložil, přímou cestou k Pavlovi; dávaje mu kytku a kraslici, pravil mu vesele: »Tu máš: jedno k obveselení srdce, druhé koleda od děvčete, keré je pro tvé oči nejkrásnější v celém světě. — To vejce je svěcené, sněz je, habys nezablúdil* na jinú cestičku, než která vede do bábiny chalpy. Rozumíš? — Nedívej se na mne, jako bys mi nevěřil, praudu svatosvatú ti povídám. — Vždycky jsom ti říkal, že tomu nebude, kterak lidé mluví; hale tys nechal si zatočit hlavu nazpátek.«

Pavel stál okamžik v radostném překvapení, ale hned mu napadla pochybná myšlenka, a odmítaje dary pravil: »Nech si je, Petře, já tobě jich přeju: hale že by je komu jinému bula dala než tobě, to mi nemluv.«

»Inu,« řekl Petr, »ona mi to tak zřejmě, jako já tobě, neřekla, hale někdy oči více povědí než hústa, ha já jí dobře rozumíl. — Jen si nech, co ti dávám, ha k tomu měj si tuten struček rozmariny, co mi dala k zasazení, já si nechám muškát! ha jakmile se s ní setkáš, pěkně jí poděkuj, však huvidíš, esli jsom ti lhal. — Kdybys jen huž jinak vyhližil! Muším já zase jít k tomu doktorovi se poptat, co dělat, habys mohl záhy vně. To je veselý člověk, ten se tě smíl, když jsom mu všecko povídal. Haž ti sejde s líce několikero

* O velikonoci rozkrájí hospodyně svěcené vejce na čtvrtky, a každý, kdo v domě, dostane po kousku, aby nezabloudili.

barev, mušíš se k němu podívat. — Každý se mne ptá, co ti je; říkám, že dostaneš nejspíše hlavnici, haby se lidé báli k tobě přijít. Józa chce tě navštívit; hale ten nevidí, ha kdyby vidíl i vědíl, neprozradí.«

»Ha Jano — huž odjel?« ptal se Pavel.

»Ne, haž pozejtří, šafář jede teky s ním, ha pan hrabě jedú do Prahy; ej, kdyby já tak s nimi mohl, vážil by si toho nevím co; hale nelze, je mnoho práce, haž dá-li Pánbůh v lítě, to mušíš hale, Pavle, se mnú.«

»I což je o to chtíl jsom do Prahy huž po dva roky, hale nikdáž nebulo tulik zbytečných peněz, co třeba na cestu, haby lze bulo i tam žít, neboť se žaludek tím nenakrmí, čím se oko napase. Mohl jsom mít ovšem hezkých pár zlatých pohromadě, co jsom marně probil v hospodě, haniž jsom jen jakú radost za to měl. Myslil jsom si nejednú ha humínil si, že nepujdu huž do hospody ha ty peníze raději střádat budu; hale to máš tak, člověk bývá sám svým škůdcem.«

»Pavle, ty mluvíš někdy jako s kazatelny, já ti dávám za praudu. — Nu, ha pročež bychom sami sobě škodili? — Nechme těch hospod, mně se dávno zprotivily; hale k vuli tobě jsom vždy zase šel, nyňčko jich mám hale zrovna dost.«

»Ha já taktéž,« dodal Pavel velmi opravdově.

»Nu tedy — kozel je vzíl — nepujdem! Budem střádat peníze ha v lítě pojecháme ku Praze. Však nás to nebude tak velmi mnoho stát; to víš, že kdo z naší vsi do Prahy přijde, dostane nocleh v hraběcím domě.«

Tu ze síně ozval se hlas Pavlovy matky, kteráž vítala Józu a dveře mu otvírala. — Pavel ležel na lavici, Petr ale procházeje se po sednici, vzal hned Józu za ruku a vedl ho dále; matka pobídla, aby si ukrojil mazance, který na stole ležel, a pak šla po svých, nechajíc chlapce samotné, kteří hned zase rozprávku začali tam, kde ji byl Józa přetrhl, a on sám jim svěřil, že mají jeti o školních prázdninách s hraběcí rodinou do Prahy: učitel, Dorla a on. »Nevím, co tomu bude bába říkat,« dodal.

Pavlem to trhlo, když se o Dorle zmínil.

»Ha co tam bude Dorla dělat?« ozval se.

»Jakžež se tak ptáš? Ji muže vše těšit, muže vidět i slyšet; spíše mohl bys mne se tak zeptat. — Ale já těšil bych se jen hudbou, zvlášť chrámovní, to by byla moje jediná rozkoš a to bych se zajisté mnohému přiučil,« řekl slepý.

Tak se bavili dále až do samého nešporu. Pavel ale málo mluvil. — Józa odcházeje domlouval mu, aby se brzy uzdravil, by mohl opět zpívat. — Petr odešel s Józou do kostela, a Pavel byl by nejraději běžel s nimi, aby viděl

zase Dorlu, s ní promluvil a se přesvědčil, zdali Petr mu pravdu povídal. Ale stud ho zdržoval.

»Co by řekla, kdyby mne takto vidíla?« mluvil sám k sobě, a rozmýšleje shledal, že pro tu pračku by se Dorla nemusela na něho ještě horšit, ale že provedl již lehkomyslnějších kousku, jichž před Dorlou zatajovati mu třeba bylo; byl by tu chvíli mnoho za to dal, kdyby si nemusel žádných výčitek v čem dělat. Hněval se sám na sebe a bylo mu do pláče. Ale co se stalo, nemohlo se již odstat. — To si však umínil, že se stane lepším, že nebude přemlouvání strýcovu víry přikládat, odříkal se ručnice i toulek a sliboval si, že bude vše dělat, čím by si mohl lásku Dorlinu získat.

Sršán viděl jít Petra s Dorlou, věděl, že Józa k Pavlovi dochází, i myslil si: »To není nic, kdyby se těm do ruky dostal, je pro mne ztracen.« I počíhal si jednoho dne na bábu, když šla na pole, a věda, že by se bába s ním ani jinak nezastavila, začal si naříkat, že má trolení (rheumatické bolesti) v údech.

»Vem tě ďas, cožež ti třeba túlat se hyn po lesích; pracuj si ve dne na poli ha v noci si odpočiň, ha nebudeš mít trolení v húdech. Však nejsi chlap mladý, ha nedáš si pokoje,« hněvala se bába, když začal stěžovat si na bolest, které vlastně ani necítil.

»Nu, máte praudu, bábo, hale je to šlakovitý zvyk, jemuž se člověk nehubrání. — Vy nemohla byste bez toho být, habyste nešukala po stavení, ha já po hranicích, každý po svém. Proto mne hale přece Pánbuh sílí, že jsom dost zdráv, ha vždycky mi chčestí přílo, že jsom chčasně všade prošil. Člověk muší být chytrý.«

»Kdybys chytrosti hužíval na něco hodného, ha ne na takové řemeslo! Já nikdáž pašovanú sul, hani plátno, hani co jiného nekúpila, je to o babku lacnější ha o dvě dražší, jak při všom lacnom zboží největší drahota bývá. Kdyby nebuli blázni ha nekupovali od vás, to by nejlíp bulo. — Ha toho chlapce, Pavla, teky k tomu vábíš, to máš na svědomí, Srno!«

»I, bábo, proto se vyspím. Já ho nevábím, žene se sám, haž mne to někdy mrzí. — Kdo ho vábil na Škaredú středu do bavorské hospody? Děvče ho tam vábilo. Kdo mu kázal, haby se tam pral do húpadu? Buli tam s Petrom — však mu pomáhal, ha oba dostali co proto. Pavel má rozbitú hlavu ha Petr ruku. — Hale to máte takovú prudkú náturu, jen to srší — ha říct si nedá. Ha Petr není lepší — nu, veselého otce veselý syn!«

»Je na pokoji, Srno, nemluv o ňom zle; Petruv otec bul veselý chlapec, hale dokonalý muž.«

»Když se pivo hustojí, čep nevyráží, to víte, bábo; však to hu těch chlapcu teky bude. Přejme jim tu radost; hať se to nyňčko hodně vybúří. Haž se

ožení, nebudú ploty přeskakovat. — Hana-Líza je děvče jak jiskra, Pavel ji má rád zrovna dost, proto teky ta rvačka bula, chtíl mu ji sedlák jeden pozlíbit. Haž budú svoji, on ji tam hyn nenechá, přivede si ji do svého. Dostane pár tisíc, mužú si živnost pořádně zřídit; pak se vyrovná každému, má k tomu dobrý rozum. Pak bude hu lidí v jinom světle, ha o hodech si, bábo, připíjem na dobrú vůli!«

»Nekřti, ešče se nenarodilo. -- Jazykem lidi odbudeš, hale svědomí nepozbudeš. — Ostatně, co mi do toho, každý za sebe odpovídat muší. — Pošli ke mně, dám ti kúsek masti, nech si natřít bolavé húdy, vem si pro pocení ha zůstaň ležít na peci.«

Po těch mrzutě pronešených slovech bába se obrátila a šla svou cestou. Srna ale ušklíbl se.

»Milá bábo,« povídal si, »kdybys ty vědíla, co já vím, ty bys bručila ešče víc. Počkej, Dorla, podivíš se, haž ti bude bába povídat o Pavlovi. Ha, Pavle, ty se podivíš, kterak tě přijmú — však já tě přece dostanu na svú stranu ha mne budeš poslúchat!« Zalusknul si prsty a šel také po svých.

Když se bába s pole vrátila, natrefila Jelenku; Dorla seděla u okna a vyšívala, Józa měl po stole rozloženou klaviaturu ze starého klavíru, kterou spravoval. Jelenka měla svoji práci v klíně ležet. Ačkoliv mnohdykrát do rukou Józovi se již dívala, nemohla se nikdy dosti vynadiviti jeho šikovnosti, kterak on nožíčkem obratně zacházet umí a kterak ví, kam který kolík, která klapka patří. Vždy mu s podivením přihlížela do rukou a myslila, že by nedovedla zdravým svým zrakem nástroj rozebrati a zase do pořádku uvésti, jako ten nevidomý to dělá.

Bába pozdravila slečnu, ohlédla se na stul, a nevidouc tam chléb, hned Dorlu kárala, kterak to hosta vítá.

»Dorla mi hned chtěla přinést chléb, pomazánku a k tomu i med, ona ví, že mi vždy u vás chutná; ale dnes jsem sama nechtěla. Jako by se stalo, bábo!«

»I copak, tuto být nemá, haby host odešil ze sence ha nepožil hu mne hani sústo chleba.«

A nedbajíc na nic, vyndala ze sudně v bílém šatu zaobalený chléb, položila jej na stůl, a slečinka si musila ukrojit.

»To již naše matka od svých starých zpusobu ani za mák neupustí, musite mít s ní strpení, milostslečno!« řekl Józa, když šla bába ještě pro med a pomazánku.

»Nemysletež, milý Józo, že by mi zpusob vaší matky odporný byl, myslím jen, že by se to k vuli mně stávat nemuselo, nebo jsem u vás jako doma.«

»Ale přece ne domácí; a to už tak v obyčeji podati chléb, ať přijde host častý aneb zřídka vídaný; i když děti přijdou, podá jim matka skývku chleba.«

»Který hospodář zavírá před hostem dvéře, hani chléb se solí mu nepodá, tomu Pánbuh Božího daru nepožehnává,« řekla bába, zaslechnouc poslední slova Józova.

»Odpusťte mi tedy, bábo, to se již nikdy zdráhat nebudu nechat si od vás posloužit,« řekla slečna a vstavši, pomazala si chléb máslem a pokapala medem.

»Dobrý je jak jikry, hani pan farář lepší nemajú,« chválila bába med svých včeliček. Pak šla do komory, a přinesši malou obvázanou baničku, postavila ji na pícku řkouc: »Musím si ji dát na oči, haby nezapomněla.«

»Komu pak to chystáte masť, bábo?« ptala se Dorla.

»I Srnovi; má prej trolení v húdech!«

»Kterému Srnovi — mladému či starému?« zoptal se Józa a Dorle zarazil se dech.

»Cože by huž mladý měl trolení v húdech! Starý mi vbíhl do cesty. — Mladý má prý rozbitú hlavu, bil se v bavorské hospůdce, ha Petr mu pomáhal. — Čistí jsú to chlapci, ha ten Petr mlčí jako pína, hani se nepochlubí! Však ty, Józo, teky jsi neřekl praudu,« bába ostře prohodila.

»Tudy na to,« myslila si Dorla, vzpomenouc na Petrova slova a raněnou ruku; ale mlčela.

Józa ale trochu se pousmál, řka: »Já sám pravdu — je-li pravda, co Sršán říká — nevěděl. Věděl jsem jen, že má Pavel hlavu obvázanou, a Petr řekl, že byl v městě u doktora a že Pavel snad hlavnici dostane. — Ze všeho patrno, že nechtějí chlapci, aby se to rozneslo, a dost ošklivé je to od Pavlova strejce, že je roznáší. Pomyslete, matko, že jsou mladí.«

»Nu, nejsú tak mladí, haby neměli z takových věcí rozum. Pavlovi bude o žních devatenáct let. — Buly toho roku, když se narodil, velká horka ha žně počíly časněji, okolo svaté Markyty. Matka jeho bula v poli ha tam mne k ní volali — hyn tam na jich poli se Pavlík narodil. — Povídal tehdáž nebožtík jeho dědek, když jsme šli od křtu: ‚Bude z tebe, chlapče, myslivec, narodil jsi se na znamení střelce ha v širom poli.‘ — ‚Jen haby nebul z něho tulák,‘ řekl druhý kmotr. — ‚Bude, co Pánbuh dá, hale některý člověk přinese si svůj stav i povahu s sebú na svět, ha v tom ho nikdo nepřevrátí,‘ řekl starý jeho dědek ha snad měl praudu, neboť s tím chlapcom nelze vládnút, hani v peřince neposlechl. Petr narodil se o selském posvícení (o Havle), tehdáž bul otec jeho rychtářom, bude tomu dvaadvacet let, ha

to mu o křtinách dudák přišil pod okno zahrát, ha rychtář měl takovú radost, že mu dal za tu poctu tvrdý tolár ha velikú výsluhu. Kmotry povídaly: ,To bude veselý chlapec!' Ha bul jaktěživ hodný chlapec, veselý, hale tuhle pár let světačí; škoda je ho. Starej Sršán svádí Pavla, ha Petra teky svede; měl by toho družství s nimi nechat.«

»Petr je dost múdrý, ten se nedá od Sršána svést, ha Pavel, věřte mi, mámo, není tak zlý, kterak se domýšlíte,« řekl Józa a začal vychvalovat Pavlovy dobré vlastnosti, připomínal i to, že nejednou život svuj pro jiné obětoval; připomenul, kterak Horákové nejen chlapce, ale i krávu zachránil, kterak chodil s dudami, aby dudáková nouzi neměla, a povídal i o ostatním, s čímž by se Pavel nikdy nebyl pochlubil Józovi, kdyby to byl Petr neprozradil.

»Vždyť bez chyby nejsme žáden, mámo,« doložil.

»Nu, nu, vždyť já ho nezavrhuju, Bože chraň; hale když je na jedné straně hodný, proč ne na druhé, proč se ostúzí s takovými daremnostmi — pytlačí —«

»Snad tomu není tak?« přetrhla slečna bábě řeč.

»Nu, vlastně jsom to neměla před slečenkú povídat; hale huž se stálo. Praudu nemužu zaručit, chodí-li s ručnicí či nechodí — povídá se. Nu, ono to bývávalo, že si z toho některý svědomí nedělal zajíce zastřelit, sníst ho neb prodat. Teky dělala ta zvěř škodu na polích, ha sedláci měli zlost ha neměli pytlačení za zlé. Hale co jsú tady pan hrabě, je to všecko jinakší. Pan hrabě nedajú škodu dělat od zvěře, ha když jsú hony, dostaneme darem zajícu dost na pochútku. Když to kolem ha kolem vezmem, bulo to daremné, krádež je krádež, hať vezme pánu nebo žebráku, jak pan farář říká. — Esli si chce Pavel pár krejcaru pro sebe vydělat, měl by na poctivý zpusob si je vydělat, ha ne tak.«

»Vždyť není ani hlasu, že by kde jakou zvěřinu prodával,« řekl Józa.

»On ji odvádí zase myslivci, bratr o tom ví,« řekla Jelenka, chtíc ho schválně omluvit.

»To je jiná!« zvolala bába s podivením; »hale proč pak ten chlapec nepromluví ha nechá se lát?«

Slečna pokrčila ramenoma, Dorla zdvihla od šití, na něž ustavičně byla hleděla, oči k slečně s výrazem vděčnosti, ale mlčela.

Józa ale začal si mnout ruce a tleskna si do dlaní, pravil radostně: »Vidíte, mámo, že není tak zlý chlapec; však ono to všecko asi není pravda, co o něm ten nanicovatý chlap Sršán roztrušuje. A ta bitka — kdo ví, proč byla; Pavel je prudký; snad ho některý z chlapů urazil.«

»Chtěl prý mu jeden políbit jeho nevěstu.«

»Nevěstu?« ptali se Józa i slečna s podivením; Dorla ale zbledla jak stěna.

»Snad ta příbuzná Michlova — netrefím jí nikdáž na jméno.«

»Hanu=Lízu myslíte, mámo?« řekl Józa. »Toť asi jen žert; on si Pavel rád s děvčaty zažertuje.«

»Povídal Srna, že ji má Pavel rád až dost, že s ní dostane peníze, že si živ=nost hezky bude moct zřídit, ha že snad z něho bude pak hodný hospodář. Tak mi prál starý; vezmite si z toho, co chcete — já prodávám, kterak jsom kúpila.«

»Já si z toho nevezmu nic, je to všecko vymyšlená lež,« pravil Józa. »Já věřím Petrovi, ten ho nejlíp zná, a kdyby to bylo tak jisté, věděl by o tom on nejdřív; vždyť jsou jedna ruka.«

»Nedurdi se tak, chlapče, proto; hať si vezme tu — kterak že jí říkají? — no hať si jí říkají třeba Markyta — tu hanebo jinú — Pánbuh mu dej chčestí, my s ním žít nebudem, bychom se o to tak starali. — Právě mi napádlo, že muším dojít k Markytině Haničce.«

»Byla jsem u ní, je již líp, snad dá Bůh, že neumře.«

»Inu, slečenko, to nemuže nikdo říct, hale zdá se, že se pozdravuje. Bulo to k zubum. — No esli si přijdú pro masť, tamto stojí; dej ji, Dorla. Já se záhy vrátím, kdyby se někdo po mně ptal. S Pánembohem.« — Dopově=děvši, vzala přes se plenu a šla ze dveří, netušíc, jakou bolest Dorle zpuso=bila, jejíž bledost jí velikých starostí nadělala.

»Nanicovatý chlap, ten Sršán,« pravil Józa. »Já mu nikdáž nepřál; když mluví, jako by pilou řezal. To je všecko lež, já to vím, pouhá lež — Pavel na to děvče nemyslí.«

Tu se vyvinul ze stísněných prsou Dorliných hluboký vzdech a z očí vyhrnuly se jí slze. Slečna ji uchopila za ruku a důvěrně na ni pohlédnouc, položila prst na ústa. Pak se k Józovi obrátila, řkouc mu, aby Pavlovi do=mluvil poradit se s lékařem, když je raněn.

»I milostslečno, to si naši chlapci trochu hlavy rozbití nevšimnou. Poví=dal mi Petr, že byl u doktora v městě, že se s ním poradil, a Pavel již co nevidět půjde zase do práce.«

»Nuž, potom ať se hájí sám proti zlým jazykům, a doufám, že se i všecko ostatní vyrovná,« řekla slečna, tisknouc Dorle ruku, načež obrátila řeč na Jana a Miču, a Józa vypravoval, kterak se Manka bojí, aby se muži příliš doma nezalíbilo a mu nenapadlo domů se pak odstěhovati.

Rozprávěli chvíli, pak slečna odešla. Dorla šla ji vyprovodit.

»Proč pak jsi se tak rozplakala, Dorlo?« ptala se Jelenka, když byly v sadě, kde je nikdo slyšeti nemohl.

»Kterak nemám plakat, když mám srdce plno žalu. Nic mne na světě netěší, hani ta práce, hani zpěv, hani hrátky, hani ta muzika; když chci zpívat, pustím se do pláče. — Jen na něho si myslím, kudy chodím, ha když se modlím, prosím Pánaboha jen za něho. Vždyť se mi srdce lítostí rozpučit může, když ho lidé tak pomlúvajú.«

»Ale jak mužeš věřit a dbát na to, když ho máš ráda? Věř jen srdci svému!«

»Oh, slečinko, to o něm nepochybuje nikdáž, to mi šeptá, že mne má rád; hale věřte, když se všech stran slyšíte jinak. Šak jste samy slyšíly bábu!«

»Ona opakovala po jiných, co sama nevěří.«

»Nevěří? Kdopak ví, esli nevěří; ona má teky na Pavla trochu s vrchu — že prý nemá do sebe nic libného, že je hrubý — ha nevím, co vše — haž mi to je na ni líto.«

»Ale bábiny oči nejsou tvoje, pomysli; a když se bába přesvědčí, že je hodný člověk, zajisté bude i ona ho ráda mít.«

»Hale chodit k nám mu přece nedovolí,« smutně odtušila Dorla.

»A proč by nedovolila?«

»Protože má zlú pověst.«

»Tu pověst může napravit pořádným živobytím.«

»Ovšem, hale přece by o tom povídali. Bába by radši, haby jsom Petra chtíla. Manka mi to řekla; je z hodné rodiny ha sedlákův syn.«

»Což je sedlákuv syn něco lepšího než chalupníkuv?« ptala se Jelenka.

»To tak myslí se, že je chalupníkuv syn méně než sedlákuv syn, protože má ten víc jmění. Pavel si hale z toho málo dělal, ha všickni se ho báli, i pyšný Ondra. — To se mi hu něho líbí, že on se nikoho nebojí. — Hale což je platno, bába by přece chtíla, haby já šla za jiného, zdál by se jí snad chudý proti Petrovi.«

»Vždyť je mladý, muže si ještě dost peněz vydělat a pak si tě muže vzít.«

»Ba právě, já by na něho čekala třebas deset let ha víc, ha kdyby mi jiný panství dával, ha on řekl: ‚Dorla, já tě mám rád, hale nemám hani došek svůj!' přece by jsom řekla: ‚Já půjdu s tebú!'«

»To jsi mi nepověděla, že ho máš tak tuze ráda,« řekla slečna, vezmouc ji za ruku.

»Oh, slečinko, to já hani nehumím povědit, kterak ho mám ráda! — Já se jen tak dělám, jako by mi na ňom pranic nezáleželo.«

»A proč to?«

»Proč? Kterakpak mám hukázat, že ho mám ráda, když nevím, esli on mne má rád? Co by si o mně pomyslil, ha co by mi bába řekla, kdyby to

na mně poznála? Že jsem bláznová; ha všickni lidé by se mi vysmíli. Mušela by jsom studem zajít.«

»Ale Petr ti svěřil, že Pavel taktéž se trápí pro tebe?«

»Řekl to ha já mu věřila, ha kdyby si bula nemušela myslit na jeho nemoc, bula by jsom všecka chčastná bývala; hale tu vidíte, kterak to je. — Oh, Bože, co pak jsom provinila, že takové trápení na mne jsi poslál!« vzdychla si Dorla a dala se znovu do pláče.

»Což je láska trápení?«

»Oh, to vy nevíte o tom, slečinko, vy máte na světě nejraději svou panímámu ha pana bratra.«

»Vždyť on není můj bratr,« řekla Jelenka a začervenala se.

»Inu je to přece jako bratr, ha to není taková láska. — Já mám Józu ráda haž dost i bábu, i vás slečinko, ha přece Pavla nade všecko, on je mi nejmilejší, nejkrásnější, nejhodnější, ha jen s ním přeju si živa být! — Vám je to všecko jedno, slečinko, esli má pan hrabě mimo vás jinú ešče radši, ha kdyby si přivedl mladú paní, měla byste ji ráda jako sestru; hale já by se hutrápila, kdyby si Pavel tu Němkyni sem přivedl.«

Jelenka mlčela.

»Oh, ta Němkyně!« vzdychla si po chvíli Dorla, »ona muší být krásná, když se mu líbí, ha přece je pro mne strašidlo, bojím se jí. — Když se s Pavlom setkat máme, nevím, co by za to dala promluvit s ním slovíčko, srdce mi k němu letí; hale tu mi ona napadne, ha jakoby mne ledem obkládl, odvrátím oči ha jdu mimo. — Ha když on se pyšně obrátí, když si zpívá, tu mi srdce v těle pláče. Bojím se na něho se podívat, haby nepoznal, kterak ho mám ráda, ha přece by jsom ráda, haby to vědíl!«

»A kdyby ti řekl, že tě má rád, pak bys mu úplně věřila?« ptala se Jelenka.

»Kterak nevěřit? Esli poví: ‚Mám tě rád!‘ bude prauda; on by mi nevhrdlúhal!« řekla Dorla s jistotou.

»Zapuď tedy ty trapné myšlenky; modli se, věř, doufej, snad se stane, kterak si přeješ.«

»Já nikdy neprosím Pánaboha, haby mi ho dal, vymodlený muž nebývá požehnaný; bába říká, kdo chce na Bohu něco mermomocí vynutit, že sám trest na sebe huvaluje. Jedna měla hu nás teky muže vymodleného. Dvakrát byla na Hurce (u Klatov) na púti, ha vždy po kolenú do vrchu lízla, ha div že Pánubohu paty nehukúsala, jak se modlila, haby toho, kterého ráda měla, dostála. — Dostála ho; hale dobře spolu živi nebuli. — On ji to vyčtal každú chvíli, že si ho vymodlila. Pánbuh ji potrestal. — Já

jen Pánaboha prosím o to, haby Pavla huchránil ode všeho zlého ha mému trápení nějak hulehčil,« vzdychlo si děvče.

»Vždyť ono ti bude ulehčeno, jen doufej!« těšila ji slečna a obejmouc ji, utřela sama uslzený její obličej.

Ze dvorka se ozval bábin hlas; děvčata se rozešla. Dorla běžela ke studni, aby smyla stopu slzí, a Jelenka vešla malýma dvířkama do panské zahrady. — V zamyšlení kráčela k zámku.

»Že bych si z toho nic nedělala, kdyby jinou radši měl — kdyby jinou sem přivedl, že bych ji milovala jako sestru?« šeptala si polohlasitě, zastavíc se před zámkem. — Var ji oblil, úzkostlivost jevila se v její tváři. — »Pryč, mraky černé, pryč! Vy nesmíte slunce moje zastiňovat!« řekla si odhodlaně a máchnuvši bílým šátkem okolo čela, jako by rozplašiti chtěla hejno hrajících jí nad hlavou komárů, vyběhla po schodech na balkon, na nějž právě hraběnka ze salonu vcházela, a prudce do náručí se jí vrhla.

»Co tě žene?« tázala se paní s podivením.

»Touha mne pojala po milém srdci,« odpověděla Jelenka, a oddechnuvši si, ukryla planoucí tvář na hraběnčiných prsou.

VI.

Tu samu dobu, když Jelenka s Dorlou v sadě mluvila, vcházel do Sršánovy chalupy muž, jehož jsme viděli v krčmě, když hrabě odjížděl, a na něhož se Bello tak rozzlobil, že ho ani upokojit nemohli. Kulhal; nicméně však byl chod jeho dosti rychlý. — Sršán se trochu zarazil, vida ho, ale ukrývaje to před ním i před ženou, uvítal ho zdvořile a hned kázal ženě, aby dala přinésti pivo a hostu něčím posloužila. — Žena odešla, myslíc, že to musí být vzácný host, neboť byl Sršán skoupý a nerad koho pohostil. Muži zůstali samotni.

»No, kterak je, daří se?« ptal se cizí, a bylo hned slyšeti, že češtinu špatně vyslovuje a hrubou němčinou proplétá.

»Ešče ti nemohu dát žádné naděje; člověk musí na něho chytře.«

»Ale nemáme k tomu mnoho času, až se vrátí hrabě, bude to ještě tíže. — Řekl's mu přece všecko, a jakou odměnu dostane? Polovic z toho co odvedem, a deset tvrdých tolarů.«

»Ha deset mně, když se to zdaří, ha deset, když otrávím psa, ha pak ty výdělky mimotní; no — vždyť jsom já spokojen«.

»Jen abych ale já byl také spokojen; to víš, jaká práce, taková pláce.«

»Spokojen se mnú budeš, hale tak rychle, jak si myslíš, to nejde s tím chlapcom; má svú hlavu, ha s penězi ho člověk neomámí, to víš, mladý člověk cenu jejich ešče tak nezná jako my starší, kteří víme huž, že se penězi všecko spraví. — Esli ho jinak nedostanu, tak ne.«

»Ne? — Vždyť jsme se přece domluvili a dobře si rozuměli. — Vždyť máš zlost na hraběte, rád bys pomstil se mu, ha řekl jsi mi, že tvuj bratrovec smýšlí jako ty?«

»Mne připravil o výdělek, rád by jsom se mu za to odslúžil, — beztoho z našeho tuku tyjú, — proč bychom se jednú tedy do jejich komory nepodívali ha si nevzíli, čeho se nám nedostává ha čeho oni mají přebytek? — Hale ten chlapec není tak múdrý, k tomu on se nepodá — tomu se muší jiná líčka nastrojit, ha podaří-li se, pak ti třebas hraběte dovede zabit, hale okrást ne, byť jsi mu i polovic výdělku ha dvacet tolarů sliboval.«

»Však my ho nepotřebujem při tom, ža budem ovce vyvádět, jen ať při hlídce nechodí v tu stranu, kudy chceme do ovčína, dokud nebudou ovce venku, a —«

Přišla žena s pivem a chlebem a řeč mu přetrhla. — Když na pokynutí mužovo zase odešla, nedokončil již host, co chtěl říci.

Srna po krátkém rozmýšlení řekl mu: »Nechť je, jak chce, na mne se spolehni, bul by čert v tom, haby se nám nepodařilo. — Esli si chlapec říci nedá, zkusíme to sami. — Na prvního máje bude v zámku slavnost, den slečnina narození, ha to bývá chasa nahoře ha tancuje. Humí on jim húst, haby pak tancovali, kterak chce. Rozpočtal jsom, že právě na ten den hlídka na Pavla připadne. — Tancujú vždy ve velké síni, co je vidět ze vsi ty velké skleněné dveře ha od nich schody od zahrady, tam to všecko bývá. — Ovčín je nazad ve dvoře, tam nebude živé duše, vedle vrat jsú všade křoviny, mužete se tam skrýt, ha když hlídka obejde, než se zase k ovčínu vrátí, máte ovce za rybníkem. Bul by čert v tom, haby se nešel podívat. Já si ho vezmu na starost.«

»No, tedy dobře, já se na tebe spoléhám, a když se podaří, budeš mít dobré výdělky. My nejsme špinavci, kdo nám poslouží, tomu dobře platíme, o pár tolaru sem nebo tam, hádat se nebudem. Ty pašuješ od nás, my od vás.«

»S tím rozdílem,« řekl Srna s opovržením, »že já hu vás zboží za peníze kupuju, ha vy hu nás dobytek ha zvěř po lesích za pět prstů kupujete.«

»Někdy, brachu, dost draho,« ušklíbl se zloděj, přihnuv si ze džbánku. »Tu vidíš moji nohu.«

»Co vás teky tenkrát čert pokúšel — mohli jste si pomyslit, že si na tovaryši ha drotaru mnoho nevezmete.«

»Právě nám bylo peněz třeba; že to není řemeslník, to jsme hned viděli. — Když začal tolary blýskat, mysleli jsme, že bude dobrý výdělek. Zabít kterého, to nebyl náš úmysl. Myslili jsme, že drotar, když bude vědět, že tu o jeho kuži nejde, nebude se bránit; ale on hlupák bránil hraběte jako sám sebe. Dopálili jsme se konečně, šlo tu o život; věru, když si na tu šarvátku zpomenu, co jsem tenkrát zkusil, a potom ještě zavření — tu bych se rád více pomstil! Hleď jen, ať se podaří prozatím to, nezapomeň na psa. Potvora psovská, jakou má paměť; onehdy by mne byl málem vyzradil! — Že mne v bavorské hospudce každý den k večeru najdeš, to víš, tam mně dáš vědět. Ale chraň se Michla — on je poctivý — zloděje by nepřechovával.«

»Hm, ja ho znám; on je poctivý hlupák, nešel by sám srnce zastřelit do panského, haní na dříví; hale když mu to jiný přinese, kúpí to přece! On by nechtíl s námi držet, hale přece by nás nevyzradil,« řekl Srna.

»No, tedy jsme srozuměni?«

»Jsme, hale víš kterak to bývá, kdyby mušelo několik tolárku někde prasknút! — Ha kdyby ten chlapec dostal do ruky stříbro, snad že by mu oči přece zaslepilo. — Kámen zlato probuje ha zlato lidi, hale stříbro to teky dokáže. Nějaký závdavek?«

Druhý se trochu rozmýšlel, pak ale vytáhl z opasku váček, vyndal deset tolaru, a dal je Srnovi. »Tu máš závdavek, ale pamatuj, co's slíbil, sice bude s tebou běd, já nerad zapomínám.«

Pašer vyprovodil zloděje přede dvéře, a ten šel, dávaje ženě Srnově, která mezi dveřmi stála, »Adies!«

»Prosím tě, co je to zač?« ptala se žena, když odešel. »Přinesu mu chleba, řekne: ‚Tanke šén!' Je to slovo, říct za boží dar ‚Tanke šén?' ha místo ‚S Pánembohem' ‚Hadies?' — Ten je hasi něco hodného.«

»Tys hlúpá, nevíš, jaký jsú ve světě zpusoby, nebula's jaktěživa za humny. To je člověk prošlý světom ha mluví tak, jak způsob žádá.«

»Vždyť je Pánbuh pánem nad celým světom ha všade ho mají lidé chválit; kdo se Pánaboha stydí, toho Pánbúh nevidí!«

»I mlč mi s tvými pranostikami, sebrala's to zase na kázáni, vet? Co zde ten farář je, beztoho všecky jste jako posedlé. Co on káže, to je všecko pěkné! Však kdyby bul ošklivý chlap, neposlúchaly byste ho tak rády. Pročpak jste nebožtíka neměly rády? Že bul starý, brumlavý člověk, vete? To jste z kázání hutíkaly ha vždycky vám dlúho trválo?«

»Mlč, ty darebná hubo, ty všecko na zlé obraciš, — o každém jen zle. Že jsme ho neměly rády, to není žádná prauda; nehumil hale tak kázat jako tuten, protože bul starý, vetchý člověk. Tuten všecko dutklivě vykládá ha

svědomí rozebere; ha kdyby tys šel na kázání, však bys jinačí bul ha se poznál.«

»Já se znám, pan farář nebude mne hučit znát, co jsom, to jsom, jiný nebudu. Ha ty, hlúpá osobo, chceš-li mít se mnú pokoj, drž za zuby, ha koho já si poctím, toho mi nehaň, rozumíš? — Znáš mne!«

»Vždyť je dobře, ono přece jednú k tomu dojde, že se poznáš. Co se toho tvého hosta týká, poctím ho, když ti na ňom záleží, hale přece si budu myslit, že ho Pánbuh nehudělal nadarmo kulhavým ha ryšavým.« S těmi slovy vyšla Srnová ven, aby nebylo zle.

»Proklatý jazyk, muší mít poslední slovo. Co si to zpomíná na stará kolena chtít mně kázat, káždú chvíli mi Pánaboha vykládá na talíř, haby jsom nechal pašování ha kdesi cosi. — Vidíme, vidíme, kterak se jí to najednú znelíbilo, že si hledím jiného výdělku než ostatní; hale to jí ten farář nejspíš namluvil, nebo ji Pavlova matka dostala do prádla, to je teky taková hlúpá hus, která myslí, že je našinec na světě jen proto, haby se nuzoval, ha ešče Pánubohu za to poděkoval, že dal jinému peníze ha jemu prázný pytel nechal. — Muším já je zase zastrašit ha mé ženě páteře natřít, haby daly pokoj ha nepletly se mi do cesty,« zlobil se Srna. — Pak vytáhl zpod lože dubovou truhlici, a vyndavaje si na provázku okolo hrdla zavěšený klíček, pokračoval v samomluvě dále:

»Jen kdyby jsom Petra mohl nějak od Pavla dostat, ten chlap mi ešče všecko pokazí! Tak jsom si toho chlapce vedl, že mi přece vždycky bul po vuli ha při mně držíl, hale nyňčko je káždú chvíli jiný, ha kdyby jsom ho bul na to dívčí nepoštvál, huž by buli vjedno ha on na jich straně. Proklaté ženské — ony by z chlapcu baby nadělaly. — To se nesmí stát, haby si Pavel Dorlu vzíl. — O to se postarám. — Povídala mi dcera, že Dorla hustavičně churaví, že neví bába, co je jí; hm, já vím, ja by jsom bábě povědíl, že má Pavla ráda, haby se hodně zlobila; hale mohlo by se to pokazit ha Pavel se to dovedít, ha to nesmí být. — Teky prý pojedú do Prahy — nu dobře — to mi přišlo vhod! — No, Pavlíku, však ty přece budeš slúžit mně, vezmeš si, kterú já budu chtít, ha tvoje chalpa bude přece jednú má.«

Srna obrátil se do okna, zdali se nikdo na něho nedívá, naslouchal, zdali nikdo nejde, pak odemkl rychle truhlici, odhrnul něco šatu, co navrchu leželo, a od samého spodu vytáhna kožený plný měšec, vsypal k ostatním penězům i deset tolarů, jež byl závdavkem dostal.

»Tak, tolárky moje, — přibylo vás; ej, kdyby vás tak často přibývalo! Srna vysmíl by se všom! Hale dá Pánbuh, že to se stane; ešče rok, ha lusknu jim pod nos! — K čemu Pavlovi tulik peněz, nehumí s nimi zacházet, slíbim

mu zatím!« Tak šeptaje si, zavázal měšec, strčil naspod, truhlici rychle pod lože schoval, a klíček opět na hrdlo si zavěsiv, šel k Pavlovi.

Chalupy jejich nebyly daleko od sebe. Na dvorku potkal se s Petrem, který jda s pole, byl se u Pavla zastavil. — Pavel naříkal si, doma déle že nevydrží, že by se mu žíly zkrátily, že pujde do práce. Petr mu to vymlouval, že je mu na líci ještě vidět, jakou nemoc vlastně měl, aby nechodil za dne, jen s večerem, navrhl mu, že si pro něho přijde a že vyběhnou trochu za ves, a při tom prozatím zůstalo.

Úlisně pozdravil Srna Petra, ale ten sotva mu poděkoval. »Kdyby jsom tě radš nevidil,« myslil si, a Srna v duchu si pravil: »Kdyby jsom tě mohl hutopit!« — Matka Pavlova nebyla právě doma a to mu bylo vhod. »No, chlapče, ty ešče dyma dřepíš? To je hanba, děláš se chlap — ha jsi jako kobližná žena!«

»Nebudu si dělat ostudu, haby jsom šil mezi lidi s takovými licáty!« řekl Pavel rozmrzen.

»Nevídáno — snad si budeš z lidí co dělat, co je ti do koho? — Bili jsú se múdřejší chlapi než ty jsi, ha rány si odnísli, proč bys ty se za to stydil? Vždyť jsi se bil s Frídlem proto, že chtíl Hanu-Lízu líbat ha že ti nadal pašeráků, který pak chlap dá si nadávat?«

»Vlastně bul by jsom radš jiného spral; že mi ten do rány přišil, dostal on. Hale praudu měl.«

»Ty myslíš tedá, že majú lidé praudu, když ti nadajú?«

»Praudu majú ovšem, jenže ji člověk nerad slyší — to víte. Hale jsú doby, kde mne dost mrzí, že jsom vás poslechl ha svoji hlavu.«

»Chceš se dát tedy na pokání?« ušklíbl se Srna. »Máš dobře. — Je to psotný život, jaký já mám ha tvuj otec vedl; malé výdělky při ňom, husta vičné nebezpečenství, ha nyňčko ešče lidské huby. Jindá halespoň nás měli za poctivé lidi, kteří se živí, jak mužú; nyňčko se chce každý hraběti ha faráři zavděčit ha nechce s námi mít. — Tys bul přece ešče múdrý chlapec; hale huž tě teky do svých bot obouli. — No dělej, kterak chceš, já ti domlúvat nebudu, habys na mne nenaříkal; hale já myslil s tebú dobře. — Nechtíl jsom, haby si celý den se mozoloval na poli ha pro vrchnosti za pár grošu se dřil. Chtíl jsom, když huž muší člověk se dřít, habys měl trocha svobodnější živobytí, při ňomž bys mohl síly svoji ha chytrosti lépe hužit než tu, kdes celý den zapřihnut jako vul. — Kterak chceš; seď tedy dyma, ha pracuj — ha ožeň se. Hana-Líza —«

»Mlčte, strejko, prosím vás, já vím, co chcete říct; řeknu vám hale tulik, že je mi ošklivo, když o ní slyším.«

»Inu, přijdú divné nápady, to je prauda, co se člověku jednú zalíbí, podruhé se mu zoškliví; hale hezká holka je, dostane přece pár tisíc ha má tě ráda, to já vím. — Vím hale teky, že ty máš Dorlu rád; já by ti ji přál od srdce, je to krásná dívčí, hale co je ti platno, když se teky jiným líbí.«

»Bodejť se nelíbila, když je krásná,« řekl Pavel. »Krása očím pastva.«

»Prauda; hale ne každý spokojí se oči napást, ono i srdce zatúží po kráse její. — Nu, komu se dostála, ten muže říct o chčestí; hale druhý hubožák muší hústa hutřít ha jít s dary. — Lituju tě, chlapče!«

»Nemáte proč,« odsekl Pavel.

»Nezapírej, já vím, co tě hněte, ha bolí mne to, vždyť jsom bratr tvého nebožtíka otce, jsme z jedné krve; kterak by mně to bulo jednostejné, když vidím, že jsi nechčastný? Dost jsom ti to vymlúval, po dobrom i po zlom, hale co platno, láska je nemoc, ha zdraví se nechce, ha kdyby na bíledni bulo, že je to zkáza. — Tak i hu tebe. — Hale nezustane vždy tajno, co se nyňčko hutajuje, i ty prohlídneš ha dáš mi za praudu. Já jsom sprostý chlap, hale nechtíl by jsom hani za svět být hraběcí zástěrkú jako ti hlúpí chlapi.«

»Strejko, pro všecko na světě vás prosím, nedopalujte mne zase, já nestojím za sebe, já nenechám tomu dívčí hubližovat! Ona není, kterak pravíte!«

»Když není, není, já ti tím nehudělám svú řečí. Já ti hale tulik řku, že je tomu tak. — Podívej se na dívčí, kterak vyhlíží: jindy jako z pivoňky, nyňčko všecka ztracena, bába prý jí nemuže huž pomoct. Hm — tedy někdy i bábu múdrost opustí. — Muší prý Dorla do Prahy se poradít s doktory.«

Pavel se chytl za hlavu a zuby do pysku zatínal, až mu krev tekla; ale mlčel.

»No, tam se huzdraví, přijde dymu jako květ ha vdá se za mladého, hlúpého muže, který bude rád, když dostane hezkú ženu ha dobrú službu. — Z domácího chlapce nemohl by si hrabě blázna dělat, to by se roznislo. Vidíli by lidé, že je jako jiný, jenže prohnanější. — Snad by Dorla tebe ráda měla, kdyby jeho nebulo; hale pán nosí hu bot ostruhy ha chuděra palce, — velký to rozdíl! — Dívčí je chytrá, líbil se jí pán; pěkný je, humí libně rozprávět, tys nehučený, hlúpý, neohrabaný chlapec, nehumíš takému dívčí, jako Dorla, která se slečnú zachází, ružičky sázet. Hubohá Dorla — nerozumíla si přece! Jak dlúho bude se hraběti líbit? Dokda se mu nezalíbí krásnější; pak ji nechá, hať se trápí nebo ne. — Já to znám! Škoda jí, ty bysi bul s ní chčastný býval.«

Pavel seděl na lavici jako přimražen; brzy chtěl utéci, brzy na strýce se vrhnouti, a nemohl se s místa hnouti. Ani jedinému slovu nechtěl věřit, a přece bylo každé jako kapka oleje do ohně padající.

»Konečně,« rozprávěl Srna se zlomyslnou potutelností dále, »kdož pak ví, esli by si přece tebe radš nevzila než toho hlúpého drotara? — Snad ti přinísl Petr vzkázaníčko? — On by ti teky dopřil, co sám by nechtíl. — No, — když má člověk osobu rád, odpustí jí všecko. — Dobré živobytí by tě neminulo, mohl bys i do lesa chodit, hrabě by ti přál.«

Pavel zasípal, vyskočil s lavice a zuřivě zatna prsty do Srnových prsou, zatřásl jím jako hruškou.

»Chlapče, nezapomínej, že před tebú stojí otcuv bratr ha že mám k tobě právo. Nerozumný, který jsi, jdi ha zatřísni tím, který tě okradl o lásku děvčete; na tom pomsti sebe i ji. Co si chceš na mně vymstit? na mně, který jsom ti oči otevřil? Máš mi poděkovat,« řekl Srna chladně, odtrhna Pavlovy ruce.

»Za to, že mi duši otravujete, — oh, vy jste horší než ďábel!« zaúpěl Pavel, vrhna sebou na židlici. — »Pomstit se?« opakoval po chvíli.

»To já by hudělal, já by mu škodil, kde by jsom jen mohl, pomohl by jsom jiným, kteří by ho jako já nenávidíli; nic já by nešetřil, což jeho jest. — Jako trest boží by já se mu pověsil na paty, zchromil by jsom ho ha pak by jsom huplách1 za hranice. — Vím místo, kde by mne rádi vidíli, kde by jsom živ bul jako pán, po lesích by jsom honil, haniž se mušel bát myslivce, ha na penězích by nechybilo.«

Neviděl Srna, poněvadž se udělala v sednici pomalu tma, kterak se při jeho posledních slovech tvář Pavlova víc a víc mírnila a dech pokojnějším stával, proto se náramně zalekl, když mu Pavel s docela změněným hlasem a chladně ukazuje při tom na dvéře, řekl: »Jdi, ďáble, ha nesmraď mi tu!«

Vztekle vyskočil a byl by se do Pavla dal; ale zpomena na svuj úkol, přemohl se.

»I to ti odpúštím; vždyť nevíš, co činíš. Přijde den, kde se přesvědčíš, zdali jsom ti praudu mluvil; ha pak si návrh muj rozmysliš,« řekl a zaslechna na záspí kroky, bez pozdravení odešel.

»Přesvědčím se, hale návrhu tvého, jemuž jsem rozumíl, nehuposlechnu, kdybys i praudu bul mluvil,« pravil Pavel sám sobě.

Petr vešel.

»Fi — hani jsom večeřit nemohl,« řekl, vejda do světnice, »všecko mělo hořkú chuť, jak se na mne ten strejka podíval. — Radš by jsom, haby mi zajíc přes cestu přebíhl, hačkoliv to prý nechčestí znamená, než kdy strejku potkám.«

»Dobře máš,« řekl Pavel smutně.

»Vždyť já to čul, že bude třeba po ňom ,dobru mysli' vykuřit. Jen, prosím tě, shoď toho morusa, kterého on ti na krk hodil, ha chutě pojď ven,

obveselíš srdce! — Kam jen nos obrátíš, všude plno vůně; mně se hani nechtílo zez pole ha sadů do sencí.«

Pavel si vzdychl, ustrojil se a šli.

Večer byl krásný a zahrádky plny květů a vůně; nebe plno hvězd, stavení a dvorky plny zpěvu svobodné chasy, která dílem ještě při práci byla, dílem se již bavila vespolek. — Hraběnka, Jelenka a pan farář seděli na balkoně, odkud bylo viděti do vsi na silnici, kamž Jelenka chvílemi s toužebností se dívala; pan učitel seděl s komornou u zahradníkova domku, a nedaleko okolo velké lípy hrál zahradník s čeledí hraběcí na výměny a vždy byl rád, když ho poslali k sivooké běličce, aby jí udělal, co dělá slavík růži, nebo když oni ji třešní udělali a jej ve vrabce proměnili a třešni trhat mu kázali. A vždy mu té radosti ženské dopřály, poněvadž je zaopatřoval v neděli květinami, a ani mužští nechtěli ho škádlit a dopřáli mu tiché běličky, která tak pěkně plátno bělit znala a vždy bělounce si chodila jako labuť. — Ve dvoře na lavici před ratajnou seděla Manka s bábou, Honzík a bílý Dunča batolili se jim u nohou.

Józa seděl před okny v zahrádce na lavičce a hrál na nové housle. Dorla, když si vše poklidila, sedla na drnové sedátko pod kvetoucí višní a smutně hlavu do dlaní sklonila. Zdálo se, že ona jediná v té krásné přírodě smutek nosí, a mraku nikde nebylo než na Pavlově čele. Ani Petrův veselý rozmar ani vůně, ani zpěv nemohly jej setřít.

»Poslyš! — Józa hraje!« řekl Petr, když docházeli k bábině chalupě, k níž Pavel schválně hodnou zacházku udělati chtěl, ačkoliv ho to k ní jediné táhlo. — »Ej, když on ty naše písničky hraje, to se mi teprva pořádně líbí.«

»Kúlelo se kúlelo
červené jablíčko,«

začal přizvukovati k zvukům houslí, a dozpívav sloku, pravil k Pavlovi: »Kdybys řekl: ‚Jen se na mne nehněvej,‘ odpovědělo by se ti:

»Já se na tě nehněvám,
hale je mi líto,
že za jinú chodíváš
přes zelené ži—«

»Mlč!« položil mu Pavel dlaň na ústa, »vždyť jsme hu samé zahrádky. — Tiše, někdo tam mluví« — šeptal, ucho kloně ku předu k zahrádce, od níž byli jen několik kroků, jich ale pro stromky vidět nebylo.

»Zdá se mi, že to byl Petruv hlas,« Józa řekl. »Musím hrát dále, snad se ozve zase.«

»Ne, Józo, prosím tě, nehrej tu,« prosila Dorla.

»Pročpak? Tyť jsi ten nápěv mívala vždy ráda, píseň nebyla ti také protivna; copak, že ti přišla nyní proti mysli?«

»To víš, člověku není vždy stejně, někdy ho rozpláče, čemu by se jindy zasmíl.«

»Ty, Dorličko, se mi nelíbíš, jsi tak smutna, a bez tvého zpěvu je i celé stavení smutné a máma mrzuta celý den. Myslil jsem, až se země rozvije, až budou skřivánkové zpívat, že i ty začneš; ale ty vždy mlčíš. Copak je ti? — Mám hádat?«

»Ne, nehádej, hale měj strpení se mnú, nemužu si pomoct — snad haž dále že mi Pánbůh pomůže,« vzdychlo si děvče.

»Co je jí?« myslil si Pavel; ale Petr se pustil zase do zpěvu:

»Kulely se, kulely
dvě naproti sobe
komu bych se dostala,
než, můj milý, tobě!«

»Já věděl, že to Petr!« ozval se Józa ze zahrádky.

»Hano, Petr i Pavel — dej vám Pánbuh dobrý večír,« pozdravil Petr. Pavel též pozdravil, zůstana u plotu stát.

»No, to jsem rád, že jsou apoštolové zase pohromadě. Je ti zase dobře, Pavle? Pozejtří máme prvního máje, je den slečnina narození, chceme dávat pěknou mši, musíš zpívat.«

»Není mi ešče do zpěvu.«

»Co muší být, to muší být; nebudešli ty zpívat, mušil by já zpívat tenor i bas, ha to by bula pěkná kaňka,« řekl Petr.

»Pomoz, jak pomoz, jen když je k platnosti; také jsem musil jednou zpívat tenor i bas,« řekl Józa.

»Já se ešče jednú toho divu dočkám, že ty, Józo, budeš na kruchtě sám ha sám, ha na všecky nástroje najednú hrát budeš ha všechny hlasy zpívat,« smál se Petr.

»I ty jsi dnes v dobrém rozmaru,« smál se Józa.

»Ty muj Bože, kterakpak by to bulo, haby já bul ešče smutný — Dorlička tu sedí jako smutná vrba hu rybníku, ha Pavel rozmejšlí jako jelen hu lesa, mázli jít na zelenú lúku nebo se vrátit nazpátek; ha jen ty tvoje

húsle zahrádku obveselujú. — V těch tvojich húslích jako by nějaké kúzlo zavřito bulo — smích — pláč — hněv — bolest — všecko se v nich ozývá, když ty si hraješ ty tvoje písně.«

»Které nemají žádných slov, jak Dorla říká,« pravil Józa.

»Ha přece k srdci mluví,« ozval se Pavel.

»Hudba je sladká, líbezná mluva, každému srdci srozumitelná. — Pro city, pro něž by v žádné řeči slov se nenašlo, ona má výraz, v ní každý najde ohlasu. — Slyšíte ho!«

»Slavík, slavík!« zvolali všickni a chvíli klokot jeho líbezný mlčky poslouchali.

»Jsou to také písně beze slov, a přece v nich tolik mluvy!« řekl Józa.

»Jak mu ty zvuky z hrdélka padají, jako perličky,« řekla Dorla, která byla konečně rozpačitost, v niž ji příchod Pavlův uvedl, přemohla.

»Jemu padají perličky, ha tobě, jako té Marišce v pohádkách, padají růžičky,« řekl Petr.

»Jenže mnohdy bývá na nich mnoho trní,« doložil Pavel.

»Kdo jde růže sbírat ha nechce být od trní popíchán, hať si ruku zaobalí ha pozor dá,« řekla Dorla.

»Hanebo hezky trní huláme,« Petr se ozval.

»Čím by se bránila, kdyby neměla zbraní?« Dorla se přela.

»Růže je pohlaví ženského ha ženským zbraně nepřísluší,« Józa prohodil.

»Beztoho se jim každý hned vzdává na milost ha bez boje všade vyhrajú, že ne, Pavle?«

»Ne každý, Petře; mnohý brání se raději dokud může, než by žebral o milost,« řekl Pavel.

»Jenom že to dlúho netrvá, Pavle!« mínil Petr a nahýbaje se přes plot, doložil: »To mi jsú milejší ty kvítka, které nemají trní, fialky, petrklíče — ha kdyby Dorlička nebula tak pyšná, huž by se bula vtípila ha dala dvúm osiřelým chlapcom po voňavce; hale to haby jsom tam skočil ha kradl.«

»No, počkej, já ti dám,« řekla Dorla, vstala, utrhla několik voňavých petrklíčů, udělala dvě kytky, sáhla pro nit do otevřeného okna, ovinula a chlapcům každému jednu přes plot podala. — Petr ji vzal a přivoněl k ní; Pavel sáhl ne tak po kytce, jako po ruce, která mu ji podávala, držel kytku, ale ruku také pustit nechtěl, a Dorla musela o krok blíže k plotu, aby nestoupla na záhonek.

»Tys přece ta nejhodnější, nejrozkošnější,

> Dorlička má
> roztomilá,
> do smrti nejdelší
> moje znejmilejší —
> žádná jiná!«

zpíval si Petr a hodiv čapku zhuru, začal si dupat a Józa mu začal hrát.

»Žádná jiná!« šeptal Pavel, a skloniv čelo na Dorlino rámě, vřelé políbení na ně vtiskl. — Ona ale mu ruku odtrhla, a jak zpátky uskočila, šlehla ji višňová haluzka přes čelo.

»Za to mušíš být hutržena!« řekl Pavel, chtěje haluzku ulomit.

»Ne,« bránila Dorla, »je tak pěkná ha huvadla by jako její sestra, kterú mi o vánocích zlý chlapec vzíl, haby mne pozlobil.«

»Hačtě to pověra, nechtíl ji vidět v ruce jiné; hale esli bula pro jiného, dostaneš ji nazpět,« pravil Pavel.

»Nech si ji,« řekla Dorla šeptem, a tvář zaobalila do višňových květu bojíc se, by Pavel neviděl při svitu měsíce její blaženost.

Pavel chtěl ji uchopit za ruku; v tom bylo slyšet přijíždět rychle nějaký povoz. — Petr a Józa, kteří zpívali a hráli, umlkli.

»To jsú hraběcí koně! zvolal Petr.

»Snad jedú hrabě dymu ha Jano i Miča!« zvolala Dorla radostně a rychle nahnula se přes plot.

»Pozdrav Pánbuoh! Jako je?« znělo s vozíku, když jel okolo chalupy.

»Dobře, dobře, vítáme z cesty!« odpovídali u plotu stojící; jen Pavel mlčel a stál, jako by ho byl s nebe srazil. — Vozík rychle ujížděl k zámku a za ním Bello s radostným štěkotem. S balkonu ozval se radostný výkřik a všickni zmizeli.

Petr chtěl ještě posečkat; ale Pavel, že musí domu, dal »dobrú noc« a nedbaje na Petra, odešel.

»Copak mu zase do hlavy vlízlo?« myslil si Petr, jda za ním. — Dorla dlouho hleděla za nimi, pak ale zavrtěvši hlavou, odešla tiše do stavení.

VII.

»Dobre mi bolo doma, dobre, ale už som len predsa videu, že tuto muoj domou,« řekl Miča druhý den ráno k ženě, když si byl celý dvur prohlidl a na pole jít se hotovil.

»Však jsom ráda, bála jsom se, haby se ti tam příliš nezalíbilo, ha potom si's dyma nestýskal,« řekla Manka.

»Ej nie, žena moja sladká, už to nie, už len tuná zostaněm, dokiaľ ma Pánbuoh na svetě nahá,« odpověděl Miča, a vzav Honzíka, který se táty ani spustit nechtěl, šel po své povinnosti.

Jano ale chodil s místa na místo po návštěvách. — Přinesl s sebou rozličných věcí ze dřeva vyřezávaných, jakž se na horách dělají. — Dorle přinesl krásný kužel a vřetánko, jež Ilena jí poslala; Józovi velkou píšťalu pastýřskou, fujaru, a hned mu na ni zapískal.

»I to haž huši zaléhají,« řekla bába.

»Hej, v izbe; ale keď z večera hen na horách pískajú na fujary, lebo šuhajci pod obloky (okny) dievčencom hrajú, ej, počuli bystě, jaká to pekná muzika!« ujišťoval Jano.

»Ha co si přinísl slečence ha paní hraběnce?« ptala se Dorla žertem; myslilať, že nic.

»Ej, bou by som rád milostpaněj doniesou geletku bryndze* lebo oštiepok,** len ale už je teraz nie tak dobrý ako v jeseni a v zime. — Kišasoňke doniesou som valacha.«

»I cože, valacha?« zvolala bába.

»Ale, mámo, co se divíte, vždyť jste slyšela, že pastyře ovcí jmenujú valachy. Snad to ze dřeva nějaký,« řekl Józa.

»Ha tak,« pravila bába; »jáť jim dobře rozumím, třebas některá slova zcela jinák převrátili, než jako hu nás říkáme, jenže některým věcom dávají jména, že mi nemůžú hned na myšlinky přijít. — No hukáž nám toho valacha!«

Jano vyndal z tašky, bez které se nemohl obejíti, ze dřeva vyřezávaného pastýře, kterak sedí, v jedné ruce drže fujaru, druhou otočenou maje okolo krku velkého ovčáckého psa, jenž se k němu lichotí.

»Ha to's dělal ty sám?« ptala se Dorla, obdivujíc se práci ne sice zcela umělé, ale dosti dobře a čistě provedené.

»Hej, já sám,« odpověděl Jano skromně.

»Toť z tebe, chlapíku, bude nějaký řezbář!« řekl Józa, omakávaje práci. —

A tak mu i slečna řekla, když jí dárek svůj dával, a on jí odpověděl: »Keď kážetě, buděm!«

»To záleží na tvé vůli a na tvé chuti, jestli by se ti to líbilo,« řekla slečna.

---

* Kbelíček sýra ovčího. ** Též ovčí sýr, který se připravuje jako švýcarský, ale ve formě malých soudků.

»Vravili mi milostpánko, že sa budĕm učiť, a keď sa naučím, že budĕm mať vuoľu ísť alebo za rezbára lebo remeslo sa učiť voľáké,* lebo za horára,** alebo že muožem byť aj gazdom, a že muože zo mňa vystať statočný človek.«

»Tak jest, to všickni o tobě myslíme. K čemu bys tedy měl vuli jít? Co bys rád se učil?«

»Ej, kišasoňka moja sladká, najradšie bysom — ouce pásau,« řekl chlapec, po krátkém pomlčení krásné oči svoje duvěrně k ní pozdvihna.

»Ovce pásl?« divila se slečna. »Ty tedy nemáš chuti k učení?«

»Muožem aj sa učiť, aj ouce pásať; muožem aj na fujaru hrať, aj rezať voľaké pletky.«

»To nejde, chceš-li jedno pořádně zastati, nemužeš i druhé,« řekla slečna, a ukazujíc na sošky a poprsí z mramoru a sádry, jež v pokoji rozestaveny byly, tázala se dále: »Což by se ti nelíbilo, kdybysi takovéto dělat uměl?«

»A načože by mi to bolo?« pokrčil chlapec ramenoma, dívaje se s jedné sošky na druhou.

»Ale já myslila, že ty máš k tomu zvláštní chuť, vždyť ty rád vyřezáváš a rozličných věcí jsi mi již udělal?«

»Keď sa vám to páčilo,*** kišasoňka, a jinšú robotu som němau, vyrezávau som.«

»Vždyť jsi mi řekl, že ti zahradník některé věci i z těch, co jsi z drátu upletl, prodal; a nebyl jsi penězům rád?«

»Ej veru, pán zahradník predávau oltár za oferu,† něbou by som to tak predau,« řekl Jano. »Načože mi veľa†† peňazí; a keď budĕm robiť, dostaněm plácu, a keď budĕm strádať, budĕm mať vždy dosť peňazí. Veď je Ilena už zavitá.«†††

»A nelíbilo by se ti podívat se do světa, poznat cizé krajiny, krásná města a jejich znamenitosti?« zkoumala Jelenka dále.

Chlapec se zasmál a zakroutiv si hlavou, pravil: »Ni ver, už som dosť sveta zkúsiu. Svet je zlý — len Pánbuoh je dobrý. — Ej, sú ľudia biedni i vo Viedni. — Milosťpánko nás po Praze voľakdě prevádzali, všakovuo ukazovali, páčilo sa mi to, krásné sú tam kostoly, hrdé sklepy*, pekné domy. Boli sme aj v divadle, zpievali tam pekně, krásně!«

»Líbilo se ti, co zpívali? Rozuměl's tomu?«

»Lúbilo sa mi ver, ale som sa nasmiau, keď sa tak krútili na ľavý, na pravý bok a behali hen sem, hen tam ako pochabí.** — Len jedna zpevkyňa, keď prišla, bola zadumaná, smutno začala zpievať ako slavík, keď sedí

* Nejaké. ** Myslivce. *** Líbilo. † Větší že byl plat, než zásluha při práci. †† Mnoho. ††† Je ženou, má hlavu zavitou v pleně. * Bohaté krámy. ** Bez rozumu.

v klietke* ulapený. — Hádám** něchceli jej dať frajera, čo ho ľúbila. Na-ostatok zomrela a hádám aj on zomreu. — Tak som pre ňu plakau! — Veľmo sa mi to ľúbilo, len ale predsa bysom něchceu v Praze bývať. Tak som za-hýkol,*** keď som počul,† že sa hen sem pohněme. Tuná sa mi najlepšie páčí; aj by v Korálovicích pekně bolo, keby tam milosťpánko bývali.«

»Tedy se ti mezi námi stýskat nebude?«

»Ej, ver sa mi něbude. Ľudia majú ma tuná radi ako doma. Keď iděm po děďině, každý sa ma zpýtá: Akože sa máš, Jano? — Bábina rodina, pán farár, pán rektor†† — dobrí to sú ľudia! Náš pán rektor v Korálovicích je taký morútný človek††† — len čo sa obzreš*, už ti dá záušek. — Ej, a milosť-pánko a milosťpaní, čože povedať aká to dobrota! — A kišasoňka! — ej Bože! — keď mi to doma na um zišlo, ništ sa mi neľúbilo, — len ma to tiahlo nazpak,« upřímně se chlapec přiznával.

»Tys řekl, že máš sestru tak rád; netoužil bys po ní?«

»Veď má už Ilena muža. — Keď sme sa lúčili, vravila mi: ‚Nože, Janko, muoj dobrý brat, nože sa k nám skuor** navrát.' — Reku: ‚Milá moja sestra, už ti za dlúho něprijděm, ale na těba nikdy nězabuděm.'*** — No veď je šťastná a milší jej budě Pálík něž já.« A setra slzu s oka, skoro před slečnou na kolena padl, řka: »Ak buděm — kde buděm, Boha chválit buděm — na vašu dobrotu nikdy nězabuděm.«

»Vždyť i my tě máme rádi, a když při tom setrváš pastýřem být, nebude jistě bratr proti tomu čeho namítat, jen když budeš užitečným člověkem,« řekla Jelenka, pohnuta chlapcovou vroucností.

»Ale bysom aj rezbárom bou, aj bysom do sveta išieu, keď bystě kázali — všetko urobiu, čo je vaša vuoľa,« dodal ještě Jano, boje se, že snad přece pochybil, kdyby nepodrobil se zcela vůli hraběte; než slečna mu to roz-mlouvala. S lehkým srdcem odešel ze zámku.

Když Jelenka hraběti celou tu rozprávku povídala, řekl: »Neníť úmysl muj nutit ho k něčemu, v čemž své blaženosti nehledá, aniž chci vůli a svo-bodu jeho obmezovati; nechť je pastýř nebo umělec, on mi vždy zůstane milý.« — —

Petr nevěděl, proč se byl Pavel večer tak na obrátku změnil, pospíšil za ním, ptal se ho, ale on mu neodpověděl, řeč na jiné obracel a nepřiznal se, a konečně, když Petr hraběte chválit začal, zcela umlkl.

Při rozchodu ale, když se ho zase ptal, co mu tak náhle mysl pokalilo, pravil: »To je tak, Petře: tu vidíš studánku čistú, jasnú, hani bublinky na

* V kleci. ** Myslím. *** Zavýskl. † Slyšel. †† Učitel. ††† Divný, morousovitý.
* Obrátíš. ** Záhy, brzy. *** Nezapomenu.

ni není — hale šlapne ti do ní kopyto, všecek kal vzhuru vyhrne ha je kaluž. — Dobrú noc.«

»Jen v ní nemíchej, hať se hustojí!« volal za ním Petr.

Druhého dne Pavel nedbaje již na nic, šel do práce.

»Cožpak, Pavle, nadělá hlavnička takových modřin na líci?« ptaly se dívky, potkavše ho.

»Jdite, jdite, haby se já vás neptal, odkudže máte ty modřinky tuto na líci, tuto na hrdle ha na rukú,« odsekl jim Pavel, ťukna jednu na líce, druhou na hrdlo, třetí na kulaté rameno.

»Pote, děvčata, nechte ho — to víte, že se ze všeho odseká. Kdo je sám černý, rád by každého na černo obarvil. Pote, pote,« ozvala se Lidka Králíkovic, táhnouc děvčata pryč. Bála se, aby Pavel více nemluvil, neboť on všelicos věděl o ní a jiných.

Pavel ale se ušklíbl, řka: »Trefil jsom hu vrch hrušky, vete?«

Také chlapci se ho ptali, co mu bylo.

»Bulo mi,« krátce odsekl.

»Že prý se's bil?« chtěli ho škádlit.

»Bil jsom se; kdyby hale s vámi to bulo, nebulo by znát na mně,« odbyl je Pavel, a chlapci drželi raději za zuby.

S Petrem potkali se několikrát, ale Pavel byl celý den zamračen a Petr si myslil: »Ešče se studánka nezčistila.« — Předpolednem šel Pavel okolo panské zahrady, viděl stát Dorlu s Jelenkou a hrabětem v duvěrné — jak se mu zdálo — rozmluvě; odpoledne ho to zase hnalo k chalupě bábině, a tu slyšel Janův hlas, který zpíval:

»Dosť že ti tuoní*
višna, čerešna
od slnca:
nězatvárajže,
srdiečko moje,
okienca.

Či ich otváráš,
či ich zatváráš,
vidím ťa;
cez okenečko,
moje srdiečko,
někry sa.«

»Před Dorliným oknem stojí višně a třešně, jí to zpívá,« myslí si Pavel a jako postřelený jelen utíká okolo sadu. — Jano stál sice před chalupou, ale díval se ne na Dorlino okno, nýbrž na zámek, kde za jedním oknem bílá ručka karmoasinové záclony dolu spustila, a tu mimovolně myšlenky svoje v písni vyjevil.

* Stíní.

Časně šli chlapci s pole; bylo před prvním májem, měli ještě duležitou práci. Některý měl již stromek uschovaný a jen okrášlení scházelo; ale který chtěl, aby láska jeho ukryta zustala, ba ani děvče samo aby nevědělo, kdo jí máj postavil, ten čekal se vším na poslední chvíle, aby tajemství svoje pod pláštěm noci skryl.

S večerem nastal po celé vesnici jakýsi tajemný ruch. Děvečky časně krávy pospravily, a hospodyně napomínaly: »Nezapomeňte venku mlíčny (skrze něž se mléko cedí), dížky, hať nám ty mrchy některá nehučarujú.« Všecko nářadí uschovalo se dovnitř stavení, chlévy se dobře zavřely, okna zacpala, a když se smrklo, vzala každá hospodyně svěcenou vodu, pokropily všecky dvéře u stavení, prahy — a před práh chlévu položivše velký čtverec zeleného drnu, také ho pokropily. — Mnohý muž hrozil ženě: »Počkej, to má pan farář vědít; nevíte, co káže o pověrách?« Ale ženy měly větší strach před čarodějnicemi než před panem farářem. — Pan farář všecko s Pánem=bohem, ale taková ochechule prý s ďáblem spolky drží, a když pometlo osedlá a v povětří rejdí, třeba se chrániti dobrým duším.

Bába sice vždy říkala, že se nemá věřit v čáry a pověry, ale každý rok kropila a drn kladla, a to hodně široký, aby prý měly ty čertice co počítat.* Nevěděla sama, jestli ji k tomu pohání strach anebo zvyk; ale kdyby jí byly pak krávy začaly náhle chudnout nebo mléko ztrácet, byla by snad přece vinu tomu dávala, že se před čarami nechránila.

Leckdes vyklouzl ze statku neb ze sadu chlapec, a nesa pod šerkou schovanou sekeru a pilku, pospíchal k lesu, ohlížeje se, zdali ho nikdo ne=sleduje. — Kdo stromek doma měl, ten si hledal místečka v zákoutí, aby ho mohl ozdobit.

»No, Pavle, máš huž máj schovaný?« zeptal se Petr svého druha, se=tkaje se s ním podvečer.

»K čemu? Nemám, komu by jsom ho stavil,« mrzutě odpověděl Pavel.

»Řekni radš, že je hu tebe ešče hapril, ha májová světlost že ti ešče ne=svítí.** Bláznový, co ti vlízlo zase do hlavy, že tak rozprávíš? Jáť myslil, že budeš po včerejšku zpívat ha tancovat, ha ty chodíš, jako by ti buly kury zrno vyzobaly.«

»Ha plevu nechaly, dobřeť jsi trefil, právě tak,« řekl Pavel trpce a dal se do smíchu, jak bába říkala, »studeného«.

Petr zůstal chvíli před Pavlem stát se založenýma rukama, pak řekl skoro

* Čarodějnice, kdyžby chtěla do chléva kravám uškodit, musila by dříve všechny travičky v drnu spočítat, pak by jí teprv bylo volno drn překročit. ** Od druhé čtvrti měsíce říká se, že začíná světlost na druhý měsíc, ku př. v polovici dubna začíná světlost májová.

smutným hlasem: »Rozumím ti, dobře ti rozumím! — Vždyť jsom si to mohl pomyslit, bul to Srna! Škoda, škoda té hlavy, že mu ji pod kuklu podáváš! — Kdyby já tě neměl tak tuze rád, řekl by jsom: ‚S Pánembohem si buď,' ha víc by mezi námi nebulo. -- Hale vím, že záhy se poznáš, ha raka, co ti za ňádra strčil, vyhodíš.«

S těmi slovy šel Petr ze dveří; Pavel ho nedržel, ale slova jeho ostře se ho dotkla.

»Kýžby jsom mohl Dorle tak věřit jako tobě, Petře!« vzdychl si z hluboka. »On je krásný, hučený, ona je chytrá, vidí, že jsom já proti němu hlúpý chlap!« zvolal po krátké přestávce, kdežto byl po sednici rychle přecházel. — »Oh, ten ďábel, ten mi zasadil raka za ňádra, který mne haž do srdce štípe! — Ha přece mně tiskla ruku včíra ha tak se na mne podívala, že by jsom jí bul hlavu k nohum sklonil. — Tak že by lhát humíla? To nemuž být. — Blázne! blázne!« udeřil se do hlavy, — »nevidíl jsi, kterak radostně vykříkla, když ho vidíla, kterak laskavě se na ni podíval, nemluvili dnes spolu v zahradě? Snad i včera; vždyť smí do zámku, kdy chce, dvéře jí jsú otevřeny, ha on smí k ní. — Oh, ďáble, kdyby přece tak bulo, kterak strejka řekl, kdyby bula hraběte milá ha ne Janova! — Nesrovnává-li se to? Neřekl-liž i Józa, že pojedú do Prahy? — Hraběte milá! — Ha on by ní měl pohrdnút? — Jinému by ji dal za ženu ha tak by jí chtíl čest navrátit ha chčastnú ji hučinit? — Ne — to nesmí — já by ho zabil, vytrhl by jsom mu ten zrádný jazyk z hrdla!« zvolal vášnivě, hroze před sebe pěstí. — Ale po chvíli lomě rukama, skoro s pláčem zvolal: »Hale ne — ne — to nemuž být — všecko je to lež — já nevím, co mluvím! — Odpusť, Dorlo, odpusť, já ti hublížil! Tys handěl, hale já jsom nezvedený chlap!« Zakryl si oči a umlkl.

Z návsi ozvalo se práskání mnoha biču; chlapci vyháněli čarodějnice. Šlo jich jednou řadou asi deset, dvanáct, a všickni dle taktu práskali. Děti vesnické s nimi běhaly, chválily jim to, a staří si povídali: »No, ti chlapci to znají, hani se žádná neomží, všechny je odprášejí.«

Pavel se zvedl a vyšel ze sednice. »Ha tys ešče dyma?« divila se matka, šukajíc po venčí.

»Ha kdeže mám být?«

»Nu, myslila jsom, že pujdeš do lesa; huchystal si's sekeru ha pilku. -- Tu to máš!« řekla matka, a oboje z výklenku u chléva vzavši, Pavlovi do ruky dávala. »Hale,« dodala, ohlédnouc se do šera, »měl jsi dříve jít, je pozdě do lesa. — Nu, ty tajně, haby tě nikdo nevidíl, veť? Já nepovím, neboj se,« usmála se stará laskavě.

Pavlovi bylo v tom okamžení, jako by musel matce okolo krku padnout a požalovat si; zdálo se mu, že by ona jediná mohla ho ukojit, jako tehdáž, když ještě ukolíbavky její konejšívaly jej v libý spánek. Ale stud jakýsi ho zdržoval cit svuj jí vyjevit. Schoval sekeru a pilku pod šerku, aniž při tom myslil, k čemu a nač, a dotkna se matčiny ruky, dával s Pánembohem.

»Ešče ti muším něco povědít, chlapče,« zdržela ho matka. »Prvé, když tu bul Petr, šel strejka k nám, chtíl s tebou mluvit, já jsom mu hale řekla — odpusť mi Pánbůh hřích — že nejsi dyma.«

»Dobře jste hudělala, mamičko, já nechci s ním nic mít,« řekl Pavel ve dveřích.

»I zaplať Pánbůh; šak po mně lízlo,* když s tebú mluvil,« řekla si stará, vyprovodivši syna až přes práh.

»Ha kam vlastně chci jít?« ptal se Pavel sám sebe, přijda před vrátka. — Chvíli rozmýšlel, otálel, pak ale dal se k dobré vodě, kudy vedla nejbližší cesta k lesu.

Celou noc bylo po vesnici v šeru nočním vidět přebíhati mužské postavy, před každým stavením, kde byla svobodná děvčata, bylo slyšeti šum, a teprv při svitu ranním chlapci utíkali od svých stromků, při nichž hlídali, aby jim je jiní nezměnili neb neodnesli. — Petr měl hlídku; chodil okolo zámku. Právě odtroubil jedenáctou a obcházel okolo zahrady; tu vidí blížit se ke zdi zahradní mužskou postavu, nesoucí na rameně stromek. Petr ustoupil do stínu stromů okolo zdi zasazených, a díval se, kdo to. Poznal Jana. »Komuž pak ten chlapec nese máje?« myslil si a pozoroval, co bude Jano dále dělat. — Jano podepřel stromek o zeď, vyškrábal se na zeď, stromek přetáhl na druhou stranu, pak za ním dolů se spustil.

»I kýho výra?« myslil si Petr a díval se přes zeď, kam Jano se stromkem půjde. Chlapec probral se skrze křoví na cestičku, a netrvalo jen několik okamžení, stál pod slečniným oknem; tam zasadil štíhlou bělokorou břízu, již si byl v lese za dne již vyhlídl. — Chvíli tam ještě stál, snad že poslouchal píseň slavíka, který líbezně v háji klokotal; pak ale odešel do zahradního domku, kde spával.

»Hm, tedy ne Dorla!« řekl si Petr, odcházeje od zdi. O půlnoci přicházel k bábině chalupě; u Dorlina okna viděl již stromek, ale byl nějak nízký. »Copak jí chce ostudu dělat?« začal se Petr mrzet.

V tom ale ze stínu třešně před chalupou vystoupl Pavel sám, kývaje mu, aby postál.

* Nemilý cit, jako by něco po člověku lezlo, že nemá pokoje.

»Ondra jej postavil ha sám pod ním chrápe. — Chci mu ho odnést. — Kdyby se hale probudil, přijde to k bitce, to víš, proto radš jdi s cesty. Ty jakožto hlídač nesmíš takové věci vidět. Esli se neprobudí, zatrub mu do huší, haby se probudil ha záhy se mi s cesty huklídil.«

To Pavel Petrovi do ucha šeptal. Petr tiše nazpět popošel, aby ho nebylo vidět; Pavel ale z polehounka jako kocour, když chce ptáka lapnout, kradl se k stromku; pomalu jej začal ze země, kde byl zadělán, vytahovat, až jej vytáhl. Vezma jej pak do náručí, kradl se s ním okolo sadu pryč. — Ondra chrápal a nevěděl nic. Petr nasadil troubu k ústum, a co mohl nejsilněji, začal odtrubovat pulnoc, jda schválně okolo Ondry hezky zvolna. Ondra probudil se, uleknutý vyskočil, začal si mnout oči, ohlížet okolo sebe, nad sebe — stromek pryč. — Petr odzpěvoval si svoji ponocenskou, ani se po něm neohlídl, jda zvolna dál a dále.

»On mi to nehudělal, ale snad vidíl, kdo to bul,« povídal si Ondra a pustil se za ním.

»Kde jses tu vzíl?« divil se Petr.

»Kde jsom se vzíl? Nu, dyž to mušíš vědít, tedy věz: postavil jsom Dorle máj, hlídal jsom jej, zadřímnul, ha někdo mi jej odnísl.«

»I copak je o máje, je jich plný les; hůř bulo by, kdyby tebe bul někdo odnísl. Takoví chlapi, jako ty jsi, nerostú na dubech.«

»Nedělej si ze mne žádné smíchy,« durdil se pyšný, ale hloupý Ondra, »ha pověz mi, esli si nevidíl, kdo by mi jej bul odnísl?«

»To víš, že nestojím na jednom místě, halebrž okolo celého zámku chodit muším; když jsom na druhom konci, nemužu vědít, co se děje tuto. Zeptej se druhého, ha když hlídáš, radím ti, nespi, jako by ti makovic navařili.«

S těmi slovy se Petr obrátil a šel dále. Ondra ale ztrápený a zahanbený ubíral se domu. — Pavel donesl mu stromek za stodolu, kde mu jej pěkně postavil. Pak se vrátil a vztyčil na místo nízkého vysoký štíhlý smrk, jehož kura byla vyřezána jako pentle až nahoru; od vršku vlál fábor červený, několik loket dlouhý.

»Tak to má být,« řekl Petr, jda zase okolo. Pavel stál vedle okénka a hlídal; kdykoliv šel Petr kolem, smáli se Ondrovi. Když byl ale Pavel sám, byl smutný a přál si jen vědět, na koho asi Dorla myslí, o kom se jí zdá. Na úsvitě, když zaslechl, že se okenička otvírá, odkvapil, aby ho nezahlídla. Ale Dorla vykoukla za ním, myslíc si: »Jen hutíkej, vždyť já vím, že tys to bul!« A dívajíc se vzhuru na krásný strom, začervenala se radostí a hrdostí, a ústa její se libě usmála. —

Když se Jelenka ráno probudila a bílé záclony u postele rozestřela, viděla na stolku u lože ve váze krásnou kytici. Mile ji dojalo to němé sice, ale pro ni srozumitelné pozdravení, nahnula se k vonným květinám, zulíbala medové jich rtíky a z oček jejich četla poselství, jež jí pověděti měly. — Milostný úsměv pohrával jí okolo rtů a oko zvlhlo. — Postavila kytici na stolek, vyskočila z měkounkého lůžka jako ptáče z hnízdečka, ustrojila se, aniž si běličku, která jí vždy posluhovala, k pomoci zavolala; pak rozhrnouc bílé záclony, otevřela si okno.

Slunce vycházelo; modrozelené vrchole a špice hor ozářeny byly zlatem, a temné jejich rysy se krásně odrážely od jasné oblohy, ružovými červánky polité. — Zelené údolí bylo ještě v stínu, ale na vesnici a do oken zámku padal svit slunce. — Stavení nebylo hrubě vidět pro stromy, jichž vrchole obaleny byly květem; jen věž kostela s třpytícím se křížem na špici vzhůru čněla, a střechy u fary a školy v bělozelenu stromoví se červenaly. — A ti štíhlí vysokorostlí mládci vrchů, jichž ruka lásky z temna lesního si přivedla, zasmušilé jich hlavy červenem zdobíc, by pomohli světit svátek máje — jak krásně vyhlíželi mezi pannami jasnolícími, v běloružových řízách! — Z háju, z lesa, z každého křoví ozýval se zpěv ptactva, povětří bylo prodchnuto tím nejvonnějším kadidlem, všude, kam oko pohlédlo, bylo vidět, že příroda světí slavnost lásky.

První, co Jelence do očí padlo, když okno otevřela, byla bříza. Ačkoliv zpusob ten mezi pány nebyl, domnívala se přece, že snad hrabě jej následoval. »Kdož jiný by mi postavil máj?« myslila si, dívajíc se na krásný strom, jenž nestál před ní s hlavou vzhůru vztyčenou, vlajícím fáborem ozdobenou, ale chvějící, s hlavou skloněnou, na níž žádná ozdoba mimo hebounké proudy dlouhých vlasů, v nichž bělostné tělo zahaleno bylo — smutně, jako by o milost prositi chtěl krásnou pannu. — Oko její dívá se na hory, do údolí, na vesnici okrášlenou; úsměv pohrává jí kolem rtů a náruč se rozevírá, jako by k láskyplnému srdci přitisknouti chtěla celý ten krásný svět — i smutnou břízu.

Nikdy ještě nezdála se Jelence příroda tak krásná, nikdy nebyl cit k Bohu a lidem tak vroucí u ní a nikdy necítila se tak nevýslovně blaženou, jak toho rána. Sepnouc ruce přes prsa zbožným citem rozechvělá, klekla, vzdechnouc si z plné duše: »Bože, díky tobě!«

Dlouho stála u okna pohřížena v modlitbě a rozjímání. Slze leskly se jí na lících jako rosné krůpěje na lupenech růžových. Od večera byla Jelenka Hanušovou nevěstou od matky požehnanou!

Od okna odstoupnuvši, vzala vázu s kyticí a tichounce vešla do pracovního pokoje. Div že nevykřikla překvapením! Pokoj ozdoben květinami

překrásnými, jakýchž Jelenka nebyla v zahradě viděla předtím nikdy. Na stole leží knihy nové, vzácné, o podstavec opřen je krásný obraz. Poznává v těch darech vkus a něžný cit matčin a Hanušův, oko její však obrací se ode všeho k obrazu nebožky matky, okolo něhož se vine zelený břečťan. Dlouhou chvíli hledí do té ušlechtilé tváře, pak teprv obrací zvlhlé oko ku květinám, a naposled stane před novým obrazem, jenž představuje štěstí rodinné. — Pod dubem, okolo jehož kmenu se vine svlačec až nad samu korunu, kde bílé svoje kalichy vzhůru k nebi vypíná, sedí krásná mladá žena; na klíně jejím hrá si dítě roztomilé, rusovlasé, modrooké. Vedle ní sedí muž silného těla, jehož výrazná tvář od slunce opálena; ten s dítětem hraje. — Nedaleko u zelených polí stojí vypřažen jeho pluh, kobylka se pase, hříbě okolo ní poskakuje, a pán jejich odpočívá od práce u ženy a dítěte. — Jelenka se všecka na rozkošný ten obraz zahleděla, a pocit nevýslovné blaženosti, jakýž vyobrazen byl v tváři mladé ženy na dítě svoje hledící, odrážel se i v oku Jelenčině. — Přiblížíc se k samému obrazu, vdechla políbení na bělounké čelíčko dítěte a pak si hluboce vzdychla; měla srdce přeplněné.

V tom se tichounce dvéře otevřely a mezi nimi ukázal se hrabě; vida však Jelenku již v pokoji, vstoupil. Nikdy neviděl ji ještě tak krásnou, jako to okamžení, když se k němu obrátila uzardělá, s okem zaroseným, v němž se jevila láska nejvroucnější. — Mlčky pojal ji v náruč, a ona ovinouc rámě okolo něho, ukryla uslzený obličej na jeho prsou.

»Dnešní noci,« řekla Jelenka, když se byla z náručí Hanušova vyvinula, ukazujíc z okna a kolem sebe, »vládla zde kouzelná nějaká moc, která všecko okolí v ráj proměnila čarovným svým proutkem; mne ale nehodnou nejštědřeji podělila.«

»Pánbůh svým i ve spaní uděluje,« usmál se hrabě.

»I máje mi kázal dobrotivý král duchu postaviti, a to sice ten nejsličnější stromek celého lesa,« dodala Jelenka s milostným usmáním, ukazujíc z okna na břízu. — Hrabě se vyhnul ven, a vida břízu, divil se: »O máji, Jelenko, upřímně se ti vyznávám, že nevím.«

»Ne, a kdo by jej byl postavil?«

»Nevím, ale dovím se, kdo ten smělec byl,« zamračil se hrabě.

»Prosím, Hanuši, nemrač se, nech břízu odnésti, mrzí-li tě, ale na nikoho se proto nehněvej; snad mi chtěl někdo radost udělat, věda, že se mi ten způsob líbí. Možná, že zahradník sám ji postavil,« mínila Jelenka.

»To je jako vyznání lásky; nemůže mi být lhostejno, kdo se odvážil učinit je mé nevěstě. Ale neboj se, že bych koho proto snad trestat chtěl, že tys se mu zalíbila,« řekl hrabě, pohlédna na ni s vroucí láskou; »ale za

hradník to nebyl. Byl u mne do noci zaměstnán a pak šel stavět máj běličce. Řekl mně včera, že by se rád oženil. Já mu to také schválil, a dnes chce o ruku běliččinu matku naši poprosit.«

»Oh, jak tomu dobrému děvčeti přeju, že bude i ona šťastná! Zahradník je hodný člověk,« řekla Jelenka, a ráda jsouc, že se řeč na jiné obrátila, pravila dále: »Já se cítím nevýslovně šťastnou a ráda bych, aby všickni lidé šťastni byli. — Jen kdyby Dorla také veselejší byla a štěstí došla. Té zajisté že Pavel máj postavil, viz, její je nejvyšší a pentle na něm vlaje jako prápor. Ta bude mít radost.«

»Tedy Pavel se Dorle do srdéčka vkradl? Nuž, a proč je smutna, když i on rád ji má?«

»To je právě, co ji mýlí; kdyby věděla, že tomu tak, vše jiné by mu odpustila. Ach, kterakž by neodpustila, když ho miluje! Ale bába nebude chtít svolit,« řekla Jelenka a vypravovala Hanušovi, co vše o Pavlovi slyšela i celý ten poměr, prosíc, aby ho vzal do svojí ochrany.

»Je-li jí hoden, zajisté; vždyť víš, že bych, tak jako ty, každému přál takové štěstí, jakého mně Bůh dopřál,« pravil hrabě. — Přišla hraběnka, a trojlist ten šťastných lidí bavil se společně, až zvony svolávaly do kostela.

Den Jelenčina narození byl vždy pro svobodnou chasu svátkem; ráno byla v kostele zpívaná, pak vedl učitel děti školní do zámku, a tam jí nejstarší děvče za všechny ostatní školní děti i za celou ves přálo a kytici podalo, neboť nejen že hraběnka a hrabě o školu jak náleží se starali v každé případnosti, Jelenka i ze svých peněz dětem často radost dělala. — Odpoledne byla všechna chasa do zámku pozvána. Tu byla hostina a tanec, což mnohdy až pozdě do noci trvávalo. Také na ten rok bylo vše tak ustanoveno, a Miča povídal Janovi, že to bude veselý den.

Přede mší ještě, nejprvnější ze všech, byla v zámku Dorla slečně přát štěstí; nemajíc ničeho vzácnějšího, co by jí dala, ochočila pro ni párek sněhobílých holubů — takže z ruky jedli, jako psíčkové za ní chodili aneb na ramena jí sedali. Ty jí dala, nemyslíc ani, že slečně se tak velmi zavděčí.

»A kdo ti postavil ten krásný máj? Viď, že Pavel?« ptala se hned slečna.

»Hano, on; krásný je, vete? Každý se na něj dívá; každý hale hádá, že ho Petr dal, ha bába teky. Bručila, že prej huž ti chlapci začínajú lítat za mnú jako včely za medovým květom. Oh, ona by nechtíla dokonce, haby Pavel k nám chodíval, spíše by Petrovi dovolila, hačkoliv prála, že je na mne dost času ešče,« řekla Dorla s uzardělou tváří a slze ji polily.

»Ale ty, Dorlo, věříš Pavlovi nyní?« zeptala se Jelenka dále.

»Oh — kterak ne!« zašeptalo děvče.

»Tedy trpělivě snášej a bude dobře,« těšila ji slečna, a přitisknouc si obě ruce Dorliny k tlukoucímu srdci, svěřila jí, že je Hanušovou nevěstou. Dorla nevěřila svému sluchu, divila se, že prý to přece jako bratr; konečně, když jí slečna řekla, že to není láska bratrská, velice se radovala, řkouc skoro s pláčem: »Ba, člověk hani neví, odkáď ha kde se ta láska vzíla, hani se neptá. Vyjde ha zajde jako slunce na nebi, ha nemužem poručit: ‚Počkej!' hani ‚Jdi!' Huž je to tak od Pánaboha súděno. Hale o vaší svatbě, slečenko, to budu zpívat, kdyby mně i srdce plakalo,« dodala vesele.

»O mojí svatbě i ty nevěstou budeš. Prozatím ale mlč o tom, co jsem ti právě řekla,« pravila slečna, a děvčata se rozešla.

Byla zpívaná; když v kredu bas sám zpívat začal, ohlédli se všickni na kruchtu, šeptajíce si: »Toť zpívá Pavel!« Dorla se začervenala, Jelenka se usmála, hrabě s libostí ho poslouchal, Józa mnul si radostí ruce a Petr myslil si: »No, huž je na dobré cestě.« — Jda z kostela, byl by se Pavel rád k Dorle přitočil, ale šla s bábou, a k bábě přidružila se na cestě i hraběnka, slečna a hrabě, a Pavel mrzutě obrátil stranou. — Všecka rozmluva mladých i starých otáčela se okolo máju. Rodiče děvčat, máje dostavších, haněli neb chválili, jak se to právě k jich oumyslům hodilo; chlapci a děvčata, kteří párku k sobě neměli, vedli kritiku, a jen dívky, které máje dostaly, tiše dárcům za ně děkovaly.

»Hale kterýpak se to Dorle tak hukázal? Ta má přece jen nejkrásnější strom,« povídali si někteří. — »I to Jano nebo Petr, kdopak jiný?« mínilo se.

»Hale děučata, esli pak víte, že někdo postavil máj Ondrovi? — Ha kam? Hádejte! — Za stodolu!« ozvala se jedna veselá mezi děvčaty.

»To snad čarodějnice některá,« usmály se druhé.

»I kdyby si ho chtíla některá vyhlídnút, toho Rúlu!« první řekla.

»Hale podivte se, hu školy je zase ten máj s bílým smutkovým fáborem!« volali mnozí.

Učitel, jenž šel s Józou a slyšel to, pravil: »To bych rád věděl, kdo jej staví a komu?«

»Děučatum, co jsou ve škole, aby měly také radost z máje,« řekl Józa. Ale Petr, jenž šel s Pavlem za nimi, jinak myslil a smutně ohlédl se po bílé pentli, která vlála nad místem zašlých jeho radostí.

»Heleďme!« zvolala bába náhle, »slečence postavili teky máje břízu, ha vidíte, pěkně to vypadá, jen kdyby na ní bul fábor červený!«

Kdo jí ale postavil, to nikdo mimo Jana a Petra nevěděl a nebyl by uhádl; každý myslil, že to udělal hrabě ze žertu.

Po kostele přihnal se pan učitel s dítkami do zámku, přišel pan farář a rychtář, všickni šli přát štěstí slečně, která byla ku každému milostná, dobrá jako anděl. — Jelence bylo ten den ustavičně do pláče. Jako květinka, když paprsky sluneční mocně na ni dorážejí, hlavinku kloní, tak Jelenka přemožena blahostí a štěstím hlavu klonila.

VIII.

Odpoledne dávala vrchnost mladé chase v zámku ve velké síni hody čili, jak v městě říkali, »banket«.* — Všeho bylo dost, jídla, pití i muziky, a sice té, podle níž se všem nohy v »kolečku« přece jen nejlépe točily, — dudy a housle. Chasa byla svátečně oděna, chlapci v čistých bílých punčochách, střevíce s přeskami vyleštěné, každý jako by ho ze škatulky vytáhl, a děvčata při nich jako labutě. — Ačkoliv se nemuseli v zámku ostýchati, přece každý dobře cítil, že není u Vávry v hospodě. Všickni byli veselí, ale žádný rozpustilý. — Po jídle stoly se odnesly, děti odešly domů s výsluhami, a začal tanec, k němuž se pak i mladí hospodáři a hospodyně scházeli.

Když Petr odpoledne pro Pavla se stavil, řka mu, že Dorla již nahoře i Józa, nechtěl jít, že prý co by komu překážel a se tam blýskal, a že musí beztoho na hlídku; ale když Petr se hněval a že je na hlídku ještě dost času řekl, začal se přece strojit a sice s neobyčejnou mu úpravností. Petr se v duchu smál, ale neřekl nic; matka ale si to libovala, že prý se z toho chlapce přece dělá člověk.

Šli tedy, ale Pavel ustavičně jako s nechutí, a přece ho to mocně tam táhlo. — Když přišli, ještě chasa u stolu seděla, chlapci hned okolo nich, museli zasednout mezi ně, což se Pavlovi pranic nelíbilo, byl by raději vedle Dorly seděl. Dívky pohlížely po něm, že je tak vystrojen, a Dorla se usmála. — Když bylo po jídle, děti, jak již podotknuto, ze síně odešly, stoly se odnesly, a houslista už na skočnu si chystal. Přikročil Pavel k Dorle, chtěl s ní mluvit, chtěl se jí ptát, co se jí pěkného snilo; ale nemohl se nijak k slovu dostat. — Tu vešli z vedlejších pokoju do síně hrabě, Jelenka, hraběnka, pan farář, učitel, správec i doktor, a dudák spustil k tanci. — Pavel už chtěl Dorlu vzít za ruku; v tom jej ale Petr šťouchl, šeptaje: »Vezmi slečnu, musíme jí dát přednost.«

»Haby se mi vysmíla?« řekl Pavel.

---

* V Domažlicích říká se posud křtinám a hostinám »banket«, jež se prý tam za dávných časů velmi skvostně dávaly.

»Jen jdi, což jsi horší než jiný? Nedej se zahanbit před druhými; chutě!« — A Pavel vezma do ruky šátek, popošel k slečně a prosil, jestli by jí libo nebylo s ním do kola. Slečna se usmála, podala mu ruku, a on sotva si troufaje dotknouti se jí, pustil se v kolo. — Hrabě ale vzal Dorlu za ruku a tančil za nimi; ostatní pak čekali, dávajíce jim přednost. — Dorle tváře hořely a oči svítily, byla by slečně ruce zulíbala; ale pod Pavlem zem hořela, když viděl vedle sebe hraběte s Dorlou se točit a její veselost pozoroval. Myslil, že je tak blažena po ruce hraběte. — Potančil, poděkoval se, a rychle vmíchav se mezi chlapce, ze síně se vykradl.

»Vidíme toho Pavla, co on si trúfá!« prohodil Ondra rozzloben. »Šak kdyby slečna vědíly, jaký to člověk, nešly by jistě s ním.«

Petr si nevšiml, že se Pavel ztratil, potancoval se slečnou a s Dorlou, a teprv když ona se ho ptala, kam se Pavel poděl, ohlížel se po něm a právě chtěl za ním jít, když doktor z vedlejšího pokoje, kam vrchnost zase odešla, nechajíc chase volnost, na něho kýval.

»Který pak je to ten tvůj pacient?« ptal se žertovně.

Petr se zapálil, díval se s jednoho na druhého a mačkal čepici; nevěděl›, má-li Pavla vyzradit čili ne.

»No,« rozhodl se pojednou, »huž se řešátko propálilo, ha kdyby i já nepověděl, snadno se domakat. Šak proto visít nebude Pavel, když povím, že on to bul, co měl hlavu rozbitú.«

Hrabě, jenž při doktorově otázce věděl, že to jiný není, a rád by byl Pavla lépe seznal, požádal Petra, aby jim něco zevrubnějšího o Pavlovi, příteli svém, pověděl; Petr se nezdráhal, šel se společností, při níž i Józa byl, do salonu, kde dříve seděli, a tam začal o Pavlovi povídat, nezamlče ničeho.

Když Pavel jako divý ze síně vyběhl, spatřil na dvoře strýce Srnu; lichotil se k psovi Bellonovi, něco mu podávaje, pes ale na něho vrčel, k podávané věci ani nečuchna.

»Eh, čože mu dáváte?« ptal se Miča, jda mimo.

»Kúsek masa, mám psy rád.«

»Eh, ni je ten hladný a nevezme od žádného jídla, hiba od velkomožného pána,« řekl Miča a odebral se do síně mezi společnost.

»Co vy tu děláte, strejko?« ptal se s podivením Pavel.

»Hm, jdu se podívat, jak vás pěkně chytajú na lep,« ušklibl se Srna. — Pavel mu neodpověděl, hnal se ze vrat, a Srna za ním, ptaje se ho, nemá-li hlídku.

»Mám či nemám, to je moje starost,« odsekl mu Pavel, a vytrhnuv se mu, pospíchal s vrchu dolů.

Bylo to tak v pohorské vesnici zavedeno, že synkové a čeledínové sami svoje obecné sídlo hlídali; střídali se každou noc po dvou, jeden u vsi, druhý u zámku chodil. — Než pan farář do vsi přišel, hlídali hospodáři; ale co farář chlapce k učení se štěpařství přidržoval a jim navrhl, aby s počátku sady sami si hlídali, by jim buď přespolní neb ti, kteří pro nedbalost svou sadů si nehledí, stromům a ovoci neuškodili, tu chodili mladí na hlídky, a pan farář mínil, že by vždy při tom zůstat mělo, aby chasa hlídala a otcové si pohovili. — Staří se báli, aby nedělala chasa výtržností; ale pan farář pravil, že se spoléhá na jich čest, že se nestanou nehodnými všeobecné duvěry, a chlapci uhodili se v prsa řkouce, aby jen tatíkové bezpečně spali. — Od té doby hlídala chasa. Výrostkové se těšívali na den, až si poprvé budou směti k rychtářovi jít pro piku a troubu, považovalitʼ to za první krok k mužnosti. Kdyby chlapec při ničem otěží byl netrpěl, při hlídce nedovolil si výtržností, aniž jich jiným trpěl; té povinnosti žádný nezameškal.

K deváté hodině dostavil se Pavel a druhý ještě chlapec k rychtáři pro piky a trouby. Vlasy, před krátkou dobou pěkně učesané, ježily se mu zase okolo hlavy, tvář byla bleda a oči jako vyplakané. — Chtěli se s ním pustit do řeči, ale nepostál; vzal si troubu a piku a odešel.

»Dáš se nahoru nebo dolů?« ptal se druhý.

»Nahoru,« krátce odpověděl Pavel a šel rychlým krokem k zámku.

Odtroubil devátou; tu přišel k němu Petr. »Co jsi se tak hutrhl jako od řetězu? — Dorla se po tobě sháněla, a slečenka tě chválily, že pěkně tancuješ,« řekl mu.

»Eh, nech mne, nezpívej mi hustavičně do huší ty písně, které mne matú; přece to prauda není, co jsom vidíl, to jsom vidíl. Jdi, Petře, jdi, já vím, že jsi hupřímný ha nemám hani Dorle za zlé; nejsem ovšem tak pěkný chlap jako ten.«

»Zasej ty tvoje čertoviny! — Kdyby jsom ti povědíl, co jsom dnes v noci vyzkúmal, vidíl bys, že ten chlapec Jano nemyslí na Dorlu, hale jinám — hubohý! — Já mu rozumím, ha proto jsom se s ním prvé sdružíl.«

Pavel se na chvíli zamlčel, pak ale vyrazil ze sebe: »Petře, já vím, že není drotar můj sok — ne ten, hale hrabě!« A dořeknuv, ubíhal pryč.

»No, vždyť on se přesvědčí, že tomu není tak, ha kdyby jsom mu smíl říct, co vím, divil by se. No nechám ho, muším k Dorle, haby neměla starost, kde je,« myslil si Petr a odešel do zámku.

Z křoví, kde byl rozmluvu chlapcu vyslyšel, vylezl Srna a pospíchal za Pavlem. »Blázne, jak on tobě, tak ty jemu!« radil mu duvěrně. »Poslechni, já ti dobře radím; jsi ty onuce? — Fi, chlape, styď se, necháš se od

děučete ha od chlapa, který se ti jen staví, hale s nima drží, za nos vodit jako dítě.«

»Jdite, strejko, po svých ha mlčte! — Při vašich řečech mi teprva napadá, že jsem potvora člověk, ha kdyby jsom bul vás neposlúchal, bul by jsom si všecko trápení huspořil. — Hale, já řku, chraňte se mne; esli se pomstím, teda nejdřív na vás!«

Tak se na něho osopil, až Srna strach dostal. »Buď si třebas zástěrou hra-běte!« S těmi zlostně pronešenými slovy odcházel.

Pavel šel dále po své povinnosti, ačkoliv mu tenkráte trpkou býti se zdála; byl by raději bloudil po pustém lese než na blízku zámku, kde věděl, že Dorla je, že snad se veselí, že poslouchá sladké řeči pana hraběte, kdežto jemu srdce krvácí. — Umínil si, že strhne k ránu s máje ten červený fábor, znamení to radosti, a že se více o ni ucházeti nebude. Rozmýšlel, jestli by přece lépe nebylo, aby se dal k myslivcům a více do vesnice se nevrátil.

Takové a podobné myšlenky proháněly se mu hlavou, když odzpíval desátou a právě okolo ovčína se bral. Tu se mu zdálo, jako by slyšel u vrat nějaký šum a v křoví šust. Volal, kdo to, žádný se neozýval; popošel ku křoví, píchal do něho pikou, ale ono nic. — Chvíli ještě stál, všude rozhrnoval keře — nic. Šel dále, ale ustavičně se pozastavoval; šramot ten byl mu jakýsi neoby-čejný. —

V zámecké síni ještě muzika zněla, ale starší se již zvedali. »Huž bude dost; čas, habychom šli dymu,« volali na chasu, ale ta prosila: »Ešče jednu písničku.« Miča také byl rozjařen; podepřev si boky, začal si před ženou »hajduchovať«,* zpívaje si:

»Hejsa, Manka, srdce moje,
keď já zomrem, všetko tvoje:
nohavice, širica**
i barania čapica.«

»Ej, juj!« zavejskl, hodil čapku do povětří, obrátil se na patě a Manku svoji chytl si do náručí.

»Hále, hále — starej — cožpak jsi se pominúl?« začervenala se Manka, vysmeknouc se mu z náručí.

Vrchnost seděla ještě v salonu, a Jelenka vidouc, že Dorla jaksi smutna a roztržita, vzala ji s sebou k společnosti.

---

* Po valašsku tancovat, kde jen mužští tančí sami, v malebných pohybech, vysoko od země, a valaškami přitom nad hlavami si pohazují. ** Halena.

Jano přecházel s místa na místo, tu ho popadl Miča, aby tancoval, tu zase děvčata jej zadržela, tu se pustila některá z hospodyň s ním do řeči. Byl vesel, a přece tak ne, ačkoliv sám nevěděl, proč by nebyl vesel; vždyť ho každý měl rád! — Bylo mu některou chvíli jaksi teskno, myslil si, kdyby daleko byl od zámku a vandroval co chudý drotar — a přece byl v zámku jeho ráj.

»Pote, chlapci půjdeme trocha do zahrady, je tu jaksi dušno!« řekl Petr, vzal Józu a Jana za ruce a vedl je přes terasu dolů. — Chodili sem tam.

»Zazpívejme si, Jano, slovenskou,« — řekl Józa a hned také spustil.

»Lietali, lietali dva orli nad nami —
milý, mocný Bože! čože budě s nami?
Sokolov, holubov všetkých rozplašili,
krahuľom, jastrabom škrtiť dovolili.
Pokiaľ tí sokoli po krajně lietali,
potiaľ i holubi smelo hrkútali.
Teraz ptáci škrtia a sovy húkajú,
holubi po kútoch smutně sa skrývajú.
Ach, milí sokoli, semže sa, sem majtě,
holúbky, hrdličky vyplieniť nědajtě.«

»Eh, nie tú, smutná je,« řekl Jano. »Čakajtě tuná, zahrajem vám na fujaru.« Po těch slovech odběhl do zahradního domku, a za chvíli rozléhaly se melancholické tóny pastýřské píšťaly po zahradě. Józovi se ty zvuky líbily, ale pravil: »Zdaleka se musí poslouchat.« — Zůstali pod okny salonu, a společnost dříve již píseň chlapců poslouchajíc, poslouchala i fujaru.

Hudba ve velké síni umlkla, chasa chystala se domů. Bilo jedenáct. — Miča chtěl již domu jít, ale zaslechna zvuky fujary, zastavil se ještě, a aby lépe slyšel, vystoupil si na terasu.

Tu najednou projede povětří třikrát po sobě pronikavý hvizd, který zazněl po celém zámku i po vesnici, ba až k lesu se rozléhl.

»Pro Boha, Pavlovi se něco stálo!« vykřikl Petr a pryč zahradou uháněl ku vchodu. — Dorla zbledlá sklesla do sesle, hrabě ale jako střela vyběhl ze dveří, Miča zmizel s terasy, všickni mladíci běželi na dvur; Petr ale byl nejpřednější a hned ze vrat utíkal v tu stranu, odkud se byl ozval hvizd píšťaly, kterou si strážcové znamení dávali, kdy jim pomoci třeba bylo.

Za ovčínem na straně k rybníku, lesu a polím, kde celý večer nikoho nebylo mimo hlídku — tam u vrat oháněl se Pavel troubou a pikou proti dvěma chlapům, kteří se snažili porazit ho a ústa mu zacpat.

Vrata byla otevřena a dva chlapi vší mocí ovce z nich ven vystrkovali.

»Copak s ním ještě nejste hotovi? — Počkejte!« šeptal jeden z těchto dvou, »já mu hubu zamknu.« — V tom se podařilo Pavlovi zapísknout; ale již také ležel na zemi, a onen chlap silný hubu mu zacpával, ruce svázal a na prsou mu klečel, že se ani hnout nemohl. — »A vy se k tomu mějte rychle,« kázal druhým.

V tom bylo slyšet hluk a Petruv hlas: »Pavle, kde jsi, ozvi se!« Pavel ozvati se nemohl, chlap držel ho za hrdlo.

»Pryč, u čerta! Přece nás ta píšťala prozradila. Pryč! Ale jehně alespoň unesete. — Rychle, rychle, já chlapa nepustím; když nechtěl s námi držet, ať zkusí!«

»Já bez pomsty nepujdu,« řekl jeden z tří ostatních, jižto vyrazili ze vrat. Dva dali se do polí, ale ten vběhl mezi stromoví.

Tu blížily se již kroky, a teprv zloděj Pavla pustiv, vyskočil a dal se za druhými.

Pavel zůstal ležet chvíli jako bez smyslů.

»Pavle!« vykřikl Petr, »co se děje? Pro Boha, snad není mrtev! — Shýbl se k němu, a vida při svitu měsíce, že je svázán povřísly a ústa zacpána má, v okamžení ho osvobodil.

»Zloději — chtili krást skot — pusťte se za nimi, tamto!« bylo první, co řekl, ukazuje při tom do polí a k lesu; kamž se také hned Petr i chlapci, kteří za ním byli přišli, pustili. — Pavel vstal, sebral troubu a piku a chtěl též v tu stranu, an si tu zpomene, co byl ten poslední řekl a že nešel za ostatními, nýbrž do sadu, kterým se mohl neviděn proplížit až k zámku.

Přibíhala ostatní chasa, hlídka vesnická, Míča, hrabě, všickni se ptali, co se stalo. Pavel v rychlosti vše jim pověděl a chasa pustila se do polí. Míča uleknut běžel do ovčína, kde při samém vchodu klopýtl přes zabitou ovci. Když přinesl světlo, shledal, že mu tři jehňata scházejí. Hrabě ale s Pavlem pustili se k zámku, jeden jda sadem, druhý cestou, pohlížejíce do stínu, jestli by zloděje kde nebylo.

»Tam, milostpane, vybíhl ze sadu, je hu zahrady, brána je otevřina. Huž je tam — chutě za ním!« A hrabě i on dali se do běhu.

»Ej, milostpane, nederte se tak ku předu, kdyby odněkád vyskočil, muže vás na místě skolit, to jsú chlapi jako hovada. -- Já necítim hruď, kterak mne pomačkal. -- Halespoň piku, milostpane, tu je,« napomínal Pavel hraběte, podávaje mu piku při vchodu do parku, kde dělaly cesty samé kružinky mezi křovinami a kde byly stromy silné, za nimiž se mohl člověk skrýti, loubí a besídky.

»Zde je nyní marné, bychom sami dva jej hledali,« řekl hrabě, zustana stát. »Musí nás být více a světlo musí být — pospěšme k zámku.«

Ostatní společnost, mimo faráře, učitele a doktora samé ženské, čekaly ve strachu, co se stalo, až tu přišel Jano, jenž též s druhými byl vyběhl, a pravě, že chtěli zloději skot vyvésti, že se jim to ale nepovedlo a chlapci že je honí. Dorla nabyla zase barvy a upokojila se. Jelenka měla ji dříve co držet, aby nevyběhla ven.

»Hale Józa, kde pak je ten? Muj Bože, já na něho nezpomnila, ha on nezná v zahradě ty cesty tak jak ve vsi,« zvolala Dorla, chtíc do zahrady.

»Nože sa něustávaj, privediem ti ho.« Jano řekl a sběhl s terasy. — Józa stál na tom samém místě, kde ho byl Petr zanechal. Křik a hluk zmátl ho též, a nevěda hned kudy, zůstal pod okny u stromu stát.

»No, už len choj, Józa, už hádám chlapci zbojníkou pochytali. Bodaj jich zlý vietor zavjau! — No choj — Dorla se naľakala,« řekl Jano a chtěl vzít slepého za ruku. V tom vidí kohosi okolo houštiny se mihnout.

»Kdo je to?« zeptal se, a když se nikdo na jeho otázku neozýval, začal volat: »Ľudia boží, semže sa majtě. Sem, chlapci! Tuto je zbojník!« tak vo-laje, sám za ním se pustil.

»Tu jsme, Jano, tu jsme!« ozvaly se hlasy Pavla i hraběte, a v okamžení přikvapili oba.

»Ke dvířkám, Pavle!« ukazoval hrabě, a Pavel skákal přes všecko dolu k dveřím zahradním, jimiž se vycházelo bližší cestou do vesnice.

»Tu, milosťpánko, tu som ho zbadau!« volal Jano, a ukazuje na husté křoví bezu u samé zdi, přímo se k němu hnal. — Hrabě, chytna ho za ruku, chtěl ho zadržet; v tom okamžení skočil zloděj ze zákřoví, pistole zablýskla se v jeho ruce — padla rána — a Jano vrávoral do ná-ručí hraběte.

»To je za moji nohu!« zvolal zloděj a rychle začal utíkat zpátky do za-hrady, kudy byl vyšel.

»Chyťte ho! — Světla sem! — Pavle!« křičel hrabě.

Dvě dívčí postavy přede všemi druhými sběhly s terasy, když padla rána a křik se ozval. — »Probůh! Hanuši! — Pavle! — Józo! — Co se děje?« znělo z kolika úst, světla se kmitala sem tam, všecko se to ze síně hrnulo do za-hrady, s nimi i psi, Bello a Zefír. Ti běželi přímo k pánu.

»Hledej, Bello! Jdi, jdi, hledej!« hrabě na něho, a pes začal čuchat po zemi, běhat v kole sem tam, vzhuru čumák zdvíhal, vyl; ale najednou jako střela letěl nahoru do zahrady a za ním Pavel.

»Sem, sem světla, rychle!« volal hrabě, a tu doběhly již dívky k němu a za nimi sluha se světlem. Bolestný ryk vyvinul se z prsou obou, když viděly Jana bez sebe v náručí hraběte ležet.

»Snad bude pomoci! Rychle, doktore!« řekl hrabě, položiv Jana doktoru do rukou.

Nesli chlapce nahoru do zámku; tu se strhl v hoření části zahrady povyk, vytí a štěkání psu, křik a klení mužských hlasu se střídaly. — Tam hrabě pospíšil. — Přiběhna k rybníku, viděl zloděje, který s Pavlem zápasil, a psy na něho dorážející, z nichž obzvláště Bello vztekle se mu do nohou zakusoval, a kdykoliv jej odkopl, hned se zase na něho pověsil, ba ani na okřiknutí hraběte říci si nedal.

»Má on dobrou paměť!« řekl hrabě, poznav při světle, jež služebníci za ním spěchající nesli, zloděje z bavorského lesa.

»I já jsem nezapomněl! — Kdyby mu ten darebák byl dal, co jsem mu poslal, nebyl by mne prozradil, a kulka moje neměla trefit jiného, ale tebe, hrabě!« zlostně vyřkl zloděj.

»Chlap střílí, ale Pánbůh koule nosí!« řekl starý sluha.

Svázali zloděje. Tu přicházela také chasa, vracející se z honu po ostatních zlodějích; přišel i Miča.

»Oh, hundsvút, zkadě že sem prišou!« vykřikl, poznav zloděje.

Hrabě poručil, aby zloděje do dvora odvedli a dobře hlídali; sám pospíchal do zámku kývaje Mičovi, aby šel s ním. Pavel šel s chlapci.

V pokoji vedle síně, kde byla před krátkou dobou veselost panovala, bylo ticho a smutno, když hrabě s Mičou vešli. Jano ležel na pohovce, Jelenka stála u jeho hlavy, doktor vedle ní, drže ubohého za ruku; ostatní stáli v němé bolesti okolo něho.

»Jak je, doktore?« ptal se hrabě.

»Žádná pomoc, rána je smrtelná!« tiše odpověděl doktor.

Hrabě vzdychl a slza vstoupla mu do oka; Miča ale hlasitě vykřikl: »Oh, hundsvút!« a dal se do pláče.

V tom Jano otevřel oči, a vida Jelenku nad sebou nahnutou, usmál se; svit blažené radosti rozložil se mu po tváři.

»Ej, sa mi krásně snilo —« šeptal si — »bou som v něbi — viděu som svatu Pannu Máriu — ej, sa na mňa pekně smiala — povedala — Jano, syn muoj — budeš tuná u mňa. — Ilena, sestra moja — za dlúho něprijděm! — Pánbuoh je dobrý — svet je zlý — ouce pásať — Bello — Honzik, nechojže tam — kdě je moja fujara — zbojník — semže, chlapci — chyťte ho!« mluvil přetrhovanou řečí, chtěl vstát, ale krev mu ubíhala — život prchal, hlava mu klesla zpátky — tvář zsinavěla.

»Jano!« zaplakala Jelenka, nahnouc se k němu.

»Kiša — soňka — moja — sladká — Panna — Mária — ťa — lú — bím!« šeptal ubohý, usmívaje se. Umlkl — oči se mu zavřely.

Doktor položil mu ruku na prsa. »Mrtev je!« řekl po chvíli.

Žalostný pláč rozlehl se po síni, Miča vrhl se k němu a naříkal jako nad vlastním dítětem; Józa nemoha plakat, sténal hrozně, a bezvýrazné mrtvé jeho oči krví se zalévaly. Tu vešla do dveří bába a Manka, za nimi Petr a Pavel, kteří již venku smutnou zvěst slyšeli.

Tiše přikročila bába k Józovi, objala jej, a přitisknouc hlavu jeho na prsa svá, pravila jemně: »Ticho, chlapče, ticho! — povol bolesti. — Pánbůh ví, co dělá. Je mu tam líp, tomu chlapci, nežli zde.«

Dorla stála ustavičně v němé bolesti, jako by nikoho okolo sebe neviděla; když ale Pavel vešel, tak mu běžela vstříc, uchopila ho za obě ruce, a pohlédnouc naň s výrazem nejvroucnější lásky, dala se do pláče. Pavel ovinul okolo ní mocné svoje rámě a k srdci si ji přitiskl.

»To jsom si nepomyslil, chlapče,« řekl Petr tiše, přistoupna k Janovi a smutně se mu dívaje do bledé tváře, na níž nezhasl ještě svit blažené radosti, — »to jsom si nepomyslil včera těma doby, když si stavěl břízu pod okno, že tě dnes tak naleznu!«

Při těch slovech podívala se Jelenka na hraběte, se smutným usmáním podala mu ruku, a shýbnouc se, vdechla políbení na Janovo bledé čelo.

* * *

Co vesnice vesnicí stála, neměli lidé tolik co povídat, jako ten den po oné smutné noci. Ráno rychtář odvážel zloděje k právu, pak našli sedláci Sršána napolo ubitého u lesa. — On sice řekl, že ho nějací zlodějové přepadli; ale Pavel tušil, jak to asi všecko bylo a že to byla msta zlodějů — a pan farář také později věděl pravdu, neboť v nemoci, která dlouho trvala, Srna zkrotl a dal se na pokání.

Nejpodivnější bylo ale všem chování se Dorlino a Pavlovo, jehož si ženské, ač pozornost jejich všecka na ubohého Jana byla obrácena, přece dobře všimly. — »Vždyť ono se to objímalo!« povídaly. Také bába, když se jí všecko v hlavě rozleželo, s Dorlou o tom promluvila. — Myslila, že to byl omyl. — Když ale Dorla vyznala, že Pavla má ráda a že nikdy jiného ráda neměla ani mít nebude, tu zustala bába jako dřevěná. — »To jsom si do tebe nemyslila!« vzdychla si a nechtěla ani slyšet, i když jí Józa domlouval a a Pavla zastával, aby mu dívčí dala. — »Takovému zvlčenému chlapu, pyt-

láku, pašeru já mám dát tu dívčí? Ne, to si na mně nedokážete! A jindy tak moudrá, dobrá bába nechtěla ustoupit, a Pavel, který chtěl přijít prosit, nesměl jí na oči.

Hrabě rozeslal po okolí, aby se všickni drotaři do zámku sešli a krajana svého k hrobu doprovodili. Přišli a ustrojeni všickni v národním svátečním svém kroji nesli rakev, na níž ležel zelený věnec, fujara a valaška Janova, u hlav pak rakve bochník chleba dle zpusobu v pohorské vesnici od starodávna panujícího. Přátelé jeho, v čele hrabě, Miča a Józa, a množství lidstva z okolí i z města, kteříž přišli, jak to již bývá, na podívanou, provázeli jej k hřbitovu, jenž byl u lesa nedaleko dobré vody.

Když ho do klínu matky země uložili, chlapci mu zazpívali, zaplakali nad ním všickni a přikryli jej zeleným drnem. — Miča ale dělaje kříž nad hrobem, pravil s pláčem: — »Odpočívaj tu sladce — dobrý muoj syn — veď my k těbe prijděme. Něľutuj sveta — buděš tam hore mať krajších oucí, čo buděš pásať — aj väčších radostí!«

Pak vzal chléb, jenž na rakvi ležel, a při návratu do zámku dle zpusobu přátelum po krajíčku rozdělil. Na to odešel do sednice, kde Jano byl mrtvý ležel, otevřel dvéře i okna, a valaškou máchaje nad sebou, okolo sebe, po všech koutech, říkal: »Tu-li si, idi von — tu-li si, idi von!« A když se nic neozývalo, upokojen, že duše chlapcova v nebi, zavřel okna i dvéře a do svého bytu odešel. — Ostatní drotaři ale a vesnická chasa šli do hospody a tam ještě »dušičku« zatancovali, neboť tak byl obyčej.

Staří povídali si: »Vida, ten mladý chlapec mušel se světa, ha starý Bor ešče je tu.«

»No, vždyť to s ním teky jde ku konci,« mínila bába.

»Hraběnka ale poprosila po pohřbu bábu k sobě, a když k ní přišla, začala se jí vyptávat, jak je s Dorliným zdravím, že se jí nelíbí, že je vždy bleda. -- Bába nevzpomenouc, kam řeč hraběnčina čelí, pravila, že neví, co to je, že nechce děvče říci.

»Ty říkáš, že je pro každou nemoc lék, jen že ho člověk někdy neví. Je pravda. — Tys uhodla pro zdraví mé dcery lék, a já uzdravím ti Dorlu, jestli mi dáš k tomu plnomocenství a v moje léčení duvěru mít budeš,« řekla hraběnka, laskavě na bábu pohlédnouc.

Bába byla v rozpačitosti, nevěděla, co má říci, než přece přisvědčila. Tu ji vzala hraběnka za ruku a vedla do vedlejšího pokoje, kde Józa, Dorla, Pavel, Jelenka, hrabě, učitel, farář i doktor byli shromážděni.

Hraběnka, vezmouc Pavla za ruku, vedla ho k Dorle a k bábě pravila: »Takto se uzdraví Dorla a uzdraví se i Pavel!«

Bába spráskla ruce; bylo vidět, že by ráda hraběnce po vuli udělala, ale že ji cosi zdržuje.

»Budu Pavlovým řečníkem,« ozval se tu hrabě, přistoupna k Pavlovi. »Prosím, bábo, o ruku Dorlinu pro svého budoucího myslivce. — On se dopustil sice některých zbloudilostí, ale ty přičtěme okolnostem, v kterých žil, a vášni, nikoli zlému srdci. — Za dvě léta, až se ještě vycvičí a zdokonalí pro svoje budoucí zaměstnání, dovolte, ať si dovede Dorlu co ženu do svého domu; dotud ale ať je nevěstou jeho.«

Bába nemohla promluvit, slova hraběte jí srdce převrátila; slzíc, podávala ruce Pavlovi a Dorle. — Pavel ale, který úmysl hraběte netušil, jakož mimo hraběnku a Jelenku nikdo, vyskočil, vejskl — pak ale padna před hrabětem na kolena, dal se do pláče, prose ho za odpuštění. Hrabě podal mu ruku.

Všickni přístojící šlechetného hraběte chválili. Petr, když to slyšel, zvolal: »Hať mi kdo proti němu cekne! Dobře má Bor, že není pán jako pán!« Ale ve vsi jich bylo mnoho, kteří to ustanovení Pavla za myslivce pochopiti nemohli, a sám správec se divil, kterak prý muže hrabě svěřit »kočce pečeni«.

Když slavil hrabě v kostele vesnickém svoje zasnoubení s Jelenkou, Dorla co zaslíbená nevěsta Pavlova byla jí družkou, a když po dvou letech Pavel z lesnické školy, kamž ho hrabě poslal, se vrátil co statný, vycvičený myslivec, tu povídala bába Józovi: »Kdo by to bul do toho chlapce řík! — Vidíme, přece měl děděk jeho praudu, že bude z něho myslivec; hale kdyby nebulo hraběte, mohl být z něho teky tulák.«

»Já myslím, mámo, kdyby nebylo lásky k Dorle!« řekl Józa, který od smrti Janovy smuten býval a nejvíc s Petrem se bavíval. Často chodívali spolu na hřbitov a rozmlouvali o svých známých.

»A ty, Petře, zůstaneš vždy sám?« ptal se ho jednou Józa.

»Neslyšil si o chlapcích, kteří jen jednú v svém živobytí milovali?« odpověděl mu Petr smutně.

A Józa neřekl nic, vzal, housle a začal hrát svoje písně, ku kterým nebylo slov; tu nad nimi hebounké lístky břízy chvěly se a šepotaly, jako by těm melancholickým tónům rozuměly.

Když slunce zachází, tu osvětluje šedý mramorový kámen pod břízou u hrobu Janova a zlatý nápis na něm v záři jeho se třpytí. Jsou to jen dvě slova, která hrabě na kámen vrýti dal: »Bratr bratru«.

POHORSKÁ VESNICE, povídka ze života venkovského, podle autorčina pojmenování, tímto vydáním s obrazovým doprovodem Ad. Kašpara postavena jest jako protějšek k »Babičce« týmž umělcem vyzdobené a »Unií« r. 1904 vydané. Tištěna jest podle III. sv. »Sebraných spisů Boženy Němcové« u Jana Laichtera vydaných, v němž nedůsledné a někdy i nesprávné slovenské texty upraveny již prof. drem J. Vlčkem. Nářečí domažlické, jehož autorka zde hojně užívá, korigováno již r. 1892 ve vydání Kobrově, ale, jak znalci tvrdí, neshoduje se ještě vesměs s tamější mluvou. Chystaje text tohoto nového vydání měl jsem v úmyslu provésti i tu náležité pozměny, ale po výměně názorů s výborným znalcem buláčtiny prof. J. F. Hruškou od korektur upuštěno z toho důvodu, že nářečí chodské léty se valně změnilo, jaksi zmodernisovalo, a že by opravami mohly vzniknouti jazykové anachronismy. Setrvali jsme tu tedy na znění z r. 1892. Budiž také poznamenáno, že původní vydání »Pohorské vesnice«, vydané roku 1856 nákladem Kamily Jeřábkové, uvedeno tímto mottem z Bertholda Auerbacha: Was ist all' die eigensüchtige Verfeinerung der Gefühle gegen einen einzigen Gedankenfunken in eine fremde Seele geworfen? Das ist mehr wert, als alle noch so sinnreich schwelgerischen Betrachtungen.

V Praze v září 1921. *Fr. S. Procházka.*

Boženy Němcové

POHORSKÁ VESNICE

vydána

Nakladatelstvím České grafické

Unie a. s. v Praze

a vyzdobena barevnými ilustracemi

Adolfa Kašpara.

Tříbarevnou neotypií provedla

a knihu vytiskla

Česká grafická Unie a. s. v Praze

roku 1921

